

***A*DMINISTRAREA**

***P*UBLICĂ**

Revistă metodico-științifică
trimestrială
fondată în noiembrie 1993

ianuarie - martie 2009
nr. 1 (61)

CHIȘINĂU,
2009

ADMINISTRAREA PUBLICĂ

Revistă metodico-științifică
trimestrială

Fondată on noiembrie 1993 de Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova
Revista este onregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova
cu nr. 172 din 15 septembrie 2004.

Nr. 1 (61), ianuarie - martie 2009

Colegiul redacțional

ROMAN Alexandru,
rector al Academiei, redactor-șef, doc-
tor habilitat on științe istorice, profesor
universitar
COLAȚCHI Angela,
vicerector al Academiei, secretar
științific,
doctor on sociologie, conferențiar uni-
versitar
STEPANIUC Victor,
viceprim-ministru, doctor on științe
istorice
GUZNAC Valentin,
ministru al administrației publice lo-
cale
BALAN Oleg,
șef Direcție administrare publică a
Academiei, doctor on drept, conferențiar
universitar
BURIAN Alexandru,
Ambasador Extraordinar și
Plenipotențiar, doctor habilitat on drept,
profesor universitar
CIOBU Emilian,
șef Direcție relații internaționale a
Academiei, Ambasador Extraordinar
și Plenipotențiar, doctor on filozofie,
conferențiar universitar
COJOCARU Svetlana,
șef Catedră economie și management
public a Academiei, doctor on economie,
conferențiar universitar
GOREA Ana,
șef Catedră limbi moderne aplicate
a Academiei, doctor on filologie, confe-

rențiar universitar
GUCEAC Ion,
doctor habilitat on drept, profesor uni-
versitar
GUȚULEAC Victor,
doctor on drept, profesor universitar
IAȚENKO Ivan,
doctor on drept, conferențiar universitar,
Academia Serviciului de Stat pe lângă
Președintele Federației Ruse (Rusia,
Moscova)
MANOLE Tatiana,
doctor habilitat on economie,
profesor universitar
OBOLENSKI Aleksei,
doctor habilitat on economie, profe-
sor universitar, prim-vicepreședinte al
Academiei Naționale de Administrare
(Ucraina, Kiev)
PLATON Mihail,
doctor habilitat on economie,
profesor universitar
PATRAȘCU Dumitru,
șef Direcție management public a Acad-
emiei, doctor habilitat on pedagogie,
profesor universitar
ROMANDAȘ Nicolae,
doctor on drept, conferențiar universi-
tar
SAKOVICI Vasili,
Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar
al Republicii Belarus on Republica
Moldova, doctor habilitat on științe
politice, confe-rențiar universitar (Be-

SUMAR

Vladimir VORONIN:

„NOUĂ NE ESTE DEOSEBIT DE SCUMPĂ FIECARE FILĂ
DIN ISTORIA NOASTRĂ” 8

650 DE ANI DE LA ONTEMEIEREA STATULUI MOLDOVENESC

Alexandru ROMAN

ROLUL REFORMELOR LUI ȘTEFAN CEL MARE ÎN CONSOLIDAREA
ADMINISTRATIVĂ A STATULUI MOLDOVENESC (I)..... 14

ADMINISTRAREA PUBLICĂ: TEORIE ȘI PRACTICĂ

Valentin GUZNAC

CONTROLUL DE LEGALITATE AL ACTELOR AUTORITĂȚILOR
ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE – UN IMPERATIV OBLIGATORIU AL
DEMOCRAȚIEI..... 24

Mihail PLATON

SĂ TINDEM SPRE O ȚARĂ CU SISTEM PROFESIONAL IERARHIC
CONTEMPORAN ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ 27

Василий САКОВИЧ

РЕГИОНАЛЬНАЯ ИНТЕГРАЦИЯ: ОСОБЕННОСТИ, ФАКТОРЫ, ТЕНДЕНЦИИ 33

И.И. ГАНЧЕРЕНОК

МЕГАНАУКИ И ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ..... 46

SOCIETATEA CIVILĂ ȘI STATUL DE DREPT

Oleg BALAN

PARTICULARITĂȚILE RĂSPUNDERII PENTRU
ÎNCĂLCAREA DREPTULUI UMANITAR 58

Nicolae ȘTEFANOV

ROLUL ZEMSTVELOR ÎN AUTOADMINISTRAREA LOCALĂ ȘI CONTRIBUȚIA LUI
ALEXANDRU COTRUȚĂ LA EDIFICAREA ACESTOR
INSTITUȚII PE TERITORIUL BASARABIEI 76

Victor GUȚULEAC

COMBATerea CONTRAVENȚIONALITĂȚII – UNA DIN
SARCINILE PRIORITARE ALE ORGANELOR PUBLICE LOCALE 84

Eduard BOIȘTEANU

NOȚIUNI INTRODUCTIVE PRIVIND ÎNCETAREA CONTRACTULUI
INDIVIDUAL DE MUNCĂ..... 95

Eufemia VIERIU

NOȚIUNEA, OBIECTUL ȘI SUBIECTELE
DREPTULUI INTERNAȚIONAL AL MUNCII..... 102

Angela DASTIC

CONTRACTUL ADMINISTRATIV - ASPECTE NOI DE CERCETARE ÎN CONTEXTUL

TENDINȚELOR EUROPENE ACTUALE.....	113
-----------------------------------	-----

ECONOMIE ȘI FINANȚE PUBLICE

Tatiana MANOLE

POLITICA MONETARĂ A BĂNCII NAȚIONALE A MOLDOVEI ȘI CRIZA FINANCIARĂ MONDIALĂ.....	118
--	-----

Andrei BLANOVSCI

VALOAREA NETRECĂTOARE A DIRIJISMULUI ECONOMIC.....	136
--	-----

INSTRUIREA FUNCȚIONARILOR PUBLICI: STRATEGII ȘI TEHNOLOGII NOI

Dumitru PATRAȘCU, Elena DAVIDESCU

PEDAGOGUL SOCIAL ȘI ASISTENTUL SOCIAL - DOMENII DE INTERVENȚIE	143
---	-----

Teodora GHERMAN, Ala MUȘCHEI

PERSPECTIVE ȘI OPORTUNITĂȚI DE IMPLEMENTARE A TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ȘI COMUNICAȚIONALE ON SISTEMUL ELECTORAL AL REPUBLICII MOLDOVA.....	151
--	-----

RELATII INTERNAȚIONALE ȘI INTEGRARE EUROPEANĂ

Емельян ЧОБУ

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ И ПРОБЛЕМЫ ЕДИНСТВА МОЛДАВСКОГО ОБЩЕСТВА.....	164
--	-----

TRIBUNA TONĂRULUI CERCETĂTOR

Galina MARDARE

PROMOVAREA TRANSPARENȚEI ADMINISTRATIVE PRIN ASIGURAREA ACCESULUI LA INFRASTRUCTURA INFORMAȚIONALĂ MODERNĂ	176
--	-----

Alexei STURZA

MANAGEMENTUL ȘI MARKETINGUL INTELIGENT – PROMOTORI AI ECONOMIEI CUNOAȘTERII ON REPUBLICA MOLDOVA	185
---	-----

Vasile HARUȚA

PARTICULARITĂȚILE EVOLUȚIEI DEMOGRAFICE ON REPUBLICA MOLDOVA	194
---	-----

RECENZII

Александр Т. РОМАН

ГЛУБОКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ СОВРЕМЕННОЙ МОЛДОВЫ	203
--	-----

CONTENTS

Vladimir VORONIN <i>„ EACH PAGE OF OUR HISTORY IS ESPECIALLY DEAR TO US ”</i>	8
---	---

650TH ANNIVERSARY SINCE THE FOUNDATION OF THE MOLDOVAN STATE

Alexandru ROMAN <i>THE ROLE OF STEPHEN THE GREAT REFORMS IN THE CONSOLIDATION OF THE MOLDOVAN STATE (I)</i>	14
---	----

PUBLIC ADMINISTRATION: THEORY AND PRACTICE

Valentin GUZNAC <i>LEGALITY CONTROL OVER THE ACTS OF THE LOCAL PUBLIC ADMINISTRATION BODIES – AN OBLIGATORY IMPERATIVE OF DEMOCRACY</i>	24
---	----

Mihail PLATON <i>TENDING TO A COUNTRY WITH A MODERN HIERARCHIC PROFESSIONAL SYSTEM IN PUBLIC ADMINISTRATION</i>	27
---	----

Vasili SAKOVICH <i>REGIONAL INTEGRATION: CHARACTERISTICS, FACTORS, TENDENCIES</i>	33
---	----

I.I. GANCHERENOK <i>MAGA-SCIENCES AND PUBLIC ADMINISTRATION</i>	46
---	----

CIVIL SOCIETY AND THE STATE OF LAW

Oleg BALAN <i>PECULIARITIES OF ACCOUNTABILITY FOR INFRINGING THE HUMANITARIAN RIGHT</i>	58
---	----

Nicolae STEFANOV <i>THE ROLE OF ZEMSTVAS IN LOCAL ADMINISTRATION AND ALEXANDRU COTRUT- SA'S CONTRIBUTION IN THE CREATION OF SUCH INSTITUTIONS ON THE TERRITORY OF BASARABIA</i>	76
---	----

Victor GUTULEAC <i>COMBATING THE CONTRAVENTIONALITY AS ONE OF THE PRIOR TASKS OF THE LOCAL PUBLIC BODIES</i>	84
--	----

Eduard BOINSTEANU <i>INTRODUCTORY NOTIONS REGARDING THE CESSATION OF THE INDIVIDUAL LABOUR CONTRACT</i>	95
---	----

Eufemia VIERIU <i>NOTION, OBJECT AND SUBJECTS OF THE INTERNATIONAL LABOUR LAW</i>	102
---	-----

Angela DASTIC

*THE ADMINISTRATIVE AGREEMENT: NEW ASPECTS OF RESEARCH IN THE CON-
TEXT OF PRESENT EUROPEAN TENDENCIES* 113

ECONOMY AND PUBLIC FINANCES

Tatiana MANOLE

*THE MONETARY POLICY OF THE NATIONAL BANK
OF MOLDOVA AND THE WORLD FINANCIAL CRISIS* 118

Andrei BLANOVSCI

THE LASTING VALUE OF THE STATE ECONOMIC ORDERING 136

TRAINING OF PUBLIC SERVANTS: NEW STRATEGIES AND TECHNOLOGIES

Dumitru PATRASCU, Elena DAVIDESCU

*THE SOCIAL PEDAGOGUE AND OF THE SOCIAL
ASSISTANT - AREAS OF INTERVENTION* 143

Teodora GHERMAN, Ala MUSCHEI

*PERSPECTIVES AND OPPORTUNITIES OF IMPLEMENTING
INFORMATIONAL AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES
IN THE ELECTORAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA* 151

INTERNATIONAL RELATIONS AND EUROPEAN INTEGRATION

Emilian CIOBU

*POLITICAL INTERESTS AND THE ISSUES
OF THE MOLDOVAN SOCIETY UNITY* 164

THE TRIBUNE OF THE YOUNG RESEARCHER

Galina MARDARE

*PROMOTION OF ADMINISTRATIVE TRANSPARENCY THROUGH ENSURING AC-
CESS TO THE MODERN INFORMATIONAL INFRASTRUCTURE* 176

Alexei STURZA

*INTELLIGENT MANAGEMENT AND MARKETING - PROMOTERS
OF THE KNOWLEDGE ECONOMY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA* 185

Vasile HARUTA

*PECULIARITIES OF THE DEMOGRAPHIC EVOLUTION
IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA* 194

REVIEWS

Alexandr T. ROMAN

*COMPREHENSIVE STUDY OF THE ESSENTIAL ISSUES
OF PRESENT-DAY MOLDOVA* 203

VLADIMIR VORONIN: „NOUĂ NE ESTE DEOSEBIT DE SCUMPĂ FIECARE FILĂ DIN ISTORIA NOASTRĂ”

Alocuțiunea Domnului Vladimir VORONIN, Președinte al Republicii Moldova, on cadrul manifestării festive de inaugurare a anului consacrat sărbătoririi a 650 de ani de la ontemeierea Statului Moldovenesc (30 ianuarie 2009)

Dragi compatrioți,

Stimate doamne și stimați domni,

Noi cu D-voastră suntem oameni fericiți. Zeci de popoare ale lumii luptă pentru statalitatea lor, pentru independența lor, pentru dreptul lor de a dispune de propria soartă,

exclusivismului național, al superiorității naționale, pericolul de a cădea pradă extazului pseudopatriotic. Și atunci când se ontomplă aceasta, de regulă, se constată că jubileele sunt exagerate, că datele rotunde, „centenare” și „milenare”, sunt, ca să zicem așa, „trase de păr”, iar continuitatea este dubioasă, efectul de pe urma unor asemenea show-uri propagandistice fiind devastator.

de a fi ceea ce sunt. Și rezultatul acestei lupte dramatice, on majoritatea cazurilor, continuă să fie incert, deși, de multe ori, este vorba de independența unor popoare ce numără milioane de oameni. Această situație tristă te face să conștientizezi cot de binevoitoare s-a dovedit a fi față de noi istoria. Acum 650 de ani, pe harta Europei medievale, a apărut un nou stat - Moldova, Moldavia. Această țară oși schimba configurația, frontierele, uneori dispărea din compul vizual, dar de fiecare dată revenea on el. Și de fiecare dată cu același nume!

Desigur, jubileele istorice sunt un lucru destul de periculos. Mai cu seamă jubileele de o atare amploare, care se măsoară cu mai multe secole. Ontotdeauna apare tentația de a adopta limbajul fals al

Și aceasta se ontomplă de aceea că istoria nu poate fi subordonată unor scopuri de moment, de aceea că pentru istorie nu pot fi inventate misiuni cu caracter conjunctural. Este important să nu uităm că adevărata istorie a oricărui popor este adevărata lui moștenire. Prezentarea veridică a acestei moșteniri este ontotdeauna mult mai eficientă, mult mai instructivă și mult mai constructivă decot orice metode propagandistice. Istoria Moldovei constituie un exemplu on acest sens. Acea istorie a Moldovei de care, cu atota dezgust, oncearcă să se dezică unii dintre contemporanii noștri. Avem de-a face cu o miopie uluitoare. Cicero spunea: „Să nu cunoști istoria, onseamnă să rămoi pentru totdeauna copil”. Această idee ar putea fi completată. Să nu dorești să cunoști istoria propriei țări onseamnă să-ți condamni mereu Patria la infantilism

politic, să-ți condamni poporul la infantilism statal.

... Onceputurile statalității fiecărei țări sunt ontotdeauna legendare și, totodată, istorice. Nici Moldova nu constituie o excepție în acest sens. Legenda relatată în repetate rânduri de către cronicari despre întemeierea Țării Moldovei de către voievodul Dragoș este bine cunoscută. Urmărirea unui bour, vonătoarea oncheiată cu succes, frumusețea unor ținuturi ce nu aparțineau nimănui și care au reținut atenția vonătorilor, descălecarea din Maramureș, ieșirea de sub influența Regatului Ungar, întemeierea cnezatului. Iată și un scurt extras din notele cronicarului de la curtea regelui Ludovic al Ungariei, contemporan al evenimentelor relatate: „Bogdan-Voievodul a trecut pe ascuns din Maramureș în Țara Moldovei, care era supusă coroanei ungare, ... și, deși a trebuit să dea mai multe lupte cu oștile regelui, el a onvins, și țara s-a transformat în regat”. Oi lăsăm pe istorici să polemizeze cine a fost cu adevărat întemeietorul Moldovei - legendarul Dragoș sau Bogdan-Voievodul. Bogdan I a devenit, într-adevăr, întemeietorul dinastiei primilor domnitori moldoveni, iar frumoasa legendă privind întemeierea Moldovei de către Dragoș și-a găsit reflectarea în stema țării noastre în care figurează capul de bour. În acest caz, posibil, istoria simbolică și cea documentară se completează reciproc în cel mai armonios mod. În orice caz, noi știm că anume atunci au apărut stema Moldovei și steagul Moldovei, au apărut spre a rămone, pentru mult timp, în atenția contemporanilor.

Și ei aveau de ce se minuna. Această țară mică începe să manifeste ambiții ce păreau a fi peste măsură de mari. Domnitorul Roman, numai peste trei decenii,

lărgiște granițele Moldovei până la Marea Neagră și se autointitulează în gramotele sale „Domnitor al Țării Moldovei de la munte până la mare”. Se întărește armata, se construiesc biserici, cetăți și torguri. În cronicile timpului începe a fi menționat și vestitul drum comercial moldovenesc ce ducea din Europa Occidentală spre Orientul nespul de bogat. Cei treizeci de ani de domnie a ilustrului domnitor Alexandru cel Bun au constituit, într-un anumit sens, prologul acelei epoci pe care o va inaugura, peste puțin timp, Ștefan cel Mare. Moldova lui Alexandru cel Bun este deja o țară cu o activitate diplomatică deosebit de intensă. În această perioadă, oștenii moldoveni iau parte la vestita bătălie de la Grnwald, denumită de istorici drept bătălie a popoarelor. De un prestigiu deosebit se bucură biserica, Moldova ajunge să-și aibă propriul martir - Ioan cel Nou, se scriu primele cronici, în țară, pe lângă mănăstiri, încep să funcționeze școli de copiiști. Deosebit de important este faptul că deja din acele timpuri se manifestă toleranța unică, inclusiv religioasă, a tonărului stat moldovenesc. În el oși gădesc refugiu și se stabilesc, în cadrul unor mari enclave, atot numeroși reprezentanți ai popoarelor ortodoxe - bulgari, ruși, greci, tot și ai celor catolice - polonezi, unguri, nemți, genovezi. Anume în această perioadă, după zdrobirea în Cehia a răscoalei marelui reformator Jan Hus, întemeiază sate în Moldova numeroși adepți ai acestuia. Tot atunci, în Moldova, se organizează și o eparhie armenească. Țara căpăta trăsăturile unei țări mozaicale, multilingve și, totodată, unitare, trăsături atot de bine cunoscute nouă din istoria zilelor noastre. Ale unei țări cu adevărat europene, europene prin spiritul său, prin nivelul civilizației sale și

al deschiderii sale, prin nivelul vieții sale orașenești și comerciale.

On biografia fiecărui popor există atot o proprie perioadă clasică, cot și secole obscure, dar on această biografie există și epoci eroice, cond on avanscena istoriei ies adevărați titani, viața și faptele cărora contrazic toate reprezentările privind limitele posibilităților umane. Ștefan cel Mare nu a fost primul domnitor al Moldovei, dar el a devenit primul ei erou. El n-a avut o moarte tragică pe compul de luptă, dar el și-a transformat ontreaga viață ontr-un martiriu eroic on numele Moldovei și creștinătății. El a fost un oștean care credea că imposibilul este posibil și de aceea realiza imposibilul.

Contemporanii lui Ștefan cel Mare urmăreau plini de uimire biruințele repurtate de el pe compul de luptă, planul fiecăreia din ele fiind elaborat cu precizie de mare maestru. Monarhii și modeștii cronicari, fețele bisericești, catolice și ortodoxe, nu precupețeau complimentele la adresa lui. El era numit „Alexandru Macedon al zilelor noastre”, „Mare atlet al Europei”. Prin ontreaga sa viață el făcea dovada acelor calități care, on epoca lui, păreau a fi niște legende fantastice și niște anacronisme. On tratatele de istorie, Ștefan este numit mare comandant de oști. Cunoscătorii mai subtili ai trecutului ol consideră un diplomat și un politician iscusit. Biserica ortodoxă oi prețuiește eforturile ontru renașterea culturii creștine și ontru apărarea moștenirii ei spirituale. Dar mărețul chip al domnitorului nu se constituie numai din aceste elemente. Geniul lui Ștefan, sensul acțiunilor și faptelor sale, esența testamentului lui istoric rezidă on altceva. De la poalele Carpaților Orientali ponă la Marea Neagră, sub privirile uimite ale contemporanilor săi, Ștefan a

onălțat și a consolidat fortăreața statalității moldovenești, on care a știut să păstreze și să onmulțească tot ce era atot de scump și de sfont pentru civilizația europeană, tot ce, de secole, se transmitea cu venerație și cu deosebită grijă din generație on generație, de la popor la popor, de la țară la țară.

Ștefan construiește o flotă maritimă, care asigură comerțul Moldovei cu Genova și Veneția. După căderea Bizanțului, Moldova lui Ștefan cel Mare oncearcă să salveze și să păstreze moștenirea ortodoxă aflată on pericol. El onălță mănăstiri, apără ortodoxia on teritoriile ocupate de otomani, oferă locașurilor din Sfontul Munte Athos moșii și mănăstiri on Moldova. Războaie permanente, on timpul cărora el a fost onvins numai on două bătălii, și onflorire economică continuă. Ponă la el, aceste lucruri n-au făcut niciodată casă bună.

Ștefan onă a demonstrat că o țară mică este capabilă să supraviețuiască numai atunci cond luptă pentru idei mărețe, cond apără nu numai propriul drept, dar și drepturile altora, cond valorile universale ale culturii umanității sont puse mai presus decot egoismul și intoleranța. Oare nu toate acestea, după scurgerea a jumătate de mileniu, este atot de important să onțelegem azi noi, urmașii lui? Oare nu toate acestea fac ca Ștefan să fie iubit sincer și considerat un erou nu numai on Moldova și România, dar și on Rusia, on Serbia, on Crimeea și on ondepărtata Mănăstire Zografu din Sfontul Munte Athos.

Istoria l-a răsplătit pe Ștefan prin faptul că i-a păstrat Țara, a păstrat numele ei, a păstrat limba și poporul ei, precum și prin faptul că, astăzi, pe hărțile Europei continuă să figureze Statul Moldovenesc!

Epoca dominației otomane a ontrerupt pentru mult timp dezvoltarea țării, dezvoltare ce se anunța atot de dinamică. Neavond posibilitate să se dezvolte on continuare on mod independent, spiritul moldovenesc se manifestă on alte sfere - on pictura on frescă, on arhitectura bisericească, on cronici, on onvățământ. Cronicarii Macarie, Eftimie și Azarie, iar mai torziu și Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Mitropolitul Dosoftei, cu extraordinară credință on viitorul liber al Patriei lor, consemnau, pagină cu pagină, istoria noastră zbuciumată. Ca o culme a acestei tradiții și, totodată, ca o etapă principală nouă on dezvoltarea spiritualității noastre, s-a impus fenomenul Dimitrie Cantemir. Unul dintre cei mai luminați monarhi din epoca sa, remarcabil savant, scriitor, filozof, istoric, care cunoștea la perfecție zeci de limbi, membru al Academiei de Științe din Berlin, el a demonstrat că urmașii lui Dragoș și ai lui Bogdan, urmașii lui Alexandru cel Bun și ai lui Ștefan cel Mare sont capabili să atingă cele mai onalte culmi ale competitivității și recunoașterii internaționale. Ulterior, acest lucru va fi demonstrat nu o singură dată, on special atunci cond pe firmentul crepuscular al culturii europene din secolul XIX a răsărit Luceafărul lui Mihai Eminescu.

Anii on care Moldova a fost divizată de către stăponii de atunci ai Europei, mai torziu, apariția României nu au putut determina poporul moldovenesc să renunțe la proiectul statalității sale, la atașamentul său față de acel program ondrăzneț de dezvoltare, a cărui bază a fost pusă de eminenții lui onaintași. Moldovenii, on repetate ronduri, creează cu ondărătnicie precedente pentru statalitatea lor - fie sub forma Republicii Democratice

Moldovenești, care a existat timp de coteva luni la hotarul anilor 1917-1918, fie sub forma Republicii Autonome Moldovenești on componența Ucrainei. On fine, din 1940, se constituie, on componența URSS, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească.

Bineonțeles, istoria republicii noastre nu poate fi privită on afara acelor evenimente și procese, inclusiv dintre cele mai dramatice, care au avut loc on Uniunea Sovietică de atunci. Totodată, onșă nu putem să nu recunoaștem și faptul că anume on acea perioadă sovietică, plină de contradicții, oși are onceputul acel avont spiritual și social-economic al poporului nostru, care a determinat on multe și dezvoltarea noastră independentă de astăzi. Moldova, dintr-o provincie agrară a statului vecin, on care nu exista nici o instituție de onvățământ superior, on care jumătate din populație era analfabetă, s-a transformat ontr-o republică cu o economie cu ritmuri onalte de dezvoltare. On Moldova se deschid mii de școli, instituții de onvățământ tehnico-profesional, vreo zece instituții de onvățământ superior, teatre, Academia de Științe, on care activează circa zece mii de lucrători științifici. Numai on anul 1975, on Moldova, au fot editate 597 titluri de carte on limba moldovenească ontr-un tiraj de opt milioane de exemplare, 17 reviste on limba moldovenească ontr-un tiraj total de 15 milioane exemplare. Aceasta a fost perioada nașterii artei noastre cinematografice naționale, a artei muzicale, a literaturii artistice. A fost o perioadă care ne-a făcut cunoscute numele lui Emil Loteanu, Mariei Bieșu, Eugeniu Doga, Ion Druță, Grigore Vieru, al colectivelor artistice „Joc” și „Lăutarii”, precum și ale multor adevărate stele ale culturii noastre.

Eu nu sunt istoric de profesie, dar, on această zi, cond celebrăm aniversarea a 650-a a statalității noastre, sont convins că nouă ne este deosebit de scumpă fiecare filă din istoria noastră. Mai ales cond ea vorbește despre sensibilitatea noastră, despre capacitatea noastră de a ne pune on evidență cele mai bune calități, de a merge on pas cu timpul, de a fi on frunte, de a obține succese. Omi pare sincer rău că primul deceniu al revenirii noastre pe calea dezvoltării independente a fost marcat de onercarea brutală de a merge ompotriva propriei istorii, ompotriva unui oncept constructiv și optimist atot de vizibil care, fără ondoială, este prezent on moștenirea noastră spirituală și statală. Dar acest mers ompotriva propriei istorii, ompotriva propriei identități nu a avut totuși o continuare cot de cot serioasă. Căci, on pofida tuturor prețișilor profeți ai dispariției Moldovei ca stat chiar la onceptul secolului XXI, această profeție nu s-a materializat și niciodată nu se va materializa.

Procesul de dezvoltare a poporului, ca și cel de dezvoltare a personalității, implică una dintre cele mai grele onercări, unul dintre cele mai perfide teste – testul la capacitatea noastră de a fi noi onșine. De a fi noi onșine, de a fi o individualitate, de a fi o personalitate cu istorie, cu biografie, cu limbă, cu propriul nume. Noi trebuie să fim mondri că aparținem de un popor care a reușit să treacă acest test, care a reușit să-și demonstreze capacitatea de a fi continuatorul acelei tradiții statale

unice ale cărei baze au fost puse acum 650 de ani. Noi am demonstrat din nou că sontem capabili să fim noi onșine, că sontem on stare să reafirmăm acest drept al nostru prin activitățile on care astăzi este antrenată toată țara. Renasc din ruine locașele noastre sfinte, a reonviat din cenușă economia noastră, cultura și știința noastră. Moldova a revenit pe orbita destinului său european, pe fâgașul opțiunii sale statale, pe care a făcut-o on ondepărtatul și legendarul an 1359.

Marele nostru Mitropolit Dosoftei descria astfel stema Țării Moldovei: „Capul cel de bour, de fiară vestită, semnează puterea țării nesmintită”. Cuvintele lui profetice s-au adeverit. A fost nevoie de multă putere, de secole de onercări grele pentru ca firul continuității țării noastre și a poporului nostru să cunoască, on sforșit, continuare ontr-o Moldovă liberă, europeană, modernă, independentă. Ontr-o țară care este iarăși gata de o lungă călătorie independentă prin istorie. Ontr-o țară on care toate schimbările vor fi doar on bine.

Vă felicit pe toți cu ocazia jubileului Patriei noastre!

Vă felicit cu prilejul aniversării a 650-a a statului nostru!

Declar Anul consacrat sărbătoririi a 650 de ani de la ontemeierea Statului

650

**de ani de la ontemeierea
Statului Moldovenesc**

ROLUL REFORMELOR LUI ȘTEFAN CEL MARE ON CONSOLIDAREA ADMINISTRATIVĂ A STATULUI MOLDOVENESC (I)

Alexandru ROMAN,
rector al Academiei de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova,
doctor habilitat on științe istorice, profesor universitar

SUMMARY

The famous scholar and specialist in the field of the history of public administration Formarea Statului Moldovenesc acum șase secole și jumătate reprezintă un eveniment din Moldova aims at the analysis of the role of the Great Moldovan ruler, Stephen the Great in the administrative consolidation of the Moldovan State. Taking "the historical event of epochal importance", the 650th anniversary from the creation of the Moldovan State, as a point of reference, the author affirms that the ruler substantially contributed to the institution of a personal system of central and local administration, known in history as "the traditional system of Moldovan administration".

Making references to the works by such Moldovan chroniclers as Grigore Ureche, Miron Costin and Ion Neculce and citing Mikhail Kogalniceanu and Nicolae Iorga, as well as the documents which remained since the time of Stephen the Great, the author manages to elucidate the process of administrative reforms started by the ruler Alexandru cel Bun and later implemented by his nephew, Stephen the Great the 3rd. The structure and the attributions of the Ruler's Counsel from Moldova, as well as those of the most important statesman are examined in the paper. The article is of special significance to all those who are interested in the glorious multi-secular history of the Moldovan State.

niment istoric de importanță epocală. Dl Vladimir Voronin, Președintele Republicii Moldova, menționa recent, on cadrul festivităților de inaugurare a anului aniversar, următoarele: „*Acum 650 de ani, pe harta Europei medievale, a apărut un nou stat – Moldova...*”¹

Făurirea statalității moldovenești care, conform Hotărârii respective a Parlamentului Republicii Moldova din ianuarie 2004, era concepută ca formă superioară de organizare a vieții sociale on cadrul

unui spațiu teritorial bine determinat de la munții Carpați la Nistru, litoralul Mării Negre, Dunăre și roul Milcov (afluentul ei), a condus la constituirea unui sistem propriu de administrare centrală și locală, cunoscut on istorie drept „*sistemul tradițional moldovenesc de administrare*”.

Cel mai considerabil rol on procesul consolidării statului și al dezvoltării sistemului său propriu de administrare l-a avut domnitorul Ștefan al III-lea, care s-a aflat la conducerea Statului Moldovenesc

cea mai îndelungată perioadă – aproape o jumătate de secol consecutiv. Rolul decisiv în dezvoltarea și consolidarea administrativă a structurilor statale i-a revenit marelui domnitor pe parcursul acestei fenomenale domnii, cota a guvernat cu înțelepciune Statul Moldovenesc.

Un rol benefic în cunoașterea faptelor mărețe ale gloriosului domnitor l-a avut declararea anului 2004 prin Decretul prezidențial nr. 1594-III din 23 decembrie 2003 drept **Anul Ștefan cel Mare**, „*on legătură cu împlinirea, pe 2 iulie 2004, a 500 de ani de la trecerea în eternitate a domnitorului Moldovei Ștefan cel Mare și Șfont, on semn de onaltă prețuire a rolului său remarcabil în istoria statului moldovenesc și având în vedere necesitatea cultivării patriotismului și consolidării statalității Republicii Moldova*”.

Noi, istoricii și oamenii politici, apreciem unanim că fiind deosebit de actuală și importantă activitatea administrativă a gloriosului domnitor și șef de stat. Cu mai bine de jumătate de mileniu în urmă, datorită anume aportului considerabil al lui Ștefan cel Mare, s-a consolidat Statul Moldovenesc prin constituirea instituțiilor statale respective și a sistemului unitar de administrare. Sistemul administrației centrale și locale era bazat pe propriul său suport juridic, inclusiv pe cunoscuta „Lege a Țării”.

Principalele surse documentare publicate ale istoriei administrației publice moldovenești sunt concentrate în cronicile lui Grigore Ureche „Letopisețul Țării Moldovei” (cronicarul era descendent dintr-o familie cu bogate tradiții în aparatul de stat din Moldova, strămoșul său fiind funcționarul cu numele „Ureache”, contemporan cu Ștefan cel Mare), Miron Costin - „Letopisețul Țării Moldovei de

la Aron-Vodă oncoace”, Ion Neculce – „O seamă de cuvinte” etc.

Inițiatorul cursului de istorie națională – *Istoria Moldovei* - de la Academia Mihăileană de la Iași, Mihail Kogălniceanu, a publicat încă în anul 1845 al doilea volum din Letopisețele Țării Moldovei.

Printre primele analize ale fenomenului contribuției domnitorului Moldovei, Ștefan al III-lea cel Mare, la consolidarea Statului Moldovenesc în evoluția sa de 650 de ani, domnie legendară ce a constituit o epocă istorică distinctă, de “47 de ani, 2 luni și 3 săptămâni”, sau 567 de luni consecutive de activitate prodigioasă statală, înglobând intervalul dintre 12 aprilie 1457 și 2 iulie 1504, se evidențiază studiul renumitului istoric din perioada interbelică, Nicolae Iorga, intitulat “*Apogeul puterii statului în timpul domniei de 50 de ani a lui Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei*”. Autorul demonstrează obiectiv că sub aspect comparativ, curtea domnească în componența marilor dregători a domnitorilor Valahiei și “*aceia a moldoveanului Ștefan, fie chiar și în primii lui ani de domnie, se vede imediat superioritatea Moldovei*”.

În calitate de exemple evidente istoricul aduce cele peste 500 de hrisoave (gramote) ale lui Ștefan cel Mare, care s-au păstrat pentru posteritate și în care “*se văd apăsător în el numeroși boieri mondri, a căror origine se poate urmări foarte bine în actele precedente privitoare la omprăjurările interne sau externe, și la mulți se dau și numele de familie*”.

Studii de sinteză privind activitatea administrativă a marelui nostru onaintaș au fost elaborate ondeosebi în legătură cu sărbătorirea aniversării de 650 de ani de la formarea Statului Moldovenesc² și cu comemorarea a 5 secole de la moartea domnitorului, inclusiv la Simpozionul

Internațional din 22-23 iunie 2004 de la Chișinău “Ștefan cel Mare – personalitate marcantă on istoria Europei. 500 de ani de la trecerea on eternitate”³.

On context general, vom constata cu certitudine că on prim-plan se evidențiază apariția on sec. al XV-lea a unor valoroase anale și cronici. Cele mai vechi cronici au fost alcătuite on Moldova on limba slavonă, fiind din perioada domniei lui Ștefan cel Mare. Autorii acestor scrieri, elaborondu-le la ondemnul personal al ilustrului om de stat din istoria controversată a Moldovei, au utilizat izvoare și diverse inscripții cu caracter cronicăresc din perioadele anterioare.

Documentele istorice atestă că tonărul Ștefan a onsușit on familia sa oncă din cea mai fragedă vorstă, de la călugări și alți dascăli, complicatele precepte ale timpului privind originea divină a puterii domnești, rolul domnului ca ocrotitor al bisericii și statului, apărător al poporului său. Oncă on adolescență, precum se menționează ontr-un hrisov din 11 februarie 1450, el este asociat la domnie de tatăl său, domnitorul Bogdan al II-lea. Astfel, fiind declarat voievod al Moldovei, tonărul Ștefan participă alături de tatăl său la activitatea administrativă a curții domnești, el este martor direct la efectuarea unor modificări principiale on politica internă a domnitorului Bogdan al II-lea, manifestate prin onlăturarea de la conducerea Moldovei a unor mari boieri polonofili cu interese străine, care ponă atunci tutelau tronul țării, și onlocuirea lor cu administratori moldoveni, fideli domnitorului.

On procesul formării și dezvoltării Statului Moldovenesc se constituie, se consolidează treptat și evoluează ascendent sistemul tradițional de administrare, adică *sistemul moldovenesc*, care con-

tribuie substanțial la consolidarea statală și politico-administrativă a țării.

Fundamentul sistemului moldovenesc de administrare a fost pus on procesul *reformelor administrative, elaborate și realizate de domnitorul Alexandru cel Bun (1400 - 1432) și nepotul său, Ștefan al III-lea cel Mare*. Anume acestor mari personalități de stat ale timpului său atribuiau oncă pe timpuri specialiștii on istoria administrației publice *meritul privind “formarea unui stat normal, conform ceremonialului”*.

Concomitent, au evoluat structurile și formele administrației centrale și locale ale sistemului tradițional moldovenesc on constituire. Precum și on multe alte țări europene, din obligațiile slugilor personale ale domnului, care administrau curtea și domeniul domnesc, au luat naștere **funcțiile onalte de stat (dregătoriile)**.

On procesul constituirii sistemului tradițional de administrare, domnitorul care se afla on fruntea instituției centrale a domniei, era ajutat on exercitarea atribuțiilor sale supreme de un corp enorm de executori (agenți). Acest proces a decurs pe verticală și instituțiile dregătoriilor, care au evoluționat treptat on funcționari de stat, se formau de sus on jos. On contextul continuării reformei administrative, Ștefan cel Mare a reorganizat Sfatul domnesc, transformondu-l ontr-un instrument de stat ușor manevrabil al puterii centrale. Dacă anterior componența acestui organ al puterii executive era foarte dinamică, apoi marele domnitor a consolidat substanțial, on procesul activităților sale reformatoare, sistemul moldovenesc de administrare, fapt care a condus la o stabilitate de invidiat pentru alte state și suverani. On acest scop, Ștefan cel Mare a inclus, on cadrul reformelor sale, on

componența Sfatului domnesc pe marii dregători (funcționari), inclusiv porcălabii cetăților de hotar, portarul de Suceava (cetatea de scaun), marele comis ș. a. De-a lungul domniei sale, el a stabilit ierarhia dregătorilor din cadrul Sfatului domnesc, bazându-se pe funcționarii săi credincioși din cadrul acestui executiv central și al altor structuri administrative.

Funcționarii cu funcții publice și private se numeau *on Moldova* medievală dregători, iar instituțiile conduse de ei sau *on* cadrul cărora activau, erau numite dregătorii. Dregătorul propriu-zis era un demnitar cu atribuții administrative, militare și judecătorești *on* aparatul de conducere al statului. *On Moldova*, ca și *on* majoritatea statelor medievale, din obligațiile slugilor personale ale domnitorului, care administrau curtea și domeniul domnesc, au luat naștere funcțiile onalte de stat, adică dregătoriile.

Marele postelnic - secretarul domnitorului pentru relații externe, care se mai numea și Mareșal al curții domnești. Lui *oi* era subordonat Postelnicul (sau Stratornicul) - cel mai apropiat și cel mai de *oncredere* sfetnic al domnului, care se *ongrijea* de camera domnului, administra toate slugile de la curte. Avea, de asemenea, *onsărcinarea* să primească ambasadorii și să-i prezinte domnului.

De asemenea, dregător cu funcții private la curtea domnească era și **medelnicerul**. Acest dregător a fost atestat documentar pentru prima dată *on* anul 1463 și era preocupat de vesela domnească, de activitatea bucătăriei de la curtea domnitorului.

Marele armaș se ocupa de executarea sentințelor de condamnare la moarte. Prima atestare documentară a armașului este de la 13 martie 1489^{*2}), *on* atribuțiile

căruia intra aplicarea pedepselor decise de domnie (respectiv de Stat), inclusiv decapitarea.

Ierarhia dregătorilor a fost stabilită pentru prima dată *on* cadrul reformelor administrative, elaborate și realizate de domnitorul Alexandru cel Bun. Astfel, *on* primul sfert al sec. XV a fost stabilită următoarea structură ierarhică a Sfatului domnesc:

- Domnitorul țării care stătea *on* frunte;
- castelanii;
- marii demnitari militari;
- porcălabii de Hotin, Cetatea Albă, Neamț, Roman și Orhei;
- marii dregători (curtenii), inclusiv:
- vornicul care se afla *on* fruntea lor;
- spătarul;
- vistiernicul;
- postelnicul, numit de Nicolae Iorga “cubiculariul voievodului”;
- paharnicul.

Structura și atribuțiile Sfatului domnesc din Moldova istorică s-au dezvoltat *on* continuare și s-au consolidat definitiv *on* perioada domniei lui Ștefan cel Mare. Domnitorul a efectuat un șir de completări, păstrând aceeași ordine a curtenilor, el a modificat, de asemenea, componența Sfatului domnesc. *On* consecință, rangul și titulatura membrilor corespundeau numai parțial cu cea stabilită *on* perioada lui Alexandru cel Bun. Ștefan cel Mare a desființat unele dregătorii mai vechi, inclusiv cea de ploscar. El a ridicat considerabil rolul porcălabului de Suceava, punându-l mai presus chiar decot spătarul. Această dregătorie a evoluat *on* portar de Suceava, care, mai torziu, de la mijlocul sec. XVI “după moda polonă fu numit hatman”.

Drept consecință a reformelor promovate de Ștefan cel Mare, s-a consolidat or-

ganizarea instituțională a Țării Moldovei, fiind definit complet aparatul de stat și sistemul de administrare centrală și locală. Primul nivel, cel central, era reprezentat de instituția domniei, Sfatul domnesc și Marea Adunare a Țării. Urma apoi sistemul de administrare a ținuturilor și a altor structuri locale (a satelor și orașelor/torgurilor).

Altă consecință importantă a reformelor administrative ale lui Ștefan cel Mare constă în consolidarea atributelor aparatului de stat din Țara Moldovei. Bunăoară, aceasta s-a răsfrânt pozitiv asupra perfectării continue a stemei de stat, a sigiliului mare și mic, fiind instrumentele principale de autentificare a actelor administrative.

Astfel, cea mai veche pecete domnească (sigiliu) cu stema moldovenească ține de un hrisov semnat de domnitorul Petru I Mușat încă în anul 1377, avea următoarea legendă pe marginea sigiliului: *Petrus voivoda Moldaviensis* (în limba latină), apoi ulterior au evoluat forma și conținutul său. Inițial, pe stema Țării Moldovei era plasat un cap de bour (zimbbru) cu o stea între coarne, flancat la dreapta de o roză (soare) și la stanga – de luna stilizată (sau semiluna), fiind elementele de bază ale sigiliului de stat, ale steagului Moldovei și ale monedelor moldovenești (groșii). Timp de coteva decenii, de la începuturi, capul de bour (zimbbru) avea coarnele recurbate în afară. Stema oși modifică înfațișarea începând cu anul 1409, când domnitorul Alexandru cel Bun în cadrul reformelor administrative, schimbă forma lor și de acum înainte coarnele zimbrului sunt curbate înăuntru; se modifică, de asemenea, și forma stelei, devenind cu 5 colțuri.

Majoritatea sigiliilor domnești aveau pe ele legenda în limba slavonă. De ex-

emplu, în perioada domniei lui Roman I: *Іа÷àòü єі Ѓііàіà àіààіàà Çàієà Іієàààñēіє*, plasată pe un hrisov datat cu ziua de 30 martie 1392; pe sigiliile domnitorului Alexandru cel Bun – *Іа÷àòü Іієàēñàіàđà àіààіàü, àіññààđü Çàієє Іієàààñēіє*; pe sigiliile domnitorului Ștefan cel Mare – *Іа÷àòü Єі Ѓòàòàіà Ààààіàà Àіññààđ Çàієє Іієàààñēіє*.

Pe parcursul sec. XV-XVI stema Țării Moldovei rămânea, practic, neschimbată și cele mai semnificative modificări țineau doar de cele ale formei scutului.

Investigațiile întreprinse în problema sistemului de administrare locală, de exemplu, din perioada domniei lui Ștefan cel Mare permit să menționăm că pe parcursul sec. XV, când torgurile (orașele) aparțineau domniei, așezările urbane aveau administrație dublă: pe de o parte, fiind reprezentată de consiliul mic în componența unui șoltuz și a 12 porgari (ambii termeni administrativi erau de origine germană), toți fiind aleși de torgoveți; pe de altă parte, administrația era reprezentată de persoanele numite de vornici de torg (termenul era de origine slavonă și provenea de la cuvântul „dvor” („curte”).

Una din problemele cele mai interesante, încă neelucidate, ale istoriei Statului Moldovenesc este cea a apariției primei unități administrativ-teritoriale complexe, denumite **ținut**, termen ce provine de la latinescul „tenetum” (în traducere – a ține, adică teritoriul ce ținea de o cetate sau de alt centru administrativ). Ținuturile au constituit unitatea de bază a administrației locale în Moldova din sec. XV și până în sec. XIX. Ele n-au existat în faza care a urmat imediat constituirii statului, căci asupra situației

anterioare formării statului la jumătatea sec. XIV nu se pot face afirmații sigure. On documentele ce vizează sec. XIV nu găsim amintit nici un ținut, iar on cele de la începutul sec. XV ținuturile sont amintite destul de rar. Localizările geografice ale proprietăților nu se făceau amintindu-se ontotdeauna ținutul, ci indicondu-se văile și numele apelor, denumirile dealurilor, ale torgurilor din apropiere sau ale vechilor proprietari.

Studierea documentelor denotă că asupra originii formării ținuturilor există mai multe ipoteze provenite din informații sărace și uneori confuze, pe care le conțin primele acte emise de cancelaria domnească care s-au păstrat.

Astfel, cu toate că prima atestare documentară a unui ținut datează din 16 septembrie 1408, fiind vorba de ținutul Roman, ponă la mijlocul sec. XV nesiguranța, incertitudinile care au caracterizat epoca de făromițare politică n-au asigurat un climat propice organizării din punct de vedere administrativ a teritoriului Moldovei.

Chiar de la începutul domniei lui Ștefan cel Mare oncepe faza de centralizare statală, ținuturile apăron, treptat, on documente. On acordul din 1412 dintre Sigismund de Luxemburg și Vladislav Iaghello, care prevedea și o ompărțire a Moldovei, ținuturile nu erau amintite. Ponă la urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare sont menționate documentar ontr-un act din 1435 doar ținutul (derjava) cetății sau orașului (gorod) Chilia, torgul (misto) Vaslui cu ținutul (volost) ce depinde de el, ținutul (derjava) de la Tutova, torgul Borlad cu tot ținutul (volost), morile de la Covurlui, torgul (misto) Tecuci cu tot ținutul (volost) și Oltenii.

Treptat, este atestată existența

următoarelor ținuturi: Cernăuți (1457), Corligătura (1458), Troțuș (1466), Suceava (1472), Horincea (1528), Soroca (1529), Lăpușna (1535), Dorohoi și Tigheci (1546), Horlău (1548), Putna (1555). Deci observond succesiunea on timp, acțiunea de organizare a ținuturilor moldovene a reprezentat on fapt o latură a procesului de ontărire a puterii domnești.

On ceea ce privește denumirile vechilor ținuturi moldovenești, care derivă de la denumirile torgurilor, pe care le-au avut ca centre administrative (Bacău, Roman, Neamț, Iași, Fălciu, Orhei, Lăpușna), altele - de la numele apelor, pe care se afla ontinderea originară a ținutului (Putna, Tecuci, Borlad, Covurlui), altele - de la denumirile cetăților (Țețina, Hmielov) ori chiar de la forma pe care o avea ținutul (Corligătura).

Apoi, conform cronicii din 1566, existau 24 de ținuturi pe care le avea Moldova la acea vreme: Borlad, Tecuci, Tigheci, Lăpușna, Vaslui, Orhei, Soroca, Hotin, Cernăuți, Suceava, Horlău, Dorohoi, Corligătura, Iași, Fălciu, Covurlui, Horincea, Putna, Adjud, Tutova, Troțuș, Bacău, Roman, Neamț. Ținuturile nu erau enume-rate potrivit celor două mari diviziuni, Țara de Jos și Țara de Sus, ci ontr-o aproximativă ordine geografică, de la Sud spre Nord și de la Est spre Vest. On catastiful pentru cisle din vremea lui Petru Șchiopul, alcătuit la 20 februarie 1591, sont menționate doar 22 de ținuturi. Prețioase informații ne furnizează Miron Costin on „Poemul polon”, scris on 1684, unde sont enumerate 19 ținuturi, drept consecință a reorganizărilor administrative.

On context evolutiv, domnitorul și savantul Dimitrie Cantemir redă ulterior ținuturile grupate potrivit celor două diviziuni mari, Țara de Sus și Țara de Jos.

Tot lui i se datorește și harta cu delimitarea ținuturilor: „Odinioară, Moldova era alcătuită din trei părți: Moldova de Jos, Moldova de Sus și Basarabia” cu un total deja de 23 de ținuturi. După ce o serie de teritorii dintre Prut și Nistru au intrat on stăponirea turcilor, au rămas „domnitorilor de azi numai 19 ținuturi și nici acestea ontregi”. Țara de Jos cuprindea 12 ținuturi: Iași, Corligătura, Roman, Vaslui, Tutova, Tecuci, Putna, Covurlui, Fălciu, Lăpușna, Orhei, Soroca; Țara de Sus era alcătuită din 7 ținuturi: Hotin, Dorohoi, Horlău, Cernăuți, Suceava, Neamț, Bacău. Basarabia cuprindea patru ținuturi: Bugeac, Cetatea Albă, Chilia și Ismail.

Deosebirile dintre cele două izvoare narative au fost puse on legătură fie cu o nouă reformă care a avut drept scop reconsiderarea numai a limitelor Țării de Sus și Țării de Jos, fie datorită unor erori comise de unul dintre autori.

Este cert faptul că administrația ținuturilor s-a format odată cu constituirea acestora, onsă o anumită administrație regională on persoana curților domnești de judecată a existat onainte de instituirea, organizarea și generalizarea ținuturilor.

On ultimii ani ai activității administrative a lui Ștefan cel Mare, on fruntea ținuturilor se afla cote un porcălab. De atunci exista ca generalizată funcția de porcălab ținutal ca și aceea de mare vătaf. La Soroca, Hotin și Roman, de exemplu, porcălabii de cetate erau și de ținut.

Porcălabii de ținut erau numiți și revocați din funcție de domn, atribuțiunile lor fiind dintre cele mai largi: ei făceau judecăți și oncasau indemnizația numită feroie sau gloabă, aplicau amenzi, efectuau anchete penale sau on materie de proprietate. Una dintre sarcinile lor cele mai importante era oncasarea birului și

transmiterea lui la vistierie.

On legătură cu pericolul permanent din partea tătarilor, turcilor, polonezilor, ungurilor, care amenințau existența Moldovei on a doua jumătate a sec. XV, instituția porcălabiei ia o mare dezvoltare. Ștefan cel Mare oncepe o nouă organizare militară prin construirea cetăților. Se poate admite că porcălabii pentru cetățile de la hotar pe vremea lui Ștefan cel Mare se recrutau din rondul boierilor care făceau de strajă cu oștenii on acele părți.

Totodată, on documentele lui Ștefan cel Mare ontolnim și denumirea de staroste, mai ales pentru porcălabii de la Cernăuți, Hotin și Soroca. Identificarea starostelui cu porcălabul on aceste cazuri era absolut firească, datorită influenței pe care o exercitau țările vecine.

Sont atestați documentar mai mulți porcălabi, care au administrat cetățile și ținuturile la diferite etape. Bunăoară, on perioada domniei lui Ștefan cel Mare erau cunoscuți porcălabii de cetatea Chilia, Ivașco și Maxim, care la 14 iulie 1484, miercuri, după 8 zile de asediu al turcilor, au pierdut cetatea moldovenească de la Dunăre. La 5 august 1484, porcălabii de Cetatea Albă, Gherman și Ioan, de asemenea, au fost nevoiți să capituleze on fața agresiunii turcești, după un ondelungat asediu.

Importantă funcție administrativă era cea a portarului de Suceava din timpul domniei lui Ștefan cel Mare, pe care o deținea boierul Luca Arbure. Onsă ultimul era ostil puterii centralizate, pentru care opta domnitorul. Documentele istorice atestă că Luca Arbure a complotat omportiva lui Ștefan cel Mare. După trecerea on neființă a acestuia, portarul de Suceava, Luca Arbure, a avut o influență decisivă on eșalonul de vorf al administrației domnitorului Bogdan III.

Oncepond cu anul 1517, a devenit chiar tutorele noului domnitor minor Ștefăniță Vodă. Onșă peste coțiva ani, on aprilie 1523, a fost scos de către domnitor din onalta funcție de portar de Suceava. Fiind acuzat de hiclenie, marele demnitar Luca Arbure este decapitat la porunca lui Ștefăniță Vodă.

Unul dintre primii adepți ai lui Ștefan cel Mare la urcarea sa la tronul Moldovei a fost Ion Dobrul. Acest mare dregător devine membru al Sfatului domnesc deja on anul 1457. El apare on documentele domnitorului drept primul martor on Tratatul de pace din 4 aprilie 1459. Vărul domnitorului, marele dregător Duma, fiul lui Vlaicu, era membru al Sfatului domnesc din anul 1469. Domnitorul l-a trimis on solie on Ungaria on anul 1475. Membru al Sfatului domnesc devine on 1497 și marele dregător Dumșa, nepotul lui Ștefan cel Mare și fiul surorii sale, Sora.

Abilitățile politice și diplomatice deosebite ale lui Ștefan cel Mare s-au răsfront pozitiv asupra funcționarilor de stat mari și mici. Bunăoară, marele dregător, Duma Braevici, care era membru al Sfatului domnesc din anul 1441, și inițial ol susținea pe domnitorul Petru Aron, onsoțindu-l chiar și on pribegie on Polonia, repede s-a convins de superioritatea politică a lui Ștefan cel Mare și a revenit on țară, devenind unul dintre cei mai aprigi adepți ai lui. De asemenea, printre primii și cei mai fideli adepți ai lui Ștefan cel Mare se numără marele dregător Ion Boureanu. El era membru al Sfatului domnesc cu oncepere din anul 1454 și a deținut onalte dregătorii on continuare, susținondu-l pe gloriosul domnitor.

Marele dregător Costea, fiul lui Dan, care activa on cadrul Sfatului domnesc oncă din anul 1437, la urcarea la tron a

lui Ștefan al III - lea s-a refugiat cu fostul domnitor Petru Aron. Onșă, foarte repede s-a orientat on situația politică creată atunci, acceptond onvitația lui Ștefan cel Mare și deja on 1458 a revenit on Moldova. Acest mare dregător a deținut funcții de stat onalte și on continuare.

Primul porcălab cunoscut de la onceputul domniei lui Ștefan cel Mare a fost marele boier Costea. Acest mare dregător deținuse deja onalta funcție de porcălab ontre anii 1448-1453. Astfel, porcălabul Costea dispunea deja de o experiență solidă on această dregătorie.

Marele vornic Crasnăș, numit on funcție de Ștefan cel Mare, activa on Sfatul domnesc din anul 1458. Era un dregător activ și se bucura de susținerea domnitorului. Onșă a căzut on dizgrație pentru faptul că on bătălia cu ungurii de la Baia (1478) a onlesnit fuga regelui rănit, Matei Corvin, și din ordinul lui Ștefan cel Mare a fost executat. De fapt, drept consecință a acelei bătălii victorioase pentru moldoveni au fost decapitați mai mulți dregători și comandanți on diferite funcții: unii au fost onvinuiți de domnitor de onaltă trădare, iar alții - pentru că nu au luptat cu destulă vitejie.

Marele dregător, Radu Gangur, a avut una dintre cele mai lungi cariere politice de dregător on Moldova medievală. Devenind membru al Sfatului domnesc oncă on anul 1455, a deținut aproape 40 de ani onalte funcții dregătorești. De asemenea, a deținut comparativ o perioadă ondelungată dregătoria de porcălab de Orhei Vechi, fiind on fruntea acestui oraș-cetate din anul 1478 și ponă on 1490.

On același context al reformelor administrative ale marelui domnitor Ștefan al III-lea, cetățile de pe teritoriul Moldovei, după importanța și mărimea lor și potrivit

sectorului pe care îl apărau, aveau garnizoane proprii, compuse dintr-un număr de ostași de meserie numiți „slujitori”. Ei erau recrutați dintre localnici sau dintre străini, precum și dintr-un număr de locuitori din satele ocolului fiecărei cetăți, obligați să servească un număr exact de zile pe an, în schimbul unor reduceri sau scutiri de dări și munci.

Structurile administrative care funcționau în Moldova țineau cont în

permanență de faptul că paza în partea de răsărit era dificilă, datorită existenței unor teritorii întinse ocupate de turci și tătari. Viața locuitorilor era în nesiguranță în această parte a Statului Moldovenesc. În acest context, se luau măsuri serioase pentru apărarea granițelor răsăritene ale țării de incursiunile cazăcești.

BIBLIOGRAFIE

1 Alexandru Roman. Formarea Statului Moldovenesc și constituirea sistemului tradițional de administrare. Chișinău, AAP, 2008.

2 Ștefan cel Mare – personalitate marcantă în istoria Europei. 500 de ani de la trecerea în eternitate. Chișinău, 2004. Cel dintoi dintre principii lumii. Bibliografie. Chișinău, 2004.

3 Alexandru Roman. Activitatea administrativă a domnitorului Ștefan cel Mare. // Administrația Publică, 2004, nr.1-2 (partea I), nr. 3 (partea II).

4 Alexandru Boldur. Ștefan cel Mare, voievod al Moldovei (1457 - 1504). Studiu de istorie socială și politică. Madrid, Editura „Carpați”, 1970.

Prezentat: 16 februarie 2009.

Recenzent: Ion JARCUTCHI, doctor în științe istorice, cercetător științific principal, director al Institutului de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei.

E-mail: aroman@mail.md

Administrarea publică: teorie și practică

CONTROLUL DE LEGALITATE AL ACTELOR AUTORITĂȚILOR ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE – UN IMPERATIV OBLIGATORIU AL DEMOCRAȚIEI

Valentin GUZNAC,
ministru al administrației publice locale al Republicii Moldova,
președinte al Consiliului de Administrație al Academiei de Administrare
Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova,
doctorand

SUMMARY

In the present article, the author examines some constitutional theoretical and practical aspects of the legality of the control of the acts of local public administration authorities. Concrete local examples of legislation derogation committed by the local authorities are cited. The Minister comes to the conclusion that the need for an efficient activity on behalf of the central public authorities, the authorities and institutions authorized in the professional development of the locally elected officials and of the public servants is imperative.

Controlul asupra activității autorităților administrației publice decurge din prevederile art.96 alin.(1) din Constituție care stipulează că Guvernul exercită conducerea generală a administrației publice, iar actul de guvernare presupune dreptul la control. Prin urmare, dreptul de a efectua controlul administrativ, potrivit prevederilor art.63 alin.(1) din Legea nr.436-XVI din 28.12.2006, este delegat Ministerului Administrației Publice Locale, nemijlocit sau prin intermediul Direcțiilor teritoriale control administrativ ale acestuia.

On conformitate cu prevederile art.61 alin.(2) și (3) din Legea nr.436-XVI din 28.12.2006 privind administrația publică

locală, controlul administrativ al activității autorităților administrației publice locale vizează respectarea Constituției, a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, a legii nominalizate și a altor acte normative atot de către autoritățile administrației publice locale de nivelurile ontoi și al doilea, cot și de către funcționarii acestora. Controlul administrativ include controlul legalității și controlul oportunității activității autorităților administrației publice locale. Prin urmare, controlul administrativ nu este un control sau operațiune de investigare, ci o necesitate, un imperativ obligatoriu al democrației.

Astfel, Ministerul Administrației Publice Locale, prin intermediul Direcțiilor teritoriale control administrativ, efectuează controlul legalității actelor administrative: deciziilor consiliilor locale și raionale, dispozițiilor emise de primarii satelor (comunelor), orașelor și președinții de raioane, dispozițiile pretorilor de sector din mun. Chișinău, actele administrative ale autorităților administrației publice locale din unitatea teritorială autonomă Găgăuzia.

Pe parcursul anului 2008, direcțiile teritoriale control administrativ ale Ministerului au supus controlului administrativ de legalitate 148874 acte administrative ale autorităților administrației publice locale de nivelul unu și doi și ale autorităților administrației publice locale din unitatea teritorială autonomă Găgăuzia.

Astfel, în urma controlului de legalitate, se constată că o bună parte din actele autorităților administrației publice locale sunt adoptate (emise) în conformitate cu Legea nr.436-XVI din 28.12.2006 privind administrația publică locală, Legea nr.317-XV din 18.07.2003 privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale și Instrucțiunile cu privire la ținerea lucrărilor de secretariat în organele administrației publice locale, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr.115 din 28.02.1996. În același timp, au fost constatate încălcări frecvente ale modalității stabilite de elaborare și adoptare a actelor normative la nivel local.

Pe parcursul anului 2008, în adresa autorităților administrației publice locale au fost înaintate 2742 de sesizări privind abrogarea sau modificarea actelor emise de către autoritățile administrației publice locale. În rezultat, au fost modificate 533

și abrogate 1492 acte administrative, ceea ce constituie 74% din numărul actelor, modificarea sau abrogarea cărora au fost solicitate.

Cele mai frecvente derogări de la legislație, admise de autoritățile locale emitente, sunt din domeniul cadrelor – 579, funciar – 607, construcțiilor – 114, patrimoniului public – 413, bugetului și finanțelor – 450, administrației publice locale – 379, altele – 234.

Vom prezenta în continuare câteva exemple de derogări de la legislație în vigoare: **transmiterea în arendă a terenurilor proprietate publică sau vânzarea acestora** (de regulă, fără organizarea licitației publice. De exemplu, prin decizia Consiliului sătesc Huluboaia, raionul Cahul nr.2/7 din 11.02.2008, a fost înstrăinat un sector de teren, fără a fi respectată procedura înstrăinării terenurilor prin licitație);

- **vânzarea-cumpărarea terenurilor aferente obiectivelor privatizate cu încălcarea Legii nr.1308-XIII din 25.07.1997 privind prețul normativ și modul de vânzare-cumpărare a pământului** (Consiliul sătesc Chioselia Mare, raionul Cahul, prin decizia nr.5/6 din 12.09.2008, a scos la licitație cu strigare terenul aferent depozitului de cereale (obiectiv privatizat);

- **darea în locațiune a încăperilor** (prin decizia nr.01/05 din 17.10.2008 Consiliul orașenesc Honești a dat în locațiune o parte a grădiniței de copii, fără a respecta procedura organizării licitației);

- **acordarea neantemeiată a unor facilități** (scutiri de impozite), scutiri de la plata impozitelor (prin decizia nr.1/2 din 31.01.2008 Consiliul orașenesc Cupcini, raionul Edineț a redus neantemeiat cota de impozitare);

- **nerespectarea modalității stabilite privind formarea și onregistrarea bunurilor imobile on sistemul de tranzacții** (Consiliul local Tochile-Răducani, raionul Leova prin decizia nr.6.11 din 12.12.2008 nu a respectat modalitatea de onregistrare a bunului);

- **emiterea actelor administrative on exercitarea competențelor autorității publice locale contrar competențelor materiale** (prin dispoziția primarului satului Valea Perjei, raionul Taraclia nr.14-K din 29.05.2008 și nr.18-k din 04.07.2008 a fost restabilit on funcția de viceprimar dl Pancev S.P., atribuție ce nu ține de competența acestuia).

Exemplele citate denotă stricta necesitate de perfecționare și ombunătățire permanentă, dar și de respectare ontocmai a legislației republicii, lucru ce ar contracara ontr-o mare măsură oncălcările de genul respectiv la nivel local. Concomitent, se impune necesitatea unei activități mai eficiente a autorităților publice centrale, autorităților și instituțiilor abilitate on instruirea și perfecționarea profesională a aleșilor locali și funcționarilor publici.

Pornind de la cele expuse și on conformitate cu Decizia Colegiului Ministerului nr.11 din 26.12.2008, vom impulsiona activitatea noastră on plan național și regional pentru obținerea unor rezultate și coeficienți calitativi mai onalți on domeniul respectiv.

BIBLIOGRAFIE

1. Constituția Republicii Moldova, Chișinău, 1994.
2. Legea Republicii Moldova nr.317-XV din 18.07.2003.
3. Legea Republicii Moldova nr.436-XVI din 28.12.2006.
4. Decizia Colegiului Ministerului Administrației Publice Locale nr.11 din 26.12.2008.

Prezentat: 2 februarie 2009.

Recenzent: Alexandru ROMAN, rector al Academiei de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova, doctor habilitat on științe istorice, profesor universitar, membru al Colegiului Ministerului Administrației Publice Locale

E-mail: www.mapl.gov.md

SĂ TINDEM SPRE O ȚARĂ CU SISTEM PROFESIONAL IERARHIC CONTEMPORAN ON ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

Mihail PLATON,
doctor habilitat on științe economice,
profesor universitar

SUMMARY

In the given article, the author examines not only the notions of 'profession', 'professionalism' and 'professional culture' but also makes concrete suggestions concerning the implementation of these phenomena in the activity of the central and local public administration bodies. At the same time, great attention is paid to the professional development of the public servants in the light of the recently adopted Law on Public Functions and the Status of the Public Servant. The author also analyzes the practice undertaken by other countries such as Belgium, Germany, Spain, France, and Luxemburg in the field of public servants' professional development.

pare rațională examinarea următoarelor noțiuni: „profesie”, „profesionalism” și „cultura profesională”.

Profesia, ca un ansamblu de deprinderi și calități ontr-un anumit gen de activitate, reprezintă o activitate relativ independentă și concret-istorică specializată și insttutualizată, care a apărut sub influența diviziunii sociale a muncii.

Printre criteriile importante de apreciere a profesiilor pot fi considerate următoarele:

primul, activitatea relativ independentă, de cele mai multe ori, pe durata ontregii vieți a unor anumitor funcții;

al doilea, posedarea unor cunoștințe speciale, a studiilor, deprinderilor căpătate on procesul muncii;

al treilea, remunerarea pentru munca depusă, obținerea unui venit care asigură existența muncitorului și a familiei sale;

al patrulea, formarea, asocierea grupurilor profesionale create pe baza intereselor apropiate și omogene;

al cincilea, crearea unui anumit statut social, mod de viață a omului, condiției lui atot la lucru, cot și on afara muncii, ceea ce conduce la identificarea omului cu profesia sa.

Profesionalismul onseamnă cel mai onalt nivel al modificărilor psihofizice, psihice și individuale care au loc on procesul ondeplinirii de către om a obligațiunilor și sarcinilor care oi asigură un nivel calitativ nou și eficient de soluționare a problemelor complicate on condiții deosebite. Formarea

personalității decurge pe trei direcții de bază:

- modificarea ontregului sistem de activitate – formarea măiestriei profesionale;

- modificarea personalității subiectului, care se manifestă atot on aspect exterior (maniere, vorbire, emotivitate, forme de comunicare), cot și on formarea elementelor conștiinței profesionale, ceea ce ontr-un registru mai amplu poate fi privit ca devenire a concepției profesionale despre lume;

- modificarea componentelor respective privind poziția subiectului față de obiectul activității, ceea ce se manifestă on gradul de informare despre obiect, onțelegerea semnificației lui, interesului față de obiect, onclinarea spre satisfacția oferită de interacțiunea cu obiectul, oricare ar fi greutatea motivării acțiunii sale de supunere a obiectului.

Cultura profesională oși găsește expresia, onainte de toate, on cunoștințele din domeniul profesiei respective, on pătrunderea temeinică a esenței acesteia, on priceperea de a aplica diferite metode ale administrării sociale, capacitatea de a transmite propriile cunoștințe, de a-i onvăța pe oncepători să-și ondeplinească lucrul conștiincios, on mod creator, fără șabloane; mai departe cultura profesională se dezvoltă on priceperea de a prevedea rezultatele activității sale, a prognoza capacitatea de a exprima și a reflecta interesele naționale văzond perspectivele dezvoltării lor.

Onțelegond importanța colosală a problemei formării modelului lucrătorului competent sub aspect profesional din serviciul public, savanții și practicienii oi acordă o atenție deosebită.

Ca bază pentru tipologizarea modelu-

lui, cei mai diverși factori sont: nivelul de cultură generală și specială; stilul de gondire (inovațional, activ – edificator, executor pasiv); atitudinea față de valorile general-umane (cetățean-patriot, cosmopolit); motivarea serviciului de stat (tendința spre autorealizare, satisfacerea necesităților materiale și spirituale, asigurarea unei cariere normale). Cel mai important criteriu al tipologizării este capacitatea administrativă on sfera socială.

Au perfectă dreptate cercetătorii care menționează că geneza, structura și dinamismul capacităților profesionale se află on stronsă legătură cu sfera emoțională-volitivă a subiectului activității, cu motivația muncii, cu statutul social care oși lasă amprenta asupra lor; o particularitate importantă a capacităților profesionale este statornicia față de diferiți factori nefavorabili, care adeseori au un caracter stresant, iar uneori chiar extraordinar.

O influență substanțială asupra formării o au starea sănătății, proprietățile sistemului nervos, stilul individual de activitate, „prețul” celor realizate. Capacitățile profesionale se formează on virtutea legilor dominante și au o structură foarte complicată.

Capacitățile profesionale reprezintă o structură individuală originală a onsușirilor psihologice ale subiectului activității profesionale care s-au format pe parcursul instruirii profesionale și activității bazate pe premisele existente, pe capacitățile generale și sociale și oncadrarea lor on propria structură. Capacitățile profesionale determină reușita instruirii profesionale și onsușirea elementelor complicate ale activității profesionale.

Orice gen de activitate profesională poate fi eșalonat pe o anumită linie de acțiuni consecutive. Dacă individul

on procesul atingerii scopului reduce, restrange unele acțiuni obișnuite pe care le ondeplinește, atunci se poate afirma că el are capacități corespunzătoare.

O mare importanță pentru conducător on serviciul public are capacitatea lui de conducere colegială. Colegialitatea on procesul examinării variantelor alternative trebuie să se ombine cu răspunderea personală pentru alegerea și realizarea proiectelor concrete.

Capacitatea de a forma o echipă talentată constituie cel mai important criteriu de apreciere a funcționarului public.

On procesul constituirii tipologiei funcționarilor publici profesioniști conform criteriului capacităților administrativ-profesionale, o deosebită importanță are determinarea următoarelor capacități:

- priceperea de a crea o echipă de conducere;
- a trasa punctele de reper strategice, scopurile organizării;
- a propune coteva variante de soluționare a problemelor;
- a defini probabilitatea planurilor, programului proiectelor prin prisma resurselor existente și urmărilor sociale.

Cert este faptul că, indiferent de orientarea de carieră a funcționarului (fie că este pornit să lucreze on organele administrației publice locale, fie on cele centrale), el trebuie să cunoască **locul și rolul autorităților publice centrale on Republica Moldova**, să fie apt de a efectua o analiză comparativă cu sistemele din alte țări, să onțeleagă structura principiilor de formare și activitate a Parlamentului Republicii Moldova, funcțiile de bază ale instituției prezidențiale, atribuțiile Președintelui țării și mecanismele de exercitare a lor.

On condițiile descentralizării serviciilor

publice on Republica Moldova, sporirii autonomiei organelor administrației publice locale, devin oportune, pentru cei ce oși fac studiile la Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova, **cunoștințele despre experiența europeană on domeniile autonomiei locale**. Pentru ei este necesar atot cunoașterea principiilor de definire și realizare a autonomiei locale și descentralizării serviciilor publice, cot și a competențelor organelor administrației publice locale, inclusiv a atribuțiilor consiliilor locale, primăriilor. Perioada de reformare a sistemului administrației publice solicită funcționarului public on mod oportun cunoașterea noilor principii, metode și tehnologii de efectuare a schimbărilor necesare pentru ajustarea conceptuală și structurală a organelor administrației publice, a mediului socio-economic, politic, legislativ, cultural. Acest imperativ permite audientului Academiei studierea riguroasă a cadrului legislativ, mecanismelor de funcționare a legilor și altor acte normative din țară.

La formarea modelului lucrătorului profesionist on administrația publică este necesară cunoașterea dimensiunilor politice și juridice ale statului de drept, elementelor constitutive și funcțiilor statului moldovenesc, specificului formei de guvernământ și a principiilor separării puterilor on Republica Moldova. Funcționarul trebuie să fie apt să realizeze on activitatea sa regulile, tehnicile și procedurile de alegere a autorităților publice, drepturile, libertățile și ondatoririle fundamentale ale cetățenilor, să conștientizeze atribuțiile autorităților administrației publice. Cunoștințele on domeniul dreptului civil, dreptului muncii, protecției sociale și familiei, dreptului funciar și ecologic, dreptului

comercial, dreptului financiar, dreptului comunitar oî vor permite exercitarea calitativă a obligațiilor on cadrul diverselor organe ale administrației publice.

On Republica Moldova se acordă o mare atenție dezvoltării profesionale a funcționarilor publici. Ca dovadă poate servi Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr.158-XVI din 04.07.2008.

Conform acestei legi, funcționarul public are dreptul și obligația de a-și perfecționa, on mod continuu, abilitățile și pregătirea profesională. Autoritățile publice sont obligate să asigure organizarea unui proces sistematic și planificat de dezvoltare profesională continuă a funcționarului public. On procesul de dezvoltare profesională continuă autoritățile publice au obligația de a asigura posibilități egale fiecărui funcționar public on instruire atot on țară, cot și peste hotare; de a prevedea on bugetul anual propriu mijloace pentru finanțarea procesului de dezvoltare profesională continuă a funcționarilor publici, on mărime de, cel puțin, 2% din fondul de salarizare.

Tot această lege prevede remunerarea și garanțiile sociale ale funcționarului public. Credem că această lege va introduce noi metode de remunerare pentru funcționarii publici profesioniști cu scopul de obține o flexibilitate mai mare a sistemului de remunerare cum ar fi:

- ajustarea la piață;
- descentralizarea;
- individualizarea.

Onsă, analizond practica unor țări on ceea ce privește practica dezvoltării profesionale a funcționarilor, deosebim două sisteme de ocupare a funcțiilor – sistemul profesional ierarhic și sistemul funcțional. On cazul dat ne vom concentra atenția

asupra practicii sistemului profesional ierarhic.

On Belgia, de exemplu, funcțiile de conducere on administrația țării comportă un *caracter administrativ*. Accesul la posturile de prim rang on administrația generală sont, prin urmare, rezervate pentru funcționarii de profesie. Totuși on acest caz nu este vorba de posturile superioare din „organizațiile de interes public”, ci de o variantă belgiană a „agențiilor”. Procedura on aceste organizații constă on faptul că, după ce cererea solicitantului a fost publicată on „*Moniteur belge*” și ulterior a fost examinată (iar cerințele oficiale față de ea sont foarte reduse), autoritatea politică este *liberă să aleagă pe cine dorește ea să numească*. Pentru posturile din administrație, oricum, cerințele oficiale sont foarte specifice, *bazate pe categorii și vechimea de muncă anterioară* (categoria 15 = consilier general; pentru accesul la gradul 16 – director general sau la gradul 17 – secretar general, cu cel puțin un an de activitate on gradul 15).

Procedura care urmează oncepe cu cererea solicitantului publicată on „*Moniteur belge*” (de coțiva ani personalul din ministere trebuia să fie *apt de a răspunde la aceste cereri*). Cererile sont examinate apoi de către Comitetul de conducere al departamentului ministerial, care dispune de locul vacant. De obicei, Comitetul angajează funcționari publici superiori ai Departamentului; el trebuie să selecteze cererile corespunzătoare și să *formuleze o informație on timpul clasificării* solicitanților. Ministrul responsabil este, on principiu, liber să numească funcționarul la propria sa alegere. On realitate, deciziile de numire on funcție la aceste niveluri onalte sont adesea cumulate și puse ontr-un „pachet” de propuneri, asupra căruia

decizia este luată la nivel guvernamental. De coțiva ani oncoace propunerile unanime ale Comitetului de conducere au fost, de obicei, luate on considerare de către autoritatea politică. Aceste numiri on funcție sont definitive, ceea ce onseamnă că *viitorii miniștri nu-i vor putea contesta sau schimba pe funcționarii numiți on funcție de predecesorii lor.*

Totuși, on acest context, importanța cabinetelor ministeriale on Belgia ar trebui luată on considerare. Aceste echipe de colaboratori ai miniștrilor joacă un rol foarte important on determinarea tacticilor zonale și interministeriale și sont, de asemenea, de o semnificație majoră la nivelul superior al conducerii administrative a departamentelor ministeriale. Exercitarea de către funcționarii de nivelul mediu al administrației a acestor funcții on cabinetele ministeriale constituie un lucru valoros pentru cariera lor personală și poate să le ofere, on ultimă instanță, accesul la funcții administrative mai onalte.

Introducerea de curond a sistemului de *termene* este on prezent apreciată. Prin acest sistem conducătorii superiori pot fi numiți on funcție pentru o perioadă limitată de timp (5 ani), după care pot fi substituiți. Această reformă este legată de introducerea unor evaluări ale unor astfel de conducători.

On Germania, funcționarii superiori *trebuie să posede diplome de absolvire a instituției de onvățământ superior corespunzătoare funcției lor.* Mai mult ca atot, *experiența lor profesională* (adesea din cadrul administrației publice) trebuie să-i califice pentru exercitarea funcției de conducere respective. Pentru a aprecia performanța lor, funcționarii publici sont evaluați pe bază reglementară de către superiorii lor. Aceste evaluări servesc drept

temei pentru promovarea on funcțiile de conducere. Nu există prevedere care să stipuleze că funcțiile de conducere sont supuse inițial procedurilor de examinare sau selectare. Nu există nici un organism (un gen de oficiu federal pentru cadre), care decide ce calificări sont solicitate de aceste funcții de conducere.

On unele cazuri particulare, la cursurile de perfecționare, există o cerință obligatorie pentru accesul la funcțiile onalte (de exemplu, pentru trecerea de la un grad mediu de conducere la un nivel superior).

On Spania, *funcțiile de prim rang din ierarhia administrativă, adică de secretari generali și de directori generali poartă un caracter politic.* Funcțiile de secretar general sont deschise pentru funcționarii publici, dar și pentru solicitanții, care nu sont funcționari publici, on timp ce cele de director general sont deschise numai pentru funcționarii publici. Totuși *studiile universitare sont ontotdeauna obligatorii.* Termenul aflării on aceste funcții este, prin urmare, dependent de cel al liderului politic (ministru sau secretar de stat) din departamentul lor.

On ceea ce privește posturile de conducere, evaluarea titlurilor și calificărilor este efectuată de un organ ad-hoc, iar clasificarea solicitanților este oncredințată autorităților politice, care sont libere să aleagă din lista solicitanților pe cei care ontrunesc cerințele oficiale pentru numirea on funcție.

On Franța, *funcția de director-general este administrativă.* On timp ce accesul la acest nivel și la gradul corespunzător este, on mod practic, irevocabil, deținerea acestei funcții nu este ireversibilă. Funcționarul public poate fi numit on această funcție dacă vine din una din așa-numitele *grands*

corps de l'Etat (Curtea de revizie, Inspectoratul Financiar, *Conseil d'Etat*) și se ontoarce la aceste *corps* inițiale după coțiva ani de deținere a funcției de director general al administrației ministeriale. On *Franța*, *grands corps* menționate sont, deocamdată, principalele forjării de pregătire a cadrelor de funcționari publici de rang superior.

On această privință ar trebui să subliniem faptul că există condiții oficiale (gradul și vechimea on muncă) pentru accesul la funcțiile superioare și că mobilitatea interministerială este considerabilă la acest nivel.

On Luxemburg, funcționarii publici on administrația din această țară sont *funcționari de profesie*. Selectarea lor are loc on conformitate cu criteriile privind titlurile speciale și gradele. Totuși nu există

o perioadă minimă anumită, pe parcursul căreia un asemenea grad trebuie să fie deținut. Autoritățile sont libere să aleagă din rondul solicitanților funcționarii care ontrunesc cerințele respective pentru numirea on funcție.

O veche onțelepciune populară afirmă: „Omul sfințește locul”. Ea nu și-a pierdut actualitatea nici on zilele noastre. Mai mult ca atot, reformarea societății moldovenești, tranziția la formele democratice de administrare, descentralizarea treptată a funcțiilor statului – toate acestea pun cu o deosebită strictețe sarcina completării tuturor structurilor puterii cu oameni profesioniști și responsabili. Anume acestea, formond corpul de cadre al serviciului public, constituie imaginea puterii, reprezintă un detașament deosebit de important on activitatea de realizare a politicii interne și externe a statului on domeniul administrării publice.

BIBLIOGRAFIE

1. Aăëiëiăöëë Ä.Ë. İđiöăññëiäëëçì è iđiöăññëiäëüiäy éóëüòóđà à ñëñòàia äiñóääđñòääiííë ñëóæáû. // Ná. «İiëòëëi-äiäiëiñòđàòëäiäy yëòà è äiñóääđñòääiííäy ñëóæáà à ñëñòàia äëàñòíüö iòíðäíëé». Äüi.2, Điñòíà-íà-Äiíó, 1996.
2. İiñiäđä Ä.İ. Èiñiäiñàöëy è èiñiäòäiòíñòü iäđñiäëä äiñóääđñòääiííë ñëóæáû. // Ná. «Äiñóääđñòääiííäy ñëóæáà Điññëéñêië Öäääđàöëë: ñòäíiäëäíëä, èääđiäiä iäâñiä÷äíëä», İiñëää, 1994.
3. Ø÷äëëi Ö. Ñiöëäëüiäy òäiðëy è èääđiäy iëëòëëä. İiñëää, 2000.
4. İiäääòíäëä èääđiä öíðääëäíëy: İiäëë iáo÷äíëy. İiñëää, 1992.
5. Riley Denis D. Public Personnel Administration, New York, 1993.
6. Platon Mihail. Administrarea publică. Curs universitar, ed. Universul, Chișinău, 2007.

Prezentat: 20 ianuarie 2009.

Recenzent: Svetlana COJOCARU, doctor on științe economice, conferențiar universitar.

E-mail: ina.scutelnic@gov.md

РЕГИОНАЛЬНАС ИНТЕГРАЦИС: ОСОБЕННОСТИ, ФАКТОРЫ, ТЕНДЕНЦИИ

Василий САКОВИЧ,
доктор хабилитат политических наук,
Чрезвычайный и Полномочный посол Республики Беларусь
в Республике Молдова

SUMMARY

In this article are investigated the peculiarities and forming phases of integrated unions, regional associations and management principles of regional integration. An important place in this research is given to the examination of the development process of the new regionalism in the Asia-Pacific regions and Central Asia. It should be noted that at present in the world function 85 regional economic conventions and more than 100 regional integrated trade and economic groups. According to the cited data we can draw a conclusion that on the social and political world arena actively take place formation processes of three global poles of economic power-European, American and Asia-Pacific.

Формирование интеграционных объединений происходит в разных условиях

и на разных уровнях, но подчинено общим принципам и целям, что обуславливает прохождение схожих этапов развития и наличие типичных форм деятельности. Опыт развития мирового хозяйства показывает, что интеграция становится объективной закономерностью развития международных экономических отношений.

Результатом международной кооперации производства, развития международного разделения труда, внешней торговли и международных экономических отношений становится в целом усиление взаимосвязи и взаимозависимости национальных экономик, нормальное развитие которых невозможно без учета внешнего

фактора. Данное явление принято называть интернационализацией хозяйственной жизни.

Интернационализация хозяйственной деятельности – это усиление взаимосвязи и взаимозависимости экономик отдельных стран, влияние международных экономических отношений на национальные экономики, участие стран в процессе мирового хозяйствования.

В своем развитии интернационализация экономики прошла ряд этапов. **Первоначально она представляла собой международное экономическое сотрудничество,** т.е. затрагивала, прежде всего,

сферу обращения и была связана с возникновением международной торговли (конец XVIII – начало XX века). В конце XIX века международное движение капитала стремительно набирало силу.

Международное экономическое сотрудничество означает развитие устойчивых хозяйственных связей между странами и народами, выход воспроизводственного процесса за рамки национальных границ.

Следующим этапом явилась международная экономическая интеграция, объективно обусловленная углублением международного разделения труда, интернационализацией капитала, глобальным характером научно-технического прогресса, повышением степени открытости национальных экономик и свободы торговли.

Международная экономическая интеграция предполагает сближение и взаимоприспособление национальных экономик, включение их в единый воспроизводственный процесс в интернациональных масштабах. Данную форму интеграции можно охарактеризовать как процесс хозяйственного объединения стран на основе разделения труда между отдельными национальными хозяйствами, взаимодействия их экономик на различных уровнях и в различных формах посредством развития глубоких устойчивых взаимосвязей.

Бурное развитие процессов международной экономической интеграции во второй половине XX века определялось быстрым экономическим развитием ведущих индустриальных стран, появлением крупносерийного

производства, подъемом международной торговли, ростом мобильности факторов производства, развитием и углублением международного разделения труда, а также научно-технической кооперацией. Расширению экономической интеграции особенно активно способствуют транснациональные корпорации.

Международная экономическая интеграция – это достаточно высокая, эффективная и перспективная степень развития мировой экономики, качественно новый и более сложный этап интернационализации хозяйственных связей. На этой ступени происходит не только сближение национальных экономик, но и обеспечивается совместное решение экономических задач. Следовательно, рассматриваемую форму интеграции можно представить как процесс экономического взаимодействия стран, ведущий к сближению хозяйственных механизмов, принимающий форму межгосударственных соглашений и согласованно регулируемый межгосударственными органами.

Экономическая интеграция, в частности, выражается в:

- сотрудничестве между национальными хозяйствами разных стран и полной или частичной их унификации;
- ликвидации барьеров в движении товаров, услуг, капитала, рабочей силы между этими странами;
- сближении рынков каждой из стран в отдельности с целью образования единого (общего) рынка;
- стирании различий между экономическими субъектами разных государств;

– отсутствию той или иной формы дискриминации иностранных партнеров в каждой из национальных экономик и т.п.

Процессы экономической интеграции происходят как на двусторонней, так и на региональной и глобальной основе. В качестве характерной особенности интеграционных объединений в настоящее время можно назвать их развитие на региональном уровне: создаются целостные региональные хозяйственные комплексы с общими наднациональными и межгосударственными органами управления.

Региональная интеграция в той или иной мере всегда сопровождала развитие государств, однако как особое явление, с возникающими характерными формами управления, а также со своей спецификой, которая особо обозначилась в связи с процессами глобализации. Интеграция в региональные блоки предполагает адаптацию целей и приоритетов, моделей военнополитического, экономического и социального развития страны к региональным тенденциям, стандартам, институтам.

Если в Старом Свете концепция открытого регионализма уже сложилась и реализуется в деятельности Евросоюза, то в Азии эта доктрина еще ищет свой путь развития. При этом необходимо учитывать тот факт, что в этой части света нет межгосударственной структуры вроде ЕС. Азиатские государства интегрируются на двух уровнях: форум Азиатско-Тихоокеанского экономического сотрудничества (АТЭС) и субрегио-

нальные интеграционные группировки – как уже реально действующие (АСЕАН), так и существующих еще только в форме концепций (группировка стран Северо-Восточной Азии).

Институализация АТЭС идет крайне медленно, встречая противодействие со стороны стран-участниц форума, которым далеко не всегда удается согласовать свои представления о путях развития региональной экономики. В разгар азиатского финансового кризиса у стран-участниц усилилось стремление наладить более обязывающую общерегиональную экономическую и финансовую интеграцию. Определенный толчок в этом направлении дал саммит АТЭС в Куала-Лумпуре (ноябрь 1998), участники которого признали необходимым проведение синхронизированной «стратегии роста через региональное сотрудничество». Они провозгласили ближайшие цели такого сотрудничества: преодолеть последствия финансового кризиса, не допустить его повторения и предотвратить глобальную и региональную экономическую стагнацию. И хотя уже в Куала-Лумпуре при переходе к рассмотрению конкретных сценариев углубления региональной интеграции участники проявляли скорее сдержанность и осторожность, чем стремительность и инициативу, надежды на ускорение процесса региональной интеграции все же появились. Однако на следующем саммите (Окленд, сентябрь 1999), когда финансовый кризис был в основном преодолен, страны АТЭС уже не спешили развивать идеи общеазиатской интеграции,

сосредоточив все внимание (в связи с событиями в Восточном Тиморе) на вопросах региональной политической безопасности.

Поэтому на первый план начали активнее выдвигаться идеи субрегиональной экономической интеграции. Среди концепций азиатского регионализма, появившихся в конце 90-х во многом под воздействием кризиса, можно выделить три основных подхода.

Первый рассматривает обще-азиатскую экономическую и финансовую интеграцию как альтернативу господству США и Западной Европы на мировых и азиатских рынках. Переход ряда стран Европейского союза на единую валюту и чрезмерная зависимость азиатских экономик от американского доллара (приведшая их, как считают многие в АСЕАН, к финансовому краху) подтолкнули сторонников «азиатизации Азии» - в основном из юго-восточной ее части - к разработке планов создания единой азиатской валюты и единого азиатского рынка.

Второй подход, разделяемый японскими экономистами, также рассматривает в перспективе азиатско-тихоокеанскую экономику как единое экономическое и финансовое пространство. Однако оно должно не противостоять североамериканской или западно-европейской интеграции, а стать в будущем своего рода азиатским дополнением к ЕС и НАФТА, позволяющим в еще более отдаленной перспективе перейти к единому мировому рынку. Как первый шаг к реализации этой модели

Токио предлагает создать Азиатский валютный фонд – региональный аналог МВФ.

Третий подход предлагает поэтапно развивать азиатскую экономическую интеграцию на субрегиональных уровнях. До последнего финансового кризиса руководители АСЕАН считали именно эту ассоциацию своего рода первопроходцем азиатского регионализма. Однако финансовый кризис, подорвавший экономику Юго-Восточной Азии, и сохраняющаяся нестабильность в Индонезии, геоэкономическом лидере АСЕАН, сделали проблематичными надежды стран этой ассоциации стать эпицентром азиатско-тихоокеанской интеграции.

Основными факторами и предпосылками региональной интеграции в современном мире являются:

- глобальные процессы; региональная интеграция выступает в качестве противовеса негативным тенденциям глобализации;

- геополитические факторы; они определяются, прежде всего, географическим положением региона, природными и климатическими условиями, ресурсами, инфраструктурными системами, историей региона и т.д.;

- экономические факторы; приграничное экономическое сотрудничество играет важную роль в сближении стран региона;

- культурно-религиозная общность является важным фактором консолидации региона.

Региональная интеграция является

в определенной степени фактором противовеса негативным тенденциям глобализации. Он заключается в следующем: при региональной интеграции в глобальной конкуренции участвуют не отдельные страны, силы которых заведомо недостаточны для такой конкуренции, а целые группы стран, поддерживающих и взаимодополняющих друг друга. Именно поэтому развитые страны Европы – ближайшие конкуренты США – выработали политику не глобальной, а долгосрочной региональной интеграции, добиваясь при этом поддержания внутреннего единства и обеспечения собственных интересов.

Главная задача региональной интеграции состоит в создании благоприятных условий для трансформации технологически отсталых стран и укрепления их конкурентоспособности, что позволит им интегрироваться в мировую экономику.

Региональная интеграция, в отличие от глобальной, объективно направлена не на подавление, а на содействие развитию отсталых стран, наиболее полному и рациональному использованию их ресурсов, обычно недостаточных для самостоятельного участия в глобальной конкуренции. Тем самым эти страны получают возможность органично вписаться в систему мирового хозяйства. В объединенной Европе вдохновляющими примерами слабых стран, которые не имели шансов на успех в мировой конкуренции, но «стали на ноги» благодаря поддержке других стран региона, являются Испания, также в некоторой степени Ирландия и Греция.

Из постсоциалистических стран наиболее эффективно использует новые возможности Словения.

Наряду с этим, региональная интеграция позволяет сохранить высокий уровень внутреннего многообразия, что обеспечивает устойчивость всей мировой цивилизации (известно, что устойчивость прямо пропорциональна степени внутреннего разнообразия). Следует отметить, что региональная интеграция успешна, если ее продвигают сильные участники глобальной конкуренции. Ведь чем слабее страна или объединение, тем более проницаемы для глобальной конкуренции их экономические границы и тем менее эффективна региональная интеграция.

Мировой опыт показывает, что региональная экономическая интеграция (РЭИ) является действенным ответом на вызовы глобализации, позволяя сгладить остроту кризисов, вызванных трансформациями. Об этом свидетельствуют темпы вовлечения и стран развивающихся, и переживающих переходный период в РЭИ, которая способствует подготовке к интеграции в международные хозяйственные связи. Так, по данным ВТО, за период 1948–1990 гг. было создано 64 интеграционных объединения, а в 1991–2001 гг. – уже более 80.

В настоящее время региональная интеграция рассматривается государствами в качестве механизма стабилизации, повышения устойчивости, эффективности и конкурентоспособности национальных экономик. Стратегическим направлением продвижения к экономической конвергенции является

придание ей статуса приоритетности на уровне приграничных государств, активизация форм взаимодействия между ними, формирование на базе национальных структур общего регионального экономического пространства¹.

Региональная интеграция и глобализация являются главными тенденциями развития современной мировой экономики и находятся в сложном, неоднозначном, а подчас в противоречивом взаимодействии. С одной стороны идет ускоренный процесс глобализации, с другой – рост региональной интеграции.

Причем, существуют серьезные различия между политикой неолиберальной глобализации и политикой интеграции. **Политика интеграции** связывается нами с развитием сотрудничества, сохранением государственного суверенитета, соблюдением принципа невмешательства во внутренние дела государств, уважением национальных особенностей и традиций, диалогом культур, многополярным мироустройством. **Политика неолиберальной глобализации** отождествляется с концепцией построения однополюсного мира, с созданием унифицированной цивилизации, управляемой из единого центра стран «Большой семерки».

Существует ряд экономических и политических факторов, способствующих интенсификации интеграционных региональных процессов:

- рост негативных последствий в результате расширения процесса неолиберальной глобализации;
- попытка стран предотвратить

нарастание негативных последствий процесса глобализации;

- защитная реакция государств на обострение конкуренции в условиях глобализации;

- усиление экономической и финансовой зависимости стран от мировых кризисных явлений;

- нехватка энергетических ресурсов;

- отсутствие действенной системы регулирования и согласования национальных интересов различных стран;

- окончание «холодной войны»;

- геэкономические войны;

- процесс передела мира;

- силовой метод насаждения американоцентричной системы мироустройства и унифицированных норм либерализации экономических отношений;

- процесс образования мировых интеграционных «ядер» – крепнущих экономик ряда стран;

- стремление развивающихся стран к региональным объединениям с развитыми странами.

Начиная с конца прошлого века, эти и другие процессы активизировали усилия по развертыванию региональной интеграции: в Европе – в рамках расширения Евросоюза, в Юго-Восточной Азии – в странах азиатско-тихоокеанской зоны свободной торговли и несколько на постсоветском пространстве – в рамках ЕврАзЭС. Успех в регионализации достигнут и благодаря формированию новых «ядер» региональной интеграции вокруг крепнущих экономик ключевых стран – мировых экономических центров. Это подтверждает тезис о

том, что для ускорения региональной интеграции существует объективная потребность в формировании сильного интеграционного «ядра».

Региональная экономическая интеграция развивается в подсистеме международного экономического пространства – регионе, под которым понимается экономическая форма пространственной организации внешнеэкономических связей, обладающих качественной однородностью по степени и характеру интернационализации². РЭИ определяется набором качественных характеристик, таких как: взаимозависимость участников; высокая степень сцепления национальных экономик; синхронизация динамики основных экономических показателей; стабильность экономических и политических связей; возможность негативных последствий в случае их разрыва³.

В исследованиях, посвящённых этой проблематике, отмечается, что «возникновение РЭИ связано с развитием нового витка технологической модернизации при переходе к постиндустриальному технологическому укладу. Это требует более обширного, чем национальное, экономического пространства; предполагает объединение ресурсов нескольких национальных экономик, их мобильность на более широком экономическом пространстве, что необходимо для сцепления разрозненных национальных процессов воспроизводства путём выведения их из рыночной во внутрипроизводственную сферу и оптимизации вновь возникшего процесса воспроизводства в региональном экономическом

пространстве»⁴.

В рамках региональных структур происходит свободное движение товаров, услуг, рабочей силы, капиталов, а в отношении третьих стран проводится политика протекционизма. Это, с одной стороны, усиливает рыночную унификацию развития национальных экономик стран-участниц интеграционных группировок и ускоряет процесс глобализации. С другой стороны, региональные интересы могут отвлекать страны от деятельности по многосторонним обязательствам, выходящим за пределы интеграционных группировок, а «закрытый» регионализм формирует условия для развития конкуренции для развития между отдельными регионами.

По критериям организационно-экономической сложности, от низшего к высшему, в настоящее время выделяют следующие виды региональных объединений⁵:

1. В зонах свободной торговли (ЗСТ) действует особый льготный режим для стран-участниц за счет отмены внутренних таможенных пошлин во взаимной торговле при сохранении национальных таможенных тарифов в торговле с третьими странами. Наиболее известными примерами являются: Европейская ассоциация свободной торговли, зона свободной торговли «США–Канада», североамериканское соглашение о свободной торговле (NAFTA); Бангкокское соглашение (Бангладеш, Индия, Республика Корея, Лаос, Шри-Ланка) и другие.

2. Таможенные союзы (ТС), представляющие собой соглашение

двух или нескольких государств, предусматривают ликвидацию внутренних тарифов и свободное перемещение товаров и услуг, а также устанавливают общий внешний тариф; в пределах ТС установлены единые таможенные тарифы, свободно перемещаются товары и услуги. Из числа таких союзов можно назвать Ассоциацию ЕС с Турцией – 1963 г.; Арабский общий рынок (Египет, Ирак, Иордания, Ливия, Мавритания, Сирия, Йемен) – 1964 г. Такие же соглашения действовали в Бенилюксе (с 1948 г.), в Европейском союзе (с 1968 г.).

3. Общий рынок (ОР) ведет к ликвидации таможенных барьеров при движении не только товаров, но и рабочей силы, финансовых ресурсов, товаров, услуг. Наиболее известными объединениями такого типа являются: Латиноамериканская ассоциация интеграции – ЛААИ (Аргентина, Боливия, Бразилия, Чили, Колумбия, Эквадор, Мексика, Перу, Уругвай, Венесуэла), 1980 г.; Андский общий рынок (Боливия, Колумбия, Эквадор, Перу, Венесуэла), 1990 г; Совет сотрудничества арабских стран Персидского залива (Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар, Саудовская Аравия, ОАЭ), 1981 г. и другие. Такие же условия экономических отношений в целом характерны в настоящее время и для Европейского союза.

4. В границах Экономического Союза (ЭС) создается система межгосударственного регулирования социально-экономических процессов. Важным, на наш взгляд, является то, что в Экономическом союзе свободное движение факторов и

результатов производства дополняется гармонией внутренней и внешней экономической политики. В странах-участницах функционирует, как правило, единая денежная система. На основе экономических союзов создаются политические союзы, в которых наряду с экономической обеспечивается и политическая интеграция. Экономическими союзами являются Европейское сообщество, 1957 г., а с 1993 г. – Европейский Союз, куда в настоящее время входят 27 европейских стран; Бенилюкс (1948 г.), объединяющие Бельгию, Нидерланды, Люксембург и другие страны ЭС.

Зарубежные исследователи рассматривают в качестве составной части процесса региональной интеграции формирование торгово-экономических картелей, призванных проводить единую политику в определенных сегментах риска⁶. Примером успешного функционирования картеля служит ОПЕК – организация Азиатско-тихоокеанского экономического сотрудничества стран-экспортеров нефти, которая представляет собой новую форму интеграционного объединения 18 государств (создана в 1989 г.). В состав ОПЕК входят развитые и развивающиеся страны.

В данной организации проведение единой, монополизированной политики цен рассматривается как инструмент улучшения торговли и в какой-то степени, как фактор содействия справедливому перераспределению мирового совокупного продукта. Выполнение картелями позитивной для мировой экономики роли возможно

только при постепенно растущем спросе на товар и отсутствии на мировом рынке заменителя данного товара.

Активно идет процесс развития *нового регионализма* в Азиатско-Тихоокеанском регионе и в Центральной Азии, что является важным шагом в расширении границ международного экономического сотрудничества и либерализации экономической деятельности в пределах регионов.

К моделям нового регионализма можно отнести⁷:

– на Тихоокеанском побережье: ОПЕК – экономическое сотрудничество организация Азиатско-Тихоокеанского региона (APEC); действующий в рамках АСЕАН Региональный форум (ARF), представляющий собой развивающееся консультативное соглашение между азиатско-тихоокеанскими государствами и ключевыми глобальными силами (США, ЕС); Тихоокеанский экономический совет сотрудничества (PECC); Экономический совет Тихоокеанских стран (PBEC); Тихоокеанская торговля и сотрудничество (PAFTAD); Совет сотрудничества и защиты Азиатско-Тихоокеанского региона (CSCAP);

– на Ближнем Востоке: Объединенный совет стран Персидского залива, Арабский совет экономического сотрудничества;

– на постсоветском пространстве: СНГ, Организация Договора о коллективной безопасности (ОДКБ), ЕврАзЭС.

Следует отметить, что глобализация неизбежно ведет «новые» и «старые» региональные объединения к активному

сотрудничеству и влечет за собой создание нового экономического и социального пространства.

Экономическая природа интеграционных объединений и взаимоотношений между создающими их странами обусловлены логикой и преемственностью в становлении и развитии международной интеграции. При создании зон свободной торговли, таможенных союзов, межгосударственные отношения касаются только сферы обмена, то есть развивается торговая интеграция. Более глубокие формы межгосударственной интеграции служат основой для интеграции уже в сфере производства. Политические союзы создают условия как для экономической, так и для политической интеграции.

Для создания региональных объединений необходимы определенные условия:

1. **Политико-правовые** – совместимость политических устройств и законодательства интеграционных стран.

2. **Экономические** – уровень развития стран, их ресурсных и технологических потенциалов, степень зрелости рыночных отношений (национальных рынков товаров и услуг, капитала и труда), масштабы и перспективы развития экономических взаимосвязей стран и т.д.

3. Важное значение имеет **развитие инфраструктуры и социально-культурная совместимость.**

Последовательность развития региональной интеграции обеспечивает наиболее полное и рациональное использование экономического и

политического потенциала стран и повышает темпы их развития за счет:

- устранения дискриминации, барьеров между странами-участниками интеграционных группировок в движении товаров и услуг, капитала, рабочей силы и предпринимательства;

- стандартизации и унификации в производственно-коммерческой сфере;

- динамического эффекта, благодаря расширению рынка и экономии на масштабах производства;

- обеспечения достаточного уровня конкуренции.

Для развитых интеграционных группировок (общий рынок, экономические и политические союзы) характерны: синхронизация процессов воспроизводства; создание хозяйственного комплекса на основании тесных взаимосвязей национальных экономик с приоритетом собственного разделения труда; особые механизмы регулирования, преимущественно через наднациональные органы; согласованная политика - как во взаимных экономических отношениях, так и в отношениях с другими странами и группами стран⁸.

В настоящее время в мире функционирует 85 региональных экономических соглашений и более 100 региональных интеграционных торгово-экономических группировок. И если в 1985 г. на их долю приходилось 27,8 % ВВП и 43,3 % экспорта товаров и услуг в мировом экспорте, то в 2001 г. эти показатели возросли до 75 % и 75,4 % соответственно. Темпы роста валового внутреннего

продукта в рамках интеграционных региональных группировок примерно в 1,5 раза превышают темпы роста в других государствах и мирового ВВП. По данным ОЭСР (организация, объединяющая «тридцатку» развитых стран Северной Америки, Западной Европы, Японию, Мексику, Южную Корею и ряд восточноевропейских государств) в течение последних 10 лет экономики стран с открытым торговым режимом развивались примерно в 2 раза быстрее экономик государств с закрытым торговым режимом⁹.

Приведенные факты показывают, что идет процесс укрупнения региональных экономических блоков и создания новых мощных интеграционных союзов, которые можно рассматривать в качестве коллективных субъектов экономической глобализации. Главная задача интеграционного регионализма заключается в создании благоприятных условий для трансформации технологически отсталых стран и укрепления их конкурентоспособности, а также в открытии для них возможности интеграции в мировую экономику.

Рассматривая регионы и региональную интеграцию, мы ведем речь о территориальной организации жизни социума. Это связано с необходимостью, в первую очередь, создания наиболее оптимальных вариантов управления и самоуправления на уровне макро- и микросистем, которые включают в себя менеджмент на уровне локальных или первичных систем политической организации социума (районов, областей, муниципалитетов, департаментов и т. д.), на уровне государства и надгосударственных систем.

В настоящее время различаются несколько моделей регионов:

1. Регион как геополитическое и геостратегическое пространство, включающее в себя как политические, так и экономические и информационные (коммуникационные) возможности.

2. Регион как территория целостного компактного проживания народов.

3. Регион как административно-территориальная единица, обладающая правовым статусом.

4. Регион как социально-экономическая система, связанная с его ресурсо-производственным потенциалом и в силу этого с различными - прежде всего экономическими - возможностями (Дальний Восток, Урал в России, Север Италии, Эльзас во Франции, Богемия в Чехии и т.д.).

5. Регион как территория межграницных связей и трансграничного сотрудничества, с возможностями активного развития в рамках различных обменов (зоны торговли, наибольшего благоприятствования и т.д.). Классическим примером трансграничного региона является Калининградская область России.

Региональная интеграция лежит и в основе формирования «полюсов развития». В мировом хозяйстве в настоящее время все более четко просматривается нарастание полицентризма. По оценкам специалистов, оно может заметно усилиться в первой четверти XXI века, к окончанию которой прогнозируется завершение создания трех крупных торгово-экономических группировок: Европейский Союз, НАФТА (Североамериканская зона свободной торговли), АТЭС (Организация Азиатско-

Тихоокеанского экономического сотрудничества).

Политика стран Европейского Союза направлена на заметное наращивание своего ресурсного потенциала в Центральной и Восточной Европе – на 34 % территории с почти 30 % мирового населения (к 2005–2010 гг.). В результате в Европе будет создан весьма обширный рынок, охватывающий 25 стран с 500 млн. потребителей. По подсчетам специалистов, доля этой торгово-экономической группировки в мировом ВВП может составить 22–23 %.

Программа формирования американской зоны свободной торговли включает участников сегодняшней НАФТА (США, Канада и Мексика) – регион с огромной территорией, экономическим потенциалом и населением в 370 млн. человек. По инициативе США 34 государства Западного полушария планируют создание панамериканской зоны свободной торговли с населением в 50 млн. чел. и объемом ВВП в 9 трлн. долл. США. Предполагается, что доля этого региона составит 27–28 % мирового ВВП.

Страны азиатско-тихоокеанской зоны свободной торговли и инвестиций на базе нынешней Организации Азиатско-Тихоокеанского экономического сотрудничества (21 государство), включая США, Японию, Россию, КНР, намерены создать в регионе к 2020 году зону свободной торговли и инвестиций. На долю этих стран уже сегодня приходится 55 % мирового ВВП, в том числе на ведущие азиатские державы – Японию и Китай – 19–20 %¹⁰ и 44 % мировой торговли.

Таким образом, на мировой социаль-но-политической арене идут процессы формирования по меньшей мере трех глобальных полюсов экономической мощи – *европейского, американского и азиатско-тихоокеанского*.

Торгово-экономические суперблоки объединят практически половину государств планеты; к ним объективно будут тяготеть страны экономической периферии. Доминирующее положение в мировом хозяйстве позволит сложившимся региональным интеграционным группировкам в еще большей степени, чем в настоящее время, определять правила и нормы международного перемещения товаров, услуг и капитала. Странам, не вошедшим в европейский и тихоокеанский альянсы, обходить эти правила будет все труднее – за их нарушение придется платить все более высокую экономическую и политическую цену.

Помимо принципов формирования следует выделить и принципы управления региональной интеграцией.

1. Наиболее эффективной формой управления следует признать гибкое управление, основанное на механизме согласований по заранее утвержденным процедурам.

2. Формирование управленческих структур и распределение полномочий между ними и национальными органами – длительный и постепенный процесс. При этом на начальных этапах существует тенденция к централизации. Успех интеграции позволит в дальнейшем сократить административные полномочия центральных структур.

3. Межгосударственным структу-

рам необходимо согласовывать свою политику не только с правительствами, но и с ассоциациями предпринимателей, профсоюзами, региональными органами управления, так как политическая логика нередко оказывается сильнее экономической.

4. Проблема большого числа участников и различия в их специализации вызывает трудности в управлении, но может быть решена путем выделения ядра содружества и разделения связей между его членами и соответствующими институтами на всеобщие, многосторонние и двусторонние.

5. Особое место в управлении интеграцией занимает мониторинг – совместное наблюдение за экономическими процессами, разработка четких процедур решения спорных вопросов, контроля за выполнением принятых решений.

Интеграционные процессы выступают сегодня как общемировые тенденции. Для экономического взаимодействия между индустриальными странами характерны стратегическая торговая политика и регио-нализация; для стратегии развивающихся стран – мобилизация ресурсов и региональная интеграция. Однако, независимо от уровня развития, процессы региональной экономической интеграции присущи всем странам. Интеграция создает внутренний источник развития, стимулирует себя за счет объективно привилегированного положения ее участников по отношению к другим странам.

Таким образом, региональную интеграцию можно рассматривать как механизм отражения глобальных

угроз для государств-участниц, средство повышения устойчивости и конкурентоспособности национальных экономик. Все более очевидной стано-

вится возрастающая роль регионов как непосредственно действующих лиц на мировой арене. Рост влияния регионов на мировой процесс способствует превращению их в центры притяжения

и центры «силы», причем понятие «сила» все чаще рассматривается как экономическая мощь.

Резюме

В статье исследуются особенности и этапы формирования интеграционных объединений, региональные объединения и принципы управления региональной интеграцией. Важное место в работе уделяется рассмотрению процесса развития нового регионализма в Азиатско-Тихоокеанском регионе и в Центральной Азии. Отмечается, что в настоящее время в мире функционирует 85 региональных экономических соглашений и более 100 региональных интеграционных торгово-экономических группировок. На основании приведенных данных, делается вывод о том, что на мировой социально-политической арене активно идут процессы формирования трех глобальных полюсов экономической мощи – европейского, американского и азиатско-тихоокеанского.

БИБЛИОГРАФИЯ

¹ Ожигина В.В. Региональная экономическая интеграция: концептуальная модель и ее реализация в XXI веке // Проблемы управления. 2002, № 2. С. 34-40.

² Вертинская Т.С. Понятие региона в системе международных экономических отношений // Гуманитарные социальные науки на пороге XXI столетия: 36. / Уклад. В.К. Шербан и др. Минск: НГПН НАН Беларуси, 1998. С. 315.

³ Лавровская Т.В. Северо-американская интеграция: экономический и политический аспекты. М.: Наука, 1987. С. 24.

⁴ Ожигина В.В. Региональная экономическая интеграция: концептуальная модель и ее реализация в XXI веке // Проблемы управления. 2002, № 2. С. 34.

⁵ Новикова И.В. Глобализация и рынок. Поиски стратегии экономического развития в XXI веке. Минск: Академия управления при Президенте Республики Беларусь, 2001. С. 74; Дадалко В.А., Дадалко А.В. Международное экономическое сообщество: современное состояние и перспективы развития. Минск: Армита-Маркетинг, Менеджмент, 2000. С. 55-58.

⁶ Vahlens Kompendium der Wirtschaftstheorie und Wirtschaftspolitik. Bd. 2. Vezlag Frans Vahlen. S. 525-526.

⁷ Глобальное управление. Уч. пособ. Под ред. проф. А.И. Соловьева. М.,

МЕГАНАОУКИ И ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ

И.И. ГАНЧЕРЕНОК,
доктор физико-математических наук, профессор,
проректор Академии управления при Президенте
Республики Беларусь

SUMMARY

The modern state concerning the issues of universal concepts, theories, innovations, management, synergetic formalism in the analysis of complex systems and public administration relations are revealed in the article. The given material is a result of the development of the research included in the first Byelorussian monographic study on modern public administration.

46

Administrarea publică, nr. 1, 2009

Кибернетика. Как правило, рождение этой меганауки относят к 1948 г., связывая его с выходом книги Н. Винера «Кибернетика». Кибернетика привлекла к себе достаточно широкое внимание своей ориентацией на процессы управления и феномен информации. С другой стороны, кибер-нетические модели и закономерности стали широко предлагаться для использования в социальных системах, претендуя часто на роль универсальных наддисциплинарными теоретическими «конструкциями». Однако их выживаемость и продуктивность применительно к общественным процессам оказались не столь эффективными, как ожидалось,

и популярность кибернетического подхода значительно нивелировалась.

Системология. Основу этого направления, по мнению А. А. Крушанова [2], составили две идеи: идея системности, трактуемая как «целое больше суммы его частей» или « $2+2=5$ » и идея широкой распространенности системных закономерностей. Однако, как утверждает вышеуказанный автор, к настоящему времени, сделав много полезного, системные исследования, растратив исходный эвристический заряд, отошли в тень, уступив место очередному претенденту на меганауку – синергетике.

Синергетика. Годами рождения новой междисциплинарной области

науки, названной ее основателем германским физиком-теоретиком профессором Штутгартского университета Германом Хакеном «синергетикой» принято считать 1977-1978 гг. Таким образом, это научное направление только приближается к 40-летию, что вряд ли является достаточным для устоявшегося и апробированного представления о нем, тем более, что развитие макроскопических систем, которое изучает синергетика, может иметь значительно более длительные характерные времена. В этой связи, очевидны и возможные некорректности или даже заблуждения, особенно, когда речь идет о применении синергетических принципов к социальным системам и попытках **отыскания абсолютного алгоритма решения или «синергетического» объяснения всех проблем.** Подобная фетишизация синергетики часто приводит к бесцельному «она учиванию» публикуемых работ, напоминая рассуждения врача: «Больной перед смертью потел? Это хорошо». В подобных случаях, напрашивается несколько перефразированный вывод декана Высшей школы бизнеса МГУ им. М. В. Ломоносова профессора Виханского О.С., сделанный в отношении менеджмента [3]: «С учетом синергетики может и красиво, но абсурдно». Г. Хакен определил синергетику как междисциплинарную область науки, занимающуюся «изучением систем, состоящих из многих подсистем самой различной природы, таких, как электроны...и **даже люди**» [4].

Это «даже» Г. Хакен еще раз указывает на необходимость очень

тщательного отношения к синергетическим принципам, примененным к социальным системам, обществу, в центре развития которых находится их главный субъект - **человек.** Рост влияния духовно-нравственных, психологических, культурных, экологических и социально-политических факторов человеческой деятельности привели к значительным изменениям и социальной среды. Произошли принципиальные изменения в технике и технологиях. Ужесточение конкуренции, дефицит ресурсов, неравномерность развития государств (например, в одном из докладов Римского клуба утверждается, что «промышленная революция, начавшаяся в Англии около двухсот лет назад, до сих пор незавершена в некоторых регионах мира»). Политическая нестабильность и ограничения деятельности субъектов хозяйствования со стороны государства из-за нарастания экологических и социальных проблем - все это в целом привело к тому, что и общественная жизнь стала значительно более подвижной и разнообразной. Многовариантность, случайность (а точнее вероятность), необратимость являются существенными моментами социальной среды и обуславливают ее постоянно возрастающую сложность при реализации целей управления.

Синергетика внесла принципиальный вклад в формирование концепции самоорганизации развивающегося мира, который обладает многими альтернативными вариантами своего развития. Анализируя мир на основе общих принципов, управляющих

возникновением самоорганизующихся структур и/или функций, синергетике удалось продемонстрировать конструктивную функцию динамического хаоса инвариантно относительно органического и неорганического мира, когда возникновение новых макроскопических структур обусловлено рождением коллективных мод под действием флуктуаций, их конкуренцией и отбором наиболее «приспособленной» моды или комбинации мод.

Несомненно, что такой подход способствует научному поиску и созданию такой системы управления, которая соответствовала бы основополагающим тенденциям развития самой социальной реальности. Вместе с тем, следует подчеркнуть, что речь должна идти об анализе взаимодействия двух фундаментальных и тесно взаимосвязанных между собой процессов - государственного (сознательного, централизованного, институционализированного) управления (регулирования) и социальной самоорганизации (процесса нецентрализованного и слабо институционализированного по самой своей сути), а также - о поиске оптимального соотношения между внешним централизованным управлением и самоуправлением в процессе управления социальной системой. Представляется неправомерным отдавать несомненный приоритет в организации социума «креативным возможностям хаоса», сводя роль государственного управления к одному из возможных (и потому малозначительных и даже случайных) факторов социальной

самоорганизации.

Трагический отечественный опыт, в том числе и саморазрушения СССР эпохи застоя и сверхцентрализованного управления, низвержения страны в пучину реального (а не придуманного) хаоса, сегодняшнее проявление тенденций «цветных революций» заставляют по-новому смотреть на проблему государственного управления. Сегодня не менее важно вновь осознать принципиальное значение государственной власти и государственного управления в деле как минимум самосохранения конкретного социума, общества, государства, удержания их от деградации и, в конечном счете, полного исчезновения.

Однако следует признать, что «мода на синергетику», несмотря на преувеличенные ожидания, не привела к каким-либо принципиальным апробированным и реализованным открытиям в социально-гуманитарных науках, хотя можно и привести в качестве примера установленные в последние десятилетия **фундаментальные ограничения на предсказуемость сложных систем.**

Таким образом, можно согласиться с авторами монографии [4], что необходимо осознать не только возможности применения синергетики в социальных и гуманитарных науках, но и очевидные границы применимости в них синергетических моделей. С другой стороны, возможно прав и академик РАН В.С. Степин, что именно **синергетика окажется в центре научной картины мира XXI века.**

Инновации. Сегодня можно констатировать, что научный и практический интерес к инновациям и ассоциированным понятиям предельно велик. Широко обсуждается инновационная проблематика и на различного рода научных мероприятиях, и в учебных аудиториях готовятся специалисты с соответствующей квалификацией, защищаются кандидатские и докторские диссертации. И, тем не менее, проблема инноваций и инновационной деятельности не теряет своей актуальности, причем безотносительно сферы деятельности (включая в значительной степени систему образования) и особенно в сочетании с управленческой тематикой. Однако, если управлению инновациями посвящено достаточно большое количество (хотя и далеко не всегда приемлемого качества) работ как научного, так и учебного характера, то собственно системному изучению инноваций в управлении, насколько нам известно, не уделено эквивалентного или даже должного внимания. В то же время, исходя из государственно-общественного характера управления в сфере образования и науки в Республике Беларусь, на наш взгляд, следует акцентировать важность инновационной деятельности особенно в области государственного управления. Так на Пятой сессии ООН, (Нью-Йорк, март 2006 г.) пунктом 4 повестки дня предусматривалось рассмотрение вопроса «Инновации в сфере управления и государственно-административной деятельности как средство достижения согласованных на международном уровне целей развития, в том числе целей в области развития,

сформулированных в Декларации тысячелетия». В соответствии с мнением экспертов ООН инновацию в сфере государственного управления можно определить как разработку государственными органами новых направлений деятельности и новых стандартных рабочих процедур для решения проблем, возникающих в процессе реализации государственной политики. Таким образом, инновация в государственном управлении представляет собой поиск эффективных и творческих решений новых проблем или нахождение «новых решений старых проблем». Кроме того, эксперты подчеркивают, что инновационная деятельность в государственном управлении не дает «фиксированных», окончательных результатов, представляя открытый процесс поиска решений, творчески развиваемый теми, кто их принимает. Различают несколько типов инноваций в государственном управлении, в том числе:

- учрежденческая инновация, когда основное внимание уделяется обновлению существующих учреждений и/или созданию новых организационных структур;

- организационная инновация, включающая внедрение новых рабочих процедур или методов руководства в сфере государственного управления;

- инновация в форме совершенствования процессов, когда основное внимание уделяется повышению качества предоставляемых государством услуг;

- концептуальная инновация, направленная на внедрение новых форм

управления (например, интерактивное формирование политики, управление на основе широкого участия населения, «горизонтальное/сетевое управление»).

Области, в которых возможны инновации, также различны и включают в себя развитие людских ресурсов и управление ими, предоставление государственных услуг и применение информационно-коммуникационных технологий в работе правительства. Проанализированный опыт позволил экспертам ООН выделить ключевые факторы эффективности инновационной деятельности в сфере управления:

- эффективное руководство (при этом оно должно быть «невидимым», т.е. руководитель не отождествляет новшества со своей личностью);

- наличие «команды» и партнерских связей;

- постановка конкретных целей (а не только текущих задач) и создание благоприятных условий для их достижения;

- формирование механизма контроля, позволяющего «измерять» масштабы перемен по сравнению с определенными исходными показателями;

- наличие системы вознаграждения, стимулирующей творческое мышление и позволяющей раскрывать новаторский потенциал, который в других условиях остался бы невостребованным;

- поощрение обучения на протяжении всей жизни;

- поощрение разнообразия;

- обмен знаниями и налаживание профессиональных связей.

В структурном плане инновации в области управления охватывают субъекты перемен, процессы и механизмы, а также системы ценностей и нормативные режимы, технологии и ресурсы (необязательно финансовые). Новаторы обычно идут на риск, не будучи уверенными в конечном результате своих действий. В некоторых случаях они добиваются положительных результатов, однако в тех случаях, когда этого не происходит, неудачи могут приводить к ухудшению работы организаций, зависящей от преемственности и определенной степени стабильности, строгой подотчетности. Это обстоятельство обычно сдерживает инновации в государственном секторе.

Факторы, способные препятствовать инновациям в сфере управления, включают: банальное «пустословие» и административный формализм (внедрение новшества только потому, что оно выглядит современным, однако не подкрепляется надлежащим анализом); введение изменения в законодательство или принятие практики без учета контекстуальных изменений; структурные/институциональные барьеры; институты, не допускающие рискованных экспериментов; отождествление инновации с личностью лидера или инертность государственных должностных лиц, воспринимающих только те новшества, которые «спускаются» сверху. Интересно отметить, что отсутствие финансовых ресурсов не входит в число факторов, сдерживающих инновации в управленческой деятельности. В практике существует немало примеров, когда именно дефицит финансовых

средств стимулировал инновационную деятельность в области управления. Наша практика позволяет сделать и такой вывод для управленца, ориентированного на инновационную деятельность: важным является количественный показатель финансовых ресурсов, но еще более важным показателем является их наличие или возможность потенциального получения.

Насколько бы важными не были инновации, необходимо также учитывать организационные аспекты, создающие условия для инноваций. В этом плане анализ инновации должен представлять собой двухэтапный процесс: осмысление собственно инновации, а также анализ тех характерных особенностей организации, которые обуславливают актуальность нововведений. Ученые и практики все больше сосредоточивают свои усилия на решении задачи конструктивного преобразования государственных организаций в обучающиеся и новаторские организации, преодолевая при этом тенденцию к концентрации внимания исключительно на мотивационном механизме развития конкретного инновационного проекта.

Для инновационной деятельности требуется значимый временной ресурс. В то же время в системе государственного управления, как правило, приходится работать в режиме так называемого временного дефицита. В результате принципиальным является определение эффективности инновации и минимизация рисков. Именно в этом случае инновация может достаточно быстро распространяться

и нередко совершенствоваться или воспроизводиться в более широких масштабах.

Таким образом, новаторство в сфере управления и государственно-административной деятельности нельзя рассматривать как дань моде или очередную кампанию. Правительства, которые эффективно решают все более сложные задачи на национальном, региональном и международном уровнях, внедряют инновационные идеи и практические инновации в системы и процессы управления и государственно-административной деятельности. Весьма важно также не забывать о том, что инновация — это не самоцель, а одно из средств совершенствования государственного управления в целях повышения качества жизни всех граждан. Кроме того, инновация дополняет и укрепляет институты управления, но не заменяет собой работу существующих институтов власти, включая парламент, государственную администрацию и т.п. Кроме того, каждая из организаций государственного сектора должна сама решать, в какой мере ей нужны инновации и как добиться оптимального соотношения между стабильностью и преемственностью, с одной стороны, новаторством и риском, с другой стороны. Не все элементы работы государственного сектора можно усовершенствовать с помощью инноваций. Эксперты ООН также подчеркивают, что инновационная деятельность не является исключительной прерогативой стран с развитыми системами государственного управления.

С учетом вышеизложенного и в целях стимулирования инновации в сфере управления в интересах достижения целей в области развития, сформулированных в Декларации тысячелетия, ООН констатирует необходимость дальнейшего развития обмена знаниями о новшествах и эффективных видах практики. Это подразумевает реализацию следующих подходов: а) обеспечение максимально интенсивного использования возможностей онлайн-сети ООН в области государственного управления и финансов (UNPAN), которая является банком данных о новшествах в сфере управления; проведение исследований, посвященных инновациям в сфере управления; с) организация образовательного процесса в области инновационной деятельности для сотрудников органов государственного управления; и d) ведение документации и распространение знаний об инновациях, в том числе достижениях лауреатов наград ООН за заслуги на государственной службе. Нам представляются целесообразными и системные действия в области реформирования систем образования и науки как, например, совершенствование номенклатуры специальностей научных работников. Институционализация новой научной специальности – «государственное управление» – это, как доказано нами [6-7] с учетом международного опыта и поддержано учеными МГУ им. М. В. Ломоносова, может быть собственно эффективной инновацией с минимизированным риском. Однако ее реализация сопряжена как раз с выше перечисленными факторами,

препятствующими инновационной деятельности в области государственного управления. С другой стороны, следует обратить особое внимание на подготовку резерва управленческих кадров и молодых руководителей. Именно в этом залог эффективной инновационной деятельности в области управления, а, следовательно, и увеличения масштабов и направленности управления инновациями и государственного регулирования инновационной деятельности. Следует так же отметить и новый подход в рамках так называемой «компетентностной модели», когда наличие квалифицированного специалиста становится лишь необходимым, но недостаточным условием решения сложной проблемы. Ключевым становится востребованность специалиста компетентного и наличие такой компетенции как восприимчивость к инновациям. Именно последнее может стать основой нелинейной модели инновационной деятельности по аналогии с нелинейной оптикой (заметим, что этот результат в области физики был отмечен Нобелевской премией), когда результат инновационной деятельности (P) может быть формализован следующим образом:

$$P = P_n + P_{nl}, \quad (1)$$

где $P_{nl} \sim \chi$ (восприимчивость к инновациям), P_n – результат в рамках линейной модели. Отметим, что введенная нами нелинейная добавка, как правило, ассоциируется в области управления с тем, что современный классик менеджмента П. Друкер имел в виду еще в 1997 г. в своей лекции «Инновация как

дисциплина»: «Инновационный – не значит выдающийся, а скорее добросовестный... Добросовестный и настойчивый в поиске не только проблемы, но и возможности решить ее». Отсюда «правило управления в социуме» «неизвестно как откликнется» вряд ли можно отнести к «следствиям синергетических представлений» [5]. Как откликнется – в управлении должно быть известно, по крайней мере, должна быть известна вероятность этого «как». А вот правило шестое тех же авторов «Малым вызовешь большое, но большим не всегда достигнешь малого», имевших ввиду резонансность влияния, следовало бы формулировать как **«настраиваемым, т.е. гибким, тьюнинговым вызовешь большое, а жестким, даже большим, не всегда достигнешь и малого»**.

Таким образом, именно формирование такой компетенции как восприимчивость к инновациям и у специалиста, и особенно у руководителя, на наш взгляд, является одним из главных направлений совершенствования современной системы последипломного образования.

Менеджмент. Сегодня многими учеными, хотя иногда и на интуитивном уровне, утверждается, что в XXI веке произойдут существенные изменения в осознании того, что представляет собой менеджмент, т.е. произойдет смена управленческой парадигмы. Во многом это обусловлено и усилением так называемых синергетических параметров общества: открытость – глобализация, нелинейность – интеграция, неустойчивость – динамизм. Содержательно новая управленческая

парадигма будет формироваться на основе следующих очевидных трансформаций [3]:

- от функционального к процессному управлению;
- от работы групп к групповой (командной) работе;
- от принятия решений к постановке актуальных задач;
- от власти над людьми к власти от людей;
- от знаний для управления к управлению знаниями;
- от обучения к учению.

И, наконец, трудно не согласиться с авторами [5], что лозунгом эффективного управления в эпоху глобализации должно стать несколько перефразированное нами утверждение: «Думай глобально, а действуй локально и вовремя».

Государственное и «нелинейное» управление. Перейдем теперь собственно к синергетическим принципам анализа государственного управления, имея в виду, что синергетический потенциал государственного управления обусловлен взаимосвязью государства и общества. Наличие ограничений в обществе рассматривается сегодня как условие жизнеспособности социальной системы, поскольку она организована иерархически. Сформулирован закон иерархических компенсаций, в соответствии с которым в сложной иерархически организованной системе рост разнообразия на верхнем уровне обеспечивается ограничением разнообразия на предыдущих уровнях, и наоборот, рост разнообразия на нижнем уровне разрушает верхний уровень органи-

зации, в результате чего система как таковая гибнет. Следовательно, наличие фундаментальных социальных ограничений нельзя оценивать односторонне – как ограничение в развитии. Пока социальная система существует и развивается, ее эволюция связана с возникновением новых организационных форм как результат «вырастания устойчивости из неустойчивости», так и благодаря наличию «небольшого числа фундаментальных идей и образов, ... определяющих общие тенденции разворачивания процессов в ней».

Государство через государственное управление служит организующим началом общественной жизни не только в качестве ограничивающей и подавляющей силы, но, прежде всего - в качестве силы созидательной. Государство по Гегелю, это наиболее совершенная организация общественной жизни, в которой все строится на правовой основе, представляющей царство реальной жизни. С другой стороны, истинное предназначение и сущность государства проявлялись в историческом процессе недостаточно полно и подвергались значительным искажениям, что было обусловлено как несовершенством самого государства, так и несовершенством общества, включая и уровень развития науки.

Задачей государства по Г. Кельзену является поддержание общего, равного для всех правового порядка. Решение этой задачи составило целую эпоху в развитии общества и государства, впервые воплотившись в реальность лишь в практике демократических правовых государств. Но с самого

начала, государственная власть обеспечивала организацию общественного целого, установив порядок и нормы взаимоотношений между людьми. «Государство есть определенным образом организованная тотальность или целостность, что представляет собой правовой порядок».

Поэтому следует признать, что возникновение государства стало не только одной из важнейших форм самоорганизации социума, ее основополагающим политическим механизмом, но и необходимым, а и **управляющим параметром** (синергетическим параметром порядка) социальной самоорганизации. На этом этапе еще не проявились в полной мере известные сегодня противоречия между деятельностью государства и процессами самоорганизации в обществе. Основополагающие функции характеристики государства, с одной стороны, и общества, с другой, до поры соответствовали друг другу.

Новый этап социальной самоорганизации, который характеризуется существованием внутри социума двух относительно самостоятельных форм общностей и способов организации людей - гражданского общества и национального правового государства - не только поставил задачу обеспечения их оптимального взаимодействия, но и обнажил недостатки предшествующего этапа общественного развития. В борьбе за демократию государство как институт подвергалось самому решительному осуждению: оно объявлялось отрицательным по своей природе, вызванным к жизни неспособностью добродетели управлять

миром и призванным лишь обуздывать человеческие пороки. У наиболее радикальных мыслителей общество и государство резко противопоставлялись друг другу: «одно поощряет сближение, другое порождает рознь», «первое - защитник, второе - каратель»; поэтому «общество в любом состоянии есть благо, правительство же и самое лучшее есть лишь необходимое зло, а в худшем случае - зло нестерпимое».

Вместе с тем, как фиксирует историческая наука, это не означает, что государственная власть и государственное управление уйдут в прошлое, как предрекали основоположники и последователи марксизма-ленинизма, а им на смену придет коммунистическое самоуправление (общественная самоорганизация). Здесь скорее возможен «колебательный процесс», свойственный синергетическим системам. В этой связи можно согласиться с автором [8], что средства и механизмы государственного управления должны претерпеть изменения. Однако его вывод, что базовые функции государственного управления сохраняют свое значение при самой развитой самоорганизации общественной системы, вряд ли корректен в рамках собственно синергетической идеологии. Однако,

с другой стороны, неясно, какие функции автор считает базовыми. Таким образом, система управления обществом должна органично сочетать в себе иерархическую организацию, нормативное регулирование и контроль с новыми структурами и функциями, направленными на восприятие слабых и/или случайных сигналов и изменений, стимулирование позитивных тенденций и **резонансную (для формирования нелинейности отклика (см. (1) системы, а не управления как, на наш взгляд, не очень корректно утверждается в монографии [5])** адаптацию к ним нормативного регулирования и собственно управленца, обеспечивая эффект синергии. Сохранение баланса изменчивости и устойчивости, традиций и новаций - вот что должно характеризовать новые отношения между творческими, самопроизвольными процессами в обществе и государственным управлением, которые выступают в качестве основных элементов (мод) социальной самоорганизации [8]. Как было отмечено выше, **синергетический потенциал государственного управления определяется дуализмом государства и общества**. Потенциал общества

во многом реализуется через ресурс управления. Его развитие, в том числе как в форме новой институционализированной специальности научных работников, как «государственное управление», сочетающее кибернетизм, системность, синергизм и другие мега-подобные подходы автора [2], так и в форме инновационных технологий организации (компьютеризированные активные формы образования, кредитные технологии) непрерывного процесса образования управленцев и представляет одну из главных задач для построения **сильного и процветающего государства в рамках новой парадигмы государственного управления - «Государство**

для народа», не интуитивно, а конкретно предложенной главой белорусского государства.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Государственное управление: от философских оснований до созидания сильного и процветающего государства/ Под ред. проф. С.Н. Князева. - Мн.: Акад. упр. при Президенте Респ. Беларусь, 2007. – 461с.

2. Крушанов А.А. Megascience: новые рубежи наукогенеза//Современная картина мира. Формирование новой парадигмы. – М., 2001. – Вып.2. – С. 23-69.

3. Менеджмент: Век XX – век XXI. – М.: Экономистъ, 2004. – С. 20.

4. Хакен Г. Синергетика: иерархии неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах. – М.: Мир, 1985. – 423с.

5. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Синергетика: нелинейность времени и ландшафты коэволюции. – М.: КомКнига, 2007. – 272с.

6. Князев И.И., Ганчеренок И.И. К единой системе аттестации научных кадров в области государственного управления: от синхронизации к развитию. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2006. – С. 44-48.

7. Князев И.И., Ганчеренок И.И. К системе аттестации научных кадров в области государственного управления: от синхронизации к развитию//

Societatea civilă și statul de drept

PARTICULARITĂȚILE RĂSPUNDERII PENTRU ONCĂLCAREA DREPTULUI UMANITAR

Oleg BALAN,
doctor on drept, conferențiar universitar, șef Direcție administrare publică,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

Statele ca subiecte principale ale dreptului internațional, sunt cele dintâi răspunzătoare,
SUMMARY

To conscious the fact that, in conditions of armed conflict, each human rights violation attracts after it state's responsibility (and, clearly, can provoke an immediate opponent reaction proceeding from the principle of negative reciprocity or, in a longer perspective, it can be end for the state with the necessity of paying contributions for the caused damage at the end war), it has to become an additional challenge for respecting the set up conduct code through the above mentioned international norms. Such influence upon the belligerent state can be increased through the external pressure, exerted by public opinion, which is created, frequently, by communications and comments made in media.

The external pressure can take forms of some confidential or public presentations, made by third: Government, intergovernmental regional and international organizations.

gravele oncălcări ale dreptului umanitar fiind calificate de tratatele internaționale drept crime, deci violări ale unor obligații *erga omnes* ale statelor¹.

Statele nu răspund penal în sensul strict al acestei forme a răspunderii juridice, ci numai moral, politic și material.

Răspunderea morală a statelor este o formă a răspunderii internaționale a acestora, determinată de prejudiciul moral cauzat altui stat printr-o faptă contrară dreptului internațional. Repararea prejudiciului constă, de obicei, într-o satisfacție sub forma exprimării de scuze datorate de statul-autor statului lezat. Prezentarea scuzelor este efectuată, uneori, în cadrul unei anumite ceremonii. Menționăm, în

acest sens, scuzele oficiale ale statului german aduse pentru atrocitățile comise în cel de-al doilea război mondial.

Răspunderea morală poate fi concretizată chiar și prin aplicarea unor sancțiuni funcționarilor sau cetățenilor care au săvârșit fapta sau în plata unor sume de bani ca despăgubiri punitive.

Răspunderea morală nu are numai o funcție reparatorie din punct de vedere moral, ci, prin reafirmarea normelor oncălcate, și o funcție de promovare a respectării normelor dreptului internațional.

Răspunderea politică este o formă a răspunderii internaționale a statelor, care poate fi angajată pentru actele ilicite de

natură să atragă aplicarea unor sancțiuni împotriva statului delinvent, având ca scop încetarea conduitei ilicite și restabilirea situației anterioare.

Asigurarea respectării normelor dreptului internațional se realizează prin exercitarea constrângerii individuale sau colective de către state, prin aplicarea de măsuri coercitive admise de dreptul internațional.

Sancțiunile politice pot fi materializate prin condamnarea și prin alte luări de poziție de dezaprobare, ruperea relațiilor diplomatice, excluderea dintr-o organizație internațională, întreruperea relațiilor economice, comerciale, de comunicație sub diverse forme, încetarea totală sau parțială a efectelor tratatelor pentru încălcarea lor substanțială, iar pentru un act de agresiune sau de încălcare a păcii, statele vor putea folosi forța armată, pe baza rezoluției Consiliului de Securitate al ONU. De exemplu, în cazul ocupării Kuwaitului de către Irak, până la angajarea răspunderii materiale a Irakului pentru fapta sa, calificată de către Consiliul de Securitate, în temeiul art. 39 din Cartă, ca act de încălcare a păcii, Irakul a fost supus unor măsuri politice prevăzute de Capitolul VII din Cartă, ajungându-se până la autorizarea folosirii forței armate împotriva acestuia, operațiune militară cunoscută cu numele de „furtună în deșert” și care a avut drept scop restabilirea situației anterioare prin eliberarea Kuwaitului.²

În cazul agresiunii, poate fi aplicată ca sancțiune și măsura limitării parțiale sau totale a suveranității statului agresor.

Sunt considerate, de asemenea, sancțiuni de natură politică și moțiunile sau rezoluțiile aplicate în cadrul unor organizații internaționale.

Răspunderea materială a statelor intervine atunci când un stat reclamă pagube

care i s-au cauzat de către un alt stat, fie direct, ca urmare a încălcării dreptului internațional ori a unui angajament contractual, fie indirect, când este vorba de o pagubă cauzată unui cetățean al său. Această răspundere se fundamentează pe concepția civică conform căreia producerea unui prejudiciu impune repararea lui de către autorul prejudiciului.

Constituie un caz de răspundere materială internațională orice act de agresiune sau de încălcare a păcii și securității internaționale, întrucât, pe lângă măsurile de legitimă apărare ce se întreprind, intervine și răspunderea materială, care se poate consta în compensarea pagubelor pricinuite în timpul conflictului armat.

Răspunderea materială incumbă obligația de a repara prejudiciul produs, reparație care se poate face atât pe calea *restituirii*, cât și prin plata unei *despăgubiri*.

Restituirea constă în readucerea lucrurilor la situația existentă anterior producerii actului ilicit. Este o formă de reparare în natură, prin restituirea bunurilor sau valorilor preluate, ori prin înlocuirea acestora cu bunuri similare.

Despăgubirea se angajează atunci când reparația în natură, prin restituire, nu mai este posibilă. Ea se concretizează printr-o despăgubire bănească justă. De regulă, despăgubirile în urma unui conflict armat sunt stabilite prin tratatele de pace.

Despăgubirea are un caracter compensator și nu represiv, având drept scop reintegrarea victimei într-o situație echivalentă celei existente anterior producerii pagubei. Despăgubirea poate consta dintr-o sumă reprezentând echivalentul unui bun concret de care a fost păgubit statul respectiv, fie dintr-o sumă calculată arbitrar prin evaluarea globală a diverselor elemente constitutive ale prejudiciului

produs.

Răspunderea internațională materială a statelor este recunoscută ca un principiu general de drept internațional umanitar. On acest sens, Convenția a IV-a de la Haga din 1907 prevede on art. 3 că „partea beligerantă care oncalcă prevederile prezentei reglementări, va fi, dacă este cazul, obligată să folosească compensații. Aceasta va fi responsabilă pentru toate actele comise de persoanele care fac parte din forțele sale armate”.

Dreptul internațional admite și cauze care onlătură răspunderea internațională, onșă, afară de cazurile actelor de agresiune, crimelor contra păcii, crimelor de război sau crimelor contra umanității. De asemenea, cauzele de excludere a răspunderii internaționale privesc, on general, răspunderea internațională penală pentru actele ilicite comise de persoane fizice.

On ceea ce privește răspunderea pentru oncălcarea drepturilor omului on timpul conflictelor armate, aceasta poate fi privită ca răspundere colectivă, adică răspunderea părții beligerante – on cele mai multe cazuri a statului – pentru toate acțiunile săvârșite de persoanele din efectivul forțelor sale armate sau ca răspundere individuală a infractorilor, delictenților concreți.

Răspunderea colectivă. Onainte de a caracteriza cele mai importante probleme privind răspunderea internațională penală pentru crimele comise față de victimele de război, considerăm util de a examina problema privind caracterul crimelor de acest gen.

Experiența conflictelor armate ne demonstrează că on timp de război numărul de infracțiuni cu caracter statal organizat este extrem de mare. Astfel, on

perioada celui de-al doilea război mondial, ca niciodată pbnă atunci, caracterul statal organizat al oncălcării drepturilor omului s-a manifestat ontr-un sistem ontreg de prescripții ale statelor beligerante, care dictau forțelor armate și autorităților metode criminale de ducere a războiului. Acestea se refereau la tratarea prizonierilor de război, a răniților și bolnavilor, la tratarea populației civile pe teritoriile cotate, crearea lagărelor de concentrare pentru nimicirea on masă a oamenilor ș.a.

Astfel, on marea lor majoritate și, ondeosebi, cele mai grave crime de război, au un caracter statal organizat, de aici rezultă că partea beligerantă – statul, trebuie să poarte răspundere pentru săvârșirea lor.

Răspunderea colectivă a părții beligerante poate avea manifestări diverse. On primul rnd, este necesar de menționat principiul reciprocității care se constituie din două componente :

a) principiul reciprocității negative: *eu nu sunt obligat să respect legea deoarece tu nu o respecti*;

b) principiul reciprocității pozitive: *eu respect legea pentru că tu o respecti*.

Convențiile de la Geneva și Protocolul adițional nr. I au interzis, au blocat și au stabilit o prohibiție la acțiunea principiului reciprocității negative, stabilind on art.1, comun pentru toate convențiile de la Geneva, obligațiunea statelor-părți de a respecta și de a impune respectarea dispozițiilor Convențiilor on orice circumstanțe. Această prevedere este identică formulării p.1 din Protocolul nr. I. Totuși eficacitatea maximă a prohibiției principiului reciprocității negative trezește dubii, mai ales on cazurile on care oncălcarea unor anumite norme ale Convenției poate asigura părții

vinovate o prioritate militară vădită. Este vorba, în primul rând, de normele care interzic sau limitează aplicarea armelor de o importanță militară sporită.

Astfel, există o opinie larg răspândită referitoare la faptul că interdicția aplicării armelor de nimicire în masă acționează în baza principiului reciprocității. Această situație corespunde semnificației militare a acesteia, deoarece, într-adevăr, este greu de imaginat că partea beligerantă se va împăca cu consecințele dezastruoase cu care se va solda pentru ea aplicarea de către adversar a armelor de nimicire în masă, dispunând în același timp de potențial pentru lovitura de răspuns adecvată și putând, astfel, să restabilească echilibrul militar.³

Convențiile de la Geneva acordă o atenție sporită principiului reciprocității pozitive. Acest principiu rezidă în aceea, că dacă una din părțile aflate în conflict nu este participantă la Convenție, dar acceptă și aplică clauzele Convenției, atunci cealaltă parte-semnatară a Convenției va fi obligată să aplice aceste dispoziții față de partea adversă.

Aspectul pozitiv, precum și cel negativ al principiului reciprocității poate fi ilustrat prin exemplul armelor de nimicire în masă: în perioada războiului recent din Golful Persic de armamentul nominalizat dispunea, practic, fiecare dintre părțile beligerante, însă nici una dintre ele n-a recurs, de fapt, la aplicarea acestuia.

Represaliile sau acțiunile de răspuns ale părților beligerante sunt a doua manifestare a răspunderii colective. Represaliile pot fi definite ca o încălcare intenționată a unei anumite dispoziții juridice săvârșite de una dintre părțile aflate în conflict, cu scopul de a impune autoritățile părții opuse să oneteze politica de promovare a încălcării aceleiași sau unei alte norme din

același corp de legi. De aici conchidem că represaliile trebuie să fie oncetate imediat, pentru ca partea opusă să se dezică de promovarea politicii imputabile ei.

Deși, printre specialiștii în domeniul dreptului internațional nu există o opinie comună în problema legalității aplicării represaliilor⁴, este necesar de menționat faptul că, în principiu, represaliile sunt interzise de normele dreptului internațional. De exemplu, în discursul său, ținut la Istanbul, în timpul celei de-a 21-a Conferințe Internaționale a Crucii Roșii, din anul 1969, Secretarul General al ONU a subliniat că garanția executării normelor dreptului umanitar internațional este „teamă de represalii și de sancțiunile eventuale”, că represaliile sunt interzise de normele dreptului internațional⁵. În Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 2675 (XXV) din 9 decembrie 1970 asupra principiilor fundamentale referitoare la protecția populației civile în perioada conflictului armat se menționează că „populația civilă sau persoanele civile separate nu trebuie să devină obiect al represaliilor” (p.7).⁶ Această prevedere și-a găsit reflectarea în p. 6 al art. 51. al Protocolului nr. I.

Art. 20 al Protocolului nr. I stabilește regula, conform căreia sunt interzise represaliile împotriva persoanelor care beneficiază de protecție, adică împotriva celor răniți, bolnavi și a naufragiaților. În general, Protocolul nr. I interzice forme de violență, torturile fizice și psihice, precum și alte represalii atât față de populația civilă, cât și față de prizonierii de război, răniți și bolnavi. Cu toate acestea, în Protocolul nr. I nu există o normă prohibitivă generală, ceea ce diminuează eficiența clauzelor referitoare la represalii.

Din analiza normelor în vigoare,

consacrate protecției drepturilor omului on condițiile conflictelor armate, rezultă că nu putem accepta poziția specialiștilor care consideră că orice represalii sunt admisibile on perioada conflictului armat. Este indiscutabil faptul că represaliile contra victimelor de război trebuie interzise necondiționat.

O altă manifestare a răspunderii colective a părții beligerante este răspunderea on sens ongușt, adică răspunderea financiară a statelor pentru prejudiciile cauzate de acțiunile ilicite ale acestora. Astfel, Convenția de la Haga (IV) cu privire la legile și obiceiurile războiului terestru⁷ a stipulat on art. 3 că partea beligerantă responsabilă de oncălcarea normelor instituite prin Convenție „va fi obligată să repare prejudiciile, dacă pentru aceasta există temeiuri”. O formulare identică se conține și on art. 91 al Protocolului nr. I.

On practică, răspunderea financiară se reduce, de cele mai dese ori, la impunerea prin tratatul de pace părții care a suferit onfrângere, a obligației de a achita biruitorului o sumă considerabilă on calitate de reparații⁸ pentru pagubele financiare suportate de acesta on rezultatul războiului. Dar este evident faptul că volumul reparațiilor va fi mult mai mic decât pagubele financiare totale suportate de biruitor. Mai mult ca atbt, este important și faptul că volumul reparațiilor nu se va determina niciodată on funcție de proporțiile pagubelor (prejudiciilor) cauzate de acțiunile ilicite, adică generate de oncălcarea drepturilor omului on condițiile conflictului armat, și nu se plasează on funcție directă de ele: fără a mai vorbi de faptul că nu se iau on considerare prejudiciile reciproce cauzate de acțiunile ilicite ale ambelor părți. On sfârșit, partea care a suferit onfrângere, poate fi impusă

nu numai să se dezică de orice pretenții privind repararea prejudiciilor, care ar fi putut să fie imputate biruitorului, dar și să accepte orice reclamații pe care cetățenii ei ar putea să le ceară biruitorului on contul său.

O asemenea clauză on textul tratatului de pace dintre Japonia și SUA a condus la constituirea unui precedent neobișnuit, on esență, care a devenit obiect al dezbaterilor on instanța de judecată japoneză. A fost declarat că utilizarea de către Statele Unite a bombelor atomice contra Hiroshimei și Nagasaki reprezintă o acțiune ilicită și deci Guvernul Japoniei este obligat să compenseze prejudiciile cauzate. Instanța de judecată, deși a recunoscut că aplicarea bombelor atomice a fost, indiscutabil, ilicită, n-a decis on să satisfacă reclamațiilor imputate on acest temei Guvernului japonez.⁹

Conștientizarea faptului că orice oncălcare a drepturilor omului on condițiile conflictului armat atrage după sine răspunderea statului (și poate provoca, evident, o reacție imediată a adversarului conform principiului reciprocității negative sau, ontr-o perspectivă mai ondelungată, se poate solda pentru stat cu necesitatea de a plăti contribuții după oncheierea războiului pentru prejudiciile cauzate), trebuie să devină un stimulent suplimentar pentru a respecta codul de conduită instituit prin normele internaționale nominalizate anterior. Influența de acest gen asupra statului beligerant poate fi sporită prin presiunea din exterior, exercitată de opinia publică, care se creează, adeseori, prin comunicările și comentariile făcute on mass-media. Presiunea din afară poate lua forma unor prezentări confidențiale sau publice, făcute de terți: guverne, organizații interguverna-mentale regionale

și mondiale.

On sfârșit, on calitate de membri ai comunității internaționale și, deseori, ca semnatori ai acordurilor internaționale (de exemplu, a uneia din Convențiile de la Geneva din 1949), încălcate on acest caz, toate țările beligerante sunt interesate on egală măsură on asigurarea și respectarea drepturilor omului on condițiile conflictului armat. Convențiile de la Geneva exprimă această idee, afirmând că toate statele semnatare se obligă să respecte și să se impună a respecta Convenția on orice circumstanțe (principiul reciprocității pozitive). Curtea Internațională de Justiție (CIJ) s-a pronunțat on problema dată on felul următor: „Obligația similară (de acest gen) decurge nu numai din Convențiile onseși, dar și din principiile generale ale dreptului internațional umanitar, care sunt exprimate on Convenții doar ontr-un mod special” (hotărârea CIJ din 27 iunie 1986 on afacerea Activitățile militare și paramilitare on Nicaragua și contra acestuia: Nicaragua ompotriva Statelor Unite ale Americii¹⁰).

Examind problema răspunderii colective a statelor pentru încălcarea drepturilor omului on perioada conflictelor armate, nu putem ignora rolul Organizației Națiunilor Unite. Art. 89 al Protocolului adițional nr. 1 se limitează la afirmarea „că on caz de încălcare gravă a Convenției sau a prezentului Protocol” statele semnatare „se obligă să ontreprindă măsuri de rigoare atbt on comun, cbt și individual, on conlucrare cu ONU și on conformitate cu Carta Organizației Națiunilor Unite”¹¹. Este necesar de menționat că atbt Adunarea Generală, cbt și Consiliul de Securitate, au adoptat, on repetate rbnduri, rezoluții, adresbnd apeluri către părțile participante la diferite conflicte armate, să-și respecte obligațiile stipulate de normele privind

protecția drepturilor omului on timpul conflictelor armate.

Răspunderea părților implicate on conflict pentru încălcarea Convențiilor sau a Protocolului presupune că încălcări grave de acest gen, ontr-adevăr, au avut loc, adică admiterea acestor încălcări a fost constatată on ordinea stabilită. Cu regret, este foarte dificil de constatat astfel de încălcări referitor la un șir de norme ale Protocolului nr. 1. Art. 90 prevede on cazuri dificile posibilitatea instituirii Comisiei internaționale pentru constatarea faptelor. Comisia poate fi instituită doar după ce, cel puțin, 20 de state contractante prin declarație unilaterală „vor accepta să recunoască competențele Comisiei”. După instituirea sa, Comisia va dispune de competența de a examina preținsele fapte de încălcare gravă a Convențiilor sau Protocolului nr. 1. și „de a contribui la restabilirea tratării respectuoase a Convenției și prezentului protocol prin exercitarea serviciilor sale benefice”.

Comisia nominalizată a fost instituită la 25 iunie 1991 (la 31.12.1992, competența Comisiei a fost recunoscută deja de către 33 de state). On prezent activitatea Comisiei contribuie esențial la soluționarea rapidă și oportună a litigiilor apărute on rezultatul acuzării de încălcare gravă a Convențiilor de la Geneva și Protocolul adițional nr. 1, precum și la diminuarea tensiunii care onsoțește, inevitabil, acuzările de acest gen. Aprecierea juridică a situației, adică calificarea acțiunilor examinate ca legitime sau ilicite, nu ține de competența Comisiei. Totuși, on pofida acestei restricții, Comisia internațională pentru constatarea faptelor va aduce, indiscutabil, un aport considerabil la protecția drepturilor omului on perioadele conflictelor armate.

Răspunderea individuală. Art. 3 al Convenției IV de la Haga din 1907 im-

pune părții, aflate în conflict, răspunderea „pentru toate acțiunile săvârșite de persoanele încorporate în forțele armate ale acestora”. O reglementare similară se conține și în art. 91 al Protocolului adițional nr. 1. În afară de aceasta, art. 12 al Convenției III și art. 29 al Convenției IV de la Geneva din anul 1949 prevăd că, „indiferent de răspunderea individuală care poate fi angajată, statul care deține prizonierii de război se face responsabil de tratamentul acordat acestora”. Însă încălcarea drepturilor omului în perioada conflictelor armate se săvârșește de oameni, și nu de categorii abstracte, și doar prin sancționarea unor indivizi, care săvârșesc astfel de crime, putem vorbi de protecția drepturilor încălcate.

La baza răspunderii persoanelor fizice pentru încălcarea drepturilor omului în perioada conflictelor armate sunt puse principiile generale ale răspunderii penale, precum și principiul de neextindere asupra acestor crime a termenului de prescripție și de neacordare a dreptului la azil pentru infractorii de drept comun, aceste principii fiind prescrise atât în instrumente juridice internaționale, cât și în legislațiile naționale ale statelor¹².

În conformitate cu Convențiile de la Geneva din 1949, statele sunt obligate să pună în aplicare legi naționale necesare pentru asigurarea sancționării penale eficiente a persoanelor, care au săvârșit sau au ordonat comiterea unor acțiuni ce constituie încălcări ale Convențiilor respective. Această obligație este impusă tuturor statelor, inclusiv celor nebeligerante, fiind obligatorie, indiferent de locul și timpul săvârșirii crimei și caracterul acesteia.

În dreptul internațional contemporan se disting două grupe de indivizi în calitate

de subiecți ai răspunderii internaționale penale¹³:

a) indivizii care acționează ca agenți ai statului sau în numele statului – principalii criminali de război, responsabili atât pentru actele criminale proprii, cât și pentru crimele internaționale pe care le-au ordonat sau tolerat;

b) agenții *de facto* – persoanele care săvârșesc nemijlocit crimele internaționale, adică execută ordinele ierarhicilor superiori.

La prima categorie sunt atribuiți demnitarii de stat, militarii, diplomații, economiștii, juriștii, ziariștii ș.a. În cea de-a doua categorie sunt incluse persoanele care au executat ordonanțele criminale sau au săvârșit crime din proprie inițiativă.

Aceste persoane pot fi judecate atât de tribunalele militare internaționale, instituite special în acest scop, cât și de instanțele de judecată naționale ale statelor pe teritoriul cărora au fost comise asemenea crime. La baza competenței judiciare personale a statului – competenței *ratione personae*, se află principiul aplicării teritoriale a legislației penale, conform căruia statul este în drept să pedepsească persoanele care au săvârșit infracțiuni pe teritoriul său. Cât privește competența *ratione personae* a tribunalelor militare internaționale, aceasta pornește de la principiul represiunii universale sau competenței universale, care constituie o derogare de la principiul teritorialității legii penale naționale¹⁴.

Acest principiu și-a găsit reflectare în numeroase convenții internaționale. Este vorba, în primul rând, despre statutele tribunalelor militare internaționale pentru judecarea principalilor criminali de război germani și japonezi, respectiv Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg din 1945 și Statutul Tribunalului

Militar Internațional de la Tokyo din 1946, precum și despre statutele Tribunalului Internațional pentru fosta Iugoslavie din 1993 și Rwanda din 1994.¹⁵

Semnificația tuturor statutelor menționate constă în faptul că ele, în primul rând, au consacrat irevocabil principiul răspunderii individuale pentru încălcarea normelor și principiilor cu privire la protecția drepturilor omului în condițiile conflictelor armate și, în al doilea rând, au statuat elementele constitutive ale crimelor internaționale pasibile de pedeapsă penală.

Art. 6. al Statutului Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg stabilește următoarele categorii de crime pentru săvârșirea cărora survine răspunderea internațională penală individuală:

a) crimele contra păcii, și anume: proiectarea, pregătirea, declanșarea, ducerea războiului agresiv sau a războiului cu încălcarea contractelor, acordurilor (convențiilor) și asigurărilor internaționale, precum și participarea la un plan sau complot (conjurație) comun, direcționat spre realizarea oricărei din acțiunile nominalizate mai sus;

b) crimele de război, și anume: încălcarea legilor sau uzanțelor de război, la care se referă asasinările, torturile, ducerea în robie sau în alte scopuri a populației civile de pe teritoriile cucerite; asasinarea sau torturarea prizonierilor de război sau a persoanelor, aflate în mare; asasinarea ostaticilor; jefuirea proprietății obștești sau private; deteriorarea absurdă a orașelor sau satelor; devastările nejustificate de necesități militare și alte crime;

c) crimele contra umanității, și anume: omorurile, exterminările, înrobirea, exilurile și alte cruzimi, săvârșite față de populația civilă prină sau în timpul

războiului, sau persecutarea din motive politice, rasiale sau religioase în scopul săvârșirii sau în legătură cu orice crimă supusă jurisdicției Tribunalului, indiferent dacă violează sau nu aceste acțiuni legile interne ale statului, unde au fost săvârșite.

Statutul Tribunalului Internațional pentru fosta Iugoslavie a clasificat, de asemenea, crimele contra umanității în trei categorii, însă în schimbul crimelor contra păcii a evidențiat ca categorie aparte genocidul (prezintă interes faptul că Statutul Tribunalului Internațional pentru Rwanda prevede doar două categorii de crime, pentru săvârșirea cărora anumite persoane fizice poartă răspundere penală – genocidul și crimele contra umanității), deoarece Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid din 9 decembrie 1948, în art. 1, stabilește că „genocidul, indiferent, dacă este săvârșit în timp de pace sau de război, este o crimă care încălce normele dreptului internațional”¹⁶. Amintim că o definiție similară a crimei de genocid se conține și în Statutul Tribunalului Internațional pentru fosta Iugoslavia, în art. 4, paragraf 2, Statutul Tribunalului Internațional pentru Rwanda, art. 2, paragraf 2 și în Statutul de la Roma, art. 6.

Răspunderea penală a criminalilor de război poate fi realizată în două forme. În primul rând, statele au dreptul, în conformitate cu legislația națională proprie, să arbitreze de sine stătător criminalii de război sau să-i extrădeze pentru a fi judecați de statele, pe teritoriul cărora aceștia au săvârșit crimele; în cel de-al doilea rând, statele pot institui instanțe de judecată internaționale (tribunale) pentru cazuri speciale. La baza competenței judiciare a criminalilor de război este pus principiul acțiunii teritoriale a normelor

penale, conform căruia statele au dreptul de a sancționa persoanele care au săvârșit crime pe teritoriul acestora.

Opinia specialiștilor în domeniu, I.N. Arțibasov și S.A. Egorov, baza legală a arbitrării criminalilor de război trebuie să fie normele dreptului material (atât cele internaționale, cât și cele naționale).¹⁷ Normele dreptului material internațional, care constituie baza legală pentru urmărirea și sancționarea criminalilor de război, sunt formulate în Convențiile de la Geneva din 1949 și în Protocolul Adițional nr. 1. În aceste acte internaționale se vorbeste despre crimele care constituie încălcări grave ale Convențiilor și Protocolului nr. 1.

Noțiunea de „încălcare grave” este dezvoltată în actele juridice internaționale prin metoda enumerării. Astfel, în convențiile de la Geneva (art. I al Convenției I, art. 51 al Convenției II, art. 130 al Convenției III, art. 147 al Convenției IV), la categoria „încălcarilor grave” sunt atribuite următoarele acte ilicite: omorul premeditat, torturile și comportamentul crud și inuman, inclusiv experiențele biologice, pricinuirea premeditată a suferințelor puternice sau a mutilărilor grave; prejudiciile aduse sănătății, deportarea ilicită, strămutarea și arestarea persoanelor patronate, forțarea acestora de a face serviciul în forțele armate ale statului inamic; luarea de ostatici, precum și privațiunea persoanei deținute de dreptul la o procedură judiciară imparțială și normală.

Protocolul adițional nr. 1 a extins această listă. Astfel, art. 85 atribuie la categoria încălcarilor grave ale protocolului (în completarea Convențiilor de la Geneva) următoarele acțiuni, săvârșite intenționat și care au cauzat decesul persoanei sau leziuni corporale grave aduse sănătății:

- transformarea populației civile și a persoanelor civile separate în obiect al agresiunii;

- săvârșirea agresiunii cu caracter neelectiv;

- atacarea instalațiilor sau construcțiilor care conțin puteri periculoase, când se știe că acest atac va cauza pierderi enorme de vieți, răni și înrădăcirile populației civile;

- transformarea localităților neapărate și a zonelor demilitarizate (adică a teritoriilor lipsite de instalații și construcții militare) în obiecte de atac;

- atacarea persoanei, dacă se știe că aceasta a încetat de a participa la acțiuni militare;

- utilizarea perfidă a emblemei distinctive a Crucii Roșii sau ale altor semne de protecție.

Examinând problema privind încălcările grave ale Convențiilor de la Geneva din 1949, nu putem să nu menționăm prevederile Statutului Tribunalului Internațional pentru fosta Iugoslavie, care a reprodus, practic, în întregime în art. 2 conținutul art. 85 din Protocolul adițional nr. I, precum și conținutul art. 147 al Convenției IV de la Geneva.

Astfel, este necesar de menționat p. 5 al art. 85 al Protocolului adițional I, în care încălcările grave „sunt tratate ca crime de război”. Această stipulare stabilește legătura indispensabilă a art. 85 al Protocolului nr. 1 cu art. 6 al Statutului Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg, fapt care, indiscutabil, va contribui nu numai la sancționarea indivizilor pentru săvârșirea crimelor de război, dar și, în mare măsură, la prevenirea acestora. Sigur că listele încălcarilor grave enumerate în Convențiile de la Geneva și Protocolul complementar I nu sunt complete. Există și alte încălcări,

pentru care persoanele care le-au săvârșit trebuie să fie on egală măsură condamnate și sancționate cu toată severitatea. Și totuși răspunderea penală pentru oncălcările grave, indicate on actele internaționale, trebuie să urmeze inevitabil. On acest context art.16 al Convenției IV de la Geneva prevede obligația statelor-membre de a pune on acțiune legislația necesară pentru asigurarea sancționării penale eficiente a persoanelor care au săvârșit sau au ordonat comiterea oncălcărilor grave ale Convenției. Statele semnatare ale Convenției se obligă să găsească persoanele acuzate de comiterea sau ordonarea comiterii oncălcărilor grave ale Convenției și, indiferent de cetățenie, să le judece conform legislației proprii. Statul semnatar al convenției este, de asemenea, on drept să transmită on conformitate cu prevederile legislației proprii aceste persoane pentru a fi judecate altei părți interesate – semnatar al Convenției, dacă cea din urmă dispune de dovezi, pe care se poate baza acuzația.

Cbt privește instituirea instanțelor de judecată internaționale speciale¹⁸ pentru judecarea criminalilor de război, Tribunalele Internaționale pentru Rwanda și pentru fosta Iugoslavie au instituit jurisdicția paralelă a Tribunalului Internațional și a judecătoriilor naționale referitor la urmărirea penală a persoanelor care au comis acte ce constituie o oncălcare gravă a normelor dreptului internațional umanitar. Onsă, conform statutelor celor două tribunale internaționale, jurisdicția Tribunalului Internațional este prioritară față de jurisdicția instanțelor naționale de judecată. La orice etapă a dezbaterilor judiciare, Tribunalul Internațional poate solicita on mod oficial instanțelor naționale de judecată să-și decline competența

de judecată on favoarea Tribunalului Internațional on conformitate cu statutul acestuia și Regulile de procedură ale Tribunalului Internațional.¹⁹

Este important, de asemenea, să menționăm că on baza principiului *non bis in idem*²⁰, nici o persoană nu poate fi judecată de o instanță națională pentru faptele ce reprezintă o oncălcare gravă a dreptului umanitar internațional, dacă a fost deja judecată de Tribunalul Internațional. On același timp persoana, condamnată de instanța națională de judecată pentru faptele care reprezintă o oncălcare gravă a dreptului umanitar internațional, ulterior poate fi judecată și de Tribunalul Internațional on următoarele condiții:

a) fapta pentru care persoana a fost condamnată, a fost calificată ca infracțiune cutumiară sau

b) procedura judiciară on instanța națională de judecată n-a fost imparțială (obiectivă) și a avut destinația de a ocroti acuzatul de răspunderea penală internațională, sau dosarul n-a fost cercetat on mod minuțios (art. 9 și 10 ale Statutului Tribunalului Internațional pentru fosta Iugoslavie; art. 8 și 9 ale Statutului Tribunalului Internațional pentru Rwanda).

Dacă on cazul tribunalelor internaționale penale pentru fosta Iugoslavie, Rwanda, jurisdicția acestora are preeminență asupra jurisdicțiilor naționale, conform Statutului de la Roma, jurisdicțiile naționale sunt cele care vor avea preeminență asupra jurisdicției de la Haga. Această stipulare reprezintă afirmarea principiului de complementaritate al competenței Curții Internaționale Penale on raport cu cele ale jurisdicțiilor naționale²¹, principiu ce are rolul de a proteja suveranitatea statelor.

Justificarea abordării acestui princi-

piu a pornit de la faptul că „instituțiile naționale sunt în poziția cea mai bună să facă justiție, pentru că ele reprezintă *forum conveniens*, unde atb probele, cbt și acuzatul pot fi găsite”²².

În contextul răspunderii internaționale penale a persoanelor fizice pentru încălcarea drepturilor omului în condițiile conflictelor armate, apare problema extrădării criminalilor de război statului, pe teritoriul căruia au fost săvârșite faptele ilicite²³. Unul dintre primele instrumente internaționale, în care a fost reglementată expres problema extrădării criminalilor de război, a fost Declarația comună a celor patru națiuni de la Moscova din 30 octombrie 1943²⁴. Declarația prevede că ofițerii și soldații germani și membrii partidului nazist, responsabili pentru săvârșirea crimelor de război, „vor fi extrădați în țările, în care au fost săvârșite faptele lor oribile, pentru a fi judecați și sancționați în conformitate cu legislația acestor țări și a guvernelor, care vor fi formate în aceste țări”.

Normele internaționale care reglementează extrădarea criminalilor de război obligă statele de a denunța acești criminali, indiferent de existența acordurilor bilaterale în materia extrădării, precum și indiferent dacă acești criminali sunt cetățeni ai statului respectiv sau ai altui stat. Ca exemplu, poate fi menționată Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 3 (I) privind extrădarea și sancționarea criminalilor de război din 13 februarie 1946²⁵, care recomandă tuturor membrilor Organizației Națiunilor Unite și cheamă guvernele statelor-nemembre ale ONU să ia toate măsurile necesare pentru arestarea și extrădarea criminalilor de război statelor unde aceștia au săvârșit crimele respective, pentru a fi judecați și

sancționați în conformitate cu legislația acestor țări. Această normă consfințește principiul jurisdicției teritoriale a statelor, din care rezultă că persoanele care le-au săvârșit trebuie să fie transmise statului, pe teritoriul căruia a fost săvârșită crima respectivă.

La 3 decembrie 1973, Adunarea Generală a ONU a adoptat prin Rezoluția nr. 3074 (XXVIII) Principiile conlucrării internaționale în vederea depistării, arestării, extrădării și sancționării persoanelor culpabile de comiterea crimelor militare și crimelor contra umanității²⁶, conform cărora persoanele, în privința cărora există probe că au săvârșit astfel de crime, „sunt pasibile de urmărire, arestare, tragere la răspundere penală și sancționare în caz de declarare a acestora culpabili”.

Instituția extrădării criminalilor și-a găsit reflectare și în Tratatul-cadru cu privire la extrădare²⁷, aprobată la Congresul VIII al ONU în problemele combaterii crimelor de la Havana din 14 decembrie 1990.

În ultimii ani, ONU a adoptat un șir de acte importante care au consfințit principiul imposibilității eschivării de la răspunderea penală pentru comiterea crimelor de război. Semnificația actelor juridice internaționale examinate constă nu numai în faptul că ele consfințesc răspunderea penală a indivizilor pentru încălcarea normelor și principiilor dreptului umanitar internațional, ci și în aceea că în aceste acte se conține obligația statelor de a elabora un sistem represiv eficient pentru săvârșirea crimelor de război și de a-l transpune în viață.²⁸

O deosebită importanță în acest context au normele, conform cărora față de criminalii de război nu se aplică termenul de

prescripție și ei nu pot beneficia de dreptul la azil. Astfel, art. 1 al Convenției asupra imprescriptibilității crimelor de război și a crimelor contra umanității din 26 noiembrie 1968²⁹ stipulează că „termenul de prescripție nu se aplică față de aceste crime (cum sunt ele definite în art. 6 al Statutului Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg), indiferent de timpul săvârșirii”, iar față de crimele contra umanității, indiferent și dacă acestea au fost săvârșite pe timp de război sau de pace. Importanța semnificativă a Convenției constă în faptul că aceasta a identificat grupul de persoane, asupra cărora nu se extinde termenul de prescripție pentru crimele săvârșite. Aceștia sunt reprezentanții autorităților de stat și persoanele particulare, care acționează în calitate de executori sau coparticipanți, persoanele care instigă nemijlocit alte persoane la săvârșirea crimelor sau participă la complotul pentru săvârșirea acestora, indiferent de gradul de finalizare a acestor crime; precum și reprezentanții autorităților de stat, care admit (tolerează) săvârșirea acestora (art. II). În acest sens, Convenția menționată prevede că statele, care aderă la ea vor opera modificările corespunzătoare în legislația lor internă.

De asemenea, Declarația privind azilul teritorial din 14 decembrie 1967³⁰, la p. 2 al art. 1 stabilește că „nici o persoană, în privința căreia există temeiuri serioase de a considera, că aceasta a săvârșit o crimă contra umanității, nu poate invoca dreptul de a căuta și beneficia de azil”.

În dreptul internațional contemporan, în contextul răspunderii penale a indivizilor și a asigurării respectării și protecției drepturilor omului în condițiile conflictelor armate, o deosebită atenție este acordată examinării problemei privind executarea

ordinului superiorului ierarhic. Această semnificație are, în primul rând, un caracter uzual, deoarece sunt bine cunoscute cazurile de încălcare a normelor dreptului umanitar internațional, invocându-se „ordinul superiorului ierarhic”³¹.

Problema răspunderii pentru executarea ordinului superior n-a avut o interpretare monosemantică în doctrina dreptului internațional și în legislația națională. Doar în timpul celui de-al doilea război mondial în izvoarele dreptului internațional a fost fixată o mențiune generală în acest sens: persoana cu executarea unui ordin ilicit nu poate conta la impunitate totală.

La 13 ianuarie 1942, țările care luptau contra fascismului au semnat Declarația privind sancționarea indivizilor pentru săvârșirea crimelor contra umanității pe timp de război³², în care au stabilit pedeapsa pentru persoanele „culpabile și responsabile de crimă, indiferent dacă cele din urmă au fost săvârșite din ordinul acestora sau personal sau cu coparticiparea lor sub orice formă”.

Această normă și-a găsit manifestarea într-un șir de acte juridice internaționale. Astfel, în art. 8 din Statutul Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg, se menționează că „faptul că inculpatul a acționat în conformitate cu instrucțiunile propriului guvern sau ale superiorului ierarhic nu va înlătura răspunderea inculpatului, dar va putea fi luat în considerare ca un motiv de diminuare a pedepsei, dacă Tribunalul consideră că este în interesul justiției” (norme similare sunt incluse și în Statutele Tribunalului Internațional pentru fosta Iugoslavie și Rwanda).

Aceasta stipulare, în esență, exclude posibilitatea invocării, executării ordinului superiorului ierarhic pentru a se eschiva

de la răspunderea penală. Subalternul, care a săvârșit o crimă din ordinul comandantului, este declarat on conformitate cu dreptul internațional culpabil și trebuie să fie sancționat pentru crima săvârșită luând on considerare circumstanțele atenuante existente. Onsă, on practică, acest principiu se aplică doar față de criminalii de război principali. Unii autori afirmă, că sancționarea criminalilor de război a avut on mod principal o semnificație politică. Este evident faptul că acest articol contravine legislației penale a unui șir de state și el nu putea fi aplicat on procesele contra criminalilor de război „de gradul II” (de mba a doua).³³ Din aceste considerente, on proiectul Protocolului I, elaborat de Comitetul Internațional al Crucii Roșii, a fost inclus art. 77 cu următorul conținut:

a) nimeni nu poate fi supus sancțiunii pentru refuzul de a executa un atare ordin al șefului, care on caz de executare ar provoca oncălcări grave ale Convențiilor de la Geneva;

b) acționarea conform ordinului șefului superior nu scutește inculpatul de răspundere penală dacă se va stabili, că acesta a avut temeiuri serioase pentru a conștientiza că săvârșește o oncălcare gravă a Convenției și că a avut posibilitatea de a refuza executarea acestui ordin.³⁴

Această prevedere a fost, on urma numeroaselor dezbateri, exclusă din proiectul Protocolului nr. I. Respingerea prevederilor care, judecând logic, trebuiau fi incluse on dreptul umanitar internațional, a complicat recunoașterea principiilor de la Nurnberg on calitate de parte inerentă a dreptului internațional. Totuși neincluderea acestor prevederi on protocolul complementar nu ompiedica existența acestora on calitate de norme ale dreptului cutumiar. Mai mult că atbt, on prezent, legislația unui șir de țări

recunoaște că invocarea ordinului șefilor superiori nu-i scutește pe subalterni de răspundere penală. Legislațiile naționale ale diferitelor țări determină on mod specific legătura dintre răspunderea penală a persoanei și gradul de libertate on executarea ordinelor, care oi este oferit. Atunci când instanța de judecată examinează gradul de responsabilitate a subalternului se ține cont de restricțiile cărora acesta este obligat a se supune, chiar dacă legislația unei sau altei țări nu recunoaște primirea ordinului din partea șefului superior on calitate de dezvinovățire. Din aceste considerente, on practică, legislația unui număr mare de țări corespunde, on linii generale, principiilor de la Nurnberg.

O inovație on dreptul internațional umanitar, on acest sens, a fost adusă de Statutul CIP, care on art. 33 prevede: „Faptul că o crimă care ține de competența Curții a fost comisă la ordinul unui guvern, al unui superior, militar sau civil, nu exonerează persoana, care a comis-o, de responsabilitatea sa penală, decât dacă:

a) această persoană nu a avut obligația legală de a se supune ordinelor guvernului sau superiorului on cauză;

b) această persoană nu a știut că ordinul este ilegal; și

c) ordinul nu a fost vădit ilegal.”

On spiritul Statutului de la Roma, ordinul de a comite genocid sau o crimă ompotriva umanității este vădit ilegal.

Un alt aspect al problemei responsabilității individului pentru executarea ordinului ilicit ține de responsabilitatea pe care o poartă persoanele care au ordonat săvârșirea actelor ilegale. Dacă persoana cu funcție onaltă de răspundere emite un ordin care vizează drepturile omului on condițiile conflictului armat, acest ordin se execută nu de un lanț de executări, ci se

dispersează din vârful piramidei printr-un număr crescând de instanțe intermediare și, în final, ajunge la o mulțime de executori, care, fiind conștienți de faptul că săvârșesc o acțiune ilicită (abuzivă), totuși încearcă să-și minimalizeze responsabilitatea în temeiul faptului că această responsabilitate este împărțită cu un număr considerabil de persoane. Ei se privesc pe sine ca pe niște „piese” într-un mecanism mare, pus în funcțiune de sus. În afară de aceasta, pe timp de război, în atmosfera de frică și cruzime, trebuie să ai curaj pentru a nu te supune ordinului.

Răspunderea comandanților și a altor superiori pentru faptele comise de subordonații lor reprezintă o doctrină de drept cutumiar internațional cu rădăcini care merg până în perioada antică. Sun Tzu scria în anul 500 î. H. că „atunci când trupele sunt însubordonate, distruse și eșuează în dezordine, este vina generalului”.³⁵ Ulterior, conceptul comenziilor militare responsabile a fost discutat și consacrat în Convenția IV de la Haga din 1907, Tratatul de la Versailles, Statutul Tribunalului Internațional de la Tokyo.

Reflectarea acestei doctrine o regăsim în Protocolul adițional nr. I din 1977. Conform prevederilor art. 86 și 87 ale Protocolului, comandantul nu trebuie să execute ordinul sau să-l transmită mai departe din motivul că el refuză să execute ordinul șefului superior, dar din motivul că el conștientiza faptul că împuternicirile conferite lui de a emite ordine sunt legate de responsabilitatea sa personală pentru acțiunile subalternilor. Conform Protocolului I, comandantul, care a primit un ordin de la șeful său superior, nu este doar o verigă intermediară, indiferent de gradul militar, el este comandant și răspunde pentru ordinele pe care le transmite subalternilor săi.

Respectarea și protejarea drepturilor omului în condițiile conflictului armat se întemeiază, în acest caz, nu pe frica că invocarea ordinului superiorului nu va fi acceptată pe motivul lipsei de vinovăție, ci pe o motivare psihologică mai puternică a responsabilității comandatului pentru executarea ordinului. Este absolut evident faptul că violările grave ale Convențiilor de la Geneva, examinate mai sus, sunt acțiuni pentru care trebuie să poarte răspundere comandanții, și nu anumiți combatanți. Protocolul adițional nr. I în art. 86 stipulează necesitatea stopării încălcărilor grave care sunt un rezultat al neîntreprinderii măsurilor, care trebuiau luate. Faptul că încălcarea Convenției sau a protocolului a fost săvârșită de subaltern, nu-i scutește pe comandanții săi de răspundere penală, dacă ei, fiind informați și conștienți de faptul că încălcarea va fi săvârșită, nu au întreprins măsuri pentru a o preveni. Împuternicirile, atribuțiile autoritare și obligațiunile în forțele armate se stabilesc de legislația națională, însă obligațiile care decurg din ele trebuie să fie interpretate de pe pozițiile dreptului umanitar internațional. Iată de ce comandanții poartă o răspundere deosebită în cazul în care n-au întreprins toate măsurile, practic, posibile în limitele atribuțiilor lor pentru prevenirea sau stoparea acțiunilor infracționale ale subalternilor lor (p. 2 al art. 86 al Protocolului).

Comandant-șef este considerată orice persoană care poartă răspundere personală pentru executorul acțiunilor în cauză, deoarece ultimul, aflându-se în subordonarea șefului (comandantului), se află sub supravegherea acestuia. Înainte de a trage la răspundere comandantul, trebuie să fie respectate următoarele 3 condiții :

a) comandantul trebuie să fie superiorul nemijlocit anume al acestui subaltern;

b) comandantul știa sau dispunea de informația, care îi permitea să concluzioneze că are loc sau va avea loc încălcarea Convențiilor de la Geneva;

c) comandantul n-a întreprins acțiuni în limitele atribuțiilor sale pentru a preveni sau a stopa încălcarea.³⁶

Conform Protocolului nr. I, dacă comandantul îi dă subalternului său indicații, care sunt în concordanță cu obligațiile acestuia, iar subalternul în timpul executării ordinului săvârșește acțiuni ilicite într-un mod corespunzător rangului său, el nu poate invoca ordinul cu titlu de exonerare de responsabilitate. Mai mult ca atât, orice comandant care știe că subalternii săi intenționează să comită vreo încălcare a Convenției, este obligat să întreprindă toate acțiunile necesare pentru a o preveni. Dacă totuși încălcarea a avut loc, el este obligat să sancționeze persoanele, care au săvârșit acțiunile menționate (p. 3 al art. 87 al Protocolului I). Termenul *comandant* se aplică tuturor persoanelor, învestite cu dreptul de a emite ordine, începând de la conducătorii militari de cel mai înalt rang militar și terminând cu comandanții care au în subordonare doar câteva persoane. Altfel spus, militarii de diferite ranguri sunt obligați să asigure respectarea normelor legate de protecția drepturilor omului în perioada conflictelor armate. Atunci, când comandantul emite un ordin, iar subalternul lui, la rândul său, ordonă persoanelor aflate în subordonarea lui să-l execute, acțiunile celui de-al doilea, se încadrează în prevederile Părții V a Protocolului adițional nr. I, referitor la stoparea încălcărilor.

Statutul de la Roma redă în art. 28,

într-o formulă mai elaborată, înglobând experiența judiciară a tribunalelor *ad-hoc*, doctrina răspunderii șefilor militari și a altor superiori ierarhici.

Astfel, conform art. 28 din Statut, „pentru crimele ce țin de competența Curții:

a) un șef militar sau o persoană care deține efectiv funcția de șef militar răspunde penal pentru crimele ce țin de competența Curții, comise de forțele plasate sub comanda și controlul său efectiv sau sub autoritatea și controlul său efectiv, după caz, dacă nu a exercitat controlul care se cuvenea asupra forțelor în cazurile în care:

(i) acest șef militar sau această persoană știa ori, datorită circumstanțelor, ar fi trebuit să știe că aceste forțe comiteau sau urmau să comită aceste crime; și

(ii) acest șef militar sau această persoană nu a luat toate măsurile necesare și rezonabile care erau în puterea sa pentru a împiedica sau a reprimă executarea ori pentru a raporta autorităților competente în scopurile anchetei și urmăririi;

b) în ceea ce privește relațiile dintre superiorul ierarhic și subordonați, neprevăzute la lit. a), superiorul ierarhic răspunde pentru crimele ce țin de competența Curții, comise de subordonați plasați sub autoritatea și sub controlul său efectiv, dacă nu a exercitat controlul care se cuvenea asupra acestor subordonați în cazurile în care:

(i) superiorul știa că acești subordonați comiteau sau urmau să comită aceste crime ori a neglijat în mod deliberat să țină seama de informațiile care indicau aceasta în mod clar;

(ii) aceste crime erau legate de activități ce ținneau de responsabilitatea sa și de controlul său efectiv; și

(iii) superiorul ierarhic nu a luat toate

măsurile necesare și rezonabile care erau on puterea sa pentru a ompiedica sau a reprima executarea ori pentru a raporta autorităților competente on scopurile anchetei și urmăririi.”

On situația reglementată de art. 28 lit. b), ca și on situația reglementată de art. 28 lit. a), esențială este relația superior – subordonat. Numai că, spre deosebire de lit. a) aplicabilă relațiilor militare și cvasimilitare, situația descrisă de lit. b) are on vedere autoritatea și controlul pe care liderii politici, liderii de afaceri și funcționarii de stat o exercită asupra unor persoane, prin natura activității acestora.³⁷

Totalizând examinarea cercului de probleme, conturat de autor, consacrate răspunderii individuale pentru oncălcarea drepturilor omului on condițiile conflictelor armate, este necesar de menționat oncă un aspect important. Printre multitudinea de ordine date pe timp de război de către comandanți subalternilor acestora, e necesar de făcut deosebire (pentru prima dată aceasta s-a făcut la procesul de la Nurnberg) ontre ordine de autorizare și cele exacte. Ordinele de autorizare sunt cele care le oferă subalternilor libertatea de a alege dispozițiile definitive, pentru care ei oși asumă răspunderea. De exemplu, ordinul dat unui pluton de tancuri de a onainta ontr-o direcție determinată. On acest caz, comandantul plutonului, emițând ordinul, poate și trebuie să respecte dreptul umanitar internațional. Ordinele exacte nu le lasă executorilor nici o libertate on acțiuni (de exemplu , ordinul de a ompușca pe loc prizonierii care au evadat și au fost prinși din nou). On acest caz, chiar dacă legislația țării, sub jurisdicția căreia se află comandantul lagărului de prizonieri de război, nu recunoaște principiile de la

Nurnberg, comandantul, totuși, nu trebuie să execute acest ordin. El nu poate execute acest ordin deoarece, transmițând acest ordin subalternilor săi, oși asumă răspunderea pentru acest ordin.³⁸

Singurii militari care nu poartă răspunderea, atribuită șefilor și comandanților lor, sunt soldații, care totuși sunt responsabili pentru oncălcarea normelor privind protecția drepturilor omului on perioada conflictului armat (vezi art. 86, 87 ale Protocolului I). Astfel, ei sunt obligați să refuze de a execute ordinul comandantului de a ompușca un rănit sau un prizonier de război. On caz contrar, ei pot fi exonerati de răspunderea penală doar dacă vor dovedi că au fost impuși să execute un atare ordin, de exemplu, fiind amenințați cu moartea. On acest context, prezintă o importanță deosebită prevederile Statutului de la Roma, care instituie principiul egalității la angajarea răspunderii internaționale penale. Astfel, on limitele jurisdicției Curții, Statutul se aplică, on mod egal, tuturor persoanelor, fără a diferenția pe baza capacității oficiale. On special, capacitatea oficială on calitate de șef al Statului sau al Guvernului, un membru al Guvernului sau parlamentului etc., nu va scuti, on nici un caz, o persoană de răspundere penală, conform acestui Statut și nu va constitui un motiv de reducere a sentinței. Pe cale de consecință, Curții nu i se poate interzice exercitarea jurisdicției asupra persoanelor oficiale ale unor state-părți, pe baza imunității sau regulilor speciale de procedură atribuite pozițiilor oficiale ale acestora, fie ele on conformitate cu legea internațională sau națională.³⁹

Acest principiu a fost afirmat on art. 4 al Convenției privind prevenirea și reprimarea crimei de genocid din anul 1948,

on art. 3 al proiectului de Cod al crimelor 1954 și on art. 3 al Convenției privind
 contra păcii și securității omenirii din anul eliminarea crimei de apartheid din 30

On mod surprinzător, Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie a avut
 ocazia să pună on aplicare principiul absenței imunității unui șef de stat aflat on funcție,
 principiu conținut on art. 7 al Statutului său⁴⁰.

On concluzie, putem afirma că garantarea și asigurarea respectării drepturilor omului
 on timpul conflictelor armate reprezintă obligația esențială a statelor, care reiese din
 angajamentele asumate de acestea pe plan internațional, on special, on ceea ce privește
 asigurarea inviolabilității persoanei umane. Persoana umană are dreptul la respectarea
 vieții sale, a integrității sale fizice și morale, precum și a atributelor personalității sale,
 obligație care este pasibilă de răspundere on caz de oncălcare.

BIBLIOGRAFIE

¹ Scăunaș S. Răspunderea internațională pentru violarea dreptului umanitar. – București: ALL BECK, 2002. – P. 57.

² Onica-Jarka B. Considerații asupra art. 16 din Statutul de la Roma//Dreptul.-Nr. 11, 2002. - P. 114-115.

³ Кальсховен Ф. Ограничение методов и средств ведения войны. – Москва: МККК, 1994. - P. 85.

⁴ Арцибасов И.Н., Ефоров С.А. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия. – Москва, 1989. - P. 193-194.

⁵ Discurs publicat pe [http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(f\)/ILC_1971_v2_p2_f.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(f)/ILC_1971_v2_p2_f.pdf)

⁶ Publicată pe <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/350/72/IMG/NR035072.pdf?OpenElement>

⁷ Publicată on Dreptul internațional umanitar al conflictelor armate. Documente. – București: Casa de editură și presă „Șansa”, 1993. - P. 22-29.

⁸ Современные войны: гуманитарные проблемы. – Москва, 1990. - P. 248.

⁹ Кальсховен Ф. Ограничение методов и средств ведения войны. – Москва: МККК, 1994. - P. 88.

¹⁰ Publicată pe <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6502.pdf>

¹¹ Publicată on Dupuy P.-M. Les grands textes de droit international public. 2e édition. – Paris: Dalloz, 2000. - P. 1-28.

¹² Блищенко И., Фисенко И. Международный уголовный суд. – Москва: ТНИТИ, 1998. - P. 42-44.

¹³ Anghel I.M., Anghel V.I. Răspunderea on dreptul internațional. – București: Lumina Lex, 1998. - P. 171-172.

¹⁴ Crețu V. Drept internațional penal. – Ed. Societății Tempus România, 1996. - P. 113.

¹⁵ Referitor la distincțiile dintre ele și deosebirea de celelalte statute a se vedea Островский Я.А. Продолжают ли трибуналы по бывшей Югославии и Руанде

традиции Нюрнберга и Токио?//Московский журнал международного права. -№ 1.-1996. - P. 211-215.

¹⁶ Publicată în Tratatul internațional la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Monitorul Oficial al Republicii Moldova, volumul 1. – Chișinău: Ediție oficială, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998. - P. 100-104.

¹⁷ Арцибасов И.Н., Ефоров С.А., op. cit., P. 188.

¹⁸ Pentru o examinare paralelă a tuturor jurisdicțiilor internaționale competente în materie, a se vedea Maupas S. L'essentiel de la Justice pénale internationale. – Paris: Gualino éditeur, 2007.

¹⁹ Statutul Tribunalului Internațional pentru fosta Iugoslavie, art. 9 al. (2).

²⁰ Калужин В., Акулов Д. Пресечение нарушений в механизме имплементации международного гуманитарного права. – Минск: Тесей, 2004. - P.234.

²¹ Ponta V., Coman D. Curtea Penală Internațională. – București: Editura Lumina Lex, 2004. - P. 161.

²² Onica-Jarka B., op. cit. - P. 228.

²³ A se vedea, Лукашук И.И., Наумов А.В. Международное уголовное право. Учебник для юридических факультетов и вузов. – Москва: Спарк, 1999.- P. 210 și urm.

²⁴ Publicată pe <http://www.ibiblio.org/pha/policy/1943/431000a.html>

²⁵ Publicată pe <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/751/29/IMG/NR075129.pdf?OpenElement>

²⁶ Publicată pe <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/282/97/IMG/NR028297.pdf?OpenElement>

²⁷ Publicat pe http://www.un.org/french/documents/view_doc.asp?symbol=A/RES/45/116

²⁸ Арцибасов И.Н., Ефоров С.А. Вооруженный конфликт: право, политика, дипломатия. – Москва, 1989. - P. 191.

²⁹ Publicată în Tratatul internațional la care Republica Moldova este parte (1990-1998). Monitorul Oficial al Republicii Moldova, volumul 1. – Chișinău: Ediție oficială, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998. - P. 95-99.

³⁰ Adoptată prin Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 2312 (XXII) din 14 decembrie 1967, publicată pe <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/237/61/IMG/NR023761.pdf?OpenElement>

³¹ Кибальник А., Современное международное уголовное право. Понятие, задачи и принципы. – Санкт-Петербург: Тридический центр Пресс, 2003. - P.110-114.

³² Publicată pe <http://mjp.univ-perp.fr/france/fli3.htm>

³³ Обер М., Вопрос о приказах старших войсковых начальников и ответственности командиров. – Москва: МККК, 1994. - P. 3.

³⁴ Обер М., op. cit. - P. 191.

³⁵ Onica-Jarka B., op. cit. - P. 143.

³⁶ Обер М., op.cit. - P. 11.

ROLUL ZEMSTVELOR ÎN AUTOADMINISTRAREA LOCALĂ ȘI CONTRIBUȚIA LUI ALEXANDRU COTRUȚĂ LA EDIFICAREA ACESTOR INSTITUȚII PE TERITORIUL BASARABIEI

Nicolae STEFANOV,
director-adjunct al Arhivei Naționale
a Republicii Moldova,
doctor în filozofie, conferențiar universitar

SUMMARY

Războiul din Crimeea (1853-1856), odată cu lovitura dată guvernului țarist, a scos

The article represents the analysis on the role of the zemstva institutions in the promotion of socio-economic and cultural reforms within the Russian Empire, including the Basarabian Gubernia, and on the role of the aristocracy and other social layers in the exertion of these reforms. An important role in the promotion of the reforms was played by Alexandru Cotrută, who for about 20 years activated in different positions in the zemstva institutions. The zemstva manifested itself as a protagonist of the society reform and democratization.

on vinea o serie de lacune în sistemul de guvernare, a dictat reformarea vieții social-politice din Rusia. Reformele inițiate de Alexandru II au avut drept scop extinderea drepturilor locuitorilor țării, antrenarea maselor largi ale populației în procesul de guvernare, sporirea contribuției așezărilor locale în soluționarea problemelor stringente ale unităților administrativ-teritoriale (regiuni, gubernii, orașe, sate, comune etc.).

Instituțiile zemstvelor au apărut în Imperiul Rus la 1 ianuarie 1864¹. Apariția acestor organe ale administrației publice

locale a fost cauzată de contradicțiile existente în funcționarea diferitelor structuri din sistemul de administrare.

Conform legii din anul 1864, *zemstva* se considera o reprezentanță a elementelor locale, adică un organ nestatal. Din cauza incapacității funcționarilor locali, o parte din activitatea economică a lor a fost delegată societății publice. Pentru o recompensă anumită a nobilimii pentru pierderea dreptului asupra țăranilor, *zemstva* a fost concepută ca un organ reprezentativ al nobilimii în organizarea gospodăriei locale².

Zemstva era omputernicită să asigure rezolvarea intereselor gospodărești în regiune (gubernie), județe și celelalte localități. În fața *zemstvei* au fost puse următoarele sarcini: 1) perfectarea și prezentarea dărilor de seamă ale administrației publice locale; 2) aprovizionarea populației; 3) asistența socială; 4) asigurarea reciprocă a clădirilor contra incendiilor; 5) încurajarea comerțului și industriei; 6) aplicarea intervențiilor pentru nevoile sociale; 7) organizarea instrucțiunii publice; 8) asigurarea sănătății publice; 9) manifestarea grijii pentru buna funcționare a onchisorilor³.

Zemstva a fost persoană juridică. Ea era compusă din instituțiile guberniale și județene: din Adunarea județeană, ca organ deliberativ, și Delegația județeană (Upravele), ca organ executiv, și se alegeau pe un termen de 3 ani.

Alegerile se bazau pe un sistem curial cenșitar, foarte plutocratic, atât pentru nobilime, cât și pentru orășeni. Astfel, reprezentanții nobilimii, pentru a candida, trebuiau să dea dovadă, că sunt proprietari de pământ, de la 200 până la 800 desetine, după localitate, sau dispuneau de altă proprietate imobiliară în valoare de 15.000 ruble sau de o întreprindere cu un venit anual de 6.000 ruble. Corespunzător, la alegeri participau păturile nobilimii mari și mijlocii, precum și burghezia⁴.

Participarea țărănimii era neimportantă, alegerile pentru ea erau de mai multe grade. Foștii mazili și rușii n-au fost incluși printre țărănime⁵. Conform Legii din 1890, care a fost abolită în anul 1906, aleșii trebuiau să fie aprobați de guvernator. Potrivit datelor statistice pentru anul 1885, în *zemstvele* județene erau 42% de consilieri proveniți din nobilime, 39% - din țărănime, 16% - din orășeni și 2%

- din cler⁶. În Adunarea gubernială, care se alegea de consilierii județeni, grație sistemului majoritar de alegere, procentul consilierilor din partea țărănimii a fost redus foarte mult. Astfel, 81% din consilierii guberniali proveneau din rândurile nobilimii, din partea țărănimii - 6,8%, 11,2% - din orășeni și 0,4% - din partea clerului⁷.

Neajunsurile *zemstvei* constau în baza socială foarte redusă, ignorarea elementelor mai puțin active, dar și mai active ale societății, de interesarea țărănimii față de *zemstvă* și reminiscențele unei psihologii onvechite a nobilimii față de țărani chemați să participe la *zemstvă*, mijloacele limitate ale *zemstvelor*, sistemul permanent de neîncredere a guvernelor față de instituțiile *zemstvelor*⁸, accentuat de ideea că *zemstva* este un element eterogen, impropriu absolutismului și impune necesitatea regimului parlamentar etc.

În conformitate cu *Legea zemstvelor*, nobilimea a fost omputernicită să realizeze reformele în teritoriu. Legea prevedea o serie de măsuri concrete privind organizarea vieții social-economice, inclusiv în Basarabia. Printre cele douăzeci și cinci de regiuni (după 1873 - gubernii) în Lege figura și Basarabia. *Zemstvele* au fost introduse în Basarabia cu întorziere de cinci ani, în anul 1869.

Prin această Lege administrația locală este omputernicită să rezolve cu ajutorul organelor sale reprezentative toate problemele ce țin de organizarea vieții social-economice și culturale a regiunii.

Alegerile primei *uprave* de *zemstvă* au avut loc la 13-14 noiembrie 1869⁹. *Adunările zemstvelor*, atât la nivel regional (gubernial), cât și la nivel județean erau compuse din trei categorii sociale: a) delegați din partea marilor proprietari și

de viță nobilă; b) din partea burgheziei cu o avere imobilă impunătoare; c) delegați din comune.

După organizarea *upravelor* (administrației) *zemstvelor* on Basarabia, on a doua jumătate a sec. XIX, din rondul boierilor a ieșit o ontregă pleiadă de conducători, care au onzestrat Basarabia cu școli, spitale, instituții agricole, muzee, au amenajat drumuri, au deschis linii telefonice, au onființat poșta, telegraful etc.

Zemstvele se ompărțeau on gubernială și ținutale (județene). *Zemstva* gubernială era compusă din 36 de membri, după cum urmează: *zemstva* Chișinău – 6 delegați, Akkerman - 4, Tighina – 5, Bălți - 5, Orhei – 5, Soroca – 5, Hotin – 6. On această *zemstvă* erau incluși frunțașii vieții publice din Basarabia.

Adunarea *zemstvei* exercita funcțiile organului de conducere și de control al activității *upravei*, care reprezenta organul executiv, responsabil de realizarea deciziilor *Adunării zemstvei*.

Totodată, *zemstvele* aveau o serie de obligațiuni, printre care: grija de starea drumurilor (construcția și ongrijirea podurilor și alte lucrări pe drumuri și șleahuri din județele guberniei); grija față de administrația publică locală; gospodăria *zemstvei*, întreținerea *administrației zemstvei*; ocrotirea sănătății; onvățământul public etc.

Una dintre cele mai importante activități ale *zemstvei* era organizarea asistenței medicale on Basarabia. La acest capitol, *adunarea zemstvei* a intervenit de nenumărate ori pe lângă autoritățile publice centrale cu propunerea alocării mijloacelor financiare pentru organizarea sistemului ocrotirii sănătății a populației basarabene. Carul a fost urnit din loc abia on anul 1871, datorită aportului personalităților

din familiile Cotruță, Dunca, Dicescul, Cazimir, Casso, Cristi, Krupenski, Sina-dino, Semigrad ș.a. Procesul organizării sistemului de asistență medicală a durat peste zece ani¹⁰.

Adunarea *zemstvei* din 1871 a hotărât să instituie on fiecare județ cote două secții medicale. Scopul acestui tip de organizare a ajutorului medical consta on asigurarea pacienților cu paturi spitalicești și ca fiecare bolnav să poată apela la medic de la distanțe cot mai mici. *Zemstva* planifica locul de aflare a medicului. Personalul medical era alcătuit dintr-un medic, 2 felceri și o moașă, pentru fiecare din cele două secții. *Zemstvele* au mărit ponă on anul 1913 numărul secțiilor care a ajuns la 15 secții on fiecare județ. Or, odată cu creșterea numărului secțiilor medicale, a sporit și numărul personalului medical, ajungond on anul 1913 on medie pe județ la cifra de 58 de persoane.

Analizond activitatea *zemstvelor*, conchidem că cele mai mari resurse financiare erau repartizate pentru domeniile onvățământului public și ocrotirii sănătății, iar din devizul de cheltuieli pentru educație 50% reveneau ontreținerii școlilor de *zemstvă*. Anume datorită *zemstvelor*, on a doua jumătate a sec. XIX, la sate se construiesc școli, care au avut drept scop instruirea copiilor. Pe parcursul a mai multor ani, au fost deschise o serie de instituții de onvățământ.

Meritul incontestabil on realizarea planurilor propuse de *Adunarea zemstvei* l-a avut **Alexandru Cotruță**, născut on anul 1827 (după alte date, on anul 1828). El a absolvit on anul 1847 gimnaziul de băieți din Chișinău, apoi, ca și frații săi, a absolvit colegiul „Richelieu” din Odesa, unde s-a specializat on domeniul dreptului.

După absolvirea liceului, i s-a conferit

gradul de funcționar public nr. XII, la 1 octombrie 1852 s-a angajat on calitate de funcționar la cancelaria judecătorei din Odesa, iar la 5 martie 1853 a fost angajat on funcția de cancelarist cu rangul de secretar gubernial.

Ontre anii 1853-1869 este secretar al adunării nobilimii din Basarabia, funcție eligibilă, on care s-a aflat timp de 5 termene. Concomitent, a fost membru al consiliului societății de ajutorare a nevoiașilor din azilurile Basarabiei (22 iulie 1858 – 2 august 1862), secretar al comisiei pentru ombunătățirea modului de trai al țișanilor (romilor) din regiunea Basarabia (5 decembrie 1858 – 31 martie 1859), membrul al comitetului pentru asistența coloniștilor din regiunea Basarabia (1868 - 1869), totodată a mai fost și membru activ al comitetului statistic al Basarabiei.

On a doua jumătate a anului 1869, on Basarabia oncepe procesul de organizare a instituțiilor de *zemstvă*. La 16 octombrie, *Adunarea de zemstvă* din județul Orhei ol alege judecător onorific de pace on districtul Orhei. Peste o lună, *Adunarea de zemstvă* din regiunea Basarabia oi propune să accepte prezența on uprava regională de *zemstvă* din Basarabia. La prima adunare a fost ales președintele, Constantin Pissarjewski, iar la cea de a doua, cu o majoritate zdrobitoare de voturi, au fost aleși oncă patru membri, printre care și Alexandru Cotruță, avond misiunea de a-l onlocui pe președinte on perioada lipsei lui de la ședințe¹¹.

Aproximativ timp de 20 de ani Alexandru Cotruță a activat on diferite instituții de *zemstvă* din Basarabia.

La 9 februarie 1870, este confirmat on funcția de candidat la funcția de Președinte al upravei regionale de *zemstvă*, devenind,

astfel, a doua persoană on „*Zemstvoiul*” Basarabiei. Concomitent, a deținut funcția de membru al consiliului episcopilor al gimnaziului de fete al *zemstvei* din Chișinău și de judecător onorific de pace al județului Orhei.

După alegerile on *zemstvă*, la 4 ianuarie, i se acordă dreptul de a conduce de sine stătător *uprava de zemstvă* din județul Orhei.

La 19 decembrie 1875, a fost ales on calitate de președinte al *upravei de zemstvă* a guberniei Basarabia, pe care a condus-o onă on anul 1888, iar ontore anii 1881-1887 a fost deputat al adunării nobilimii. A fost onscris on cartea nr. 3 a nobilimii ereditare din Basarabia¹². Pentru meritele on activitatea publică, on anul 1873 a fost decorat cu crucea Sf. Vladimir, gradul IV¹³.

Alexandru Cotruță s-a căsătorit cu Maria, fiica lui Jeasn Boussard, proprietarul progimnaziului din Chișinău. Din această căsătorie, on 1853 s-a născut fiul Ion, iar peste coțiva ani s-a născut un alt fecior, Nicolae.

Alexandru și Maria Cotruță au avut o fiică, Alexandra, care s-a căsătorit cu Iulius Ieronim Lewinski (1859-1923), inspector al fabricilor din Basarabia, consilier titular de stat, primar de Chișinău (1910-1917 și 1920-1922). Alexandra a decedat on anul 1902. Soții Cotruță au mai avut un fecior, Carp, care s-a căsătorit cu Maria Nicolaeva. Din această căsătorie, la 1894, s-a născut feciorul Alexandru. Din a doua căsătorie, cu Maria Alexandrova, s-au născut ficele Maria (1900) și Varvara (1903).

La mijlocul sec. XIX și onceptul celei de a doua jumătăți a secolului on Basarabia apare o grupare boierească, care, cu ocazia revoltei din Polonia, „visa să restabilească nația moldovenească on Basarabia, on

vederea apropierei împrejurărilor, care ar da nației dreptul de a cere unirea cu Moldova...”¹⁴.

On anul 1862, la Chișinău a fost identificat un nucleu de boieri „moldavofili onfocați care militau pentru o singură Romnie unită”.

Constatarea este făcută on actele oficiale rusești. Astfel, on Fondul nr. 2 „Cancelaria Guvernatorului Basarabiei (1812-1917)”, inventarul nr. 1, dosarul 7462, ontocmit on anul 1862, s-au păstrat cererea dlui Constantin Cristi și deciziile autorităților țariste privind onființarea unei tipografii și litografii cu denumirea „Tipografia moldovenească”. On decizie se estimează motivul refuzului, on care este menționat: „... Dar dacă se ia on seamă faptul că dl Constantin Cristi aparține acelui grup de moldoveni onfocați, care visează la o singură Romnie unită, nu se poate garanta că din tipografia sa, printre publicațiile folositoare, nu vor apărea și unele care nu sont de acord cu vederile guvernului nostru, cu privire la populația moldovenească din Basarabia”¹⁵. Totodată, se invocă faptul că on Basarabia activau trei tipografii private și două de stat și, chipurile, producția tipografică nu se realizează, iar tipografia eparhială tipărește lucrări și on limba moldovenească¹⁶. Deci, conform oficialilor, nu e necesar de onființat o nouă tipografie. Refuzul este cauzat și de faptul că, odată cu unirea Principatelor Române, on Basarabia s-a ontețit mișcarea națională unionistă a unei părți a boierimii moldovene. Această situație din Basarabia a ongrijorat autoritățile țariste.

Alexandru Cotruță a fost unul dintre fruntașii obștești și „basarabean dogmatic” de seamă. Organizarea boierilor naționaliști n-a pierdut nici un prilej de

a-și impune concepțiile lor și celorlalți boieri, proprietari care mai vedeau oncă on ompărat un ocrotitor al lor.

Un document de la 1863 ne confirmă acest lucru: „Am primit informații că nobilimea basarabeană, pregătindu-se a redacta un mesaj Ompăratului, cu prilejul evenimentelor din Polonia, este ompiedicată de opoziția partidului boierilor, care visează să restabilească nația moldovenească on Basarabia, on vederea apropierei împrejurărilor care ar da nației dreptul de a cere unirea cu Moldova.

On fruntea acestui partid se aflau secretarul adunării deputaților nobilimii Alexandru Cotruță, fratele său, judecătorul Scarlat (Carol) Cotruță, doi frați Casso (fiii lui Ștefan Casso), doi frați Ioan și Constantin Cristi, Constantin Kazimir și fiul său, student”¹⁷.

Este necesar de menționat că on casele marilor boieri Iancu Sturza, Iancu și Iorgu Balș, Mihail Cantacuzino, Catargi, Krupenski, Keșko, Kalmuțki – care oncă nu au pierdut relațiile cu vechea Moldovă, existau anumite tradiții on acest sens. Anume din aceste tradiții și legături, ulterior a fost creat partidul moldovenesc care a ontrunit on sonul său pe toți aceștia: Leonard, Stamati, Gonata, **Cotruță**, Donici, Russo, Kazimir, Străjescu, Stroescu, Bantoș, Casso, Hasnaș, Suruceanu, Cristi, Botezatu, Feodosiu, Dicescul, Glavce, Gore, Razu, Lazo, Pisarjewski, Brăescu, Anghel...¹⁸

Alexandru Cotruță a mai fost preocupat on activitatea sa social-politică de crearea unui mediu favorabil pentru dezvoltarea condițiilor de viață social-economică, culturală, religioasă a locuitorilor Basarabiei, crearea unui mecanism viabil pentru ocrotirea vieții on regiune (gubernie). Mai mult ca atât, Alexandru Cotruță, ompreună

cu o parte din nobilimea menționată, și-au permis în timpul alegerii deputaților în *Adunarea Nobilimii* din 1866 să-și țină alocuțiunile în limba moldovenească și au cerut ca în instituțiile judiciare și administrative să fie utilizată limba moldovenească, elaborarea unei legislații noi pentru Basarabia¹⁹.

Printre cei care au activat prodigios au fost și frații Cotruță, Alexandru și Scarlat (Carol). Acești frunțași ai vieții publice au dat un impuls puternic activității instituțiilor *zemstvelor* din Basarabia.

Preocupările ilustrului cetățean și patriot în *zemstve* au ținut de domeniul elaborărilor în construcții pentru rezolvarea problemelor locale, pledând pentru o autonomie locală. Având capacități de a convinge, Alexandru Cotruță a putut mobiliza membrii *Adunării zemstvei* în vederea rezolvării problemelor guberniei Basarabia.

Conștientizând starea psihoneurologică deplorabilă a diverselor categorii din rândul populației Basarabiei, el a propus înființarea spitalului pentru această categorie de bolnavi în localitatea Costiujeni. În anul 1878, el a prezentat un amplu raport, în care a argumentat necesitatea construcției unui astfel de auspiciu pentru bolnavii psihici. Problema financiară o vedea rezolvată odată cu adoptarea Deciziei autorităților de a folosi o parte din veniturile mănăstirilor închinate. Acest demers a fost satisfăcut și *zemstva* a primit 136.000 ruble. Datorită străduințelor conțelului Stuart, acest edificiu a fost ridicat și la 23 noiembrie spitalul a primit primii pacienți.

Activând în cadrul administrației *zemstvelor*, Alexandru Cotruță și-a concentrat atenția asupra creării unui cadru benefic pentru dezvoltarea economică și culturală

a ținutului. Astfel, *zemstva* basarabeană a înființat case de credit mărunț, a introdus asigurarea obligatorie reciprocă contra incendiilor. El s-a ocupat nemijlocit de răspunderea științelor agronomice și de angajarea agronomilor. Au fost înființate puncte agronomice, terenuri experimentale, stațiuni de închiriere a inventarului agricol de semănat, de cosit și de vonturat.

În anul 1882, Alexandru Cotruță a propus la ședința *administrației de zemstva a guberniei* Basarabia de a înființa școli primare de agricultură în trei localități: Purcari, jud. Cetatea Albă (Akkerman), Cucuruzeni, jud. Orhei, și Grinăuți, jud. Soroca²⁰.

Tot la inițiativa lui, în scopul marcării jubileului de 25 de ani de la încoronarea lui Alexandru al II-lea, pe teritoriul guberniei au fost deschise școli de meserii, având drept scop „dezvoltarea meșteșugăritului și a industriei”²¹.

Alexandru Cotruță, împreună cu alți membri ai administrației, au propus, pentru pregătirea cadrelor didactice care să instruiască copiii din școlile basarabene, să fie creat un fond de acordare a bursei pentru tinerii talentați din Basarabia. În anul 1873, primii studenți trimiși la studii din contul *zemstvei*, în număr de 23 de persoane, au beneficiat de burse în mărime de 200-250 de ruble. Alexandru Cotruță era convins de faptul că pleiada de moldoveni din *Adunarea zemstvei* va continua cauza nobilă de a răspunde științei de carte în popor.

Școlile de cultură generală urmăreau, de asemenea, obiectivul preocupărilor *zemstvei*, care a înființat școli pentru diferite categorii ale populației, a construit localuri pentru școli de cultură generală și de menire socioculturală. Din anul 1887, învâțământul primar este

transmis exclusiv *zemstvelor județene*, iar on grija *zemstvei guberniale* a fost pus onvățământul secundar și superior. Și on acest caz, Alexandru Cotruță și-a concentrat activitatea spre reorganizarea sectorului onvățământului primar. El a pledat pentru introducerea limbii moldovenești (rombne) on școlile ce țin de acest domeniu, concomitent, a intenționat, ompreună cu susținătorii săi, să introducă limbile locale on serviciul divin și “on școlile cu populație alogenă, ca mijloc pentru studierea limbii statului”. Oncepond cu anul 1887, onvățământul primar cade sub jurisdicția exclusivă a *zemstvelor județene*, pe cond onvățământul secundar și superior a fost pus on seama *zemstvei guberniale*.

Urmare a celor ontreprinse, la Chișinău a fost onființat liceul de fete, iar on județele Hotin, Soroca și Tighina a fost introdus onvățământul general²².

Un alt domeniu, de care a fost preocupat Alexandru Cotruță, a fost organizarea teritoriului. On anul 1875, el a propus ca on Basarabia să fie utilizată practica infrastructurii drumurilor din Rombnia. Conform structurii existente a căilor de acces, drumurile din Rombnia erau ompărțite on cinci categorii. Prima era pusă on sarcina guvernului, iar a cincea – on sarcina comunelor satești. Categoriile 2,3 și 4 se aflau on gestiunea *zemstvelor*²³. Din păcate, inițial, nu s-a ținut seama de aceste propuneri și abia on anul 1903 au fost propuse spre realizare. El a propus, de asemenea, construcția, on Basarabia, a căii ferate de la nord ponă la sud. Plan care, din păcare, nu a fost realizat pe timpul lui.

Pe lîngă aceasta, Alexandru Cotruță a conștientizat necesitatea asigurării drep-

turilor social-politice ale conaționalilor, dar a fost blocat de partidul rusofililor. Pentru a-și propaga ideile și programele sale, a cumulat funcțiile de redactor la revistele „Culegerile *zemstvei* din Basarabia” (1871-1880) și „Buletinul *zemstvei* din Basarabia” (1881-1885).

Oboseala, acumulată pe parcursul activității sale ondelungate și anevoioase, a zdruncinat starea sănătății sale și l-a impus pe Alexandru Cotruță să demisioneze on anul 1888 din funcția de președinte al *upravei de zemstvă* din gubernia Basarabia. El s-a retras la moșia sa din Minceni. A dus un mod de viață modest. Cu șapte ani onainte de moarte, a orbit, apoi a urmat paralizia. A beneficiat de o pensie de 1200 ruble pe an, care on perioada acestor ani era destul de mică.

Ar fi cazul să-i menționăm pe frunțașii vieții social-politice din Basarabia care au activat on instituțiile *zemstvei*: ca prim-președinte a fost ales K. I. Pisarjewski (la 13 noiembrie 1869), pe care l-a urmat P. V. Dicescul (1873-1875); cote 12 ani au condus instituția A. M. Cotruță (1875-1888) și I. V. Cristi (1888-1900), urmează apoi gen. Krupenski, baronul A. T. Stuart (1901-1907), D. N. Semigrad, A. F. Aleinikov și C. A. Mimi.

Pe parcursul existenței lor, *zemstvele* au efectuat o serie de activități ce au contribuit la crearea justiției on gubernie, a sistemului penitenciarelor, crearea punctelor de recrutare, asigurarea cu cele necesare a guberniei, aprovizionarea armatei cu furaje, provizii și alte articole necesare, administrarea capitalurilor și a magaziiilor comunale de aprovizionare, administrarea secțiilor de căi ferate. Prin aceasta, ei au contribuit la edificarea unei societăți moderne, cu instituții care au contribuit on perioada interbelică la modernizarea

vieții social-politice, economice și culturale din Basarabia.

Făcând o totalizare a activității instituției on cauză, putem menționa, că *zemstva* s-a manifestat ca un protagonist al reformelor și a avut realizări importante on domeniul medicinei, economiei și instrucțiunii publice.

BIBLIOGRAFIE

1. *Aniversarea de 50 de ani a zemstvei județului Chișinău (1869-1919)*. Scurtă schiță istorică, Chișinău, 1919. – P. 3.
2. P.S. Leonard. *Coteva cuvinte cu privire la zemsvă, on general, și la cea a Basarabiei, ondeosebi*, Odesa, 1871; *Cartea („Sbornik”) Zemstvei Basarabene*, Chișinău, 1871-1880; *Patru decenii ale Zemstvei basarabene*, Chișinău, 1909; *Instituțiunile Zemstvei după legile din 1864, 1890 și 1917. Activitatea și situația lor actuală on Basarabia*. Chișinău, 1920; *Zemstva on Basarabia*. Regulamente (de fapt, legile din 1917), Chișinău, 1920; *Istoricul și activitatea Zemstvelor on Basarabia on curs de 50 ani (1869-1919)*, Chișinău, 1920; *Aniversarea de 50 de ani a zemstvei județului Chișinău (1869-1919)*. Scurtă schiță istorică, Chișinău, 1919; P.Gh. Gore. *Autoadministrarea și „zemstvoiul”*. Chișinău, 1920; V. Ionescu-Dorzeu. *Organizarea administrativă a Basarabiei*. Chișinău, 1920; E.V. Vlad. *Scopul și importanța instituțiilor Zemstvei*. Chișinău, 1920; P. Cazacu. *Instituția publică numită „Zemstva”, „Viața Rombnească”, Iași, 1921, nr. 6. – P. 336-349.*
3. *Viața Basarabiei*, 1940, nr. 4. – P. 242.
4. *Vezi: Viața Basarabiei*, 1940, nr. 4. – P. 242-243.
5. *Ibidem.* – P. 243.
6. *Ibidem.*
7. *Ibidem.*
8. On anul 1902, Ministrul de Interne, Plevé, a dispus ca on 12 zemstve, inclusiv zemstva din Basarabia, să fie oportună adunarea datelor statistice funciare, sub motiv că oamenii rău intenționați ar putea ca să o folosească pentru o propagandă ompotriva guvernului.
9. *Ibidem.* – P. 21.
10. *Ibidem.* – P. 11-13.
11. A.N.R.M., f. 2, inv. 1, d. 8041, f. 837; f. 65, inv. 1, d. 1, f. 22; *Ńăiđiêê Āăñňăđăăñêîî çăiñđăă*, 1871, ¹ 1. – Ń. 52.
12. A.N.R.M., f. 88, inv. 1; d. 1919, f. 13.
13. A.N.R.M., f. 88, inv. 1, d. 1919, f. 2.
14. *Viața Basarabiei*, 1940, nr. 2. - P. 143.
15. A.N.R.M., f. 2, inv. 1, d. 7462.
16. *Ibid.*
17. *Vezi: L.T.Boga, Lupta pentru limba rombnească și ideea unirii la rombnii din Basarabia după 1812*, Chișinău, 1932. – P. 30-31.
18. *Vezi: Viața Basarabiei*, 1941, nr. 1. – P. 109.
19. A.N.R.M., f. 2, inv. 1, d. 7876, f. 1-4.
20. *Вестник Бессарабскоѡ земства*, 1883. – С. 35-48, 49-51.
21. *Istoricul și activitatea zemstvelor on Basarabia on curs de 50 de ani (1869-1919)*, Chișinău, 1920. – P. 100.
22. *Viața Basarabiei*, 1940, nr. 1. – P. 246.
23. *Сборник Бессарабскоѡ земства*, 1875, ¹ 2-3. – Ń. 344-351.

COMBATEREA CONTRAVENȚIONALITĂȚII – UNA DIN SARCINILE PRIORITARE ALE ORGANELOR PUBLICHE LOCALE

Victor GUȚULEAC,
doctor on drept, profesor universitar
Ștefan ZAHARIA,
doctorand

SUMMARY

According to the administrative legislation, the prevention and the constraint of this negative and dangerous social phenomenon is one of the tasks of local public administration bodies. In this article there are analyzed such themes as: the reasons and the conditions of committing administrative delinquency, their forms and methods of prevention.

Activitatea socială a oamenilor on ce privește respectarea regulilor de conduită

stabilite on societate este foarte diversă și se manifestă atot pozitiv, cot și negativ. Un aspect specific al manifestărilor negative ol constituie comportamentele infracționale și cele contravenționale, adică săvârșirea de infracțiuni și contravenții.

Statul este obligat, la rondul său, să reacționeze adecvat la astfel de abateri de la normele stabilite de conduită socială.

Legea cotravențională prevede, printre sarcinile de bază, și necesitatea depistării faptelor contravenționale, prevenirii și curmării lor (art.6 și art.22 al Codului cu privire la contravențiile administrative (CCA), lichidării consecințelor abaterilor contravenționale.

Legea stipulează că organele administrației publice locale sont responsabile de organizarea, coordonarea și desfășurarea măsurilor ce țin de respectarea legilor, menținerea ordinii publice și a altor măsuri, ce contribuie la prevenirea contravențiilor (alin.2 art.6 CCA).

Un rol deosebit on activitatea de combatere a contravenționalității oi revine primarului, ca subiect principal al puterii executive la nivel local. Potrivit legislației on vigoare,¹ ontru asigurarea ordinii publice și securității publice pe teritoriul administrat, el dispune de următoarea competență:

- coordonează activitatea subiecților implicați on asigurarea ordinii de drept;
- depistează cazurile de oncălcare a legislației de către persoanele fizice și juridice pe teritoriul administrat, ontreprinde măsuri de prevenire și curmare a faptelor ilegale;
- asigură securitatea circulației rutiere și a pietonilor;
- de comun acord cu subdiviziunile descentralizate ale organelor centrale de ramură, ia măsuri ontru prevenirea și lichidarea consecințelor diverselor calamități naturale, mobilizond on acest scop resursele umane și cele materiale de

care dispune localitatea.²

Menționăm că nici legislația națională, nici alte acte normative în domeniul contravențional nu stipulează și nu reglementează mecanismul realizării acestor sarcini.

Totodată, este cunoscut faptul că nici un fenomen social (inclusiv cel contravențional) nu poate fi influențat, dacă nu este studiat.

Referindu-ne la fenomenul infracțional, putem constata că el este studiat multilateral și profund. Științele juridice, cum ar fi dreptul penal, dreptul procesual penal, criminalistica și dreptul execuțional-penal au definit infracțiunea, au formulat tipurile infracțiunilor, amplasându-le în Codul penal, au determinat formele, metodele și ordinea procesuală de combatere a infracțiunilor la diferite etape de combatere a lor, precum și modalitățile de executare a sancțiunilor penale.³

Onsă nici una dintre aceste științe și nici altele n-au cuprins abordarea problemei criminalității în toată complexitatea ei. Criminalitatea, ca fenomen social, oși are legitățile sale de apariție, existență și evoluție și necesită forme specifice de prevenire și contracarare, este obiectul de studiu al unei ramuri a științei juridico-penale separate, cum este „Criminologia”.

Fenomenul contravențional, odată cu dezmembrarea contravenției de infracțiune și excluderea sa din Codul penal, în viziunea noastră, este dat uitării. Totodată, fără studierea contravenționalității, ca fenomen social, nu poate fi realizată sarcina de combatere a ei.

Din cele menționate, considerăm că la etapa actuală de dezvoltare a dreptului, studierea contravenționalității ca fenomen social, a cauzelor contravenționalității și a condițiilor ce o favorizează, a personalității

contravenientului, formelor și metodelor de prevenire a contravențiilor ar putea să constituie obiectul de studiu al criminologiei sau al dreptului contravențional.⁴

Luând ca bază noțiunea de „criminalitate” care în literatura de specialitate este studiată foarte amplu⁵, putem să propunem *noțiunea de contravenționalitate ca fiind un fenomen social juridic negativ cu caracter de masă variabil, din punct de vedere istoric, care este constituit din totalitatea contravențiilor comise pe un anumit teritoriu într-o perioadă determinată de timp ce se caracterizează prin indicatori cantitativi (nivelul, dinamica) și calitativi (structura, caracterul).*

Trăsăturile de bază ale contravenționalității sunt: fenomenul social, fenomenul juridic, fenomenul negativ, fenomenul cu caracter de masă, fenomenul istoric variabil.

Contravenționalitatea este un *fenomen social*. Odată ce contravenționalitatea există și se dezvoltă în societate, rezultă că ea este un produs al acesteia. Fiind un produs periculos al societății, care, în viziunea noastră, este subapreciat, contravenționalitatea cauzează prejudicii considerabile nu numai persoanelor fizice și juridice, ci și statului, societății în general. Pornind de la această constatare, menționăm că prevenirea și contracararea acestui fenomen necesită elaborarea și aplicarea de către organele statale omputernicite și, în primul rând, de către organele administrației publice locale, a diverselor măsuri cu caracter social, economic și juridic.

Contravenționalitatea este un *fenomen juridic*. Caracterul juridic al fenomenului contravențional derivă din conținutul art. 22 al Constituției Republicii Moldova, care prevede că nimeni nu va fi con-

damnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, potrivit legislației contravenționale, nu se va aplica o pedeapsă mai aspră decât cea prevăzută în momentul comiterii actului delictuos (art.8 CCA). Numai incriminarea formelor de comportament ilicit în legislația contravențională ne permite să le declarăm drept contravenții, a căror totalitate constituie un fenomen juridico-contravențional.

Fenomenul negativ al contravenționalității îl constituie consecințele considerabile ale ei. Contravenționalitatea provoacă zilnic pagube enorme de ordin fizic, material și moral, fapt ce demonstrează caracterul ei negativ. Menționez că numai în urma nerespectării Regulilor circulației rutiere, în țară, anual, decedează circa 400 de persoane și sunt traumatizate peste 3000.⁶

Contravenționalitatea reprezintă un fenomen cu *caracter de masă*. În Republica Moldova nu există o bază unică de date privind starea contravențională. Numai serviciile Direcției Generale ordine publică a MAI depistează anual circa 500 mii de fapte contravenționale.

Contravenționalitatea este un fenomen social cu caracter de masă, posedă unele particularități specifice (cantitative și calitative), care nu pot fi observate în cazurile unor contravenții luate separat.

Contravenționalitatea este un *fenomen istoric variabil*. Schimbările de ordin economic, social și politic, dezvoltarea științelor juridice și alte schimbări ce au loc în societate, modifică și contravenționalitatea atât cantitativ, cât și calitativ. Alături de aceste procese, au loc și modificările legislației contravenționale. Unele fapte sociale își pierd pericolul

social și se exclud din CCA, de altfel, însă trebuie să ne protejăm prin normele juridico-contravenționale care se includ în CCA.

Starea contravențională în Republica Moldova, cauzele și condițiile ce o favorizează. Starea contravențională poate fi determinată prin indicatori atât cantitativi, cât și calitativi.

Indicatorii cantitativi sunt caracterizați prin *nivelul și dinamica contravențională*.

Nivelul contravenționalității este un indicator important care reflectă numărul absolut al contravențiilor și al persoanelor ce le-au comis pe un anumit teritoriu (pe teritoriul țării, raionului, municipiului, primăriei etc.), într-un interval de timp concret (lună, semestru, an). În același timp, poate fi vorba și despre nivelul diferitelor grupe omogene de contravenții: din domeniul protecției muncii și al ocrotirii sănătății populației; cele ce atentează la proprietate; din domeniul industriei, folosirii energiei termice și electrice; cele ce atentează la ordinea publică sau la modul stabilit de administrare etc.

Un astfel de indicator ne poate arăta doar gradul de răspundere generală a contravenționalității și nu ia în considerare un șir de particularități, cum ar fi numărul populației în general, numărul populației ce a atins vârsta răspunderii contravenționale, procesul migrațional, raportarea la perioadele anterioare (dinamica) etc. Datele absolute și relative despre starea contravențională nu permit a aprecia obiectiv contravenționalitatea în diferite unități administrativ-teritoriale, deoarece numărul de locuitori, care pot deveni subiecți ai răspunderii contravenționale, este diferit.

De asemenea, nivelul contravenționalității ne permite să determinăm gr-

adul pericolului social al acestui fenomen și influența lui asupra ordinii și securității publice.

După cum am menționat, în Republica Moldova nu există o bază de date unică (statală) privind evidența contravențiilor comise, fapt care face imposibilă determinarea nivelului contravențional, precum și calcularea celorlalți indicatori ai contravenționalității.⁷

Lipsa unei baze de date face imposibile investigațiile științifice în acest domeniu, identificarea cauzelor și condițiilor ce favorizează contravenționalitatea, activitatea privind combaterea contravenționalității scot la iveală subaprecierea pericolului social al acestor fapte ilicite de către stat.

Întru argumentarea celor menționate, vom apela numai la unele date, de care dispunem, privind nivelul contravenționalității și pericolul social al acestui fenomen.

Pe parcursul anului 2007, numai angajații unor subdiviziuni ale MAI au curmat aproape 500 000 de fapte contravenționale (ofițerii operativi de sector – 72 867 cazuri; colaboratorii poliției rutiere – 395 079 de cazuri; reprezentanții serviciului pompieri și salvatori – 5722 cazuri). Deci numai conform acestor date, în conflict cu legislația contravențională s-au aflat 473668 de cetățeni (pentru comparație, în aceeași perioadă în conflict cu legislația penală au fost 19261 de cetățeni).⁸

Constatăm că aceste date nu reflectă activitatea tuturor subdiviziunilor M.A.I., iar conform CCA încă 27 de organe statale sunt omputernicite de a constata faptele contravenționale, a examina cazul contravențional și a emite o decizie asupra cazului. De exemplu, numai

instanțele de judecată au examinat cazuri contravenționale: în anul 2000 – 109303; 2001 – 110434; 2002 – 103051; 2003 – 111130; 2004 – 122855; 2005 – 120634; 2006 – 105412; 2007 – 104202.⁹

Coeficientul contravenționalității este cel mai obiectiv indicator al nivelului contravenționalității și se calculează pe calea raportării datelor despre contravenții sau contravenienți la datele despre populație. De obicei, coeficientul criminalității se raportează la un număr de 100000, 10000 sau 1000 de locuitori angajați. Considerăm că pentru Republica Moldova ar fi rațional a calcula nivelul contravenționalității, raportat la 1000 de locuitori, rămânând a fi unicul pe tot teritoriul țării, fapt ce ar permite compararea nivelului contravenționalității între diferite unități administrativ-teritoriale.

Având în vedere cele indicate mai sus, la ora actuală în Republica Moldova e imposibil a calcula coeficientul contravenționalității, deoarece nu dispunem de numărul total de contravenții comise atot pe întregul teritoriu al țării, cât și pe teritoriul fiecărei unități administrativ-teritoriale.

Dinamica contravenționalității este un alt indicator cantitativ care reflectă schimbarea în timp a acesteia, adică modificările ce se produc, structura și caracterul contravenționalității.

Pentru determinarea dinamicii contravenționale se utilizează, de obicei, două metode:

a) *metoda bazei fixe*, care constă în compararea cifrelor din anii (perioadele) ce ne interesează cu cifrele din anul (perioada), care servește drept bază de comparație;

b) *metoda de lanț* (metoda bazei mobile) oși are utilitate în cazurile în care

se efectuează compararea datelor fiecărui an cu cel precedent.

Astfel se stabilește creșterea sau descreșterea contravenționalității on comparație cu anul precedent.¹⁰

Dinamica nivelului contravenționalității poate fi exprimată on cifre absolute ale contravențiilor onregistrate, ale persoanelor ce le-au comis ori on procente care sont calculate față de anul luat drept bază de comparație (bază fixă) sau față de anul precedent (baza mobilă, metoda de lanț).

Dinamica contravenționalității exprimată on procente este mai clară și mai evidentă. Dinamica contravenționalității poate fi reflectată mai adecvat, luond drept bază schimbările coeficientului contravenționalității. Este cunoscut faptul că și creșterea sau descreșterea contravenționalității, deseori, este legată de schimbările demografice, datorită migrației populației, precum și altor procese care au loc on societate.

Dinamica contravenționalității permite a releva tendințele contravenționalității on general și a unor grupe separate ale ei, a compara dinamica fenomenului contravențional on diferite unități administrativ-teritoriale.

Indicatorii calitativi reflectă structura și caracterul fenomenului contravențional. La abordarea indicatorilor cantitativi ai contravenționalității a fost admisă tangențial și problema parametrilor calitativi, fiindcă aceștia se află ontr-o legătură indisolubilă, dezvăluind, astfel, o imagine integrală a fenomenului contravențional.

Putem menționa că structura contravenționalității reflectă legătura internă a acesteia, adică corelația tipurilor de contravenții sau contravenienți din

totalitatea contravențiilor onregistrate și a persoanelor care le-au comis. Ea se evaluează on numere absolute și relative (procente), cote-părți, coeficienți, ce caracterizează contravenționalitatea nu numai din punct de vedere calitativ, dar și cantitativ.

Structura contravenționalității poate include următoarele:

- cota-parte a diferitelor grupe de contravenții (după capitolele CCA);
- cota-parte a contravențiilor violente;
- repartizarea contravențiilor comise după unitățile administrativ-teritoriale, după sfera socială, teritoriu (sectoarele de poliție), timpul anului și al zilei;
- coeficientul contravențiilor care au fost sancționate cu cea mai aspră pedeapsă contravențională (arest administrativ) raportat la numărul total de contravenții etc.

Structura contravenționalității include și caracterul, gradul de pericol social pentru diverse obiecte de atentare, corelația contravenționalității cu diferite fenomene și procese economice, social-demografice etc. Studiarea indicatorilor de structură on timp asigură relevarea tendințelor reale ale unor părți componente ce constituie contravenționalitatea (de exemplu, contravenționalitatea on locurile publice) on baza cărora poate fi făcută o prognoză mai sigură atot a contravenționalității on gene-ral, cot și a unor tipuri separate ale ei, repartizarea mai eficace a surselor umane on materialele implicate on activitatea de prevenire a unui tip concret de contravenții.

Caracterul contravenționalității, avond o legătură stronsă cu structura sa, pune accentul pe conținutul tipurilor de comportamente contravenționale și pe dominarea

acestora o structură contravenționalității, precum și distribuirea contravențiilor o funcție de unele grupe de populație (comise de minori, de cetățeni străini și apatrizi, de persoane cu antecedente contravenționale), de sfera social-economică.

On cele mai multe cazuri, caracterul

contravenționalității este relevat mai profund la abordarea unor tipuri concrete de contravenții, care prezintă un pericol social mai sporit prin consecințele faptelor contravenționale.

Ontru argumentarea și confirmarea celor menționate ne vom referi la struc-

tura și caracterul contravențiilor constatate (depistate) de angajații Poliției rutiere a Republicii Moldova.

Nr. crt.	Conținutul faptelor contravenționale și ucrimilor (convenționale) semnificate	perioada				
		1993	1994	1995	1996	1997
1.	Murderul economic alilor ca rezultat al corupției rutiere:	276571	267030	374011	355404	392079 (1511,3%)
1.1.	De către conducerea vehiculelor de transport ca urmare de abuz:	14261	15811	11279	11435	11644 (151%)
1.2.	De către conducătorii vehiculelor circulației rutiere sau posesorii acestor vehicule:	1671	1447	1189	1195	1437 (154,1%)
2.	De ucrimă și de infracțiuni rutiere:					
2.1.	- au decedat:	415	405	391	361	464 (511,3%)
2.2.	- au fost rănite:	3716	1822	1770	1827	1964 (1964,54,3%)

Structura (parțială) contravențiilor constatate de Poliția rutieră a M.A.I. al Republicii Moldova¹¹

Pentru conștientizarea mai profundă a pericolului social al fenomenului contravențional din domeniul gospodăriei rutiere, o special, și a fenomenului, o general, ne vom

Nr. crt.	Serviciul penal și al infracțiunilor în Republica Moldova	perioada				
		1993	1994	1995	1996	1997
1.	Totul infracțiunilor contravenționale:	17311	14795	13422	10971	12166
2.	De ucrimă la infracțiunilor economice cu caracterul:					
	- corupție:	336	183	115	189	174
	- infracțiuni economice grave:	360	331	351	364	365
3.	Infracțiuni de abuz de putere ilegal al autorităților ca urmare de abuz:	-	-	1093	1067	1144
4.	Infracțiuni economice ca urmare de abuz:	-	-	933	822	843

referi la analiza comparativă a structurii criminalității o ce privește numărul de omoruri și leziuni corporale.

On viziunea noastră, la conștientizarea pericolului social al contravenționalității

contribuie și indicatorii rezultatelor neglijenței privind respectarea strictă a regulilor securității antiincendiară.

Unii indicatori pe anii 2004-2007 privind consecințele nerespectării

nr. crt.	Consecințele nerespectării regulilor securității antiincendiară	anul			
		2004	2005	2006	2007
1.	Decesele pe regulile, locurile	149	100	151	167 (+5,4%)
2.	Dezastre	113	165	138	111
3.	Prejudicii materiale (milioane lei)	11803,9	14064,1	13046,9	31746,1
4.	Daunelor de om- mănușiri locale	6197	6781	5465	5771 (+5,7%)

Deci numai on anul 2007, on urma incendiilor (ca rezultat al nerespectării regulilor securității antiincendiară – aspect juridico-administrativ), au avut loc 2652 de incendii, on urma cărora au decedat 212 cetățeni, inclusiv 14 copii, iar prejudiciul material a constituit circa 33 milioane lei.

Cele, menționate deja ne permit să concluzionăm faptul că, on activitatea tuturor organelor preocupate de combaterea fenomenului contravențional, un rol deosebit de important oi revine analizei ca funcție de administrare. Scopul de bază, scopul prioritar al acestei funcții este stabilirea nivelului real al contravenționalității (stabilirea adevărului), a cauzelor și condițiilor care au determinat creșterea sau descreșterea numărului de contravenții comise. Neafierea (nestabilirea) nivelului real al contravenționalității va conduce inevitabil la: prognoza incorectă a stării contravenționalității pe viitor; planificarea neadecvată, inoportună a măsurilor de prevenire și contracarare a faptelor contravenționale; aprecierea incorectă (inadecvată) a eficacității măsurilor de combatere a contravenționalității deja realizate on perioada supusă analizei, a rezultatelor activității subiecților concreți.

Vom oncerca să argumentăm această

concluzie. Astfel, pe parcursul anului 2007, ofițerii operativi de sector ai M.A.I. au constatat și cercetat 72867 cazuri de contravenții administrative dintre care:

- 4295 de fapte de cauzare a leziunilor corporale (art.47/1 CCA);²
- 5376 de cazuri de huliganism neonsemnat (art.164 alin.1);
- 20157 de fapte de apariție on stare de ebrietate on locurile publice (art.167 CCA);
- 881 de cazuri ce țin de traficul ilegal al substanțelor narcotice (art.44 CCA) etc.

Esența datelor indicate constă on aceea că ele numai la general caracterizează nivelul de contravenții de acest gen și rezultatele activității reprezentanților acestui serviciu. Onsă aceste date oncă nu ne permit să tragem concluzia cu privire la starea contravenționalității (creșterea sau descreșterea) și rezultatele de combatere a acestui gen de fapte antisociale.

On acest caz vom apela la unul din indicii contravenționalității, cum este *dinamica*, și constatăm că pe parcursul anului 2005 reprezentanții aceluiași serviciu al M.A.I. au constatat și cercetat 319404 fapte contravenționale (+438%), dintre care: contravenții prevăzute de art.47/1 CCA – 2363 (-45%); de art.164 al.1 CCA – 23570 (+438%); de art.167 CCA – 75074 (+372%); de art. 44 CCA-

2593 (+294%).³

Deci în anul 2007, au crescut cu 55 la sută numai faptele de cauzare a leziunilor corporale, restul indicilor este în descreștere: în total faptele contravenționale înregistrate de către acest serviciu au scăzut mai mult de patru ori; faptele de huliganism neînsemnat – cu 438%; apariția în stare de ebrietate în locurile publice – cu 372%; acțiunile ilegale privind procurarea și păstrarea în cantități mici a substanțelor narcotice, precum și consumul lor – cu 294%.

La prima vedere, situația privind prevenirea și contracararea acestui gen de contravenții (precum și a contravenționalității, la general) este mai mult decât satisfăcătoare, nu cere o atenție sporită problema alcoolismului și a narcomaniei.

Însă, orice fenomen social, inclusiv cel contravențional, necesită un studiu multilateral și obiectiv.

În baza analizei comparate a altor indici ai contravenționalității și criminalității, a rezultatelor activității altor servicii ale M.A.I. putem avea dubii în ce privește descreșterea numărului de contravenții administrative privind acțiunile ilegale cu traficul substanțelor narcotice, deoarece numărul de infracțiuni de același gen este în creștere (2005 – 2093 de infracțiuni; 2006 – 2087; 2007 - 2144).

Mult mai dubioasă pare a fi situația cu combaterea alcoolismului. Dacă potrivit datelor furnizate de către ofițerii operativi de sector numărul persoanelor care au apărut în stare de ebrietate în loc public în 2007 s-a redus cu 372 la sută în comparație cu anul 2005, apoi conform datelor Direcției poliției rutiere, numărul de persoane care au condus mijloacele de transport în stare de ebrietate, dimpotrivă,

s-a majorat (2006 – 21435 cazuri; 2007 – 21624 cazuri). E de menționat faptul că datele privind conducerea mijloacelor de transport în mai mică măsură sunt predispuse subiectivismului, deoarece fiecare contravenție de acest gen este confirmată de către medic.

Dacă considerăm că indicii rezultatelor activității ofițerilor operativi de sector oglindesc real problema în cauză, atunci constatăm că numărul persoanelor care au condus mijlocul de transport în stare de ebrietate este mai mare (21624) decât numărul persoanelor care au apărut în loc public în stare de ebrietate (20157), concluzie care nu poate fi acceptată.

De menționat că determinarea caracterului contravenționalității, conștientizarea pericolului social real al fenomenului contravențional ne-ar permite elucidarea unor tendințe alarmante ce domină în evoluția contravenționalității, de a evidenția cauzele și condițiile ce favorizează creșterea sau descreșterea nivelului contravenționalității.

Cauzele și condițiile contravenționalității. Cauzele contravenționalității sunt niște fenomene și procese sociale care generează și mențin existența contravenționalității sau provoacă creșterea sau descreșterea lor.⁴

Ele pot fi grupate în:

- cauzele generale ale contravenționalității;
- cauzele unor tipuri de contravenții;
- cauzele contravențiilor concrete.

În afară de cauzele contravenționalității, mai există și un șir de *condiții* (împrejurări, circumstanțe) care favorizează săvârșirea faptelor contravenționale. Dintre acestea fac parte atât factorii naturali, cât și cei sociali sau tehnici. Condițiile în sine nu generează contravenții, dar contribuie la

onfăptuirea lor. Aprecierea unor fenomene ca fiind cauze, iar a altora – on calitate de condiții, poartă un caracter relativ, fiindcă on diferite situații unul și același fenomen poate apărea atot on calitate de cauză, cot și ca condiție. Considerăm că ar fi corect de unificat cauzele contravenționalității ontr-un singur termen – determinante ale contraven-ționalității .

Formele de combatere a contraven-ționalității. Cetățenii au datoria să respecte prevederile legislației contravenționale, pe de o parte, iar pe de altă parte, organele statale sont abilitate cu combaterea contravenționalității (art.6 al CCA).

Conținutul administrării on domeniul combaterii contravenționalității este predeterminat de funcțiile organelor administrației publice locale privind prevenirea și contracararea contravențiilor, și anume:

- evidența contravențiilor comise pe teritoriul administrat;
- statistica contravenționalității;
- analiza caracteristicilor cantitative și celor calitative ale contravenționalității,
- evidențierea cauzelor ce o favorizează;
- prognoza nivelului contraven-ționalității;
- planificarea măsurilor de prevenire și contracarare a contravenționalității;
- organizarea realizării planurilor privind combaterea contravenționalității;
- controlul activității tuturor organelor, implicate on realizarea planurilor
- prevenirea și contracararea contravenționalității, legalității și eficacității acestei activități.

On baza funcțiilor menționate, pot fi identificate *trei forme de combatere a contravenționalității*:

- prevenirea de contravenții;

- aplicarea față de persoanele care au comis fapte contravenționale a măsurilor de constrângere statală;

- aplicarea față de contravenienți a măsurilor de reoncadrare socială.

Prevenirea contravenționalității constă on prevenirea săvârșirii primare a acelor acțiuni ori inacțiuni umane pe care societatea le consideră dăunătoare pentru valorile sale, iar statul le protejează prin intermediul normelor juridice contravenționale.

Obiectul primordial al prevenirii ol constituie ansamblul de factori care determină sau favorizează comiterea faptei contravenționale.

Prevenirea contravenționalității constituie un proces social permanent care presupune aplicarea unor măsuri ce au caracter social, cultural, economic, politic, administrativ și juridic, care au menirea să prevină săvârșirea faptelor antisociale, prin identificarea, neutralizarea și onlătura-rea cauzelor fenomenului contravențional.⁵

On funcție de ierarhia cauzelor și condițiilor faptelor antisociale, on criminologie sont evidențiate trei niveluri de bază privind prevenirea lor: *general, special-criminologic și individual*.⁶

Nivelul general (prevenție generală) include activitatea organelor administrației publice locale, comunității și a instituțiilor ei, ondreptată spre soluționarea contradicțiilor din domeniul economic, social, politic etc. Această activitate se realizează de diferite organe statale sau formațiuni obștești.

Nivelul special-criminologic constă on influența asupra factorilor care generează anumite tipuri sau grupe de comportamente antisociale (de exemplu, influența reglementativ-juridică asupra factorilor care generează comiterea contravențiilor

on locurile publice).

Nivelul individual (prevenție individuală) include influența asupra acelor persoane care sunt predispuse prin comportamentul lor să intre într-un raport juridic de conflict.

On funcție de *conținutul* lor, măsurile de prevenire a contravenționalității se clasifică on măsuri: *economice, sociale, ideologice, tehnice, organizatorice și juridice*.

Măsurile juridice de prevenire a contravenționalității, on funcție de conținut, se divizează on măsuri care:

- contribuie la neutralizarea condițiilor ce favorizează săvârșirea contravențiilor concrete (normele juridice care prevăd modalitatea de tratament forțat al alcoolicilor cronici și narcomanilor, limitarea capacității lor juridice de a acționa; procurării, păstrării și folosirii armelor individuale și a munițiilor; procurării și păstrării substanțelor narcotice și psihotrope etc.);

- stimulează activitatea ce împiedică sau curmă comiterea contravențiilor (normele juridico-contravenționale referitoare la: predarea benevolă a produsului narcotic sau psihotrop (art.44 CCA); extrema necesitate (art.17 CCA); legitima apărare (art.18 CCA) etc.);

- reglementează procesul prevenirii contravenționalității.

A doua formă de combatere a contravenționalității – *aplicarea față de persoana care a comis fapte contravenționale a măsurilor de constrângere* statală – rezultă din principiul inevitabilității răspunderii contravenționale, care presupune că orice persoană care co-

mite o contravenție trebuie să suporte răspundere contravențională sau morală (art. 21 CCA), care, la rândul său, este o consecință inevitabilă a comiterii contravenției, sancționarea vinovatului nefiind facultativă.

Reoncadrarea socială a contravenientului ca formă de combatere a contravenționalității are și ea o valoare sporită. Aplicarea față de persoana care cu vinovăție a săvârșit o faptă contravențională a măsurilor de constrângere statală nu este o răzbunare a statului pentru fapta ilicită, ci se aplică on scopul educării contravenientului on spiritul respectării legilor, precum și on scopul prevenirii comiterii unor noi contravenții (art.22 CCA). Organele administrației publice locale țin să ontreprindă măsurile necesare de reoncadrare socială a persoanelor ce au intrat on conflict cu prevederile legislației contravenționale.

On urma studiului efectuat on limitele acestei lucrări, putem să facem următoarele concluzii: ***on lipsa evidenței contravențiilor, nu poate fi efectuată statistica lor; fără statistică este imposibilă analiza contravenționalității, evidențierea cauzelor și condițiilor ce o favorizează; la rândul său, prognoza stării contravenționalității pe viitor poate fi realizată numai on baza rezultatelor analizei; fără prognozarea indicilor contravenționalității, constatarea cauzelor și condițiilor acțiunilor ilegale, nu poate fi efectuată planificarea reală și adecvată a activității de combatere a contravenționalității, orientată spre perspectivă.***

BIBLIOGRAFIE

¹ Legea cu privire la administrația publică locală nr.436-XVI din 28.12.2006. – Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 32-35/116 din 09.03.2007.

² Административное право Республики Молдова: Учеб. для юридических вузов и фак./ Виктор Ацуляк. – Ch.: “Elena-V.I.” SRL, 2007. – P. 100-115.

³ I. Lari. Criminologie. Vol.I. Chișinău: Ministerul Afacerilor Interne, Academia „Ștefan cel Mare”, 2004. – P. 3.

⁴ Drept contravențional/ Victor Guțuleac; Univ. Liberă Internațională din Moldova.– Ch. :ULIM, 2006 (Tipogr. Bons Offices). – P. 54-83.

⁵ Кузнецова Н.Ф. Преступление и преступность. Москва, 1969, стр.173; Кудрявцев В.Н. Причины правонарушений. Москва, 1976, стр. 41-43; Карпец И.И. Проблемы преступности. Москва 1965, стр. 21-23; Криминология. Под ред. Долговой А.И. Москва, изд. Норма ИНФРА, 1994, стр.72-74; Бужор В.Ă., Ацуляк В.И. Агрессивная преступность: методологические основы изучения и классификации. Монография. Кишинэу, 1998, стр. 117-118; Igor Andrei Ciobanu. Criminologie. Vol. I. Chișinău: Museum, 2003. - P. 18; I. Lari. Op.cit. - P. 12-16.

⁶ Datele Direcției poliției rutiere a MAI.

⁷ Până la soluționarea acestei probleme la nivel statal, ea ar putea fi depășită la nivel raional (municipal) fără cheltuieli materiale considerabile.

⁸ Datele MAI.

⁹ Datele statistice ale Curții Supreme de Justiție.

¹⁰ I. Lari. Op.cit. – P. 17.

¹¹ Datele statistice ale Direcției poliției rutiere a MAI al Republicii Moldova.

¹² Datele statistice ale Departamentului Situații Excepționale.

¹³ Constatăm că aceste contravenții, de regulă, se comit în sonul familiei, procedura contravențională începe la cererea părții vătămate și potrivit al.3 art.21 al CCA și în cazul împăcării părților procesul se clasează.

¹⁴ Drept contravențional/ Victor Guțuleac; Univ. Liberă Internațională din Moldova. – Ch.: ULIM, 2006. – P. 58.

¹⁵ On ceea ce privește cauzele contravenționalității vezi: Криминология, под ред. А.И. Долговой, стр. 11; Кудрявцев В.Н. Агенезис преступления. Опыт криминологического моделирования. М., 1998, стр. 11-12; Iurie Lari. Op. cit. - P. 26-27 etc.

¹⁶ Referitor la prevenirea fenomenului infracțional, vezi: Nistoreanu Gh., Păun C. Criminologie. București, 1995. - P. 251-252.

¹⁷ Iurie Lari. Op. cit. - P. 106.

Prezentat: septembrie 2008.

Recenzent: Ștefan STAMATIN, doctor în drept, conferențiar universitar.

NOȚIUNI INTRODUCTIVE PRIVIND ONCETAREA CONTRACTULUI INDIVIDUAL DE MUNCĂ

Eduard BOIȘTEANU,
doctor on drept, lector universitar superior,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

SUMMARY

The article represents attention to the individual labour contract and especially the aspects connected with the cessation of the latter in the light of the Constitution and of the Labour Code of the Republic of Moldova. The author pays special attention to the notions of dismissal and resignation and studies the causes that lead to the cancellation of the individual labour contract. At the same time, the practice of signing and canceling the individual labour contract in such countries as Romania, Austria, Switzerland, etc is described. The way the legislation in force in this field in the Republic of Moldova is being stated and dissected also presents interest.

la muncă, consacrat on art. 43 alin. 1 din Constituția Republicii Moldova din 1994¹. Acest drept presupune nu numai tratarea, on mod egal, a cetățenilor Republicii Moldova on domeniul raporturilor juridice de muncă, ci și asigurarea stabilității raporturilor juridice de muncă.

Spre deosebire de contractele civile, contractul individual de muncă conține un element de stabilitate, ce se regăsește on caracterul continuu al prestațiilor și reglementarea legală imperativă a modurilor de oncetare a contractului de muncă, reprezentond sursa sigură de asigurare a existenței salariatului². On acest sens, legislația muncii prevede oncheierea contractului individual de muncă pe durată nedeterminată, excepția referindu-se la durată determinată a contractului individual de muncă numai on anumite situații, expres și limitativ prevăzute de lege.

Expresia cea mai elocventă a stabilității on muncă, garanție a apărării intereselor salariaților o constituie, fără ondoială, reglementarea prin lege a temeiurilor și condițiilor on care poate avea loc oncetarea raporturilor juridice de muncă.

Atot literatura juridică de specialitate, cot și practica judiciară utilizează mai mulți termeni care desemnează modul on care ia sforșit contractul individual de muncă. Astfel, alături de termenii *oncetare* și *demisie* folosiți și de legiuitor, mai sont utilizați și termenii de *desfacere*, *denunțare*, *concediere* și *nulitate*. On esență, conținutul acestor termeni desemnează stingerea raportului juridic de muncă, dar cu semnificații oarecum deosebite.

On opinia autorilor ruși K.N. Gusov și V.N. Tolkunova³, termenii de *oncetare* și de *desfacere* sont utilizați referitor la con-

tractul individual de muncă, iar noțiunea de *concediere* este ontrebuintată on privința salariatului.

Coraportul dintre noțiunile menționate poate fi ușor relevat prin prisma prevederilor art. 81 din Codul muncii al Republicii Moldjva (on continuare - CM RM)⁴, potrivit cărora oncetarea contractului individual de muncă poate avea loc ca urmare a existenței unor circumstanțe, ce nu depind de voința părților (*decesul angajatorului - persoană fizică, expirarea termenului contractului de muncă etc.*) sau la inițiativa uneia dintre părți (*demisia sau concedierea salariatului*).

Termenul de oncetare a raporturilor juridice de muncă este cel mai cuprinzător, deoarece el include toate temeiurile de concediere sau demisie a salariatului, inclusiv situația de excludere a angajatului din componența scriptică a unității on legătură cu moartea acestuia⁵. Oncetarea contractului individual de muncă cuprinde toate faptele juridice, on baza cărora se sting raporturile juridice de muncă, stabilite ontre părțile contractului individual de muncă, neavond importanță, dacă ele (faptele juridice) s-au ivit prin acordul părților, la inițiativa uneia dintre părțile contractante sau datorită unui eveniment (de exemplu, decesul salariatului sau forța majoră).

Se cere menționat că on literatura juridică interbelică se mai ontrebuintau și alți termeni ce desemnau ontreruperea raporturilor juridice de muncă. Autorul E. Cristoforeanu⁶ a ontrebuintat, on acest sens, termenii de *reziliere* sau de *desființare* a contractului de muncă. El a menționat că atunci „cond una dintre părți nu mai execută contractul de muncă, voluntar sau dintr-un caz de forță majoră, cealaltă parte este eliberată de obligațiunile sale contractuale, contractul este desființat

sau reziliat”⁷.

Potrivit *Dicționarului de drept privat*⁸, prin desfacerea actului juridic se desemnează onlăturarea unui act juridic și a efectelor sale ulterioare, cu menținerea efectelor produse on trecut, ponă la momentul desfacerii actului. Referindu-se nu mai la viitor, *desfacerea* se deosebește de *desființare*, care se produce retroactiv.

Termenul de desfacere a contractului individual de muncă este, on general, utilizat on literatura juridică și on practica judiciară, pentru a desemna situațiile on care contractul individual de muncă oncetează, pe parcursul executării sale, din inițiativa uneia dintre părțile contractante (angajator și salariat).

Termenul de concediere a salariatului provine, din punct de vedere etimologic, de la verbul din limba franceză *congödier*. La momentul actual, acest termen desemnează acțiunea de „eliberare sau ondepărtare din serviciu”⁹.

Prezintă interes și opinia autoarei ruse E.A.Golovanova¹⁰, potrivit căreia drept temei pentru oncetarea contractului individual de muncă servesc faptele juridice (actele juridice și evenimentele).Aceeași autoare conchide că oncetarea contractului individual de muncă on rezultatul unui act juridic se recunoaște ca concediere. Considerăm că noțiunea de **concediere** nu este conturată ontr-un mod reușit, deoarece, reieșind din dispozițiile art. 86 din CM RM, concedierea salariatului poate surveni și on urma unor evenimente (de exemplu, constatarea necorespunderii profesionale, din cauza stării de sănătate).

On opinia noastră, definiția legală a noțiunii de concediere, ce se conține on Codul muncii al Rombniei¹¹, este reușită. Așadar, potrivit opiniei legiuitorului rombn, prin **concediere** se onțelege

oncetarea contractului individual de muncă din inițiativa angajatorului.

Noțiunea de concediere este definită și în instrumentele internaționale. Astfel, art. 3 din Convenția Organizației Internaționale a Muncii nr. 158/1982 „Privind oncetarea raporturilor de muncă din inițiativa celui care angajează” menționează că termenul *concediere* onseamnă oncetarea raporturilor de muncă din inițiativa angajatorului.

Termenul de demisie a salariatului desemnează, în opinia legiuitorului nostru, desfacerea contractului individual de muncă pe durată nedeterminată din propria inițiativă a salariatului. Considerăm că dacă contractul de muncă oncetează, ca urmare a manifestării de voință a persoanei oncadrate în muncă, este mai adecvat termenul de denunțare. În opinia lui M. Țichindelean¹², compararea celor doi termeni (denunțare și demisie) conduce la relevarea următoarelor diferențe: denunțarea contractului individual de muncă este cerută de către persoana oncadrată în muncă și nu este supusă vreunei aprobări sau aprecieri din partea unității, iar demisia apare ca o cerere adresată unității care este sau nu aprobată de conducerea acesteia.

Constatăm că și în Codul muncii al României este utilizat termenul de **demisie**. Articolul 79 alin. 1 din Codul muncii român definește noțiunea de **demisie** ca act unilateral de voință a salariatului care, printr-o notificare scrisă, comunică angajatorului oncetarea contractului individual de muncă, după expirarea unui termen de preaviz.

Ca sinteză la cele relatate în alineatele precedente, considerăm că legiuitorul nostru utilizează, în mod inoportun, sintagma demisia salariatului; susținem că, în acest context, ar fi mai potrivită operarea

cu termenul de denunțare a contractului individual de muncă.

Manifestarea inițiativei de desfacere a contractului individual de muncă nu constituie, în mod necesar, un temei pentru oncetarea contractului de muncă. În ceea ce ne privește, ne raliem la opinia autorului rus Kobeț N.G., care face distincție între actele de desfacere a contractului de muncă (cererea salariatului, ordinul angajatorului, acordul de muncă al părților) și temeiurile de desfacere a contractului de muncă, adică împrejurările care servesc drept bază pentru săvârșirea de către una dintre părțile contractante ale actului, ce conduce la oncetarea raporturilor juridice de muncă¹³.

În legislația Republicii Moldova desfacerea contractului individual de muncă mai este desemnată, uneori, prin noțiunea de eliberare din serviciu (funcție), cum ar fi în cazul colaboratorilor vamali¹⁴ sau al judecătorilor¹⁵.

Este necesar a deosebi oncetarea contractului individual de muncă de suspendarea acțiunii contractului individual de muncă. Menționăm că suspendarea contractului individual de muncă implică suspendarea temporară a prestării muncii de către salariat și a achitării salariului de către angajator; în cazul oncetării contractului de muncă între angajator și salariat, se desființează definitiv toate relațiile contractuale de muncă. Spre deosebire de oncetarea contractului individual de muncă, suspendarea acestuia se caracterizează prin aceea că este parțială.

Caracterul parțial al suspendării contractului de muncă constă în aceea că ea nu privește totalitatea efectelor contractului de muncă, ci numai o parte, și anume, prestarea muncii de către salariat și retribuirea acesteia de către angajator.

Drept consecință, chiar on caz de suspendare a contractului individual de muncă, salariatul oși menține dreptul la locul de muncă.

Oncetarea contractului individual de muncă are ca efect desființarea tuturor relațiilor contractuale, stabilite ontre angajator și salariat.

Garanțiile legale statuate pentru salariați on Codul muncii și on alte acte legislative au un caracter necondiționat. Acestă trăsătură on legislația RM se deosebește de legislațiile mai multor state, membre ale Uniunii Europene. De exemplu, on Germania, Actul legislativ privind protecția ompotriva concedierii din 1969 („*Kündigungsschutzgesetz*”) este aplicabil numai on unități care au mai mult de 10 angajați. On același timp, se cere menționat că on Portugalia, procedura simplificată de concediere este obligatorie pentru unități, care au on statele de personal, cel puțin, 20 de salariați¹⁶.

On Austria, dispozițiile generale referitoare la protecția ompotriva concedierii se aplică doar on unități ce au mai mult de 5 angajați. Lucrătorii pe lângă domiciliu nu beneficiază de nici o protecție ompotriva concedierii¹⁷.

Clasificarea cazurilor de oncetare a contractului individual de muncă. Art. 81 din Codul muncii al Republicii Moldova reglementează modurile de oncetare a contractului individual de muncă *din cuprinsul acestui text de lege rezultă cele două forme ale oncetării contractului de muncă: on circumstanțe ce nu depind de voința părților; la inițiativa uneia dintre părți*).

Motivele constau on faptele și actele care justifică oncetarea contractului individual de muncă. Unui și aceluiași motiv oi pot corespunde două moduri de desfacere

a contractului de muncă. De exemplu, dacă starea sănătății ar fi motivul, pot fi două moduri de oncetare a contractului individual de muncă: 1) constatarea faptului că salariatul nu corespunde funcției deținute sau muncii prestate din cauza stării de sănătate (art. 86 alin. 1 p. d) din CM RM); 2) refuzul salariatului de a fi transferat la o altă muncă pentru motive de sănătate, conform certificatului medical (art. 86 alin. 1, p. x) din CM RM).

Stabilirea prin lege a motivelor de oncetare a contractului de muncă asigură garantarea stabilității on muncă. Unitatea este ontotdeauna obligată să motiveze desfacerea contractului individual de muncă, să indice faptele și actele care justifică oncetarea contractului de muncă, spre deosebire de desfacerea contractului de muncă din inițiativa salariatului care nu trebuie motivată (cu excepția cazurilor on care salariatul are interesul să precizeze motivele).

Cazurile sont ipoteze legale on care poate avea loc oncetarea contractului individual de muncă, și anume: cele ce nu depind de voința părților contractante și ca urmare a voinței unilaterale a uneia dintre părți.

Autoarea M. Țichindelean¹⁸ distinge trei categorii de condiții, a căror ondeplinire asigură validitatea desfacerii contractului individual de muncă: de fond, formă și de procedură.

Sont considerate condiții de fond, de exemplu, la realizarea oncetării contractului de muncă on legătură cu privarea salariatului, prin hotărorea instanței de judecată, de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate (art. 82, alin. 1, lit. e) din CM al RM) următoarele cerințe: calitatea de persoană, oncadrată on muncă; existența

unei hotărâri judiciare definitive, prin care salariatul a fost privat de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate; condamnarea salariatului on cauză necorespunzător funcției pe care o deține.

Conform prevederilor art. 88, alin. 1, lit. a), 184, 355, alin. 1, lit. a) din CM al RM, conchidem că angajatorului îi revine obligația, atunci când procedează la concedierea salariatului, să emită o dispoziție (ordin, decizie) scrisă care trebuie să indice motivele și prevederile legale pe care se întemeiază. Prevederile legale menționate se referă la o condiție de formă on lipsa căreia nu poate onceta contractul individual de muncă.

Legislația muncii cuprinde și condiții procedurale care, de regulă, au o natură complexă. Astfel, reieșind din conținutul art. 88, alin. 1 din CM al RM, angajatorul este obligat, odată cu preavizarea salariatului on legătură cu reducerea numărului sau a statelor de personal, să-i propună un alt loc de muncă on unitatea respectivă. On afară de aceasta, angajatorul este obligat, potrivit prescripțiilor art. 184 din CM, să-i acorde salariatului preaviz on cazul oncetării contractului de muncă potrivit art. 86, alin. 1, lit. b), c), d) și e) CM al RM. Toate aceste condiții vizează validitatea oncetării contractului individual de muncă.

Cauzele care determină oncetarea contractului individual de muncă pot fi împărțite:

- *după natura lor juridică*, on: *acțiuni*, care, la rîndul lor, pot fi acte juridice (manifestarea unilaterală de voință a uneia dintre părți) și fapte juridice; *evenimente* (expirarea termenului contractului individual de muncă oncheiat pe durată determinată, decesul salariatului etc.);

- *după modul de reglementare*: *cazuri reglementate de lege* (desfacerea contractului individual de muncă on temeiul art. 85 din CM al RM din inițiativa salariatului, desfacerea contractului individual de muncă din inițiativa angajatorului – art. 86 CM al RM); *cazuri nereglementate de lege* (divulgarea secretului comercial etc.);

- *după omprejurarea care determină oncetarea contractului individual de muncă*: *cele ce nu depind de voința părților* (forța majoră, retragerea autorizației (licenței) de activitate a unității); *din voința unei părți contractante* (on caz de demisie, solicitarea de stingere a raportului juridic de muncă aparține salariatului).

Din analiza prevederilor Codului muncii al RM rezultă că temeiurile oncetării contractului individual de muncă pot fi clasificate on două categorii: a) *temeiuri generale pentru oncetarea contractului individual de muncă*, adică acele temeiuri care pot fi dispuse on privința oricărui salariat (oncetarea contractului individual de muncă on legătură cu lichidarea unității, reducerea numărului sau a statelor de personal); b) *temeiuri suplimentare pentru oncetarea contractului individual de muncă oncheiat cu anumite categorii de salariați*. De exemplu, on art. 263 din CM al RM sînt consfințite temeiuri suplimentare pentru oncetarea contractului de muncă, oncheiat cu conducătorul unității, și anume: a) eliberarea din serviciu a conducătorului unității debitor on conformitate cu legislația cu privire la insolvabilitate; b) emiterea de către organul abilitat sau proprietarul unității a ordinului (dispoziției, deciziei, hotărârii), ontemeiat juridic, de oncetare a contractului individual de muncă onainte de termen; c) alte cazuri prevăzute de

contractul individual de muncă.

On ceea ce privește concedierea salariatului, menționăm că aceasta poate fi dispusă:

- *din motive care țin de persoana salariatului* și anume: a) on cazul on care salariatul nu a susținut cu succes perioada de probă (art. 86, alin. 1, lit. a) din CM RM); b) on cazul on care salariatul a săvârșit o oncălcare gravă a obligațiilor de muncă sau abateri disciplinare repetate, ca sancțiune disciplinară etc. (concedierea disciplinară); c) on legătură cu transferul salariatului la o altă unitate cu acordul celui transferat și al ambilor angajatori (art. 86, alin. lit. u) din CM RM); d) on cazul on care salariatul refuză continuarea muncii (de exemplu, on legătură cu schimbarea proprietarului unității) sau transferul acestuia la o altă muncă din motive de sănătate, precum și refuzul salariatului de a fi transferat on altă localitate on legătură cu mutarea unității on această localitate (art. 86, alin. 1, lit. v), x) și y) din CM RM);

- *din motive care nu țin de persoana salariatului* și anume: a) on legătură cu lichidarea unității sau oncetarea activității angajatorului persoană fizică (art. 86, alin. 1, lit. b) din CM RM); b) ca urmare a reducerii numărului sau a statelor de personal din unitate (art. 86, alin. 1, lit. c) din CM RM); c) on cazul on care se constată faptul că salariatul nu corespunde funcției deținute sau muncii prestate din cauza stării de sănătate sau ca urmare a calificării insuficiente (art. 86, alin. 1, lit.

ate on contract (expirarea termenului on

d), e) din CM RM; d) on caz de schimbare a proprietarului unității (art. 86, alin. 1, lit. f) din CM RM); e) on caz de oncheiere, vizond salariații ce prestează munca prin cumul, a unui contract de muncă cu o altă persoană care va exercita profesia, specialitatea sau funcția respectivă ca profesie, specialitate sau funcție de bază (art. 86, alin. 1, lit. s) din CM RM); f) restabilirea la locul de muncă, conform hotărârii instanței de judecată, a persoanei care a ondeplinit anterior munca respectivă (art. 86, alin. 1, lit. t) din CM RM.

Referindu-ne la legislațiile altor state, menționăm că on Elveția, de exemplu, contractul individual de muncă poate onceta on baza acordului intervenit ontre părți, la expirarea termenului fixat, ca urmare a decesului salariatului ori ca urmare a notificării unilaterale a oncetării contractului de muncă¹⁹.

On România, potrivit prevederilor art. 55 din Codul muncii, contractul individual de muncă poate onceta: de drept; ca urmare a acordului părților; ca urmare a voinței unilaterale a uneia dintre părți.

On Austria, contractul individual de muncă oncetează on cazurile expres prevăzute de Codul civil („*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*”) și convențiile colective, și anume²⁰: ca urmare a acordului bilateral, intervenit ontre părți; concediere; demisie; denunțarea contractului („*Rücktritt*”) on caz de insolvabilitate a angajatorului, dacă salariatul n-a recurs la activitate; la cerere, on decursul perioadei de probă; conform clauzei fixe-

cazul contractelor oncheiate pe o perioadă

BIBLIOGRAFIE

¹ Adoptată de către Parlamentul Republicii Moldova la 29 iulie 1994, Chișinău, „Moldpres”, 1997.

² Țichindelean Mărioara, Oncetarea contractului individual de muncă, Lumina Lex,

București, 1999. - P. 9.

³ Толкунова В.Н., Аусов К.Н. Трудовое право России. – Москва: Тристь, 1997. - С. 220.

⁴ Adoptat prin Legea Republicii Moldova nr. 154-XV din 28.03.2003, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 159-162 din 29.07.2003.

⁵ Boișteanu Eduard, Procedura de concediere a lucrătorului, Bălți, Presa universitară bălțeană, 2001. - P. 4.

⁶ Cristoforeanu E., Teoria generală a contractului individual de muncă, București, Editura “Curierul judiciar”, 1937. - P. 215.

⁷ Ibidem. - P. 215-216.

⁸ Dicționarul de drept privat, Editura Mondan '94, București, 1996. - P. 394.

⁹ Dicționarul explicativ al limbii române, Ediția a II-a, Editura „Univers enciclopedic”, București, 1996. - P. 206.

¹⁰ Аолованова Е.А. Прекращение трудовой договор. – Москва: Тридическая литература, 1966. - С. 8.

¹¹ Codul muncii al României, Editura „Meteor Press”, București, 2003. Codul muncii al României a fost adoptat prin Legea nr. 53 din 24.01.2003 și a intrat în vigoare la 1 martie 2003.

¹² Țichindelean Mărioara, Oncetarea contractului individual de muncă, Lumina Lex, București, 1999. - P. 12.

¹³ Кобец Н.А. Судебная защита при спорах об увольнении, - Москва: Тридическая литература, 1968. - С. 8-9.

¹⁴ Legea serviciului on organele vamale // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 106-108 din 24.08.2000.

¹⁵ Legea cu privire la statutul judecătorului din 20.07.95 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 59-60 din 26.10.1995.

¹⁶ Termination of employment relationships. Legal situation in the Member States of the European Union, Luxemburg, European Commission, 1997. Versiunea electronică a acestei publicații poate fi găsită on Internet pe adresa: http://europa.eu.int/comm/employment_social/labour_law/docs/termination_emp_relation_report_en.pdf.

¹⁷ Idem.

¹⁸ Țichindelean Mărioara, Oncetarea contractului individual de muncă, Lumina Lex, București, 1999. - P. 21.

¹⁹ Termination of employment relationships. Legal situation in the Member States of the European Union, Luxemburg, European Commission, 1997, p. 13 // http://europa.eu.int/comm/employment_social/labour_law/docs/termination_emp_relation_report_en.pdf.

²⁰ Ibidem. - P. 6.

NOȚIUNEA, OBIECTUL ȘI SUBIECTELE DREPTULUI INTERNAȚIONAL AL MUNCII

Eufemia VIERIU,
doctor on drept, avocat, baroul București (România)

SUMMARY

Dreptul internațional al muncii – alcătuit din totalitatea normelor elaborate de organisme internaționale cu atribuții în acest domeniu, în primul rând Organizația Internațională a Muncii, Consiliul European și Uniunea Europeană – privește îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață ale salariaților, raporturile dintre angajați și patroni.

102

Administrarea publică, nr. 1, 2009

Noțiunea dreptului internațional al muncii. În stadiul actual al societății contemporane, problemele muncii nu se mai rezolvă în cadrul național al fiecărui stat; normele internaționale au un rol din ce în ce mai important, și nici o țară a lumii civilizate nu le poate ignora. Importanța dreptului internațional al muncii capătă noi valențe în prezent, în condițiile în care organismele competente fac eforturi pentru eliminarea lacunelor din legislațiile statelor și a deosebirilor dintre ele, pentru asigurarea unui minim de drepturi și libertăți cetățenilor tuturor țărilor lumii.

În sens larg, dreptul internațional al muncii cuprinde normele Organizației Internaționale a Muncii, precum și, în ceea ce privește țara noastră, normele elaborate de Consiliul European și Uniunea Europeană.

Din acest din urmă motiv se vorbește de *dreptul european al muncii*¹, constituit din ansamblul normelor juridice adoptate de instituțiile europene referitoare la relația de muncă și securitatea socială².

Dar, și alte organisme internaționale,

fără a-și propune să reglementeze de sine stătător problemele ale muncii, au elaborat, în timp, norme ce au reflexe în această materie, în special Organizația Națiunilor Unite, precum și alte organizații regionale, de exemplu, Liga Arabă și Organizația Unității Africane. Normele dreptului internațional al muncii se regăsesc și în tratatele bilaterale încheiate de diverse state.

În sens restrâns, dreptul internațional al muncii cuprinde normele (convențiile și recomandările) Organizației Internaționale a Muncii³.

Dreptul internațional al muncii se deosebește atât de dreptul internațional public, cât și de dreptul internațional privat.

Dreptul internațional public reglementează raporturile dintre subiecții dreptului internațional, în principal dintre state¹;

Dreptul internațional privat „reprezintă totalitatea normelor care soluționează conflictul de legi ori conflictul de jurisdicții, precum și cele privind

condiția juridică a străinului”².

Dreptul internațional al muncii – alcătuit din totalitatea normelor elaborate de organisme internaționale cu atribuții în acest domeniu, în primul rând Organizația Internațională a Muncii, Consiliul Europei și Uniunea Europeană – privește îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață ale salariaților, raporturile dintre angajați și patroni³.

Dreptul internațional al muncii se deosebește de dreptul internațional public și prin aceea că, deși creat și aplicat prin voința statelor, se manifestă ca realitate numai ca urmare a aplicării sale în legislația internă⁴.

Dreptul internațional al muncii, așadar, nu este un „drept mondial”, constituit din norme universale valabile în orice stat și orice zonă geografică⁵. Într-adevăr, normele organismelor internaționale menționate nu produc efecte prin ele însele, ci numai, în principiu, ca urmare a ratificării lor de statele membre și a transpunerii în legislația internă.

Obiectul dreptului internațional al muncii. Dreptul internațional al muncii, în esență, se caracterizează prin aceea că este *internațional* prin izvoarele sale (ele provin de la organisme internaționale – Organizația Internațională a Muncii, instituție specializată a Organizației Națiunilor Unite în problemele muncii și securității sociale, Consiliul Europei și Uniunea Europeană, organisme regionale cu largi atribuții, inclusiv în problemele menționate) și *intern* prin obiectul său⁶ (pentru că el este destinat unui anumit domeniu de activități interne ale statelor și anume reglementarea relațiilor sociale de muncă).

Subiectele dreptului internațional al muncii. Principalele subiecte ale dreptului internațional al muncii sunt *statele*, acestea

având calitatea de titular universal al drepturilor și obligațiilor ce-și găsesc izvorul în raporturile juridice internaționale¹. Indiferent de întinderea lor teritorială, de numărul populației, de stadiul dezvoltării economice, politice și sociale, statele sunt subiecte directe și nemijlocite ale dreptului internațional².

Este general recunoscut că și *organizațiile internaționale* au calitate de subiect de drept internațional, dar cu caracter derivat, secundar³.

Ca regulă, nu sunt subiecte ale dreptului internațional al muncii organizațiile salariaților (sindicale), ale patronilor, chiar dacă reprezentanții unora dintre ele participă la lucrările organismelor menționate (în speță O.I.M.) și contribuie la elaborarea instrumentelor internaționale și nici persoane fizice din oricare țară membru al oricărui din aceste organisme⁴.

Principiile dreptului internațional al muncii. Ca parte a dreptului internațional contemporan, dreptul internațional al muncii are la baza acțiunii sale principiile fundamentale ale acestuia⁵, principii care sunt expresia acordului de voință al statelor, consacrate în Carta O.N.U. și alte documente internaționale⁶. Un rol primordial îl ocupă principiul *suveranității* statelor⁷.

Principiile specifice relațiilor de muncă și securității sociale, formulate în Constituția Internațională a Muncii, sunt:

- munca nu este o marfă;
- libertatea de expresie și asociere este o condiție indispensabilă a unui progres continuu;
- sărăcia, acolo unde există, constituie un pericol pentru prosperitatea tuturor;
- lupta contra mizeriei trebuie dusă cu energie în sensul fiecărei națiuni prin efort

internațional continuu și concret.

Reprezentanții lucrătorilor și patronilor trebuie să coopereze, în acest sens, pe poziții de egalitate cu cea a guvernelor, participând la discuții și decizii cu caracter democratic în vederea promovării binelui comun.

La principiile fundamentale ale dreptului internațional al muncii trebuie adăugate și principiile dreptului intern al muncii, aceasta datorită faptului că ele sunt formulate ca atare în instrumentele internaționale, și de asemenea, ar trebui să caracterizeze legislațiile naționale.¹ Este vorba de principiul libertății muncii, a negocierii colective, libertății de asociere, salarizării echitabile, perfecționării profesionale, securității și sănătății în muncă etc.

Izvoarele dreptului internațional al muncii. În general, prin izvoarele dreptului internațional se înțeleg acele mijloace juridice cu ajutorul cărora statele creează, pe baza acordului de voință, norme noi, dezvoltă, precizează sau confirmă normele existente, pentru a reglementa raporturile de cooperare dintre ele.²

Sunt izvoare ale dreptului internațional al muncii *actele Organizației Internaționale a Muncii, convențiile și recomandările*. Cele două categorii de acte nu au însă aceeași forță juridică. Spre deosebire de **convenții**, care odată ratificate, implică obligația de a fi introduse în ordinea juridică internă a statelor care le-au ratificat, **recomandările**, deși sunt supuse și ele, spre examinarea autorităților competente interne, nu dobândesc prin efectul acestei examinări forță juridică³.

Un alt izvor de drept al Organizației Internaționale a Muncii este considerată **Constituția** acesteia din, cel puțin, două motive. În primul rând, pentru că anumite

convenții și recomandări oși au soriginea în principiile enunțate în actul fundamental al organizației. În al doilea rând, pentru că statele membre sunt obligate să respecte aceste principii, chiar dacă nu au ratificat convențiile care au un astfel de obiect, prin însuși faptul că sunt membre ale organizației.

Nu sunt considerate izvoare ale dreptului internațional al muncii: rezoluțiile conferințelor, regulamentele, culegerile de directive practice, manualele acestei organizații și nici concluziile și rezoluțiile diferitelor comisii sau conferințe speciale ale sale.

Din peste 160 de convenții și acorduri elaborate de Consiliul Europei, sunt izvoare ale dreptului internațional al muncii:

- Convenția pentru drepturile omului și libertățile fundamentale (1950);
- Carta social-europeană (1961);
- Codul european de securitate socială (1964);
- Convenția europeană de securitate socială (1973);
- Convenția europeană privind statutul juridic al muncitorului migrant (1977).

Au calitatea de izvoare de drept și unele rezoluții și recomandări ale aceluiași organism, de exemplu:

- Rezoluția 76/32 privind măsurile de securitate socială în favoarea pensionarilor sau a persoanelor care rămân active după vârsta de pensionare;
- Recomandarea 89/3 privind flexibilitatea vârstei de pensionare;
- Recomandarea 91/3 privind protecția muncitorilor detașați etc.

În ceea ce privește Uniunea Europeană, constituie izvoare ale dreptului internațional al muncii actele fundamentale ale acestui organism, Tratatul de la Roma, Constituția

Europeană, Carta privind drepturile sociale fundamentale ale muncitorilor, Tratatul de la Maastricht, precum și unele directive, regulamente și alte acte ale acesteia, care constituie așa-numita legislație derivată.

Izvoare ale dreptului internațional al muncii sunt și normele adoptate în cadrul Organizației Națiunilor Unite, în special Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Organizația Internațională a Muncii. Scurt istoric. Domenii de activitate. În urma primului război mondial, prin Tratatul de pace de la Versailles¹, fostele state beligerante au hotărât crearea unor instituții specializate care să se ocupe de problemele muncii și securității sociale. Așa s-a născut la 11 aprilie 1919² Organizația Internațională a Muncii (O.I.M.).

Prima sesiune a Conferinței internaționale a muncii a avut loc la Washington în luna octombrie 1919, ocazie cu care a fost ales directorul primului Birou Internațional al Muncii³.

Între cele două războaie mondiale, O.I.M., ca instituție autonomă în cadrul Societăților Națiunilor, a acționat, printre altele, pentru promovarea zilei de muncă de 8 ore, reducerea șomajului, crearea sistemului securității sociale, protecția maternității, îmbunătățirea condițiilor de muncă a femeilor și tinerilor.

La Philadelphia, în anul 1944 (la cea de-a 26 sesiune), Conferința internațională a muncii a completat Constituția, definindu-se mai precis scopurile și obiectivele organizației. Textul adoptat cu această ocazie poartă denumirea de “Declarația de la Philadelphia”.

Documentul a stabilit că “munca nu este o marfă”, iar “libertatea de asociere constituie condiție indispensabilă a unui progres neîntrerupt”.

Potrivit Declarației, **Organizația Internațională a Muncii are obligația** solemnă de a sprijini națiunile lumii pentru elaborarea de programe proprii vizând:

- creșterea nivelului de viață;
 - posibilitatea lucrătorilor de a ocupa funcții în care să dea toată măsura abilității și cunoștințelor lor, astfel încât să contribuie la bunăstarea comună;
 - asigurarea pentru cei interesați la formarea profesională;
 - posibilitatea tuturor de a participa în mod echitabil la rezultatele muncii în materie de salarii și alte câștiguri;
 - recunoașterea efectivă a dreptului de negociere colectivă și cooperarea patronilor și a salariaților pentru îmbunătățirea continuă a organizării producției, precum și colaborarea acestora la elaborarea și aplicarea politicii sociale și economice;
 - o protecție adecvată a vieții și sănătății salariaților în toate activitățile;
 - protecția minorilor, a femeilor gravide și a celor care alăptează;
 - garantarea de șanse egale în domeniul educativ și profesional;
 - un nivel adecvat de alimentație, de locuit, mijloace de recreere și cultură.
- În **atribuțiile Organizației Internaționale a Muncii** intră următoarele activități:
- elaborarea de norme internaționale pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață ale salariaților (convenții și recomandări);
 - acordarea de asistență tehnică țărilor membre în domeniul muncii și securității sociale;
 - pregătirea de personal în diferite domenii;
 - finanțarea unor cursuri de pregătire profesională cu participare internațională;

- elaborarea de studii și cercetări, sintetizarea și difuzarea legislației în domeniul muncii și a altor materiale care privesc experiența țărilor membre din domeniul său de activitate;

- supravegherea aplicării și respectării convențiilor și pactelor internaționale privind drepturile omului în domeniile muncii, social și al libertății de asociere în sindicate.

O.I.M. a devenit, în anul 1946, prima instituție specializată a Organizației Națiunilor Unite. Ea a jucat un rol activ în promovarea cooperării tehnice internaționale, realizarea unor norme juridice de muncă aplicabile în majoritatea statelor lumii, s-a preocupat în dezbateră și soluționarea marilor probleme ale dezvoltării și păcii.

Componenta Organizației Internaționale a Muncii. Principiul tripartismului. În conformitate cu prevederile Constituției Organizației Internaționale a Muncii, calitatea de membru al acestei organizații se dobândește astfel:

a) sunt membre de drept statele care făceau parte din Organizația Internațională a Muncii la data de 1 noiembrie 1945;

b) devin membre, fără nici o altă formalitate, orice alte state, membre ale Organizației Națiunilor Unite, cu condiția formulării unei cereri de admitere și a declarației de acceptare a obligațiilor ce decurg din Constituție;

c) devin membre și statele care nu fac parte din Organizația Națiunilor Unite cu condiția ca cererea lor de admitere să fie acceptată de conferință cu o majoritate de 2/3 a delegaților prezenți.

Importanța Organizației Internaționale a Muncii este relevată de numărul mare al statelor membre. La crearea sa în 1919 au

devenit membre 42 de state; în anul 1948 aveau această calitate 58 de state, în anul 1950 - 62, în 1970 - 121, în 1995 - 173, în 2000 - 175, în ianuarie 2004 - 177 de state.

Organizația Internațională a Muncii este una dintre cele mai viabile și prestigioase instituții internaționale, cu o activitate extrem de bogată. Secretul succesului constă, în primul rând, în structura sa tripartită. Aceasta înseamnă că la lucrările sale participă, din fiecare țară, doi reprezentanți ai guvernului și câte un delegat din partea sindicatelor și a patronilor, potrivit formulei 2-1-1¹.

Prin instituirea tripartismului se creează premisele acceptării și aplicării pe plan național a normelor Organizației Internaționale a Muncii.

Votarea convențiilor, recomandărilor și a celorlalte documente se face individual și nu pe delegații statale, așadar fiecare reprezentant are un vot, iar numărătoarea se face prin însumarea voturilor individual exprimate.

Structura Organizației Internaționale a Muncii¹. Această organizație cuprinde: Adunarea generală, Conferința Internațională a Muncii, un consiliu executiv – Consiliul de Administrație și un secretariat permanent – Biroul Internațional al Muncii. Alte organe de lucru sunt conferințele regionale, diferitele comisii și reuniunile de experți.

a) *Conferința Internațională a Muncii* este organul suprem. Atribuțiile sale principale sunt:

- elaborează normele internaționale de muncă și controlează aplicarea acestora;

- adoptă rezoluții care orientează politica generală a organizației și activității sale;

- decide admiterea de noi membri, alege

Consiliul de Administrație;

- votează bugetul organizației.

Se compune din ansamblul delegațiilor statelor membre, potrivit principiului reprezentării tripartite; ea se întrunește o sesiune ori de câte ori este necesar, dar, cel puțin, o dată pe an (de regulă, o luna iunie).

Conferința are un președinte și un prim-vicepreședinte aleși din reprezentanții guvernamentali și doi vicepreședinți aleși din rândul reprezentanților lucrătorilor și al patronilor. Președintele, prim-vicepreședintele și cei doi vicepreședinți, împreună cu directorul general al Biroului Internațional al Muncii, formează biroul Conferinței.

Conferința desemnează la fiecare sesiune:

- o comisie pentru examinarea prealabilă a fiecărei probleme supusă votului ei;

- o comisie de aplicare a convențiilor și recomandărilor;

- o comisie de rezoluții;

- un comitet de redactare însărcinat să stabilească, pe baza hotărârilor adoptate, textul final al convențiilor și recomandărilor. Și aceste organisme au o structură tripartită.

Patru mari organizații sindicale internaționale și anume Conferința Internațională a Sindicatelor Libere (C.I.S.L.), Conferința Mondială a Muncii (C.M.M.), Federația Sindicală Mondială (F.S.M.) și Organizația Unității Sindicale Africane (O.U.S.A.) au statut de observator la Organizația Internațională a Muncii.

b) *Consiliul de Administrație* este organul executiv al Organizației Internaționale a Muncii, care conduce activitatea acesteia între două conferințe. El se întrunește o dată pe an într-o sesiune de primăvară (martie-aprilie), una - imediat după Conferință și alta - într-o sesiune de toamnă (noiembrie).

Consiliul de Administrație este compus din 56 de membri, respectiv - 28 reprezentanți guvernamentali, 14 reprezentanți ai lucrătorilor și 14 ai patronilor. Din cei 28 de reprezentanți guvernamentali, 10 sunt numiți de către statele membre (potrivit importanței industriale cea mai considerabilă), iar restul 18 sunt aleși de către delegații guvernelor din cadrul Conferinței; cele 10 state care beneficiază de acest statut de membru permanent nu mai participă la alegeri. Reprezentanții patronilor și ai lucrătorilor sunt aleși de către delegații acestora și, potrivit regulamentului, reprezintă interesele ansamblului patronatelor și, respectiv, lucrătorilor din țările membre și nu din statele din care provin.

Consiliul de Administrație are următoarele atribuții:

- întocmește ordinea de zi a Conferinței și a celorlalte reuniuni ale Organizației Internaționale a Muncii;

- ține evidența actelor adoptate și ia măsuri pentru aplicarea lor;

- numește directorul general al Biroului Internațional al Muncii;

- controlează aplicarea normelor internaționale ale muncii. În acest sens au fost instituite: Comisia de experți pentru aplicarea convențiilor și recomandărilor; Comisia de investigații și de conciliere în materia libertății sindicale și Comitetul libertății sindicale.

c) *Biroul Internațional al Muncii* este secretariatul permanent al Organizației, cu sediul la Geneva.

În structurile biroului intră: directorul general, 3 directori generali-adjuncți, 7 subdirectori generali, mai multe departa-

mente. On cadrul său activează aproximativ 2000 de funcționari internaționali.

Atribuțiile Biroului Internațional al Muncii sunt următoarele¹:

- elaborează documentele și rapoartele pentru conferințele și reuniunile organizației și realizează lucrările de secretariat pentru acestea;

- recrutează experți on cooperarea tehnică și stabilește directivele pentru programele de cooperare tehnică on lumea ontreagă;

- ontreprinde lucrări de cercetare și desfășoară activități educative;

- adună informații și diverse situații statistice din toate țările lumii care privesc munca;

- publică o gamă largă de lucrări cu privire la muncă și probleme sociale;

- sprijină guvernele statelor membre, organizațiile patronilor și ale salariaților pe probleme ce fac obiectul său de activitate.

d) *Alte organisme*. On cadrul Organizației Internaționale a Muncii mai funcționează conferințe regionale, congrese sau conferințe tehnice, comitete și comisii, reuniuni de experți pe diferite probleme. O importanță deosebită o are comisia de experți pentru aplicarea convențiilor și recomandărilor adoptate de organizație.

Definiția și specificul convențiilor și recomandărilor Organizației Internaționale a Muncii. Deși Constituția permite adoptarea, on aceeași problemă, atbt a unei convenții, cbt și a unei recomandări¹, cele două categorii de norme se deosebesc ontre ele. **Convențiile** sunt instrumente juridice ce reglementează aspectele administrării forței de muncă, a bunăstării sociale sau a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Ele reprezintă instrumentul principal de

reglementare a organizației.

Sunt considerate convenții esențiale:

- Convenția nr. 29 / 1930 privind munca forțată;

- Convenția nr. 87 / 1948 privind libertatea sindicală și protecția dreptului ;

- Convenția nr. 98 / 1949 privind dreptul de organizare și negociere colectivă;

- Convenția nr. 100 / 1951 privind egalitatea de remunerare;

- Convenția nr. 105 / 1957 privind abolirea muncii forțate;

- Convenția nr. 111 / 1958 privind discriminarea (on muncă și on profesie);

- Convenția nr. 138 / 1973 privind vârsta minimă;

Organizația Internațională a Muncii a adoptat pbnă on anul 2004 peste 185 de convenții și 195 de recomandări, care constituie *Cadrul internațional al muncii*².

Ratificarea unei convenții presupune o obligație dublă din partea statului: on primul rînd, ea este un angajament de a aplica prevederile convenției respective, iar on al doilea rînd, indică disponibilitatea statului de a accepta măsurile de supraveghere internațională specifică organizației.

Recomandările sunt instrumente juridice similare convențiilor care onă nu sunt supuse ratificării și cuprind orientări, idealuri sau preferințe adresate statelor. De regulă, o recomandare onsoțește o convenție care se limitează la a consacra principii generale. Rolul recomandării este acela de a preciza și de a concretiza semnificațiile convenției¹.

Marea deosebire dintre o convenție și o recomandare constă on aceea că *convenția este supusă ratificării*, ca orice tratat internațional: ca urmare, ea generează obligații juridice; există un sistem

internațional care controlează modul în care aceste obligații sunt îndeplinite. *Recomandarea, în schimb, nefiind supusă ratificării*, nu creează obligații statelor membre, ea conține doar simple directive, având menirea de a ghida acțiunea statelor pe plan național. Cu toate acestea, conform constituției Organizației Internaționale a Muncii, statele membre se angajează să supună autorităților competente nu numai convențiile, ci și recomandările în vederea transformării acestora în legi sau să ia măsuri pentru aplicarea lor, și în cazul unora, și în cazul celorlalte, statele membre sunt ținute să facă rapoarte periodice privind măsurile luate pentru aducerea acestora la îndeplinire.

Din punctul de vedere al conținutului, așa cum rezultă din practica Organizației Internaționale a Muncii, probleme esențiale privind condițiile de muncă (durata muncii, salariul minim, concediile plătite), securitatea și sănătatea muncii, securitatea socială și drepturile omului, fac obiectul convențiilor.

Adoptarea convențiilor și recomandărilor. Potrivit Constituției, în elaborarea și adoptarea normelor sunt parcurse mai multe faze procedurale.

1. La cererea Consiliului de Administrație, Biroul Internațional al Muncii **ontocmește un studiu comparativ privind legislația și practica în statele membre asupra unei anumite probleme.** După primirea acestui studiu, Consiliul de Administrație decide dacă este sau nu cazul să fie continuat procesul normativ. Dacă răspunsul este afirmativ, se ontocmește un raport mai detaliat și un chestionar, având ca obiect problema respectivă, care se trimite statelor membre cu, cel puțin, un an înainte de deschiderea sesiunii Conferinței. Răspunsurile

Guvernelor trebuie să parvină Biroului Internațional al Muncii cu, cel puțin, opt luni înainte de sesiune. Pe baza acestor răspunsuri, Biroul Internațional al Muncii ontocmește un nou document care ține seama de propunerile făcute. Concluziile sale sunt comunicate apoi Guvernelor cu, cel puțin, patru luni înainte de deschiderea sesiunii Conferinței.

2. **Onscrierea pe ordinea de zi.** Problemele ce urmează a fi supuse dezbaterii Conferinței sunt onscrise pe ordinea de zi de Consiliul de Administrație la propunerea directorului general al Biroului Internațional al Muncii. Mai este posibilă și o altă cale și anume aceea ca onscrierea unor probleme pe ordinea de zi pentru sesiunea următoare să o facă chiar Conferința cu majoritatea de 2/3 din numărul membrilor săi¹.

La ontocmirea ordinii de zi, Consiliul de Administrație ține seama de propunerile formulate de Guverne, de organizațiile patronilor și ale lucrătorilor din statele membre². Desigur, în această fază va fi luată în considerare și documentația ontocmită de Biroul Internațional al Muncii, după procedura arătată mai sus.

Criteriile ce guvernează alegerea problemelor pe ordinea de zi sunt *urgența, actualitatea și importanța lor*.

Guvernele statelor membre pot contesta decizia Consiliului de Administrație privind ontocmirea ordinii de zi. Conferința hotărăște asupra contestației cu o majoritate de 2/3.

3. **Dezbaterea, dubla discuție.** Adoptarea normelor Organizației Internaționale a Muncii se face, de regulă, în urma discutării lor la două sesiuni consecutive.

Astfel, după reuniunea Conferinței, se constituie o comisie tripartită însărcinată

să examineze problema respectivă, alcătuită on așa fel oncbt să se asigure egalitatea ontre reprezentanții Guvernelor, patronilor și lucrătorilor.

După ondeplinirea atribuțiilor sale, comisia supune textul Conferinței aflate on sesiune, cu o rezoluție de onscriere a acelei probleme pe ordinea de zi a anului următor, on vederea adoptării unei convenții sau recomandări, așa cum se propune.

Dacă Conferința oși dă acordul, după acest prim examen, Biroul Internațional al Muncii ontocmește textul provizoriu al convenției sau recomandării, care este apoi trimis Guvernelor on două luni de la onchiderea sesiunii. Acestea au la dispoziție trei luni pentru a face observațiile lor.

Raportul final este ontocmit și trimis de Birou guvernelor cu trei luni onainte de data la care se va deschide sesiunea următoare a Conferinței.

După deschiderea acestei sesiuni, proiectul este din nou examinat de o comisie tripartită; textul odată aprobat on comisie, este supus Conferinței, on ședință plenară. Dacă este aprobat cu o majoritate de 2/3 din numărul voturilor exprimate¹, el devine on mod oficial convenție sau recomandare a Organizației Internaționale a Muncii

Este admisă ca excepție, pentru cazuri speciale, urgente, adoptarea unei norme și on urma unei singure discuții. Ontr-o atare ipoteză, trebuie să se decidă cu o majoritate de 3/5 din voturile exprimate de Conferință².

Punerea on aplicare a normelor. Această etapă comportă, așa cum prevede

Constituția Organizației Internaționale a Muncii, mai multe faze.

1. Prima dintre ele constă on **obligția guvernelor statelor membre de a supune examinării autorităților competente convențiile și recoman-dările adoptate**, on vederea transformării lor on legi sau on vederea luării altor măsuri necesare. Termenul on care trebuie ondeplinită această obligație este de un an sau, on cazuri excepționale, de 18 luni.

On mod constant, Organizația Internațională a Muncii s-a situat on poziția de a nu defini sau circumscrie noțiunea de *organ competent*, spre a lăsa o totală libertate statelor membre, fiecare procedbnd normelor sale interne.

2. **Ratificarea convențiilor.** Este operațiunea prin care normele Organizației Internaționale a Muncii dobdbdesc forță obligatorie on legislația internă a statelor membre, prin actul organului constituțional competent. Potrivit dispozițiilor constituționale (art.11, al.2), ratificarea oricărui tratat internațional on țara noastră este de competența Parlamentului.

Trebuie precizat că o ratificare trebuie făcută fără nici o rezervă. Adică din moment ce s-a decis ratificarea, aceasta privește integral acea convenție și nu doar anumite părți ale ei.

Așa cum s-a menționat, recomandările nu sunt supuse ratificării; dacă on să se decide aplicarea unei recomandări, trebuie să se comunice acest lucru la Biroul Internațional al Muncii.

După ratificare, statele membre au obligația să onștiințeze Biroul Internațional al Muncii și să ia toate

măsurile necesare pentru aplicarea efectivă a normelor pe temeiul principiului *pacta sunt servanda*. De asemenea, există obligația de a raporta anual măsurile luate pentru aplicarea efectivă a convențiilor ratificate.

Pe lângă *convențiile neratificate* și *cu recomandările*, există obligația statelor membre de a trimite rapoarte Biroului Internațional al Muncii cu privire la starea legislației și a practicii lor administrative pe relațiile de muncă, pe ce măsură s-a putut da totuși prioritate normelor internaționale sau pe ce măsură oși propun să le dea în viitor, care sunt dificultățile ce împiedică ori întârzie ratificarea sau punerea lor în aplicare.

BIBLIOGRAFIE

1. Alexandru Țiclea, *Tratat de dreptul muncii*, Editura Rosetti, București, 2006.
2. Eufemia Vieriu, *Curs. – Dreptul muncii*.
3. Nicolae Voiculescu, *Drept comunitar al muncii*, Editura Rosetti, București, 2005.
4. Sanda Ghimpu, Alexandru Țiclea, *Dreptul muncii*, Ediția a II-a, Editura All Beck, București, 2001.
5. Andrei Popescu, *Dreptul internațional al muncii*, Editura Holding Reporter, București, 1998.
6. Teodor Meleşcanu, *Organizația Internațională a Muncii – documentar*, Editura Politică, București, 1974.
7. Ovidiu Ținca, *Drept social comunitar – drept comparat. Legislație română*, Ed. Lumina Lex, București, 2005.
8. Alexandru Țiclea, Andrei Popescu, Constantin Tufan, Ovidiu Ținca, *Dreptul muncii*, Ed. Rosetti, București, 2004.
9. Ion Diaconu, *Tratat de drept internațional public*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 2002.
10. Dragoș Alexandru Sitaru, *Drept internațional privat, Tratat*, Ed. Lumina Lex, București, 2001.
11. Nicolae Diaconu, *Drept internațional privat, Curs universitar*, Ediția a II-a, Ed. Lumina Lex, București, 2004.

LITERATURĂ

¹ A se vedea Bernard Teyssie, *Droit européen du travail*, 2e édition, Litec, Paris, 2002.

² Ovidiu Ținca, *Drept social comunitar – drept comparat. Legislație română*, Ed. Lumina Lex, București, 2005. - P. 3.

³ A se vedea Andrei Popescu, *Dreptul internațional al muncii*, în Alexandru Țiclea, Andrei Popescu, Constantin Tufan, Ovidiu Ținca, *Dreptul muncii*, Ed. Rosetti, București, 2004. - P. 60.

⁴ A se vedea Ion Diaconu, *Tratat de drept internațional public*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 2002. - P. 23.

⁵ Ion P. Filipescu, *Drept internațional privat*, Ed. Academiei Române, București, 1991. - P.36. A se vedea și Dragoș Alexandru Sitaru, *Drept internațional privat*, *Tratat*, Ed. Lumina Lex, București, 2001. - P.73-1003; Nicolae Diaconu, *Drept internațional privat*, *Curs universitar*, Ediția a II-a, Ed. Lumina Lex, București, 2004. - P.18.

⁶ A se vedea Sanda Ghimpu, Alexandru Țiclea, *Dreptul muncii*, Ediția II-a, Ed. All Beck, București, 2001. - P.73-1003.

⁷ Excepție fac unele norme ale dreptului comunitar.

⁸ A se vedea Andrei Popescu, *op. cit.* - P.110.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p.122.

¹¹ A se vedea Gheorghe Geamănu, *Drept internațional contemporan*, vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1979. - P.327.

¹² Ion Diaconu, *op. cit.* - P.448.

¹³ Precizăm că, prin excepție, norme ale dreptului comunitar creează drepturi și obligații direct pentru unele subiecte naționale – întreprinderi, organizații, persoane fizice.

¹⁴ Alexandru Bolintineanu, Adrian Năstase, *Drept internațional contemporan*, I.R.S.I., București. - P. 68-74.

¹⁵ Ion Diaconu, *op. cit.* - P. 273-274.

¹⁶ Alexandru Popescu, *op. cit.* - P.130-132.

¹⁷ *Ibidem*. - P. 133.

¹⁸ Gheorghe Moca, *Dreptul internațional public*, Universitatea din București, 1979. - P.29.

¹⁹ *Infra*, pct. 10.

²⁰ A se vedea Nicolae Voiculescu, *Drept comunitar al muncii*, Ed. Rosetti, București, 2005. - P. 12.

²¹ Se consideră că ideea unei legislații internaționale a muncii aparține filozofului Robert Owem care, nu numai că a cercat în propria întreprindere să-și materializeze ideile novatoare în materie de muncă, dar, în 1918, s-a adresat, prin două memorii, suveranilor Sfintei Alianțe, solicitându-le măsuri pentru a ameliora statutul muncitorilor.

²² Primul director al Biroului Internațional al Muncii a fost Francezul Albert Thomas, fost jurnalist, om politic, ministru în timpul primului război mondial; el a avut un rol major în orientarea activității O.I.M. la începuturile acestuia.

²³ A se vedea Tudor Meleșcanu, *Organizația Internațională a Muncii - documentar*, Editura Politică, București, 1974. - P. 6.

²⁴ A se vedea Nicolae Voiculescu, *op. cit.* - P. 13.

²⁵ Bureau International du Travail, *Les normes internationales de travail*, Geneve, 1992. - P. 11.

²⁶ Cătam, de exemplu, câteva asemenea convenții și recomandări: Convenția nr. 135 și Recomandarea nr. 143 din 1971 privind reprezentanții salariaților; Convenția

CONTRACTUL ADMINISTRATIV - ASPECTE NOI DE CERCETARE ÎN CONTEXTUL TENDINȚELOR EUROPENE ACTUALE

Angela DASTIC,
doctor în drept, lector universitar superior,
consultant principal,
Comisia juridică, pentru numiri și imunități,
Parlamentul Republicii Moldova

SUMMARY

This study describes an issue for a standpoint research and regulation of the legal regime of the administrative contract in Community law and its role in the public services. A new approach treats this regard and the issue of separation of modern trends of European contract law and the important impact on developing single European rules that will determine the share of administrative contracts and its fields of application.

Dreptul antic recunoștea specificul incontestabil al unor anumite contracte, care, actualmente, sunt calificate ca fiind administrative. Acestea se referă, în special, la cazurile ce țin de piața serviciilor publice care niciodată n-au oncetat să fie reglementate de dreptul public - ceea ce explică menținerea regulilor aplicabile altor contracte administrative care oși găsesc originea în practica contractuală și jurisdicțională.

Studiile doctrinare în problema abordată există în literatura juridică a sec. XIX. Savantul Gaston Jîze a efectuat prima sistematizare considerabilă în materie de contracte administrative, prin care a pus în valoare existența unui regim juridic al acestora ce constituie un ansamblu coerent. Potrivit cercetătorului menționat, principalele criterii de deosebire a contractelor administrative de cele private sunt:

- efecte juridice diferite;
 - inegalitatea subiecților.
- Autorul precizează, că pentru existența contractului administrativ propriu-zis sunt necesare mai multe condiții:¹
- a) un acord de voință între administrație și particular;
 - b) acordul de voință se cuvine să aibă ca scop crearea a noi obligațiuni juridice de prestare a unor lucrări materiale sau servicii personale în schimbul unei remunerații;
 - c) prestațiunea să fie destinată asigurării funcționării unui serviciu public;
 - d) părțile să fie supuse, printr-o clauză expresă, prin forma contractului, prin genul de colaborare sau prin orice manifestare de voință, regimului de drept public;
 - e) inegalitatea părților;
 - f) interpretarea intensivă a contractu-

lui;

g) dreptul de a lua măsuri unilaterale executorii;

h) aplicarea teoriei impreviziunii.

Savantul francez, referindu-se la executarea contractelor administrative propriu-zise, recunoaște că on această materie principiul care domină rămone unul de drept comun., pe de altă parte, Jîze precizează că „toate contractele administrative oncheiate de administrație – contractele administrative propriu-zise sau contractele de drept privat – sunt reglementate de un număr de norme comune referitoare la adminiastrație”.²

Teza lui Gaston Jîze, care pentru majoritatea autorilor se identifică cu teza franceză din perioada interbelică, a fost criticată de G. Salon on special pe „două aspecte :

1) contractele administrative sunt și ele guvernate pe principiile generale ale contractelor din dreptul comun (civil);

2) și invers, contractele de drept privat (civil) ale administrației publice sunt și ele supuse unor norme speciale de drept public, on special, cu privire la elaborarea voinței contractuale...”

G. Salon menționează că Jîze nu a contribuit la explicarea tuturor particularităților contractului administrativ, teoria sa fiind adaptată la un contract particular și, on special, la concesionarea serviciului public dar nu și a contractelor administrative de altă natură. On cele din urmă, legătura ontre serviciile publice este confuză. Ilegalitatea părților poate fi corelată, de asemenea, cu noțiunea de „interes general” sau cea de „funcționari publici”.³

Efectuond un studiu asupra evoluției teoriei contractului administrativ, profesorul A. Iorgovan subliniază că „aceste teze ale lui Jîze au fost interpretate unilateral,

ontr-o logică rigidă, fiind ruptă de constelația de idei pe care le conține monumntala sa lucrare. Fragilitatea distincției ontre contractele administrative (propriu –zise) și contractele civile oncheiate de administrația publică, on sistemul francez, mai era invederată și prin faptul că unul și același contract de furnituri era considerat *contract administrativ*, cond era oncheiat de stat printr-un organ al său, și *contract de drept civil*, cond era oncheiat de celelalte persoane morale de drepr public. De asemenea, s-a mai spus că teoria franceză, deși plină de distincții și subtilități, „dă naștere on practică la nedumeriri și incertitudini, on special, cu privire la chestiunile de competență”.⁴ Autorul menționat conchide, că „ fiind vorba de contracte , teoria contractelor nu poate fi decot o teorie axată pe logica ancestrală a noțiunii de contract, dar nu se poate identifica cu aceasta, nu se poate limita la construcțiile sale teoretice”.⁵

Cu toate criticile expuse, teoria lui Jîze a fost succedată de către Georges Pîquignot⁶. Autorul constată că acesta n-a mers după un studiu al fiecărui mare contract administrativ și stabilește degajarea teoriei generale asupra contractelor. Aportul acestei lucrări este dublu, se stabilesc: limitele și incoerența analizei materialiste a actelor juridice și scopurile serviciilor publice.

Aceste idei care, mai torziu, au fost aprofundate de către A. de Laubadîre și reeditate de F. Modern și P. Delvolvî (1983-1984 „Traitî des contrats administrativ) - „rămon on prezent lucrările de referință on materie”⁷, iar „Teoria contractelor admini-strative s-a dezvoltat mereu, ea fiind intim legată de dezvoltarea contenciosului administrativ, de practica jurisdicțională a Consiliului de Stat.”⁸

Incontestabil, tratările din doctrină

au influențat și continuă să influențeze legislația comunitară și, în special, cea națională în materie de contracte administrative, reglementând în mod divers competențele jurisdicționale. Astfel, în unele țări, contenciosul contractual relevă jurisdicția administrativă, iar în altele -regimul de drept comun.

Odată cu extinderea ponderii justiției administrative în spațiul Uniunii Europene, atât în țările cu o veche tradiție în contenciosul administrativ, în cele aderente, cât și în cele din spațiul ex-sovietic perspectivele regimului jurisdicțional al contractelor administrative suportă modificări.

Cu atât mai mult cu cât ultimele studii consacrate cercetării fenomenului juridic țin de piețele publice și convențiile de delegare a serviciilor publice unor subiecți principali. În acest context se înscriu, de asemenea, și problemele care implică aspecte noi de cercetare în condiția tendințelor europene actuale⁹ de „identificare în ce măsură diversitatea legislațiilor naționale în privința drepturilor contractuale aduce vreo atingere bunei funcționări a pieței comune”.

Discuțiile desfășurate în cadrul doctrinei contemporane a Uniunii Europene sub acest aspect rezidă în încercările de a elabora un cod european al contractelor, care se va raporta „principiilor comune ce vor sta la baza dreptului contractual. Noul drept european al contractelor va fi cu atât mai bine perceput, cu cât va ombrăca o formă experimentală, apreciată prin comparație cu sistemele naționale și verificată în practică prin rezolvarea problemelor juridice concrete... care au respectat și au integrat toate tradițiile juridice europene”.¹⁰

Prin urmare, o atare separare a dreptului contractual european va determina care

va fi ponderea contractelor administrative, având un impact important asupra elaborării normelor europene unice și determinării domeniilor de aplicare.

În doctrina și legislația Republicii Moldova contractul administrativ este definit drept “contract încheiat de autoritatea publică, în virtutea prerogativelor de putere publică, având ca obiect administrarea și folosirea bunurilor proprietate publică, executarea lucrărilor de interes public, prestarea de servicii publice, activitatea funcționarilor publici care reiese din relațiile de muncă reglementate de statutul juridic al acestora”.¹¹

Regimul juridic al contractului administrativ stabilește calitatea acestuia de obiect în contenciosul administrativ și este asimilat actului administrativ.

În opinia noastră, atât în plan teoretic, legislativ, cât și în practică judecătorească, unul din aspectele principale ale contractului administrativ țin de aprecierea adecvată a regimului administrativ față de cel civil. Lucrurile aici pot fi ușor confundabile, deoarece în situația în care procedura de întocmire, încheiere și examinare a litigiilor legate de contractele administrative se efectuează în baza legislației preponderent civile. Lipsa unui cadru juridic complet și, în special, al unui Cod al procedurii administrative neglijează foarte multe caracteristici ale regimului administrativ, supunându-l unei influențe masive a regimului de drept comun.

O soluție potrivită, în acest sens, ar fi ca doctrina și cadrul juridic național să distingă în linii generale caracteristicile proeminente ale contractelor administrative, asigurându-le un regim juridic separat, inspirat din practica internațională.

BIBLIOGRAFIE

- ¹ Gaston Jîze, Les contracts administratifs de l'Etat, după A. Iorgovan ,
Tratat de drept administrativ, VII, ediția III, ALLBECK – București. - P.110-111.
- ² A. Iorgovan. Tratat de drept administrativ. VII, ediția III, ALLBECK. – București.
- P.111.
- ³ G.Salon „Gaston Jîze et la théorie générale des contract administratifs“. Rev. Hist.
des Fac.de Droit 1991, nr. 12. - P.71.
- ⁴ A. Iorgovan. Tratat de drept administrativ. VII, ediția III, ALLBECK. – București.
- P.111.
- ⁵ A. Iorgovan. Tratat de drept administrativ, VII, ediția III, ALLBECK. – București.
- P.111.
- ⁶ Georges P quignot, La théorie générale du contract administratif, Pedone, 1945.
- P. 22.
- ⁷ Droit des contrats administratifs Laurent Richer. - Pag. 23.
- ⁸ A. Iorgovan. Tratat de drept administrativ. VII, ediția III, ALLBECK. – București.
- P.111.
- ⁹ Vasile P tulea. Acțiunile întreprinse  i perspectivele elaborării unui cod european
al contractelor. - Dreptul, nr.11, 2007. - P.38.
- ¹⁰ Vasile P tulea. Acțiunile întreprinse  i perspectivele elaborării unui cod european
al contractelor. - Dreptul, nr.11, 2007. - P.38.
- ¹¹ Art. 2 din Legea contenciosului administrativ nr. 793-XIV din 10.02.2000.

Prezentat: 26 ianuarie 2009.

Recenzent: Boris NEGRU, doctor în drept, conferențiar universitar.

E-mail: angela.dastic@parlament.md

Economie și finanțe pub-

POLITICA MONETARĂ A BĂNCII NAȚIONALE A MOLDOVEI ȘI CRIZA FINANCIARĂ MONDIALĂ

Tatiana MANOLE,
doctor habilitat on științe economice, profesor universitar

SUMMARY

118

In this article is a profound analysis of the banking system of the Republic of Moldova. Are given the central bank functions (officially called the national Bank of Moldova) and relationships interchange. It is indicate the primary objective of the National Bank of Moldova and namely to ensure and maintain price stability. Are given annual inflation rates during the years 1995-2008. A deep analysis is done in this article on the instruments of monetary policy promoted by National Bank of Moldova, such as: policy rates, open market operations, overnight loan and overnight deposit used by the National Bank of Moldova as instruments of monetary policy, compulsory reserve rate and other monetary instruments. All of these monetary policy instruments used by the National Bank of Moldova aimed „sterilization temporary excessive liquidity” and consequently reduce inflation.

Key words: overnight loans, overnight deposit, monetary policy instruments, inflation, open market operations, mandatory rate.

Politica monetară este parte componentă a politicii financiare a statului. Prin politica monetară înțelegem un ansamblu de măsuri promovate de Banca Centrală (Banca Națională a Moldovei) care au ca scop promovarea politicii monetare și valutare a Republicii Moldova.

Anul 2008 a fost un an jubiliar pentru BNM, care a fost fondată prin decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 122 din 4 iunie 1991 „Cu privire la Banca Națională a Moldovei”. Anul 2008 a fost un an jubiliar pentru BNM, care a fost fondată prin decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 122 din 4 iunie 1991 „Cu privire la Banca Națională a Moldovei”. Anul 2008 a fost un an jubiliar pentru BNM, care a fost fondată prin decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 122 din 4 iunie 1991 „Cu privire la Banca Națională a Moldovei”.

On cei 17 ani de activitate s-a modificat legislația privind organizarea și funcționarea sistemului bancar din Republica Moldova. Un eveniment de mare importanță l-a constituit introducerea, la 29 noiembrie 1993, a monedei naționale - leul moldovenesc, fapt ce a permis asigurarea

On cei 17 ani de activitate s-a modificat legislația privind organizarea și funcționarea sistemului bancar din Republica Moldova.

Un eveniment de mare importanță l-a constituit introducerea, la 29 noiembrie 1993, a monedei naționale - leul moldovenesc, fapt ce a permis asigurarea

independenței monetar-financiare a statului și promovarea unei politici economice eficiente on Republica Moldova.

Odată cu schimbările structurale ce au avut loc on economia națională, a crescut și rolul BNM și al băncilor comerciale.

Prin Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 21 iulie 1995, obiectivul principal al BNM a devenit realizarea și menținerea stabilității monedei naționale prin stabilirea condițiilor piețelor monetare, de credit și valutare.

Concomitent cu adoptarea Legii cu privire la BNM (1995), a fost adoptată **Legea instituțiilor financiare**, intrată on vigoare la **01.01.1996**. Această din urmă lege a conferit un nou statut **Băncii Naționale a Moldovei, ea devenind o persoană juridică publică autonomă** și responsabilă față de Parlamentul Republicii Moldova. Prin **Legea instituțiilor financiare**¹ a fost pus fundamentul privind funcționarea durabilă a sistemului bancar on Republica Moldova.

E de menționat că, odată cu schimbările tendințelor globale on activitatea băncilor centrale, a apărut necesitatea operării modificărilor și on activitatea Băncii Naționale a Moldovei. Astfel, la 30 iunie 2006, Parlamentul Republicii Moldova a aprobat modificările la Legea cu privire la BNM, prin care a fost prevăzut **un nou obiectiv fundamental - asigurarea și menținerea stabilității prețurilor**.

BNM are, on activitatea sa, un șir de atribuții de bază:

- stabilește și promovează politica monetară și valutară on stat;
- acționează ca banker și agent fiscal al statului;
- activează ca organ unic de emisiune a monedei naționale;

- autorizează, supraveghează și reglementează activitatea instituțiilor financiare;

- păstrează și gestionează rezervele valutare ale statului;

- supraveghează sistemul de plăți on republică și facilitează funcționarea eficientă a sistemului de plăți interbancare;

- ontocmește balanța de plăți a statului;

- efectuează reglementarea valutară pe teritoriul Republicii Moldova;

- stabilește, prin consultări cu Guvernul, regimul cursului de schimb al monedei naționale etc.

Faptul că BNM autorizează, supraveghează și reglementează activitatea instituțiilor financiare are mare importanță pentru menținerea on permanență a unui sistem bancar stabil și sigur. Pe parcursul anilor, conținutul autorizațiilor s-a modificat spre creșterea sumelor capitalului minim statutar. Prezentăm mai jos această evoluție.

Conform Legii instituțiilor financiare din 21 iulie 1995, nr. 550-XIII a fost stabilit capitalul minim² pentru băncile comerciale conform tipului de autorizație după cum urmează:

„A” - 4 mil. lei;

„B” - 8 mil. lei;

„C” - 12 mil. lei.

Cu oncepere de la 30 septembrie 2002, cuantumul capitalului minim necesar a fost stabilit pentru capitalul de gradul I on mărime de 32 milioane lei, constituind pentru tipuri de autorizație după cum urmează:

„A” - 32 mil. lei;

„B” - 64 mil. lei;

„C” - 96 mil. lei.

Cu oncepere de la 30 iunie 2005,

cuantumul capitalului minim necesar a fost stabilit pentru capitalul de gradul I on mărime de 45 milioane lei, constituind:

- „A” - 45 mil. lei;
- „B” - 90 mil. lei;
- „C” - 135 mil. lei.

Cu oncepere de la 31 decembrie 2005, cuantumul capitalului minim necesar a fost stabilit pentru capitalul de gradul I on mărime de 50 milioane lei, constituind:

- „A” - 50 mil. lei;
- „B” - 100 mil. lei;
- „C” - 150 mil. lei.

Cu oncepere de la 20 iunie 2008, cuantumul capitalului minim necesar a fost stabilit pentru capitalul de gradul I on mărime de 100 milioane lei, constituind:

- „A” - 100 mil. lei;
- „B” - 200 mil. lei;
- „C” - 300 mil. lei.

On acest răstimp, a crescut și capitalul statutar al BNM. Astfel, de exemplu, capitalul statutar al BNM a constituit on perioadele ce urmează:

- on 1996 – 20 000 mii lei;
- on 2000 – 50 000 mii lei;
- on 2001 - 100 000 mii lei;
- on 2005 - 200 000 mii lei;
- on 2006 - 866 768 mii lei;
- on 2007 - 609 200 mii lei;
- on 2008 - 609 200 mii lei.

Ca stat independent, Republica Moldova și-a creat sistemul său bancar propriu, care pe parcursul a peste 17 ani de existență și funcționare s-a modificat, transformându-se într-un sistem sigur și stabil.

Astfel, on prima perioadă de apariție a băncilor comerciale, on Republica Moldova au fost onregistrate 23 de bănci comerciale; către anul 2000 numărul lor

s-a redus, unele fiind lichidate, iar altele și-au crescut capitalul prin fuziune. On anul 2002 au fost onregistrate 19 bănci comerciale; iar on 2005 - 16 bănci comerciale.

La data de 30 septembrie 2008 pe teritoriul Republicii Moldova funcționau 16 bănci comerciale 1) Comerțbank, 2) Banca Socială, 3) EuroCreditBank, 4) Unibank, 5) Fincombank, 6) Eximbank, 7) Investprivatbank, 8) Universalprivatbank, 9) Moldincombank, 10) Victoriabank, 11) Banca de Economii, 12) Moldova-Agroindbank, 13) Mobiasbancă, 14) Energbank, 15) Banca Comercială Română (BCR), 16) ProCredit Bank) pe acțiuni autorizate de BNM, inclusiv trei sucursale ale băncilor străine. Numărul total de subdiviziuni separate a constituit 1141, dintre care 293 filiale și 848 reprezentanțe.

BNM gestionează prin funcțiile sale multiple sistemul bancar al Republicii Moldova.

On acest articol nu ne vom opri la caracteristica tuturor atribuțiilor, pe care le are BNM, dar vom oncerca să facem o analiză mai detaliată a uneia din aceste atribuții fundamentale și anume - menirea BNM de a promova politica monetară și valutară on stat.

După cum am menționat deja, politica monetară este, ontrbi de toate, o componentă a politicii financiare a statului.

Prin definiție, politica monetară reprezintă un ansamblu de măsuri promovate de BNM on scopul stabilizării monedei naționale, reducerii inflației și menținerii stabilității prețurilor, reducerii șomajului, creșterii investițiilor, creșterii și dezvoltării economiei.

Pentru realizarea acestor obiective importante, BNM are la dispoziție mai multe instrumente de politică monetară,

aprobate de știința financiară și practica bancară.

On continuare, vom oncerca să analizăm practica BNM, pe parcursul unui șir de ani, privind implementarea acestor instrumente monetare și impactul lor asupra economiei (vezi tabelul 4).

Instrumentele de politică monetară pe care le vom analiza mai jos au avut și au o importanță incontestabilă pentru reglarea masei monetare.

Scopul utilizării acestui instrument

ale ale inflației on Republica Moldova.

constă on gestionarea ofertei de bani on circulație, influențarea volumului de lichiditate din sistemul bancar. Gestionarea masei monetare on circulație influențează direct prețurile și inflația.

Republica Moldova s-a confruntat cu o inflație destul de semnificativă. Mai jos prezentăm dinamica ratelor anuale ale inflației (vezi tabelul 1).

Tabelul 1. Dinamica ratelor anu-

Anii	Rata anuală a inflației, %
1995	23,8%
1996	15,1%
1997	11,2%
1998	18,3%
1999	43,7%
2000	31,2%
2001	9,6 %
2002	5,2 %
2003	11,6%
2004	12,4%
2005	11,9%
2006	12,7%
2007	12,3%
2008	12,7%
2009 (progn.)	8,2 %

Sursa: Banca Națională a Moldovei. www.bnm.md. E-mail: official @ bnm.md.

Din datele tabelului 1 observăm că, începând cu anul 2000, rata anuală a inflației a evoluat spre reducere. Către anul 2000, rata anuală a inflației

s-a redus față de anul 1999 cu 25,3 puncte procentuale, reducându-se de la 43,7 % pbnă la 18,4 %. On anii următori, inflația s-a redus, ajungând on anul 2002 pbnă la 5,2 %. Din anul 2003 pbnă on anul 2007 s-a onregistrat o creștere a ratei inflației, variind ontre c.c.a 15,7

Creșterea inflației a fost determinată de:¹

1) Factorul monetar. Emisiunea monetară (baza monetară) a crescut cu 46,4 la sută, ca urmare a cumpărărilor semnificative de valută străină efectuate de BNM cu scopul neadmiterii fluctuațiilor

excesive ale cursului nominal al monedei naționale on raport cu dolarul SUA.

2) Factorii nemonetari. Majorarea prețurilor la produsele alimentare (on special, la produsele de panificație, carne, lactate, fructe și legume) drept consecință a condițiilor climaterice dezavantajoase din anul 2007, atbt on Republica Moldova, cbt și on regiune, amplificate de creșterea prețurilor mondiale la producția agroalimentară; **majorarea considerabilă** a prețurilor la resursele energetice pe piața mondială; **inflația** onregistrată la produsele și serviciile cu prețuri reglementate.

3) Așteptările inflaționiste persistente.

E de menționat că on perioada anilor 1994 - aprilie 2008 indicatorii monetari s-au majorat:

- banii de rezervă au crescut de 18,1

ori;

- creditele on economie au crescut de 34,9 ori;

- masa monetară on MDL $M2^2$ a crescut de 29,7 ori;

- masa monetară $M3^3$ a crescut de 39,1 ori;

- depozitele totale atrase on sistemul bancar au crescut de 55,6 ori.

Vom menționa, de asemenea, că masa monetară $M2$ a crescut on perioada anilor 1994-2007 de 27,2 ori, devansbnd creșterea Produsului intern brut nominal (PIBn) de 11,3 ori pentru perioada respectivă.

Prezentăm on continuare structura masei monetare on Republica Moldova.

Tabelul 2. Masa monetară și structura ei

E de menționat că on practica bancară

a Republicii Moldova se utilizează agregatele monetare $M2$ și $M3$.

Masa monetară $M2$ (bani on circulație + depozite on MDL) s-a majorat pe

Indicatori	
1.	Rezerve obligatorii ale bancilor comerciale on BNM
2.	Rezerve ale bancilor comerciale pe conturi coresp ondente on BNM
3.	$M0$ - bani lichizi on circulație
4.	Depozite la vedere
5.	Mijloace de finanare a investițiilor capitale
6.	Mijloace on depozite
7.	$M1 = 3 + 4 + 5 + 6$
8.	Depozite la termen ale populației
9.	$M2 = M1 + 8$
10.	Hertii de valoare (valor imobiliare).
11.	$M3 = M2 + 10$
12.	Mijloace on valur
13.	$M4 = M3 + 12$
14.	Credite acordate Guvernului
15.	Credite acordate bancilor comerciale

parcursul anului 2008 cu circa 14,9 la sută on comparație cu anul precedent. On structura masei monetare $M2$ soldu depozitelor on monedă națională a

onregistrat o creștere de 20,1 la sută, cifrbndu-se la 14064,5 mil. lei, iar cel al banilor on circulație s-a majorat cu 6,0 la sută, constituind 398,0 mil. lei.

O influență mare asupra creșterii numerarului au avut-o următorii factori:

- eliberările din conturile de depunere ale cetățenilor (39,6 la sută);
- plata dividendelor, veniturilor, amortizarea și cumpărarea valorilor mobiliare de stat (22,5 la sută);
- plata pensiilor, indemnizațiilor și despăgubirilor de asigurare (14,9 la sută);
- cumpărarea valutei străine de la persoane fizice (8,9 la sută).

Masa monetară M3 (M2 + depozite on valută străină) a onregistrat o creștere cu 11,9 la sută on perioada respectivă, constituind 30601,7 mil. lei, inclusiv depozitele on valută străină cu 508,7 mil. lei.

Astfel, politica monetară promovată de BNM on 2008 a fost orientată spre retragerea excesului de lichiditate și, concomitent, micșorarea ofertei de bani, având drept scop reducerea inflației. Ca urmare, on 2008 **baza monetară** s-a majorat cu circa **17,0** la sută, comparativ cu **41,3** la sută on **anul 2007**.

Masa monetară M2 și M3 s-a majorat on 2008 cu circa **14,9 la sută și, respectiv 11,9 la sută**, pe cînd aceste agregate au crescut **on anul 2007** corespunzător cu **34,4 la sută și 31,1 la sută**.

Această politică monetară promovată de BNM a contribuit la reducerea inflației, menținîndu-se pe parcursul anului 2008 la nivelul mediu de circa 10,0 la sută (mai exact 8,5%, vezi politica monetară 2009 – T. M.).

On știința financiară, *masa monetară* reiese din regula egalității cantității banilor on circulație, care se prezintă astfel:

$M \cdot V = P \cdot Y$, unde:

M - este masa monetară;

V - este viteza de rotație anuală a unei

unități monetare;

P - sunt prețurile la mărfuri și servicii;

Y - este producția.

Menționăm onă că produsul dintre prețuri și volumul producției este egal cu Produsul intern brut (PIB).

De unde putem conchide că $M = PY / V$ sau PIB / V .

Masa monetară se determină ca un raport ontre PIB către viteza de rotație a unei unități monetare on medie anual.

On știința financiară și practica bancară se utilizează și alți indicatori, cum ar fi **nivelul monetizării (rata monetizării), baza monetară, multiplicatorul monetar**.

Rata monetizării = (masa monetară M2 / volumul PIBn) x 100%. Acest indicator caracterizează nivelul cererii de bani și gradul de dezvoltare a intermediarii financiare on economie. Gradul de monetizare are tendință de creștere. Menționăm, că on anii 2000 – 2007 acest indicator a crescut de la 15,7 la sută pnă la 34,5 la sută. Acest fenomen denotă sporirea suficienței banilor on economie și dinamica pozitivă a volumului creditării economiei naționale.

Vom menționa că gradul monetizării nu depinde de hotărârile guvernamentale sau alte dispoziții ale puterii centrale.

E de menționat că gradul de monetizare on Republica Moldova a fost la sfîrșitul anului 1993 de 6 %. Acest nivel este considerat foarte jos. Nivelul respectiv caracterizează neoncrederea oamenilor on alte forme de plată, decît cele on bani on numerar (cash). Pe parcursul anilor, au fost utilizate cu succes și alte forme de bani de credit ca, de exemplu, cambiile, și datorită acestui fapt s-a ridicat și nivelul de monetizare. Acest fenomen, sporind

viteza de rotație a banilor on circulație, a avut un impact benefic asupra dezvoltării economiei.

Un indicator monetar important este **baza monetară**¹. De menționat, că baza monetară a crescut on anul 2007 cu 46,4 la sută față de anul 2006 (on anul 2006 baza monetară a constituit 6512,3 mil. lei, iar on anul 2007 – 9537,2 mil. lei).² Creșterea bazei monetare a fost determinată, on fond, de evoluția activelor externe ale BNM – cumpărările nete de valută străină pe piața valutară interbancară efectuate on scopul neadmiterii fluctuațiilor excesive ale cursului de schimb.

Baza monetară (Mb) este egală cu raportul dintre masa monetară față de multiplicator, astfel: $Mb = \text{Masa monetară} / \text{multiplicator}$.

Efectul de multiplicare a banilor a urmat trendul ascendent din ultimii ani, fapt ce denotă sporirea continuă a intermedierei financiare din economia națională. Multiplicatorul monetar (raportul dintre baza monetară medie lunară și masa medie lunară, M2) s-a modificat pe parcursul anilor, după cum urmează: anul 1995 - 1,68; anul 1996 - 1,71; anul 1998 - 1,847; anul 2000 - 1,317; anul 2001 - 1,399; anul 2002 - 1,376; anul 2003 - 1,442; anul 2004 - 1,533; anul 2005 - 1,661; anul 2006 - 1,851; anul 2007 - 1,883.

Din datele expuse, constatăm că din 2002 pbnă on 2006 multiplicatorul a crescut substanțial, iar din 2006 pbnă on 2007 această creștere este neesențială. Aceasta poate fi explicat prin diminuarea ritmului de creștere a masei monetare (M2) on raport cu ritmurile creșterii bazei monetare pe parcursul anului 2007.

Deși masa monetară este on funcție de PIBn, fiind on raport direct cu PIB, adică la creșterea PIB trebuie să crească

concomitent și masa monetară, există onă și un comportament al deținătorilor de bani on numerar, de aceea se poate onmpla să existe la un moment dat fie un deficit de monedă lichidă, on numerar (cash), fie un surplus. Ambele cazuri influențează prețurile. De aceea BNM utilizează un set de instrumente monetare, care contribuie la reglarea masei monetare on circulație, cea mai utilizată fiind politica ratelor ca instrument de politică monetară.

BNM a promovat on anul 2007 on scopul ondeplinirii **obiectivului fundamental - asigurării și menținerii stabilității prețurilor** - o politică a ratelor prudentă și adecvată situației economice, reacționnd operativ la modificările indicatorilor macroeconomici.

Politică ratelor promovată de BNM se bazează pe următoarele:

- influențarea prin nivelul ratei de bază a nivelului lichidității din sistemul bancar și, respectiv, direct volumul bazei monetare și indirect - volumul masei monetare M2 și M3;

- rata de bază³ a BNM este menținută la un nivel real pozitiv;

- ratele la principalele operațiuni de politică monetară ale BNM sunt ancorate de rata de bază.

Urmărind atingerea obiectivului fundamental, BNM a operat cu **rata de bază**. Astfel, pe parcursul anului 2007, rata de bază a ajuns pbnă la nivelul de 16,0 % anual. Scopul principal al deciziei de a majora rata de bază pbnă la 16,0 % a fost temperarea așteptărilor inflaționiste, reorientarea resurselor financiare de la consum spre economisire și oncetinirea ritmurilor de creștere a creditelor.

On rezultatul operării acestor majorări a ratelor dobânzii la instrumentele de

politică monetară, la finele anului 2007 coridorul ratelor a fost cuprins între 2,0 la sută anual la depozitele overnight și 18,0 la sută anual la creditele overnight.

1. Rata de bază la creditele pe termen lung (mai mare de 5 ani) pentru deservirea creditelor pe termen lung acordate băncilor conform unor hotărâri ale Parlamentului și Guvernului Republicii Moldova, pe perioada ianuarie – decembrie 2007 a fost menținută la nivelul de **10,5 la sută anual**.

Astfel, ratele sunt un instrument important al politicii monetare a BNM. On anul 2008, BNM a continuat promovarea politicii ratelor, utilizând metoda coridorului, aplicând cea mai onaltă rată la creditele overnight, iar cea mai joasă rată - la depozitele overnight.

Rata de bază este aprobată de Consiliul de Administrație al BNM on calitate de rată de referință și servește ca rată maximă la operațiunile de sterilizare a lichidităților și, respectiv, ca rată minimă - la operațiunile de refinanțare a băncilor.

On anul 2009, BNM va continua utilizarea ratei **de bază ca rată** la principalele operațiuni de politică monetară pe termen scurt, **fiind aplicată ca rată maximală la operațiunile de sterilizare a excesului de lichiditate și, respectiv, rată minimală la refinanțarea băncilor autorizate**.⁴

2. Operațiunile de piață deschisă sunt un alt instrument de politică monetară. BNM dispune de un spectru larg de instrumente care pot fi utilizate on operațiunile de piață deschisă atât pentru sterilizarea lichidităților excesive, cât și pentru refinanțarea băncilor. Acest spectru larg de instrumente poate fi prezentat prin:

- emisiunea certificatelor BNM (CBN);

- acceptarea de depozite;
- operațiuni REPO⁵ de vânzare;
- vânzări definitive ale valorilor mobiliare de stat din portofoliul BNM;
- refinanțarea băncilor comerciale prin operațiuni REPO de cumpărare.

Operațiunile de piață deschisă sunt un instrument principal utilizat de BNM pentru ajustarea lichidităților sistemului bancar. BNM selectează instrumentele de politică monetară on funcție de evoluția ratei inflației, de așteptările inflaționiste și de condițiile pieței monetare.

BNM tinde să stabilească rata dobânzii la creditele pe termen lung on funcție de rata cerută pe piața capitalului. On același timp, operațiunile de piață deschisă vor fi efectuate, on temei, pe termen scurt și cu trecerea la o singură scadență. Aceste operațiuni BNM le efectuează săptămânal pe bază de licitații conform unui grafic stabilit.

Un alt instrument de politică monetară sunt așa-numitele **facilități permanente**. Prin aceasta se onțelege **facilitatea** oferită de BNM **la creditul overnight** și **facilitatea oferită la depozitul overnight**. Aceste instrumente sunt puse on permanență la dispoziția băncilor comerciale și pot fi utilizate la inițiativa acestora. Esența acestor facilități constă on faptul că permit băncilor comerciale să obțină credite overnight și de a constitui depozite overnight la BNM la o rată prestabilită a dobânzii. Ratele dobânzilor aferente celor două facilități vor delimita coridorul ratelor BNM.

3. Norma rezervelor obligatorii este un instrument important de politică monetară. Pe parcursul ontregii perioade de activitate, BNM a utilizat cu succes acest instrument foarte important prin esența și mobilitatea sa. On condițiile

accelerării ratei inflației, majorării așteptărilor inflaționiste și unor presiuni semnificative asupra cursului de schimb, acest instrument al politicii monetare – norma sau rata rezervelor obligatorii – a fost modificat mereu în funcție de obiectivele urmărite de BNM.

Norma rezervelor obligatorii este stabilită de către Consiliul de Administrație al Băncii Naționale a Moldovei (CABNM), care prin Hotărârea CABNM, publicată în MO, modifică norma rezervelor obligatorii periodic, în conformitate cu obiectivele urmărite de BNM, în funcție de situația existentă pe piața monetară și valutară. Ca regulă, modificările se efectuează în perioadele 01-15 și 16-30 (31) ale lunii. Acestea sunt perioadele de urmărire a mijloacelor atrase de către bănci.

Din rezultatele calculării multiplicatorului monetar observăm (vezi tabelul 5), că odată cu creșterea ratei obligatorii de rezervă, multiplicatorul scade și invers.

Suma banilor nou-creați poate fi calculată conform formulei:

Prin urmare, majorarea normei rezervelor obligatorii în lei moldovenești a permis sterilizarea suplimentară a lichidității excesive, scopul fiind reducerea inflației.

Menționăm însă că norma rezervelor obligatorii are și alte scopuri, și anume:

- să protejeze depozitele clienților;
- să contribuie la crearea noilor bani

în circulație, adică la emisiunea de bani de cont.

Procedura de creare a noilor bani am prezentat-o în tabelul 3.

În concluzie putem afirma, că pe parcursul anului 2008, în calitate de instrumente principale ale politicii monetare, utilizate de către BNM au fost **nivelul ratei de bază și norma rezervelor obligatorii**.

Tabelul 3. Multiplicatorul monetar

$$RO = 20\%$$

Banca C	
Activ	Pasiv
Rezerve 128	La depozit + 640
Mijloace creditate 512	
Total A + 640	Total P + 640

Banca B	
Activ	Pasiv
Rezerve 160	La depozit + 800
Mijloace creditate 640	
Total A + 800	Total P + 800

Banca A	
Activ	Pasiv
Rezerve 200	La depozit + 1000
Mijloace creditate 800	
Total A + 1000	Total P + 1000

$$S = \frac{a_1}{1-q}; \text{ de unde } q \text{ va fi egal cu } q = \frac{a_1}{1000} = \frac{800}{1000} = 0,8;$$

$$\text{de unde: } S = \frac{1}{1-q} = \frac{1}{1-0,8} = \frac{1}{0,2} = 5.000 \text{ (u.m.)}; S = \Delta S;$$

$$M_m = \frac{1}{R} = \frac{1}{0,2} = 5 \text{ (ori)}; \text{ sau } = \frac{100\%}{20\%} = 5 \text{ (ori)}$$

Deci observăm, că banii nou-creați sunt reprezentați prin sumele: 1000 + 800 +

640 + ... Procesul de multiplicare va continua atâta timp pînă cînd suma rezervelor va ajunge să fie egală cu suma inițială de la care a început multiplicarea, în cazul exemplului nostru, această sumă inițială este egală cu 1000 u.m.

Procesul de emisiune a banilor noi de cont poate provoca efecte inflaționiste, dacă pe piața factorilor de producție nu se vor găsi acești factori (muncă, capital, natură).

Pe de altă parte, cu ajutorul acestui proces de multiplicare a banilor, deși de cont, în economie se satisfac un șir de necesități ale consumatorilor și ale investitorilor.

Astfel, politica monetară influențează creșterea economică. Acest proces putem

să-l urmărim prin exemplul de promovare de către BNM a politicii banilor scumpi și a politicii banilor ieftini (vezi tabelul 4).

Tabelul 4. Politici ale banilor

Sursa: *elaborare efectuată de autor.*

Urmărind mișcarea indicatorilor economici, vom concluda că politica monetară trebuie să fie optimizată în timp. Nu poate fi de lungă durată, deoarece poate avea urmări negative asupra creșterii economice.

Deoarece BNM a utilizat și utilizează cu succes instrumentele de politică monetară,

Politici ale banilor scumpi	Politici ale banilor ieftini
1) ROL de rezervă - \uparrow	1) ROL de rezervă - \downarrow
2) „Open Market” - H/M de vânzare	2) „Open Market” - H/M de cumpărare
3) ROL de bază (pasiv monetar) - \uparrow	3) ROL de bază (pasiv monetar) - \downarrow
4) Investiții - \downarrow	4) Investiții - \uparrow
5) PIB _{real} - \downarrow	5) PIB _{real} - \uparrow
6) Creșterea - \downarrow	6) Creșterea - \uparrow
7) Prețurile - \downarrow	7) Prețurile - \uparrow
8) Inflația - \downarrow	8) Inflația - \uparrow
9) Consumul - \uparrow	9) Consumul - \downarrow
Politica de creștere în industria de servicii, datorită creșterii consumului. Altfel este compensat cu o altă măsură financiară - consumul	Politica de creștere în industria de servicii datorită creșterii consumului. Altfel este compensat cu o altă măsură financiară - inflația

pusă de BNM asupra depozitelor băncilor comerciale.

Ca să ne convingem de această afirmație, prezentăm mai jos evoluția ratelor obligatorii utilizate de BNM pe parcursul perioadelor indicate (1995 – 2009).

Tabelul 5. Nivelul rezervelor obligatorii stabilite de BNM

Perioada	Numar meseriilor obligatorii (R.O.) %	Rata de remunerare a R.O. %	Multiplicatorul monetar (ori)
HC A nr. 40 din 24.12.1995	8 %		12,5
HC A nr. 301 din 30.10.1998 - 24.10.1998	15 %		6,66
Ca anul 2000 ca medie	13,0	2,0	6,66
HC A nr. 298 din 05.10.2000 - 01.11.2000	13,0	2,0	6,66
HC A nr. 140 din 14.04.2001: 01 - 15.07.2001 01 - 15.08.2001 01 - 15.09.2001	12,0 11,0 10,0	2,0	10,0
Anul 2003	12,0	2,0	8,33
Anul 2004	10,0	Max. 5,55 - min. 1,80	10,0
Anul 2005	10,0	Max. 4,18 - Min. 2,93	10,0
Anul 2006	10,0	Max. 3,88 - Min. 2,00	10,0
Pe parcursul anului 2007 ei pază pe luna octombrie 2007	10,0	2,00	10,0
1 noiembrie 2007 paza pe martie inclusiv, 2008	15,0	2,00	6,66
Aprilie 2008 - 20 iunie 2008	14,0	2,00	6,25
21 iunie - 05 iulie 2008	20,0	2,00	5,0
06 iulie - 20 iulie 2008	21,0	2,00	4,762
21 iulie - 20 sept. 2008	22,0	2,00	4,545
06 octombrie - 20 octombrie 2008	20,5	2,00	4,878
Acestea nu mai continut de la 21 noiembrie paza la 5 decembrie 2008	20,5	2,00	4,878
6 decembrie 2008	19,0	2,00	5,2631
21.12.2008- 05.01.2009	17,5	2,00	5,7142

erate americane; on anu 1997 on criza financiară asiatică au intrat Thailanda, Coreea și Hong-Kong, iar on anul 1998 - Rusia și Brazilia; on anii 2001-2003 criza a cuprins Internetul, iar on anul 2007 oncep și se desfășoară criza ipotecară americană.

Oncepul crizei financiare mondiale, on viziunea lui G. Soros, corespunde cu perioada anilor 1988-1989, perioada dezintegrării sistemului socialist, care

a condus la o creștere semnificativă a imigrării on SUA. On aceste condiții prețul bunurilor imobiliare a oncep să crească, treptat susținut de cererea din ce on ce mai mare pentru locuințe și de creșterea economică legată de revoluția tehnologică a acelor ani.

On mediul unei economii americane ultraliberale condițiile de creditare s-au simplit mult, ceea ce a condus la creșterea speculativă extremă a prețurilor la bunurile

imobiliare. O proprietate imobiliară este o investiție sigură cu perspective de apreciere continuă, cel puțin, așa se credea în acea perioadă de creștere a cererii la locuințe. În consecință, creditele se acordau fără restricții majore. **Banii ieftini** stimulau inovațiile financiare, creditarea și creșterea cheltuielilor. Anume aceasta a și constituit cauza principală a creșterii prețurilor la imobil în majoritatea țărilor și, în special, în SUA.

Lipsa totală a controlului pe piața ipotecară americană cu flagrante încălcări ale legii privind riscul bancar, au afectat piața mondială. Este știut, că în procesul de creditare se creează moneda, iar lipsa transparenței și a criteriilor de creditare poate crea „monede false”.

Criza s-a declanșat pe fundalul încetinirii ritmului de creștere a economiei americane, exprimate prin prețuri mari la petrol, energie, precum și prin cursul scăzut al monedei americane față de principalele monede ale lumii. Peste acestea s-au suprapus instrumentele derivate, emise în sumă de \$420 trln., pe când PIB-ul mondial constituie circa \$50 trln. Derivatele sunt instrumente financiare a căror valoare se trage din valoarea viitoare a unui bun. Acest instrument este, de fapt, un contract, prin care una dintre părți primește bani în schimbul promisiunii de a cumpăra sau a vinde bunuri sau servicii la un moment specificat în viitor. Astfel, pentru o sumă relativ mică și cu ajutorul unei garanții ipotecare, un investitor poate controla un procent mai mare din acțiunile unei companii. Aceste contracte însă promet să protejeze investitorul de pierderi, ceea ce a stimulat bancherii să-și asume riscuri din ce în ce mai mari. Astfel, oamenii de afaceri în ale finanțelor și-au permis să-și asume mai multe ipoteci și

să facă împrumuturi mai mari în contul unor creșteri viitoare. Aceste instrumente se bazează pe o încredere exagerată în preluarea riscurilor, fapt puțin posibil într-un sistem financiar insuficient reglementat, destul de netransparent și necontrolat.

Inovația financiară se află la baza crizei ipotecare din SUA. Această tehnică permite celui care vinde un produs cu risc să-l revândă în forma unor fracțiuni de produs, debarăsându-se, astfel, de un activ riscant de bilanț.

Problema principală care se pune în această situație este că acest mecanism afectează cea mai importantă resursă a oricărei piețe financiare și anume **credibilitatea**. Băncile se creditează pe piața interbancară numai în cazul în care au încredere că banii se vor rambursa. Însă dacă credibilitatea scade brusc, băncile renunță să se crediteze.

Totodată, lumea se confruntă cu fenomenul de „globalizare”. Cu începere din aceeași perioadă a căderii sistemului socialist, schimbările politice au condus la democratizarea treptată a zonelor sărace, foste totalitare, din Europa de Est, Rusia și Asia, iar evoluția tehnologică face posibilă schimburile din ce în ce mai rapide de mărfuri și informație.

Treptat, se realizează transferul bogățiilor mondiale înspre zonele nefavorabile, evident în detrimentul zonelor dezvoltate, precum ar fi America sau Europa de Vest.

Așadar, principalii factori care au condus la declanșarea crizei sunt:

- creșterea instrumentelor financiare complexe și neclare, însoțită de o lipsă mare de transparență;
- stimularea cererii pe baza emisiunii de monedă;
- deficitul bugetar al SUA (circa \$500

mlrd. on anul 2008);

- datoria externă a SUA (circa \$14 trln., pe cbnd PIB-ul constituie circa \$12 trln.);

- conflictele de interese ontre participanții pieței;

- oncrederea excesivă și practicile imprudente de omprumut;

- perioada lungă a ratelor joase de refinanțare, creșterea exagerată a valorii activelor și creșterea creditelor;

- evaluările fictive ale activelor de către agențiile de rating și audit.

Pe timp de panică, ca urmare a evaluării ipotecare, este imposibil de apreciat just gradul solvabilității (capacitatea de a rambursa datoria).

Cauzele crizei financiare sont, de asemenea, oncercarea de a avea cbt mai mult profit; cunoașterea defectuoasă a pieței și potențialul acesteia de a face față unui cataclism. Una dintre cauze este criza de model. Statul nu știe cum să intervină pe piață și nici nu are instrumentele și instituțiile necesare intervenției.

2. Consecințele. Dintre consecințele crizei financiare actuale vom aminti pierderile extraordinare ale băncilor. Devalorizarea acțiunilor sectorului bancar caracterizează on mod deosebit criza financiară. Băncile au pierdut on 2008 jumătate din capitalizarea lor față de indicele S&P-500. Și problema nu constă doar on lichiditate. Băncile sunt ongrijorate de solvabilitatea colegilor acestora din cauza deprecierei continue a imobilelor - principalul activ de acoperire a creditelor ipotecare.

On perioada crizei financiare devine și mai deficitară informația. Lipsa transparenței statisticii obiective despre valoarea reală a activelor explică volatilitatea piețelor financiare. Nimeni nu

va cumpăra activele, dacă nu va avea oncredere on valoarea lor, indiferent cbt de joasă ar fi rata creditării. Problema respectivă poate fi rezolvată numai prin sporirea transparenței.

Laureatul **premiului Nobel Joseph E. Stiglitz** consideră, că cumpărătorii insistă on lipsa informației despre calitatea mărfurilor, asupra reducerii prețului, ceea ce face tranzacția neavantajoasă pentru vbnzător.

Analistii nu mai sont on stare să evalueze valoarea reală a activelor imobiliare, exprimată on hbrțiile de valori ipotecare. De asemenea, au fost imense și pierderile bursiere. Alte consecințe, la fel de dramatice, constau on disponibilizarea a zeci de mii de salariați din domeniul financiar. Onsă cea mai periculoasă consecință a constituit-o pierderea credibilității sistemului financiar, a cărui refacere necesită timp și acțiuni ferme.

Criza afectează climatul economic global și psihologia economică globală. Unele economii din UE intră on recesiune. Cetățenii de rbnd vor fi afectați cu siguranță on ceea ce privește puterea de cumpărare, locurile de muncă, deoarece această tulburare financiară va lovi „adevărata economie”, economia reală. Criza financiară va ompiedica realizarea obiectivelor de creștere economică, planurile de investiții pot scădea dramatic, determinbnd consumatorii să cheltuiască mai puțin.

Ritmurile de creștere a economiilor on curs de dezvoltare au scăzut, reducnd, astfel, exportul on economiile țărilor industrial dezvoltate. Efectul negativ al capitalizării (creșterea prețurilor reduce valoarea reală a activelor prin scăderea capacității de cumpărare) din cauza deprecierei acțiunilor va conduce la micșorarea

consumului. Creșterea datoriei de stat va reduce, de asemenea, cheltuielile de consum, deoarece, on așteptarea majorării bazei de impozitare, contribuabilii vor face mai mult economii și vor cheltui mai puțin.

3. Soluțiile.

Care-i totuși prețul salvării sistemului financiar al SUA? Ministerul Finanțelor a elaborat planul (Polson) finanțării activelor problematice ipotecare on valoare de \$700 mlrd. Astfel de intervenții financiare on economie ar onsemna:

- creșterea presiunii fiscale a contribuabililor;
- creșterea inflației;
- creșterea deficitului bugetar și a datoriei externe ale SUA.

Experții consideră că politicienii și demnitarii publici ar trebui să restabilească, on primul rând, oncrederea pe piața de credit. **Nu este o criză a economiei reale, este criza economiei virtuale**, a băncilor care și-au uitat misiunea de bază și au intrat on jocul periculos al produselor derivate, decuplate de lumea reală.

Astfel, de exemplu, on SUA băncile omprumută, pentru fiecare dolar investit, aproximativ 32 de dolari, pe când on Europa se omprumută doar 12 dolari pentru unul depus. Băncile trebuie să se ontoarcă la misiunea lor de bază. Este clar că, on aceste condiții, băncile au nevoie de mai mulți bani. Dar nu se poate face rost de ei prin instrumente financiare exotice.

Principala problemă rămâne gradul extrem de redus de economisire internă on principalele țări dezvoltate ale lumii. Fără economisire internă, băncile nu vor avea de unde credita economia reală. Iar economisirea internă nu va crește dacă nu vor crește veniturile celor care trăiesc din muncă. On realitate, cresc fantastic

veniturile din activitățile speculative, parazitare.

Oamenii trebuie să fie mai bine plătiți pentru munca lor: salarii mai mari, economisire mai mare, costuri mai mici ale finanțării creșterii economice, on final -profitori on creștere, dar pe baze sănătoase, nu fictive, nu din activități speculative ca acum.

Este timpul să ne amintim de marele Marx care, analizând economia capitalistă de piață, a demonstrat că concurența dintre ramuri conduce, on cele din urmă, la formarea ratei medii a profitului, care este de 20 %. De aici - și regula: capital egal - profit egal.

Referindu-ne la realitatea din Republica Moldova, vom menționa că lucrurile nu stau tocmai așa, cum menționa la timpul său Marx. Dacă vom compara, cel puțin, două ramuri - agricultura și construcția trebuie să recunoaștem că agricultura este aproape ineficientă, iar rata profitului on construcție constituie circa 400%! Astfel, la fiecare leu investit se obțin 4 lei profit! Consider că rata profitului trebuie controlată și plasată on limite admisibile.

Avem nevoie de reguli noi pentru o economie nouă. Un sistem financiar de salvare nu este suficient. Avem nevoie de schimbări structurale, inclusiv de o reglementare financiară consolidată. Riscul ascuns on sistemele financiare complexe, on piață este atbt de mare oncbt autorităților naționale de supraveghere le este din ce on ce mai greu să evalueze situația.

După părerea multor experți, răspunsul privind această criză ar trebui să se bazeze pe trei principii fundamentale: responsabilitate, transparență și stabilitate. Avem nevoie de o economie de piață funcțională, dinamică, deschisă la

concurență, transparentă, democratică, on sensul existenței unor reguli egale pentru toți, on care să nu fie recompensată specula fără limite, ci munca și capacitatea creatoare, inovația și utilitatea socială.

E de menționat că, de la începutul declanșării crizei financiare globale, Uniunea Europeană se află on căutarea soluțiilor de rezolvare a acestei probleme. Pe lângă măsuri de respectare a principiilor privind reglementarea și controlarea tuturor participanților pe piețele financiare, Comisia Europeană a elaborat la finele anului 2008 un plan de stopare a crizei financiare mondiale și de creștere a economiei europene, care prevede alocarea a 200 mlrd. euro sau 1,5 % din PIB-ul total. Acest plan mai prevede, de asemenea, mobilizarea tuturor instrumentelor fiscale (fiscal-bugetare), structurale și de reglementare. Dar, după cum menționează organele de decizie ale UE, aceste măsuri au un caracter de recomandare și nu sunt obligatorii pentru statele naționale membre ale UE. Aceste instrumente propuse pot să se deosebească de la un stat la altul. Principalul este că ieșirea din criză necesită eforturi comune. Rezultatele pozitive ale implementării acestor instrumente pot să fie simțite on anii 2009-2010, deoarece acest plan este prevăzut pentru o perioadă de doi ani.

4. Politica monetară a BNM și impactul său asupra crizei financiare mondiale. O economie deschisă, cum este și economia Republicii Moldova, nu poate să nu simtă efectele negative ale crizei financiare mondiale. De aceea, consider, că recomandările Comisiei Europene pot fi luate on considerare și de factorii de decizie din Republica Moldova. S-ar putea ca instrumentele de politică bugetar-fiscală să fie utilizate mai puțin, doar prin cheltuirea

rațională a banilor publici, dar consider, că instrumentele de politică monetară pot avea efecte pozitive mai rapide.

Prin instrumentele de politică monetară utilizate rigid de către BNM s-a reușit și, considerăm, că se reușește să se promoveze o politică capabilă de a diminua influența crizei financiare mondiale asupra sistemului bancar al Republicii Moldova.

De exemplu, au fost utilizate posibilitățile instrumentului de politică monetară pe termen scurt, cum este **rata dobnzii**, care prin decizia CA al BNM a fost stabilit la începutul lunii februarie 2009 on mărime de:

a) de **13,5 % anual la creditele overnight comparativ cu 15%** on perioada anterioară;

b) de **2,0 % anual la depozitele overnight, on comparație cu 3,5%** on perioada anterioară.

Această măsură are **ca obiectiv stimularea creditării** prin reducerea ratei dobnzilor.

Un instrument efectiv al politicii monetare utilizat de BNM on perioada crizei financiare mondiale este, de asemenea, **rata de bază** la creditele acordate pe termen lung (mai mare de 5 ani) on mărime de **10,0% anual, on comparație cu 10,5% anual**. Prin urmare, putem constata, că BNM urmărește realizarea obiectivului fundamental al politicii monetare de **reducere a prețurilor și, totodată, a inflației**, pe de o parte, iar pe de altă parte, sont create condiții pentru **dezvoltarea economiei** prin facilitarea posibilităților pentru agenții economici de a se credita la băncile comerciale la o rată a dobnzii mai redusă.

Aceste instrumente au influențat evoluția mijloacelor atrase de către bănci on lei moldovenești, on dolari americani

și on euro. De exemplu, din cele 16 bănci comerciale din Republica Moldova, la data de 06.09.2008 – considerată onceputul crizei financiare on Republica Moldova – vom menționa, că au avut o creștere a mijloacelor aflate on lei moldovenești numai 3 bănci (Victoriabank – 5,47%, Banca Comercială Rombnă (BCR) – 10,49% și ProCreditBank – 2,68%).

Analiza evoluției mijloacelor atrase on dolari americani de către băncile rezidente demonstrează că 6 bănci comerciale din Republica Moldova au obținut rezultate pozitive on perioada crizei financiare. Totuși putem concluziona, că volumul mijloacelor atrase a scăzut on comparație cu perioada anterioară crizei, ceea ce atestă o precauție a investitorului străin.

Analiza mijloacelor atrase de către băncile rezidente din Republica Moldova on euro (on formă de omprumuturi și depozite de la băncile străine) ne dau posibilitate să constatăm că investitorii străini au oncredere on sistemul bancar al Republicii Moldova, deoarece din cele 16 bănci care funcționează on Republica Moldova, 13 dintre ele au onregistrat rezultate pozitive de creștere a mijloacelor atrase on euro on perioada de criză financiară (septembrie 2008 – februarie 2009).

Cele menționate ne dau posibilitate să conchidem, că investitorii străini, on temei, au oncredere on sistemul bancar al Republicii Moldova, on politica monetară echilibrată a BNM.

Moldovei „Realizări ale Băncii Naționale a Moldovei și ale sistemului bancar pe parcursul a 17 ani de activitate”, BNM, 2008.

5. Realizări ale Băncii Naționale a Moldovei și ale sistemului bancar pe parcursul a 17 ani de activitate. www.bnm.md. E-mail: official@bnm.md.

6. Bloomberg; Comisia Europeană; The Economist; Forex; Business Week; Morgan Stanley; The Financial Times.

7. Pagina web a Băncii Naționale a Moldovei, rubrica „Politica monetară”, Ratele

On oncheierea acestui articol aș dori să-l citez pe președintele Republicii Franceze, Nicolas Sarkozy: „Ideea atotputerniciei pieței, care nu trebuie contrazisă de nici o regulă, de nici o intervenție politică, era o idee nebunească. Ideea, potrivit căreia piețele au ontotdeauna dreptate, era o idee nebunească... Criza actuală trebuie să ne incite să refondăm capitalismul pe o etică a efortului și a muncii, să regăsim un echilibru ontre libertate și regulă, ontre responsabilitate colectiva și responsabilitate individuală. Este necesar un nou echilibru ontre stat și piață... Trebuie să se instaleze un nou raport ontre economie și politică prin punerea on operă a unor noi reglementări. Autoreglarea, care rezolvă toate problemele, s-a terminat. Ideea că piața are ontotdeauna dreptate, nu mai este valabilă!”

BIBLIOGRAFIE

1. Legea Republicii Moldova cu privire la Banca Națională a Moldovei, nr.548-XIII din 21.07.95 (cu modificări și completări).

2. Legea instituțiilor financiare, nr. 550-XIII din 21 iulie 1995 (cu modificări și completări).

3. Politica monetară și valutară a Băncii Naționale a Moldovei pentru anul 2009. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 233-236 din 26 decembrie 2008.

4. Raportul Băncii Naționale a

dobânzilor, 2000-2008; Statistica, 2000-2008.

8. Pagina web a Băncii Centrale a Rusiei www.cdr.ru, rubrica „Аффайя ииееееа” è «Нòòèñòèèа», 2008-2009.

9. Pagina web a Băncii Naționale a României www.bnr.ro, rubrica „Politica monetară”, 2008-2009.

10. Raportul anual al Băncii Naționale a Moldovei, 2007.

REFERINȚE

¹ Legea instituțiilor financiare are ca obiectiv protejarea intereselor deponenților, păstrarea secretului depozitelor, neadmiterea riscului excesiv în sistemul financiar, promovarea unui sector financiar puternic și competitiv.

² Capitalul minim – suma minimă a capitalului de gradul I pe care banca trebuie să-o dețină, pentru a efectua activități financiare, desfășurate conform Legii instituțiilor financiare.

³ Raportul Băncii Naționale a Moldovei „Realizări ale Băncii Naționale a Moldovei și ale sistemului bancar pe parcursul a 17 ani de activitate”, BNM, 2008.

⁴ M2 - bani în circulație + depozite în MDL. Pe parcursul perioadei ianuarie – noiembrie 2007 masa monetară M2 s-a majorat cu 34,4 la sută în comparație cu sfârșitul anului 2006, constituind 16 781,1 mil. lei. În structura masei monetare M2 soldul depozitelor în monedă națională a constituit 10 696,0 mil. lei (creștere cu 46,0 la sută), iar cel al banilor în circulație s-a majorat cu 919,5 mil. lei (cu 17,9 la sută).

⁵ M3 - masa monetară $M3 = M2 + \text{depozitele în valută străină}$. M3 a înregistrat o creștere în această perioadă cu 31,1 la sută în perioada respectivă, constituind 25 639,1 mil. lei, inclusiv depozitele în valută străină cu 1785,2 mil. lei.

⁶ Baza monetară include banii în circulație (în afara sistemului bancar), rezervele bancare (rezervele băncilor în lei menținute în conturile corespondente la BNM și numerarul în casele băncilor) și depozitele la vedere ale altor organizații la BNM.

⁷ Vezi „Raportul anual al Băncii Naționale a Moldovei”, 2007.

⁸ Rata de bază pusă de BNM este, de fapt, rata de refinanțare pentru băncile comerciale care doresc să primească credit de la BNM, adică să se refinanțeze. Această rată influențează rata dobânzii pe piața capitalului bancar; este rata anuală a dobânzii la care BNM acordă credite în mod obișnuit.

⁹ Politica monetară și valutară a BNM pentru anul 2009. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 233-236 din 26 decembrie 2008.

¹⁰ REPO (repurchasing agreement) – este un contract privind împrumutul valorilor mobiliare (hărții de valoare) sub garanția mijloacelor bănești ori împrumutul de mijloace bănești sub garanția hărțiilor de valoare. Această operațiune se mai numește contract privind răscumpărarea hărțiilor de valoare. Contractul privește două obligații contrare opuse între părți – obligația de a vinde și obligația de a cumpăra. Esența directă a operațiunii REPO – a atrage resursele financiare necesare. Esența economică a operațiunii REPO – una din părți primește necesarul de resurse, cealaltă parte – oșii

completează deficitul temporar de hârtii de valoare și, totodată, oncasează o dobândă (%) pentru resursele creditare. Operațiunea REPO se efectuează, on temei, cu valori mobiliare de stat și se referă la operațiuni pe termen scurt – de la câteva zile până la câteva luni; on practica mondială se utilizează des termenul de 24 ore.

¹¹ **Rata de bază** on 2008 a devenit rata la principalele operațiuni de politică monetară pe termen scurt, fiind aplicată ca rata maximală la operațiunile de sterilizare a excesului de lichiditate și, respectiv, rata minimală la refinanțarea băncilor autorizate (vezi „Politica monetară și valutară a BNM pentru anul 2009”, Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 26. 12. 08, nr. 233-236, pag.103).

Prezentat: 13 februarie 2009.

Recenzent: Andrei COJUHARI, doctor habilitat on științe economice, profesor universitar.

E-mail: aap@aap.gov.md

VALOAREA NETRECĂTOARE A DIRIJISMULUI ECONOMIC

Andrei BLANOVSCI,
doctor on științe economice,
conferențiar universitar

SUMMARY

The constituent elements of the economic interventionism paradigm and their actuality for the recent global economic crisis prevention are examined in this article.

Anul 2008 va intra on istoria omenirii ca anul de debut al celei de-a doua crize economice mondiale (prima a avut loc ontre anii 1929-1933). Recenta criză a fost inițiată de prăbușirea sistemului financiar-bancar on SUA și on scurt timp a zguduit acest sistem și on celelalte țări ale lumii. Concomitent cu dereglarea sistemului financiar-bancar, au luat am-ploare fenomenele de criză on sectorul economiei reale.

Este oare declanșarea crizei mondiale menționate o ontomplare sau un produs istoric cumulativ de confruntări teoretice și practice?

1. Scurt istoric.

Timp de peste 150 de ani economia de piață a țărilor capitaliste s-a dezvoltat pe baza postulatelor (principiilor) teoretice elaborate de A. Smith on opera sa “Avuția națiunilor. Cercetare asupra naturii și cauzelor ei” (1776) și de alți adepți ai liberalismului clasic. Printre acestea vom menționa că activitatea economică se autoreglează de la sine prin sistemul prețurilor; piața este motorul reglementării economiei, acea “monă invizibilă”, care ghidează alegerile individuale spre binele tuturor; liberul joc al activităților individuale asigură on mod spontan realizarea interesului general;

suma bunăstării individuale este ansam-blul bunăstării naționale; orice ofertă oși creează automat cererea corespunzătoare; statul nu trebuie să intervină on activitatea economică; schimburile economice dintre țări nu trebuie să fie supuse controlului statului ș.a.

Punerea on practică a postulatelor menționate a contribuit considerabil la consolidarea și dezvoltarea economiei de piață, accelerarea progresului tehnico-științific, sporirea producției de bunuri ma-teriale și servicii, intensificarea relațiilor comerciale ontre țările lumii ș.a.

Onsă, pe măsura creșterii gradului de competitivitate a activității economice, intensificarea fluxurilor materiale și fi-nanciare, onsăși realitatea au demonstrat că multe din concepțiile liberalismului economic clasic și-au pierdut valoarea atot din punct de vedere teoretic, cot și practic. Printre acestea ținem să menționăm:

- autoreglarea spontană a activității economice prin mecanismul prețurilor libere;
- concepția “moinii invizibile”;
- legea “debușeeleor” a lui J. B. Say;
- teoria echilibrului economic gen-eral;
- teoria neamestecului statului on

activitatea economică;

- concepția lipsei șomajului involuntar ș.a.

Neconcordanțele postulatelor doctrinare ale liberalilor clasici cu fenomenele și procesele realității economiei de piață s-au accentuat odată cu intrarea economiei mondiale în criza generală din 1929-1933. Prăbușirea bursei de valori mobiliare din S.U.A. în 1929 a stopat brusc investițiile și a redus producția industrială la jumătate (în 1932 față de 1929), afectând, în forme specifice și cu intensități diferite economiile unor țări concrete¹. În Marea Britanie, ca și în alte țări capitaliste, au apărut fricțiuni și blocaje de mari proporții. Folosirea forței de muncă și a capacităților de producție, salariile au cunoscut o scădere accentuată, iar șomajul a devenit cronic. A avut loc dezechilibrarea balanțelor de plăți, dezorganizarea comerțului internațional, ieșirea de sub orice control a prețurilor, ruinarea a sutelor de mii de întreprinderi.

Criza a demonstrat incapacitatea doctrinei liberalismului economic clasic să ofere practici soluții viabile, în corespundere cu realitățile existente.

În asemenea împrejurări, a apărut necesitatea elaborării unei noi paradigme economice, capabile să scoată economia de piață din profunza criză generală. În astfel de paradigmă a fost elaborată de economistul britanic John Maynard Keynes (1883-1946), cunoscută cu denumirea de **dirijism economic**.

2. Conținutul și valoarea dirijismului economic.

J. Keynes pornește în analiza cauzelor crizei menționate de la ideea că economiile bazate pe piață se pot salva de la prăbușire dacă societatea, le supune, cu ajutorul statului, organizării, controlului și dirijării².

În opinia sa, economia de piață a propulsat civilizația industrială a omogenității, dar tot ea, lăsată să se dezvolte de la sine, a condus societatea spre pragul decăderii. Acumularea capitalului, bazată pe principiul înecității, a făcut ca echilibrul economic să fie încălcat, în sensul că oferta de mărfuri și servicii a depășit cererea solvabilă, cerere, pentru care există mijloace de plată. Fiindcă nu este suficient să ai nevoie de mărfuri, trebuie să mai ai și cu ce să le plătești.

Economia de piață, privită de economiștii clasici numai sub aspectele sale pozitive, iar de cei socialiști - numai sub latura ei negativă, cerea să fie resupusă unui examen critic, din care să rezulte remediile ce-i trebuie aplicate. În astfel de reexaminare a fost efectuată de J. Keynes în lucrarea sa „Teoria generală a folosirii forței de muncă, a dobânzii și a banilor” (1936).

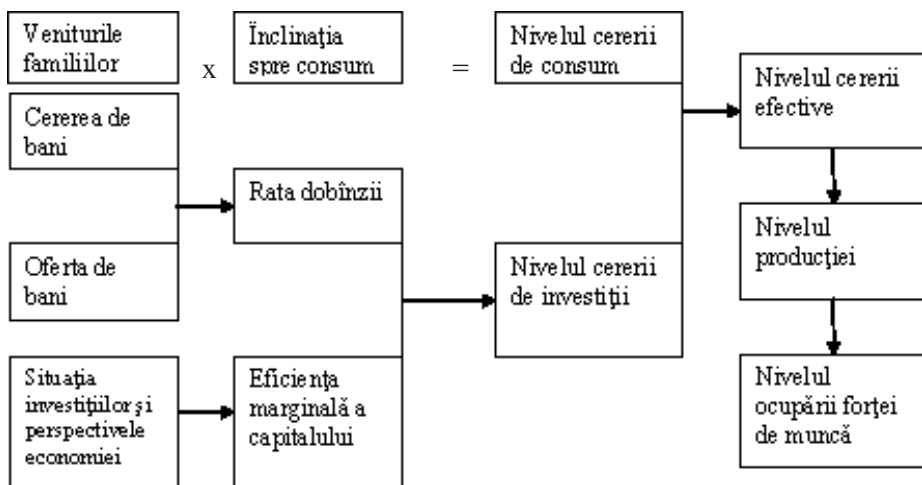
Noua viziune este axată pe ideea că economia de piață, ca formă de activitate economică, este bună în principiu, dar dezvoltarea sa este determinată de acțiunea unor legi (înclinății) psihologice fundamentale ale oamenilor care, lăsate să acționeze de la sine, influențează nefavorabil echilibrul economic, generând crize, șomaj și alte fenomene negative, pe care oamenii nu le-ar mai putea suporta. Prin acțiuni chibzuite din partea statului, fenomenele negative ale economiei de piață, neputând fi lichidate, pot fi menținute în limite rezonabile și transformate în factori dezechilibratori în factori propulsori ai progresului economico-social.

În analiza realității economice, J. Keynes a căutat un echilibru static, pe termen scurt (este cunoscută formula sa: „Pe termen lung vom fi cu toții morți”.) Pentru soluționarea problemei menționate, supune examinării trei situații esențiale ale

economiei: (1) raportul dintre economia reală de bunuri și servicii și economia fictivă (simbolică) a banilor și creditului; (2) relațiile dintre indivizi și întreprinderi, pe de o parte, și dintre primii și sectorul economic public, pe de altă parte, și (3) rolul ofertei și, respectiv, al cererii (producției și consumului) în modul de funcționare a economiei.

Analiza minuțioasă i-a permis lui J. Keynes să formuleze următoarele concluzii: economia reală depinde în întregime de economia fictivă, sectorul economic public este sectorul eficient și are un rol important în dezvoltarea economiei; agenții economici particulari nu au puterea să influențeze mecanismele macroeconomice; cererea este determinantă de evoluția fenomenelor economice. Mai mult, el a argumentat teza, potrivit căreia în toate țările dezvoltate există o tendință permanentă a unui exces de economisire a investițiilor, care se datorează repartiției inegale a venitului național și care conduce în mod inevitabil la apariția șomajului involuntar.

J. Keynes a elaborat, pe baza principiilor astfel ca model schematic:

Modelul economic keynesist

ilor teoretico-metodologice menționate, doctrina dirijismului economic constituită din următoarele trei părți componente:

- modelul economic;
- legile psihologice fundamentale;
- politica economică.

Modelul economic. Problema fundamentală care l-a preocupat pe J. Keynes a fost șomajul. De aceea, el și-a propus să descopere circumstanțele, care determină volumul ocupării forței de muncă. Răspunsul este următorul: volumul ocupării forței de muncă depinde de punctul de întretăiere dintre funcția ofertei globale și funcția cererii globale de forță de muncă. Anume în acest punct se realizează starea de echilibru economic. Pentru a demonstra această concluzie, J. Keynes a construit un model economico-matematic bazat pe cinci mărimi macroeconomice:

- volumul folosirii forței de muncă pe care l-a notat cu litera E;
- venitul național – V;
- consumul curent total – C;
- investițiile totale – I;
- economiile totale – S.

Modelul keynesian poate fi prezentat

Fig. 1. Sursa: Mihai Tudosia, *Doctrine economice*, Edit. Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1993. - P. 217.

Din acest model rezultă că:

1. Veniturile familiilor raportate la onclinațiile spre consum determină nivelul cererii de consum.

2. Cererea de bani și oferta de bani determină rata dobânzii.

3. Volumul investițiilor influențează perspectivele dezvoltării economiei naționale.

4. Nivelul cererii de consum și cererii de investiții determină nivelul cererii efective.

5. Nivelul cererii efective influențează on mod direct nivelul producției de bunuri și servicii.

6. Nivelul producției determină nivelul ocupării forței de muncă și, ca urmare, a creșterii veniturilor populației.

J. Keynes a elaborat, on baza modelului economic, ecuația echilibrului și dezechilibrului economic.

I. Ecuația echilibrului:

$$V=C+I$$

$$\text{sau } S=V-C$$

$$\text{sau } I=S.$$

II. Ecuația dezechilibrului:

$$V>C+I$$

$$\text{sau } S>V-C$$

$$\text{sau } S>I.$$

On cazul on care $V=C+I$, $I=S$, cererea și oferta se echilibrează, se investesc on toate economiile, crizele și șomajul dispar, economia funcționează normal.

On realitate, relația cerere-ofertă nu se află ontotdeauna on stare de echilibru. Dezechilibrul de forma $V>C+I$ sau $S>I$ este dăunător și statul trebuie să intervină pentru eliminarea lui. Statul trebuie să intervină pentru a preveni apariția dezechilibrelor, iar cond ele există - pentru a

le onlătura.

On viziunea lui J. Keynes, dirijismul nu semnifică planificarea centralizată, ci coordonarea procesului decizional la nivel macroeconomic de către stat, cu condiția că aceste decizii să stimuleze inițiativa privată. Pledond pentru intervenția masivă a statului on activitatea economică, J. Keynes a deschis o nouă cale on gondirea și politica economică.

Examinond cauzele dezechilibrului economic, J. Keynes a argumentat că acestea se află on psihologia, on comportamentul oamenilor. De aceea măsurile privind realizarea echilibrului economic trebuie să includă următoarele trei legi:

a) legea onclinației spre consum;

b) legea imboldului spre investiții;

c) legea onclinației spre lichiditate.

On conformitate cu acțiunea **legii onclinației spre consum** oamenii sunt dispuși să-și sporească cheltuielile de consum atunci cond le cresc veniturile, dar on mai mică măsură decot sporirea veniturilor. O parte din sporul de venit ei, din multiple motive, sunt onclinați să o economisească.

Legea imboldului spre investiții se manifestă ca o tendință a agenților economici de a investi și de a crea noi locuri de muncă acolo și atunci, unde și cond ontrevăd perspectiva obținerii unui profit normal. On caz contrar, ei preferă un alt plasament al capitalului bănesc acumulat, fapt care influențează negativ consumul productiv, cu efecte asupra rămonerii on urmă a cererii față de ofertă.

Legea onclinației spre lichiditate se manifestă prin tendința oamenilor de a păstra bani lichizi pentru necesitățile ce pot apărea on intervalul dintre obținerea venitului și cheltuirea lui pentru desfășurarea unor afaceri, depășirea unor calamități

naturale ș.a.

Prin manifestarea legilor menționate, o parte a economiilor nu se investește ($S > I$) și se ajunge la o stare de dezechilibru de forma: $V > C + I$; respectiv, ocuparea forței de muncă este parțială, scad veniturile, cererea și altele. În astfel de condiții, statul este chemat să elaboreze și să realizeze măsuri de politică economică adecvată funcționării echilibrate a economiei naționale.

Politica economică. Cercetarea componentelor crizei economice mondiale i-a permis lui J. Keynes să propună o politică economică dirijistă capabilă să reanimeze economia de piață din timpurile respective. Temelia acestei politici a constituit-o ocuparea cât mai deplină a forței de muncă pentru asigurarea unei creșteri economice durabile. Pornind de la concepția, conform căreia nivelul folosirii forței de muncă și volumul producției depind de cererea efectivă, J. Keynes argumentează că orice politică anticriză trebuie să includă următoarele trei componente esențiale:

- menținerea cererii de consum curent prin excluderea reducerii salariilor. Orice scădere a salariilor reale, adică a puterii de cumpărare, va antrena reducerea consumului, factor determinant al cererii efective. Cererea efectivă trebuie stimulată nu numai prin intermediul salariilor, dar și prin intermediul impozitelor;

- statul este chemat să suplineze în mod direct insuficiența investițiilor private printr-o politică de investiții publice, recurgând, mai ales, la lucrări publice de mare amploare;

- reglementarea de către stat, prin intermediul Băncii Naționale, a ratelor dobânzii, a stabilității monedei naționale. Concomitent, statul trebuie să promoveze o politică a creditului ieftin și de control

a masei monetare aflate în circulație.

Doctrina dirijismului economic a avut un ecou puternic și o aplicare imediată. Ea a contribuit în mod direct la ieșirea economiilor din țările occidentale din criză și prosperarea lor ulterioară. Concepțiile keynesiene au predominat teoria și practica țărilor cu economie de piață peste patru decenii (1936-1980). Realizarea lor a contribuit la reducerea șomajului, atenuarea fenomenelor de criză, creșterea economică fără precedent.

În condițiile intensificării complexității vieții economice, fluxurilor materiale și financiare, proceselor migraționiste și integraționiste, precum și a accentuării fenomenelor de globalizare a economiei dirijismul de tip keynesian necesită să fie aplicat pretutindeni. Realitatea a fost însă alta. În funcție de situație și de țară, economiștii au început să oscileze între a fi keynesiști (așa cum spunea președintele S.U.A. Richard Nixon, “noi toți suntem keynesiști”) și a renunța totalmente la acest curent de gândire (“keynesismul merită de a fi pus în muzeu”, afirmau neoliberalii).

3. Neoliberalii și recenta criză economică mondială.

Începând cu deceniul al optulea și, în special, după 1980, împotriva dirijismului economic de tip keynesian s-au ridicat economiștii de “credință” neoliberală (numiți și neoliberali), printre care un rol marcant l-a jucat austriacul Friedrich von Hayek (1899-1992) și americanul Milton Friedman (1912-2007).

Fr. Hayek și adepții săi au respins ferm orice intervenție a statului în activitatea economică. În viziunea lor, economia de piață este un sistem care se autoreglează spontan, în primul rând, prin intermediul prețurilor. Libertatea, afirmă neoliberalii,

este mai importantă decot prosperitatea economică. De aceea, orice formă de intervenție care limitează libertatea, este inadmisibilă. Statul nu trebuie să intervină în economie decot pentru a proteja piața. Acestea și alte postulate neolibérale poartă, desigur, amprenta anarhismului economic.

Neoliberalii (mai ales, M. Friedman) neagă intervenția statului nu numai în sfera materială de producție, dar și în cea monetară. În viziunea lor, statul trebuie să se abțină de la promovarea politicii monetare active. El trebuie să țină la “regula de aur” a creșterii masei monetare în același ritm cu cea a produsului intern brut. Ceea ce se cere pentru asigurarea echilibrului și creșterii economice este, în opinia monetariștilor neoliberali, reducerea intervenției guvernamentale. Porghiile de care dispune statul ar urma să fie folosite în vederea asigurării unui cadru monetar stabil pentru o economie în viziunea noastră, elaborarea și aplicarea unui set de acțiuni comune de politică economică dirijistă ar eficientiza eforturile statelor în soluționarea problemelor anticriză.

liberă. În această concepție, toate celelalte proporții urmează să se stabilească prin intermediul pieței: producție-consum, ocuparea forței de muncă, evoluția prețurilor și a veniturilor, repartizarea veniturilor ș.a. După cum vedem, și în acest domeniu de importanță deosebită există o onclinație spre anarhism.

Aceste și alte concepții de factură neoliberală au constituit conținutul teoretic al programelor de guvernare în țările cu economie de piață contemporană. Pornind de la negarea măsurilor de intervenționism statal, instituțiile publice din aceste țări s-au ondepărtat în ultimele decenii de la dirijarea activității economice și financiare, fapt care a cauzat declanșarea recente crize mondiale.

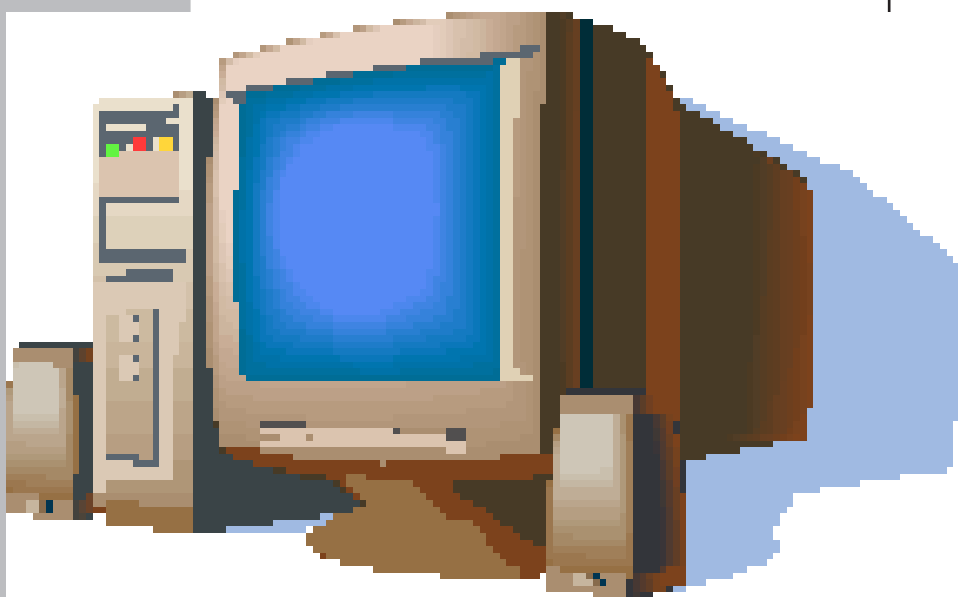
În ultimul timp, toate statele s-au implicat în reanimarea sistemelor financiare și a sectorului economic real zguduite de criză. În fond, acțiunile lor sunt identice cu cele recomandate de J. Keynes, însă au un caracter disperat, lipsit de unitate. În

BIBLIOGRAFIE

1. Aurel Iancu. *Tratat de economie*, vol. I, Editura Economică, București, 1993. - P. 36.
2. Ivanciu Nicolae-Vălceanu. *Tratat de doctrine economice*, Editura Ramo, București 1996. - P. 170.
3. Mihai Tudosia. *Doctrine economice*, Editura Universității “A.I. Cuza”, Iași, 1993. - P. 217.
4. Andrei Blavovschi. *Doctrine economice*. Editura A.A.P., Chișinău, 2004.
5. Adam Smith. *Avuția națiunilor*, vol. I, II, Chișinău, 1992.
6. John Keynes. *Teoria generală a folosirii forței de muncă, a dobonzii și a banilor*, București, 1970.

Prezentat: 22 ianuarie 2009.

Instruirea funcționarilor publici:
strategii și tehnologii noi

PEDAGOGUL SOCIAL ȘI ASISTENTUL SOCIAL - DOMENII DE INTERVENȚIE

Dumitru PATRAȘCU,
doctor habilitat on științe pedagogice, profesor
universitar, șef Direcție management public,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova
Elena DAVIDESCU,
lector universitar superior,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

SUMMARY

In the article it is treated the evaluation of professors and educational managers. It is clarified the notion of performances, the performance characteristics. It is discussed the standard of performance of professors/managers and indices of standards. Performance evaluation is proposed under criteria, with a certain goal and objectives. There are set evaluation stages, methods, techniques, and errors.

On societatea modernă, asistența socială a devenit o activitate complexă, multidisciplinară și onalt specializată. **Profesia de asistent social** a evoluat foarte rapid on ultima perioadă de la asistarea cu mijloace clasice de ordin material, psihologic și social a persoanei aflate on dificultate la asistența grupurilor, a comunităților cu probleme sociale aflate temporar on criză. Asistentul social joacă un rol esențial on conștientizarea necesităților și drepturilor ce le au persoanele sau grupurile aflate on nevoie on scopul găsirii unor soluții corespunzătoare

de integrare normală a acestora on viață, de incluziune socială. Asistentul social oferă celor aflați on dificultate posibilități de cunoaștere și acces la servicii specializate, orientându-i către onțelegerea corectă a cadrului legislativ de protecție socială. On practica asistenței sociale onțelnim atbt domenii tradiționale de intervenție, cbt și domenii moderne, iar problematica socială apărută de-a lungul timpului a impus apariția unor noi metodologii. Probabil, on viitor vor apărea noi domenii, on funcție de problemele sociale de la momentul respectiv. Printre domeniile

tradiționale de intervenție menționăm: asistența socială centrată pe bunăstarea copilului (integrare/reintegrare familială, adopție și plasament familial, îngrijire rezidențială), asistența socială a familiei (consiliere, educație, planificare), asistența socială a persoanelor vârstnice, asistența socială a persoanelor cu dizabilități, asistența socială a persoanelor sărace etc. Ca domenii moderne de intervenție există: asistența socială a persoanelor dependente de droguri și alcool, asistența socială a persoanelor afectate de HIV/SIDA, asistența socială a copiilor străzii, asistența socială a copiilor abuzați, asistența socială a familiilor cu probleme (dezorganizate, fără adăpost, violență domestică), instituții totale (onchisori, spitale, centre de plasament).

Majoritatea studenților de la facultățile de asistență socială se întreabă: unde poate fi practică această profesie? Putem lista următoarele sectoare sociale în care prezența asistentului social este absolut necesară: sectorul de protecție socială, administrație publică (primării, consilii locale), sectorul sanitar (spitale, policlinici, dispensare), sectorul educațional (școli, licee), sistemul de justiție (serviciul de probațiune), biserica (instituțiile religioase), organizațiile neguvernamentale.

Grupurile-țintă ce reprezintă câmpul de acțiune în asistența socială sunt următoarele: persoane sărace, șomeri, victime ale violenței domestice, persoane discriminate și izolate social, persoane cu handicap, copii abuzați (fizic, emoțional, sexual) și maltratați, persoane care se confruntă cu probleme maritale, bătrâni, delincvenți, persoane ce abuzează de droguri și alcool, care se confruntă cu încălcarea drepturilor omului, familii monoparentale, familii aflate în divorț

și separare, persoane fără adăpost, homosexuali, persoane care se confruntă cu pierderi multiple, boală mentală, prostituție și trafic de persoane, refugiați, persoane suicidare, cu HIV/SIDA, instituționalizate. În procesul practic de rezolvare a problemelor întâlnim planuri de intervenție care pot fi dezvoltate fie la nivel individual (abandon școlar, violență domestică), la nivel comunitar/grup (tensiuni și violențe de natură etnică, instituții totale) sau la nivel socioglobal (rețeaua de asistență socială, sistemul legislativ, cooperare instituțională). Există câteva roluri practice în intervențiile de asistență socială: consilier (pentru indivizi, familii, grupuri), consultant, formator, planificator al politicilor sociale, manager de caz (evaluarea nevoilor, plan de acțiune, proceduri de intervenție, evaluare), avocat social (pledarea pentru cauza clientului în fața diverselor instituții).

La ora actuală, pedagogia socială reprezintă o necesitate recunoscută de către majoritatea specialiștilor, ca un serviciu educațional important pentru dezvoltarea comunitară alături de celelalte servicii publice (sănătate, protecție socială). Fundamental pentru viitorii pedagogi sociali este înțelegerea esenței acestei profesii. Teoria pedagogiei sociale conține trei elemente structurale extrem de importante:

- a) pedagogul social (educatorul social);
- b) persoana asistată (client, copil, elev, beneficiar);
- c) mediul social.

În cadrul acestor relații se desfășoară procesul de rezolvare a problemelor. Lipsa unuia dintre aceste elemente structurale face dificilă orice încercare de aducere a clientului la parametrii funcționali din punct de vedere social.

Pedagogul social, ca prim element structural, este cel care asistă clienții în rezolvarea propriilor probleme. El intervine atunci când persoanele se confruntă cu diverse dificultăți, cu imperfecțiunea și diverse alte probleme. Misiunea pedagogului social se regăsește în participarea la rezolvarea problemelor sociale comunitare, în creșterea calității vieții grupurilor sociale vulnerabile, în îmbunătățirea funcționării sociale a persoanelor, întrucât reface ceea ce a fost dereglat. Conceptul de **educație** este considerat a fi „inimă” pedagogiei sociale, întrucât pedagogul social contribuie la tratarea bolilor sociale, societății în ansamblu atât prin terapie socială, consiliere, cât și prin schimbare socială. De aceea, în practică, un bun pedagog social are nevoie, în primul rând, de deprinderi, apoi de cunoștințe teoretice (psihologie socială aplicată, teorii și metode specifice de intervenție, psihologie, informatică și statistică, drept, psihopatologie și alte discipline aplicative) și nu în ultimă instanță de vocație, condiție primordială în practicarea profesiei de educator social. La baza acordării ajutorului în procesul de rezolvare a problemelor se află câteva valori fundamentale: valori orientate spre individ (respect față de persoană, demnitate, respectarea intimității, dreptul la opțiune, confidențialitate) și valori orientate spre comunitate (respect față de tradițiile și modelul cultural local, cooperarea cu actorii locali, adaptarea la specificul comunității).

Dreptul de a beneficia de educație socială este un drept universal al tuturor persoanelor și se acordă în conformitate cu legislația fiecărei țări.

Ca **obiective** ale intervențiilor de asistență socială distingem: schimbarea socială prin ajutarea clienților să

funcționeze la parametrii normali din punct de vedere social, rezolvarea problemelor sociale la nivel comunitar, dezvoltarea personală, realizarea incluziunii sociale, eliminarea formelor de violență la nivel comunitar etc. Toate aceste obiective au ca finalitate satisfacerea nevoilor sociale, acestea reprezentând „...ansamblul de cerințe indispensabile fiecărei persoane pentru asigurarea condițiilor de viață în vederea integrării sociale”.

Pedagogia socială funcționează în anumite contexte sociale, culturale, legislative, politice și economice, acestea constituind cel de-al treilea element structural prezent în „paradigma pedagogiei sociale”. Gradul de dezvoltare a societății, ideologia pe care se bazează guvernele, voința politică și gradul de asumare a responsabilităților constituie un mediu favorabil sau mai puțin favorabil dezvoltării programelor de educație socială. Pedagogia socială asigură asistarea persoanelor și a grupurilor în definirea propriilor probleme, identificarea dezechilibrelor dintre indivizi și mediul social, identificarea potențialului de rezolvare sau ameliorare a problemelor, funcționarea socială normală a clientului.

Pedagogul social creează premisele pentru a depăși cu succes situațiile dificile, uneori de criză prin care trec la un moment dat clienții săi, ajutându-i să devină capabili să-și gestioneze propria existență. Pedagogul social intermediază relația dintre necesitățile clienților și cele ale societății. Pedagogul social se implică atunci când între client și mediul în care trăiește se manifestă sau există pericolul să se dezvolte un dezechilibru. Atunci pedagogului social îi revine sarcina de a determina cauzele dezechilibrului și de a ameliora această stare de fapt.

Un principiu de bază al activității pedagogului social îl constituie obligația de a nu se substitui clientului său în acest proces, ci de a-l sprijini în vederea atingerii scopului propus: de a-i asigura abilitățile necesare pentru o viață independentă.

Pedagogia socială, ca domeniu important al educației, se ocupă atât cu teorie, cât și cu practică de situațiile de viață dificile ale oamenilor considerați izolați sau ca grup și de mediul lor de viață. Sarcina specifică pedagogiei sociale constă în crearea pentru acești oameni, respectiv grupuri, a premiselor pentru depășirea situațiilor grele cu care se confruntă. Aceasta se realizează printr-o funcție de intermediere între necesitățile individului și cele ale societății.

O caracteristică a profesiei de pedagog social provine din aceea că relația cu clientul este o relație de susținere pe termen lung, ceea ce subliniază diferența față de ritmul activităților pedagogului social. Abordarea problemelor, cu care se confruntă pedagogul social în procesul de onsoțire a vieții de zi cu zi a clienților săi, implică un timp mai îndelungat, precum și o relație intensivă. Principala atribuție a pedagogului social este organizarea comună a vieții și activității cotidiene, cu indivizi separați sau cu grupuri. Astfel, pedagogul social completează sau onlocuiește parțial funcțiile familiei.

Principiul acordării asistenței psihologice, pedagogice și sociale este fundamental pentru profesiunea de pedagog social. Profesia de pedagog social se bazează pe valorile ajutorării, pe demnitatea și valoarea persoanei, pe importanța relațiilor interumane, pe integritatea etică și competența în practică. Cu aceste valori ca principii definitorii, obiectivele pedagogiei sociale sunt:

- îmbunătățirea funcționării societății și amplificarea interacțiunilor indivizilor, familiilor, grupurilor, organizațiilor și comunităților prin implicarea acestora în atingerea obiectivelor, dezvoltarea resurselor, prevenirea și soluționarea dificultăților;

- dezvoltarea unor programe de cercetare și utilizarea rezultatelor acestora, a cunoștințelor și a deprinderilor care îmbunătățesc practica asistențială.

Pedagogul social mai poate fi denumit consilier social, educator social, educator de sprijin. Caracteristica de bază a profesiei de pedagog social este focalizarea simultană atât pe persoane, cât și pe mediile sociale și fizice care le influențează. În primul rând, pedagogii sociali fac eforturi menite să „amplifice capacitățile oamenilor de onfruntare și soluționare a problemelor de dezvoltare”. Ei colaborează cu clienții în evaluarea trebuințelor pentru o bună funcționare socială, prelucrează informațiile astfel încât să le sporească clienților capacitatea de a descoperi soluții, dezvoltă deprinderi pentru soluționarea problemelor de viață și creează suportul schimbării.

În al doilea rând, pedagogii sociali conectează clienții la resurse și servicii, o strategie vitală în orice proces de schimbare. Ei nu fac doar legătura între clienți și servicii, ci susțin beneficiile optime, dezvoltă rețele de comunicare între organizațiile din rețeaua lor de servicii sociale și fac posibil accesul la resurse. În cazul în care resursele necesare nu există, practicienii generează noi oportunități, programe și servicii. Ca proces de colaborare și consultanță, pedagogul social se bazează pe cunoștințele, valorile și deprinderile acumulate ale clienților pentru clarificarea problemelor, recunoașterea

punctelor tari, discutarea opțiunilor și identificarea potențialelor căi de acțiune. On calitate de consultanți, pedagogii sociali oși mobilizează clienții respectându-le competențele, apelând la punctele lor tari și colaborând cu ei pentru găsirea unor soluții. Aceste activități de consultanță distribuie asistenții sociali on rolurile de mobilizator, facilitator, planficator.

Pedagogul social angajează indivizii, familiile și grupurile mici on procese de consiliere, astfel el oncurajează acțiunea ajutând „oamenii să-și identifice nevoile, să-și clarifice problemele și să-și dezvolte capacitatea de a le soluționa eficient” (Brieland, Costin și Atherton, 1985, p. 159). Cu alte cuvinte, ca mobilizator, pedagogul social devine un agent al schimbării care „utilizează diverse abordări on vederea asigurării condițiilor necesare clienților pentru atingerea obiectivelor lor, soluționarea problemelor de viață, angajarea on procesele naturale de dezvoltare și ondeplinirea sarcinilor lor” (Maluccio, 1981, p. 19). On contextul lucrului cu grupuri, pedagogul social ajută „grupul să-și dezvolte cultura de sprijin on cadrul căreia membrii grupului pot să conteze unii pe alții pentru ajutor reciproc on depășirea problemelor” (Toseland și Rivas, 1998, p. 254). On calitate de mobilizatori, practicienii se consultă cu sistemele-client individuale și familiale pentru ombunătățirea funcționării sociale prin modificarea comportamentului, a modelelor relaționale și a mediilor sociale și fizice. On calitate de specialiști on resurse educaționale pentru grupuri formale, educatorii sociali fac prezentări, mediază forumurile publice și conduc sesiunile grupurilor de lucru. Uneori, instructorii sunt angajați să se ocupe de organizare; alteori, organizațiile oncheie contracte cu pedagogii sociali

pentru asigurarea unor cursuri specifice de instruire. Instructorii eficienți selectează metodele și materialele-sursă pe baza cercetărilor privind educația adulților, schimbarea atitudinii și metodele de onvățare. Strategiile de instruire de succes necesită o evaluare atentă a trebuințelor de dezvoltare a personalului, exprimarea clară a obiectivelor urmărite de organizație, abilitatea de a transmite informațiile prin intermediul unor formate adecvate de instruire și un proces de evaluare concretă. On rolul de informatori, pedagogii sociali diseminează on comunitate informații cu privire la organizațiile publice și private care furnizează servicii psihologice, pedagogice și sociale, făcând, astfel, mai accesibile serviciile.

Atribuții și responsabilități ale pedagogului social (conform standardului ocupațional):

- crearea, respectiv dobândirea premiselor pentru satisfacerea nevoilor primare umane on planurile: fizic, sufletesc și intelectual pentru clienții lor (noțiunea de client se referă la copiii și tinerii din casele de copii, actualmente centre de plasament, care sunt ajutați și sprijiniți de un pedagog social);
- planificarea, realizarea și verificarea proceselor de dezvoltare educativă ale fiecărui individ și ale conviețuirii sociale a grupului;
- colaborarea cu parteneri din interiorul și exteriorul instituțiilor, colegi de breaslă, asistenți sociali, părinți, profesori, medici, psihologi;
- desfășurarea muncilor administrative și organizatorice, precum actualizarea dosarelor personale, ontocmirea de rapoarte, munca de concepție ș.a.

Din cele expuse anterior se conturează **finalitățile profesionale on pedagogia**

socială:

- pedagogul social este o persoană de referință în relațiile cu copiii sau tinerii în cadrul unei comunități educative;

- pedagogul social înțelege educația ca pe un proces conștient și orientat spre un scop, acest lucru solicitând angajamentul său perseverent, generos și optimist;

- pedagogul social își însușește cunoștințe de specialitate în domeniul psihologiei, pedagogiei, sociologiei, precum și temeinice cunoștințe de cultură generală, cu scopul de a le aplica în practica educațională. În plus, el dezvoltă capacități practice de acțiune educativă;

- pedagogul social este calificat pentru a completa sau a prelua parțial sau total sarcinile familiei copilului. Totodată, el își asumă rolul de completare sau de substituie a acestei familii;

- pedagogul social planifică, realizează și evaluează procesul dezvoltării copilului / tânărului;

- el îl ajută să devină un adult conștient de sine, responsabil și integrat în societate. Copilul este sprijinit pe toate planurile dezvoltării sale (biologic, intelectual, moral, afectiv, comportamental, artistic și social), pentru ca în momentul părăsirii instituției de protecție să fie apt pentru o existență autonomă;

- pedagogul social conduce și evaluează procesul dezvoltării vieții sociale a grupului de copii / tineri;

- pedagogul social cunoaște competențele și sarcinile specialiștilor și ale autorităților și poate decide, la nevoie, în interesul copilului, forma de colaborare cu aceștia;

- pedagogul social este responsabil atât în fața copilului sau tânărului, cât și în fața societății.

Câmpul de acțiune al pedagogilor so-

ciali. Domeniile de acțiune ale pedagogului social sunt extinse. De cele mai multe ori, ele se interferează cu câmpurile de acțiune ale altor profesii din sfera socială, precum cele ale: asistentului social, psihopedagogului, pedagogului școlar, pedagogului de recuperare, psihologului, sociologului etc. Activitatea pedagogilor sociali se desfășoară cu precădere în casele de copii (școlari și preșcolari), internate școlare, școli de reeducare, centre de primire pentru minori, școli ajutoare cu internat. Centrul de greutate în profesiunea de pedagog social cade pe organizarea activităților în comun cu preocupările cotidiene ale clienților săi. Aceasta presupune sarcini specifice de tipul:

- asigurarea nevoilor de bază ale clienților în domeniul fizic, psihic, cognitiv, social;

- construirea relațiilor cu clienții: suport și consiliere;

- planificarea, realizarea și evaluarea procesului dezvoltării personalității clientului;

- educația individuală: suport și dezvoltare;

- organizarea vieții în comun, alături de client în cadrul grupului social;

- reintegrarea clienților: training practic pentru viață, orientare școlară și profesională etc.;

- colaborarea cu factorii implicați la nivel instituțional și cu persoane din afara instituției;

- asigurarea intervenției pedagogice la standarde de calitate.

Pedagogul social își poate desfășura activitatea în:

1. *Instituții cu internare de lungă durată și staționare (pentru diagnostic, terapie, reorientare):*

- case de copii pentru școlari și

preșcolari;

- case de tip familial;
- cămine-atelier pentru handicapați, bolnavi psihic, disociali;
- centre pentru copii cu tulburări de comportament;
- centre pentru adolescenți și adulți cu tulburări de comportament;
- familii curative;
- centre de plasament temporar (pentru mame cu copii);
- centre de reabilitare pentru dependenți (de alcool, droguri);
- centre pentru handicapați, bolnavi mintal etc.;

- centre de reeducare;

- școli ajutătoare cu internat;

- clinici psihiatrice;

- internate școlare;

- spitale.

2. Centre de zi și unități ambulatorii:

- centre / ateliere de zi pentru handicapați;
- centre de zi pentru dependenți;
- centre de zi pentru „copiii străzii”;
- proiecte de integrare profesională pentru șomeri, adolescenți, adulți;
- centre de ontbînire pentru tineret;
- centre de joacă de tip “Robinson”;
- centre de consiliere pentru copii, adolescenți, familii;
- ajutor sociopedagogic pentru familie;
- centre de educație multiculturală;
- pedagogie socială școlară;
- centre de animație, inclusiv pentru bătrbni.

Principalele activități pe care pedagogul social le desfășoară on aceste

domenii sunt:

- activități de integrare;
- activități de resocializare;
- activități de suport, stimulare, acompanyere;
- activități socioculturale.

Pedagogul social poate să realizeze on cadrul unor echipe multidisciplinare și:

- *activități sociostructurale*: planificare, consilierea diverselor instituții, organizarea unor servicii sau instituții sau a infrastructurii;

- *activități sociopolitice*: on folosul unor grupe defavorizate sau marginale.

Dintre domeniile de lucru ale pedagogului social, prezentate mai sus, on Moldova se regăsesc, deocamdată:

- case de copii școlari și preșcolari;
- case de tip familial;
- centre de plasament temporar;
- cămine-atelier;
- centre de reeducare;
- centre de primire;
- școli ajutătoare cu internat;
- internate școlare;
- clinici psihiatrice, spitale;
- centre de zi pentru “copiii străzii”;
- centre de consiliere pentru copii, apartamente asistate;
- cluburi pentru copii și tineri, ajutor sociopedagogic pentru familie.

Concluzii. Pedagogia socială este o profesie care oferă sprijin pentru indivizii, grupurile și comunitățile dintr-o societate aflată on schimbare și creează condițiile sociale favorabile bunăstării oamenilor și societății. **Pedagogia socială** promovează schimbarea socială, soluționarea problemelor on relațiile interumane, precum și mobilizarea și participarea oamenilor pentru creșterea bunăstării. Utilizbnd teorii

despre comportamentul uman și sistemele sociale, asistența din partea pedagogului social intervine în punctele în care oamenii interacționează cu mediul.

BIBLIOGRAFIE

1. Sorin Cristea. Curriculum pedagogic, partea I, EDP, București, 2006.
2. Loredana Drobot. Pedagogie socială, EDP, 2008.
3. George Neamțu. Tratat de asistență socială, Polirom, Iași, 2003.
4. Cristea S., 2000, Dicționar de termeni pedagogici, București.
5. Bruna Zani, Augusto Palmonari. Manual de psihologia comunității, Polirom, Iași, 2003.
6. Șleahțișchi M. Psihopedagogia socială, Ed. Știința, Chișinău.
7. M. Cozărescu (coord.). Formare în pedagogia socială, București, 1999.
8. Социальная педагогика. Курс лекций. Учеб. пособие под. ред. М. А. Галагузовой, Москва, 2003.

Prezentat: 21 ianuarie 2009.

Recenzent: Nadejda OVCEARENCO, doctor în pedagogie, conferențiar universitar.

E-mail: dimitru.patrascu2008@yahoo.com

PERSPECTIVE ȘI OPORTUNITĂȚI DE IMPLEMENTARE A TEHNOLOGIILOR INFORMAȚIONALE ȘI COMUNICAȚIONALE ON SISTEMUL ELECTORAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Teodora GHERMAN,
doctor on pedagogie, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova
Ala MUȘCHEI,
masterand on relații internaționale, anul I,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

This article is putting forward a contextual analysis of the remote electronic voting systems, derived from the changes in the technological, economic, social, cultural and organizational, and theoretical framework from which this (Social Science) is made of.

Thus, this article emboss the issues of technical, social, political, organizational and behavioral nature regarding the introduction of new information technologies for Moldova, suggesting in this way solutions for reduction of absenteeism at the ballot boxes. Implementation of the mandatory voting in the first instance and subsequently of the electronic one, in parallel with traditionally vote would assure the express of the voting right for the country's citizens.

Implementation of large-scale systems for remote electronic voting would be in concordance with the dynamic of the global transformations that inevitably changes both our structure and our democratic society's functionality, and suggests the equal submission for the citizens's rights and their obligations, especially in the conditions when over one third of the work capable population is working outside the country and which practically makes the majority of the absenteeists.

Given that the Republic of Moldova was established as an independent state and now is seeking EU membership, there should also be considered the European and global directions regarding to the implementation of the advanced information technologies as one of the solutions that would fully contribute to the substantiation of the democracy's values and principles.

Pentru ca societatea informațională să aducă beneficii tuturor, ea trebuie să se dezvolte într-un cadru național care să răspundă cerințelor locale, în corelație cu

mediul regional național și internațional. Prin introducerea Internet-ului și a facilităților tehnologiilor informaționale și comunicaționale (TIC) administrația publică locală și centrală s-au creat noi oportunități de genul colaborării electronice, facilitându-se "cyberdemocrația" (participarea publică la procesele de guvernare). Așadar, guvernarea electronică este una dintre manifestările importante ale societății informaționale, deoarece implică instituții ale statului, organizații publice și private și, mai ales, cetățeanul, pe care îl transformă în e-cetățean, implicat direct, concret și constructiv în toate domeniile vieții politice, sociale, culturale, cetățenești și morale.

Guvernarea on-line este strâns legată de teledemocrație e_democrație¹, care, bazându-se pe TIC, deschide cetățenilor drumul spre autoguvernare². De aici putem merge și mai departe, conștientizând faptul că implementarea TIC în sistemul electoral poate să aducă schimbări majore în societate.

Sistemul electoral constituie un mecanism pentru transformarea voturilor în mandate, este un ansamblu de norme, reguli și procedee care determină calea, forma și metodele de activitate a organelor reprezentative ale conducerii de stat. Însă, participarea cetățeanului nostru la alegeri deseori întâmpină obstacole (migrația ilegală, deplasarea prin țară etc.). De aceea, urmărind cu atenție procesele similare din alte țări, ar fi oportun ca să lansăm unele discuții ce ar putea ajuta la implementarea unor mecanisme în domeniul sistemului de vot, cum ar fi sistemul de vot electronic și votul obligatoriu.

Ce este votul electronic? Alegătorul ar trebui să facă o solicitare către *autoritatea electorală permanentă* prin care să ceară dreptul de a vota în acest fel și să fie

înscris în lista electronică. Totul trebuie reglementat în mod legal - ar fi nevoie de un mijloc de identificare a alegătorului, astfel încât el să voteze o singură dată. De asemenea, mijloacele informatice - urnele de vot electronic, serverele unde se centralizează datele, materialele și logistica - trebuie asigurate de instituțiile statului, în principiu, de *autoritatea electorală permanentă*.

Alegerile sunt un mod vital prin care oamenii își exprimă opiniile și determină schimbarea. Ele sunt văzute, de asemenea, ca ilustrând atașamentul unei țări față de democrație. Pentru ca o societate să fie democratică, fiecare cetățean adult trebuie să aibă dreptul să voteze. Guvernele care nu oferă cetățenilor lor posibilitatea de a alege dintre mai mulți candidați, nu sunt văzute, în general, drept democrații reale. În democrațiile în care alegerile libere sunt relativ noi, participarea la vot este, de obicei, foarte mare. În alte democrații însă mulți adulți aleg să nu voteze³, ceea ce este caracteristic și pentru Republica Moldova.

Societățile democratice au încercat multe modalități de creștere a participării la alegeri. Legi și practici care par să crească participarea la vot includ:

- publicitate sau advocacy pentru vot;
- expedierea prin poștă a unor mostre de buletine de vot și a altor informații;
- votarea înaintea zilei alegerilor și în locații convenabile pentru alegători;
- votarea electronică sau prin poștă, pentru ca cetățenii să poată vota din orice colț al lumii;
- ziua înregistrării la vot;
- prelungirea programului secțiilor de votare.

Datorită importanței votării în statele

democratice, unii oameni preocupați de participarea scăzută la alegeri au propus să *li se ceară* cetățenilor să voteze. Această practică se numește **vot obligatoriu**.

Susținătorii votului obligatoriu au câteva argumente în sprijinul adoptării acestei practici de către societățile democratice. Mai întâi, legile pentru obligativitatea votului, *au ca efect* sporirea participării la alegeri. Politologii Louis Massicotte, Andre Blais și Antoine Yoshinaka, care studiază țările în care votul este obligatoriu, estimează că acest sistem contribuie la creșterea participării la alegeri cu 8-15%.

Oponenții votului obligatoriu susțin că, cel puțin în SUA, cetățenii nu *acceptă* votul obligatoriu, un fapt demonstrat de sondajul realizat de postul de știri ABC în 2004⁴. De fapt, oponenții argumentează că participarea mai redusă la vot poate fi un indicator de satisfacție a alegătorilor și nu de dezamăgire în legătură cu sistemul politic. Teoreticianul canadian Filip Palda consideră că „cu cât mai puțin legitimi se simt politicienii, cu atât mai mult încearcă să adopte legi care să confere o fațadă de tip Potiomkin pentru implicarea cetățenilor. Din acest motiv țările din blocul sovietic oși forțau cetățenii să voteze.” A forța oamenii să voteze într-un regim corupt sau în care alegerile sunt formale, scade puterea cetățenilor într-o societate democratică.

Dificultățile merg însă mai în profunzime, iar legea și practica trebuie să țină cont de ele: de exemplu, este necesar ca programul informatic să asigure confidențialitatea votului, să nu se poată afla ce alegător a votat și cu cine.

Într-o primă ipostază vom reliefa necesitatea introducerii votului obligatoriu în Republica Moldova, ca ulterior

să urmărim importanța implementării tehnologiilor informaționale în procesul electoral, ca o soluție viabilă pentru asigurarea dreptului fiecărui cetățean de a-și exprima opțiunea politică și, nu în ultimul rând, pentru a reduce semnificativ costurile procesului electoral.

În unele țări democratice – Argentina, Australia, Belgia, Italia, Grecia, Mexic ș.a. – cetățenilor li se cere să voteze în alegerile generale. În aceste țări, votul nu este considerat doar un drept, ci și o **responsabilitate civică**. Votul obligatoriu are istoria sa și în SUA⁵.

În țările unde există o lege privind votul obligatoriu, fiecare cetățean trebuie să se înregistreze și să se prezinte la o secție de votare⁶. Nu trebuie să voteze pentru un candidat anumit. Câteodată, oamenii renunță deliberat la dreptul de a vota, pentru a-și arăta dezaprobarea față de candidați sau votează întru o împlinire. Cei care nu votează și nu au un motiv întemeiat, trebuie să plătească o amendă mică. Conform Institutului Australian pentru Informații Juridice, australienii care nu votează, care nu au „un motiv valid și suficient” și care refuză să plătească amenda, pot ajunge la închisoare, deși această sancțiune este rară. În alte țări, în care votul este obligatoriu⁷, pedepsele pentru neparticiparea la vot nu sunt aplicate prea des.

În general, țările în care votul este obligatoriu, au sisteme electorale centralizate⁸. Pentru Republica Moldova însă, stat cu o democrație în formare în care la fiecare 1,5-2 ani sunt organizate alegeri locale și parlamentare, devine o necesitate indispensabilă implementarea unor strategii de ultimă oră, care să ne permită asigurarea unui proces electoral democratic și cu costuri reduse. Experiențele

electorale locale recente ne demonstrează pe deplin demersul. Republica Moldova este un spațiu aparte, unde situația social-politică se schimbă on asemenea ritmuri, oncbt legislația, cu atbt mai mult prevederile conceptuale, trebuie să se oncadreze on ritmul transformărilor și a inovațiilor tehnologice, și aceasta tocmai pentru faptul că țara noastră are avantajul unic de a-și pune bazele statalității analizbnd experiența „democrației ”altor state. De aceea, considerăm oportun inițierea unor discuții privitor la implementarea votului obligatoriu pentru cetățenii Republicii Moldova.

Cbt privește perspectivele asigurării participării tuturor cetățenilor țării noastre la procesul electoral, am folosit o abordare din punctul de vedere al informaticii sociale pentru a studia aspectele tehnice, dar și politice, sociale, culturale și comportamentale legate de dezvoltarea și implementarea sistemelor de votare electronică la distanță pentru Republica Moldova.

Dezvoltarea tehnologică a votului electronic e stimulată de guvernele naționale, dar și on contextul programelor – cadru ale UE pentru a veni on ontbpinarea problemei absenteismului. Opozanții acestor proiecte susțin ideea că votul electronic nu ar putea rezolva prezența scăzută la vot, aceasta explicbndu-se prin oglindirea unei crize on curs de advncire a democrației. Indiferența răspbndită și ignorarea politicii cauzează o evaporare a conceptelor de cetățenie și participare (Eliasoph, 1998).

Ontr-un raport de recomandare redactat de Consiliul Europei (2004) sunt specificate cinci principii de bază ale unor alegeri și referendumuri democratice. Alegerile trebuie să fie universale, imparțiale, libere,

secrete și prin sufragiu direct. Aceste principii se aplică modului de vot tradițional, precum și noilor metode de vot. On cazul votului electronic, votanții trebuie să fie identificați de sistem; programul de numărare trebuie să fie capabil de a distinge voturile depuse de votanți valizi de cele depuse de votanți non-eligibili. On același timp, voturile trebuie sa rămbnă anonime și secrete. Nimeni nu ar trebui să fie on stare să determine cum a votat un anumit individ, iar votanții nu ar trebui sa aibă posibilitatea de a dovedi cum au votat, deoarece acest lucru ar facilita vbnzarea de voturi sau manipularea. Votul electronic la distanță crește riscul de manipulare a unui votant, de exemplu, din partea unui soț dominant, a profesorului la școală sau a șefului la birou.

Cu toate acestea, chiar fără a afecta participarea la vot, tehnologiile de votare și numărare electronică sunt foarte importante. Ele pot schimba procesele democratice on diverse feluri neprevăzute inclusiv pentru Republica Moldova.

Există multiple perspective și diverse teorii care se aplică pentru a examina relația dintre tehnologie și societate. On acest context, le vom menționa pe cele mai importante. On primul rbnd, există teoria „*determinismului tehnologic*”⁹ și on cadrul acestuia ontblnim opinii conform cărora implementarea noilor tehnologii poate avea consecințe negative (punctul de vedere *distopic*)¹⁰ sau poate aduce schimbări pozitive și progres (punctul de vedere *utopic*)¹¹. Un alt crez foarte popular asupra relației dintre tehnologie și societate e acela ca tehnologia e *neutră*¹², că ea este dezvoltată și organizată separat de politică, economie și putere. Și că tehnologia e doar bună sau rea on funcție de cum alegem s-o utilizăm. Privite astfel, tehnologiile

poartă amprenta oamenilor și a contextelor sociale on care sunt dezvoltate”¹³.

E imposibil să separi valorile, prejudecățile și politica de tehnologie. Acești parametri afectează felul on care se definesc ontrebările și problemele și modelează felul on care tehnologiile sunt concepute ca soluție. Din perspectiva *informaticii sociale* știm ca multe previziuni despre efectele sociale ale unor consecințe specifice TIC-urilor s-au dovedit adeseori inexacte deoarece se bazează pe modele conceptuale prea simplificate de anumite feluri de TIC sau de natura relației ontre tehnologie și schimbarea socială (Kling și alții, 2000). Mai mult, studiile de *informatică socială* arată că TIC-urile au adesea efecte multiple, paradoxale sau mixte.

Aplicând abordarea *informaticii sociale* asupra votului electronic la distanță pentru Republica Moldova, ne putem gândi la următoarele ontrebări:

- când va determina votul electronic o creștere a participării la vot?
- on rândul căror grupuri de cetățeni?
- va avea introducerea votului electronic de la domiciliu un impact asupra demografiei votanților activi, influențând, astfel, reprezentarea politică?
- ce riscuri implică sistemele de vot computerizate?
- ar putea sistemele de vot electronice sa facă mai confortabil actul de a vota?
- on ce condiții?
- pentru cine?
- vor da cetățenii un vot diferit - de exemplu, unul mai radical - atunci când datoria lor civică e deplasată dintr-o locație publică on intimitatea căminului lor?
- analizând situația cetățenilor activi, cu ce drept statul nu-și promovează propriii cetățeni care din diferite motive nu pot fi

on ziua alegerilor la domiciliu?

- are Republica Moldova suficiente reprezentanțe diplomatice pe mapamond ont zecile de mii de muncitori din afara țării (aflați on stare de legalitate sau ilegalitate) să poată avea acces la cabina de vot?

Când privește problema de securitate a votului electronic, la fel ca și mulți alți cercetători (Rubin, 2000; McGaley și Gibson, 2003; Harris, 2003), și noi suntem preocupați de siguranța votului electronic la distanță. Atunci când oamenii utilizează computere de la domiciliu sau de la locul de muncă, aparatele nu sunt nicidecum la fel de sigure ca dispozitivele de vot utilizate on cabine supravegheate sau on secții de votare. Computerele personale pot fi mai vulnerabile la atacurile hackerilor sau la refuzul de a realiza operațiunea, la virusuri sau web-site-uri, fantome care sunt folosite pentru a devia voturi (Kohn și alții, 2003). O altă problemă cu folosirea computerelor personale de la domiciliu sau de la locul de muncă e aceea că necesitatea de a verifica devine foarte greu de ondeplinit (Mercuri, 1993). Sistemele de vot pe Internet ridică următoarea problemă: procesul de numărare a voturilor este lipsit de transparență. Votanții ar trebui sa aibă posibilitatea de a vedea că voturile lor sunt adăugate corect. Cel mai bun mod de a face acest lucru e punerea la dispoziția votanților a unui bilanț fizic ce poate fi verificat (Mercuri, 2001). Dacă cetățenii nu au oncredere că alegerile la care participă sunt cinstite și că voturile sunt numărate corect, atunci s-ar putea ca ei să nu accepte că rezultatul final reprezintă, ont adevăr, opinia lor. On secțiile de votare sistemul de vot ar putea pune la dispoziție un asemenea bilanț verificabil prin listarea permanentă a evidenței fiecărui vot. On

cazul în care ar exista vreun dubiu cu privire la rezultatele alegerilor, ar exista posibilitatea renumărării manuale a acestor voturi (McGaley și Gibson, 2003). Totuși computerele de vot nu au această posibilitate de multe ori, ceea ce face renumărarea imposibilă și în secția de vot. Dacă trecem de la votul electronic din secția de vot la votul pe Internet de la domiciliu, problema devine și mai gravă: păstrarea evidenței pe hârtie e, practic, imposibilă.

În Italia, Marea Britanie, Franța, Olanda și Irlanda au avut loc mai multe tentative de a testa votul electronic, experimente soldate cu eșec. Majoritatea încercărilor au relevat posibilitatea fraudării programelor informatice folosite. Un eșec spectaculos al acestui sistem a avut loc în Olanda, în anul 2006, când membrii grupului numit "Nu avem încredere în computerele de vot" au spart sistemul informatic în direct la postul de televiziune, apoi au explicat, pe Internet, tuturor cum au procedat.

În Estonia, experimentul votului electronic a reușit în februarie 2007. La acel moment, 30.000 de persoane și-au ales guvernarea, fără a fi semnalate probleme.

Cu toate acestea, vulnerabilitățile tehnice nu sunt singurele amenințări la adresa siguranței, integrității și caracterului secret al voturilor pe Internet. Chestiunile de ordin social au și ele un rol important. Sistemele de vot trebuie să garanteze alegeri democratice, libere, imparțiale, transparente și secrete. Totuși votul electronic la distanță nu poate îndeplini nici unul dintre aceste criterii, ba chiar ar putea periclita democrația.

Referitor la țara noastră, Barometrul de opinie publică ne reflectă următoarea situație privitor la nivelul de interes al populației pentru *politică, și anume*

aceasta este o continuă descreștere, de la 28% (sunt interesați foarte mult sau mult) în noiembrie 2004 la 14% în octombrie 2008. Interesul scăzut față de viața politică este mai pronunțat la femei, persoanele în etate, persoanele cu nivel scăzut de studii. O descreștere lentă, dar continuă pe parcursul ultimilor 3-4 ani (aproape de două ori) se află și percepția populației privind influența asupra procesului de decizie la nivel local și național. În funcție de caracteristicile sociodemografice ale populației, constatăm că încrederea în Președintele țării, Parlament și Guvern, tradițional, este mai mare pentru locuitorii mediului rural, persoanele în etate, persoanele cu nivel socioeconomic și nivel de studii scăzute. În cazul eventualelor alegeri pentru Parlamentul Republicii Moldova doar 47% dintre persoane și-au exprimat o opțiune electorală. În acest context, este important de menționat că față de rezultatele sondajului precedent a crescut semnificativ ponderea persoanelor indecise (de la 26% la 38%). În cadrul ultimului sondaj au fost studiate aspectele ce pot influența asupra opțiunilor de vot ale populației. Factorul care contează cel mai mult pentru opțiunea electorală a cetățeanului de rând rezidă în acțiunile concrete ale reprezentanților unui sau altui partid, fapt afirmat de 62% din respondenți. Factorii secundari în vederea influenței opțiunilor electorale sunt: experiența în administrația publică a reprezentanților partidelor (34%), părerea membrilor de familie și a rudelor (33%), ceea ce spun reprezentanții partidelor (29%). Circa 52% din populația chestionată este de părerea că Republica Moldova este guvernată de voința poporului. Această opinie este mai evidentă în cazul locuitorilor din mediul urban și a persoanelor cu nivel socioeco-

conomic și nivel de studii mediu și onalt. 40 la sută din populația adultă a țării susține că alegerile din Republica Moldova nu se desfășoară liber și corect. Profilul sociodemografic al persoanelor de această părere ol constituie locuitorii din mediul urban și persoanele cu nivel socioeconomic și nivel de studii mediu și onalt¹⁴.

Cu toate acestea, absenteismul poate apărea on studii sociologice și se pot găsi diverse cauze, dar cu greu i se poate identifica vreun efect concret. Nu numai on Republica Moldova cetățenii nu se duc la vot: aceeași situație se ontbnește on majoritatea țărilor europene, state cu o situație economică mult mai bună și nimeni nu îndrăznește să spună on aceste țări că un Parlament nu este legitim dacă a fost ales doar de 30% din cetățenii cu drept de vot.

Cealaltă abordare privitor la introducerea votului electronic, presupune și introducerea votului obligatoriu. Nu este cu nimic mai nedemocratic decât cel opțional. El garantează participarea masivă a electoratului la vot, pornind de la ideea că cetățenii țării respective sunt direct dependenți de viitorul ei și trebuie să-și exprime opțiunea. Logica este foarte simplă: on prima variantă a votului opțional, alegi pentru a-ți exprima părerea; on a doua variantă ai datoria și obligația să o faci, on caz contrar, putbnd să ți se aplice o amendă. Aplicarea votului obligatoriu on Republica Moldova n-ar face decât să contribuie la edificarea *responsabilității civice* și, nu on ultimul rrbnd, la consolidarea democrației. Prin urmare, on Republica Moldova un vot obligatoriu ar presupune o educare masivă a populației on domeniul culturii civice. Este o opțiune care, pe viitor, ar putea fi luată on considerare la aplicarea votului

electronic ca o soluție de implementare a noilor tehnologii informaționale on domeniul vieții social- politice.

On analiza noastră contextuală a sistemelor de vot electronic la distanță am studiat cadrul mai larg din care face parte dezvoltarea tehnologică. Am analizat condițiile tehnologice, economice, sociale, culturale și organizatorice. Am văzut on această lucrare că introducerea unei noi tehnologii e ontotdeauna un proces complex care are multiple aspecte. Acestea sunt de natura tehnică, dar și socială, politică, organizatorică și comportamentală.

Se fac multe speculații on jurul schimbărilor sociale ce ar putea surveni on urma răspbndirii pe scară largă a unor noi aplicații, precum sistemele de votare electronică la distanță, cu toate acestea votul electronic e o inovație de dată relativ recentă, iar sistemele de vot electronic la distanță se situează on primele etape ale dezvoltării. Trebuie ontbi sa onvătam despre noile tehnologii și apoi să le implementăm pe scară largă, și on același timp să onțelegem dimensiunea transformărilor globale ce schimbă inevitabil structura și funcționalitatea societăților tradiționale, iar pentru aceasta trebuie să fim pregătiți de a fi on pas cu progresul tehnico-științific.

On condițiile on care Republica Moldova urmărește aderarea la UE, trebuie avute on vedere orientările pe plan european și mondial privind implementarea TIC, mai cu seamă on condițiile on care peste o treime din populația aptă de muncă activează după hotarele țării și, practic, constituie procentul majoritar al absenteiștilor. On ultimii 10 ani, on republică au fost adoptate un șir de acte legislative și normative, care reglementează sfera informatizării, ordinea formării și

utilizării resurselor informaționale de stat, precum și informația ce se conține on acestea. On condițiile actuale, cu eforturile Ministerului Dezvoltării Informaționale și ale altor ministere și organizații, legislația informațională continuă să fie perfecționată on contextul evoluției relațiilor social-economice on societate. On acest sens, ca prim pas on implementarea noilor tehnologii on procesul electoral a constituit implementarea Registrului alegătorilor, ca urmare a modificării Codului electoral, operată prin Legea nr. 248-XVI din 21 iulie 2006. Registrul de stat al alegătorilor este un sistem informațional automatizat deținut de Comisia Electorală Centrală, conceput ca parte componentă a Sistemului informațional automatizat de stat „Alegeri”¹⁵ și elaborat on baza Registrului de stat al populației¹⁶.

Din punctul de vedere tehnic al organizării și desfășurării alegerilor parlamentare 2009, o prioritate o constituie elaborarea și implementarea on practică a Sistemului informațional automatizat de stat „Alegeri” și, on special, a modulului „Registrul de stat al alegătorilor”, care ar urma să permită calcularea și difuzarea operativă a datelor privind rata de participare a alegătorilor la votare, precum și a totalurilor preliminare ale alegerilor și, on același timp, va permite verificarea rapidă a rezultatelor scrutinelor, obiective cu implicații importante pentru asigurarea unor alegeri libere și corecte. Obiectivul de perspectivă stabilit, de a desfășura alegeri complet automatizate, va putea fi atins onă după soluționarea mai multor probleme de ordin organizațional și tehnic, cum ar fi: fundamentarea unui sistem modern de automatizare a tuturor proceselor electorale, identificarea cetățenilor on sistemul electoral electronic, implementarea totală

a procedurii de „semnătură digitală”, formarea deprinderilor de utilizare pe scară largă de către cetățenii Republicii Moldova a tehnologiilor informaționale etc.

On cadrul votului electronic, diapazonul deciziilor se extinde de la tehnologiile deja utilizate de Comisia Electorală Centrală ponă la perspectiva votării complet electronice, cînd alegătorul se va identifica on sistem cu ajutorul unui document mecanolizibil, va primi pe ecran lista concurenților electorali, prin apăsarea tastei oși va da votul pentru un anume concurent și va confirma alegerea făcută, după aceea sistemul oi va bloca posibilitatea de a vota repetat la oricare altă secție de votare.

Va deveni inutilă ontocmirea listelor electorale, ontrucît cetățeanul va putea vota la orice secție de votare și numai o singură dată. Rezultatele votării vor fi determinate imediat la oncheierea votării, iar datele privind numărul de alegători care au participat la votare vor putea fi obținute on orice moment pe parcursul votării.

Informatizarea proceselor electorale este apreciată drept o componentă importantă a Strategiei naționale de edificare a societății informaționale, prevăzută ca obiectiv on Planul de acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană.

Cu toate că problema evidenței alegătorilor și a creării posibilităților de vot electronic a fost abordată on repetate ronduri on Republica Moldova¹⁷. Discuții privind implementarea reală a votului electronic, paralel cu votul tradițional, cu părere de rău, se mai lasă oncă de așteptat. On același timp, discuțiile referitoare la votul electronic presupun, implicit, discuții privitoare la votul obligatoriu.

Propunerile acestui studiu sunt următoarele: lansarea discuțiilor privind

implementarea votului obligatoriu on primă instanță și, ulterior, a celui electronic, paralel cu votul tradițional, ca element al asigurării drepturilor cetățenilor țării de a participa la alegerile electorale; efectuarea de studii preliminare privind implementarea votului obligatoriu și a votului electronic.

BIBLIOGRAFIE

Acte normative de bază on domeniul informatizării

1. Codul electoral Nr.1381-XIII din 21.11.97, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.81/667 din 8.12.1997* (modificat și completat prin Legea nr. 248-XVI din 21.07.2006, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 131-133/677 din 18.08.2006*).
2. Decretul Președintelui Republicii Moldova „Privind edificarea societății informaționale on RM”, nr.1743-III din 19 martie 2004.
3. Legea Republicii Moldova cu privire la *informatizare și resursele informaționale de stat* nr. 467 – XV din 21.11.2003.
4. Legea Republicii Moldova cu privire la *Concepția sistemului informațional automatizat de stat “Alegeri”* nr. 101 din 15 mai 2008.
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova „Despre aprobarea Politicii de edificare a societății informaționale on Republica Moldova” nr.632 din 8 iunie 2004.
6. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova „Privind strategia națională de edificare a societății informaționale „Moldova electronică” nr. 255 din 9 martie 2005.
7. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova *Cu privire la concepția guvernării electronice* nr. 733 din 28.06.2006.
8. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova *Cu privire la unele acțiuni de implementare a Strategiei naționale de edificare a societății informaționale „Moldova electronică”*, nr. 476 din 27.03.2008.

Manuale, monografii, broșuri și articole

1. Constantinescu, C., *Particularități ale tehnologiei informației pentru managementul strategic*, Ed. Economică, București, 2000.
2. Council of Europe (2003). *Code of Good Practice in Electoral Matters*. Recommendation 1595.
3. Cranor, L.F. (2001) *Voting after Florida: No Easy Answers* <http://lorrie.cranor.org/voting/essay.html>
4. Curtin, G, Sommer, M. and Vis-Sommer, V. (Eds.) *The World of E-Government*. New York: The Haworth Press. - P.1-16.
5. Dean John W., “Este momentul potrivit să ne gondim la legi pentru votul obligatoriu?” *Writ: FindLaw’s Legal Commentary* (23 februarie, 2003), <http://writ.findlaw.comdean/20030228.html>.
6. Gherman T., *Impactul e-economiei asupra societarii moderne*, Chișinău, 2008.
7. Filip, F., ș. a. *Societatea informațională, societatea cunoașterii. Concepte, soluții și strategii pentru România*, Ed. Expert, București, 2002.

8. Filip, M., Grama, A., *Informatizarea administrației publice*, Ed. Sedcom Libris, Iași, 2005.
9. Ghilic-Micu, B., Stoica, M., *e-Activități on societatea informațională*, 2006.
10. Harris, B. (2003). Black Box Voting: Vote Tampering in the 21st Century. Elon House/Plan Nine.
11. Jackman Simon, "Votul obligatoriu", contribuție la *Enciclopedia internațională a științelor sociale și comportamentale*. Elsevier (1 decembrie 2004), <http://jackman.stanford.edu/papers/Encyclopedia>.
12. Kohno, T., Stubbefield, A. Rubin, A., Wallach, D. (2003). Analysis of an Electronic Voting System. Johns Hopkins Informațion Security Institute Tehnică Report TR-2003-19.
13. McGaley, M. and Gibson, J.P. (2003). Electronic Voting: A Safety Critică System.
14. Oostveen, A. and Van den Besselaar, P. (2004). Internet voting technologies and civic participation, the users' perspective. *Javnost / The Public* Vol. XI [2004], No.1. – P. 61-78.
15. Oostveen, A. and Van den Besselaar, P. (2005) 'The Effects of Voting Technologies on Voting Behaviour: Issues of Trust and Social Identity. *Social Science Computer Review*, Vol.23 No. 3, Fall 2005. - P. 304-311, Sage Publicații.

Trimiteri

¹ E_democrația, ontr-o perspectivă restrânsă, se referă, on principal, la procesele și structurile ce onsoțesc formele de comunicare electronică dintre electorat și aleși, reprezentând acel e_concept folosit ca instrument on formularea și analiza opiniilor, comunicarea acestora și luarea deciziilor on cadrul diverselor sisteme de activitate. Guvernarea electronică și e_democrația sunt onrudite, dar ca modalitate de manifestare sunt diferite. Guvernarea electronică se realizează de sus on jos, on timp ce e_democrația pornește de jos on sus.

² Riley, Th., *Electronic governance and electronic democracy: living and working in the connected world*, Commonwealth Center for Electronic Governance, www.electronicgov.net, Ottawa, Canada, 2001.

³ De exemplu, la alegerile generale din SUA, din 2004 au votat mai puțin de 60% din populația cu drept de vot. Lucrurile nu stau mult mai bine on alte democrații. La primele alegeri libere din Lituania, on 1993, au participat peste 78% dintre alegătorii din listele electorale. La alegerile din 2004 au participat aproximativ 50%. On 2006, on Republica Cehă, au votat aproximativ 65% dintre alegători, ceea ce a onsemnat o scădere drastică față de anul 1992, cond au votat 85%. On Estonia, participarea a scăzut de la 78% on 1990 la 58% on 2003.

⁴ ABC News, "Sondajul știrilor postului ABC: votul obligatoriu" (11 iunie, 2004), <http://abcnews.go.com/images/pdf/883a44CompulsoryVoting.pdf>.

⁵ Simon Jackman de la Universitatea Stanford notează că statele Dakota de Nord (1898) și Massachusetts (1918) și-au amendat constituțiile pentru a face posibil votul obligatoriu, dar parlamentele lor nu au adoptat o lege a votului obligatoriu.

⁶ „Onscrierea și votul obligatoriu” (Kensington, NSW, Australia: Institutul australian de informații din domeniul legal, Centrul pentru acces la informațiile legale, 2001), http://www.austlii.edu.au/au/other/liac/hot_topic/hottopic/2001/4/4.html.

⁷ Carter Jimmy, “Peru poate da lecții SUA despre desfășurarea alegerilor,” *Atlanta Journal – Constitution* (22 aprilie, 2001), disponibil la Centrul Carter, <http://www.cartercenter.org/viewdoc.asp?docID=140&submenu=news>.

⁸ On Peru, de exemplu, sistemul de onregistrare a votanților este coordonat de o organizație oficială care administrează baza națională electorală de date. Oamenii care ating vârsta la care se votează primesc o cartelă de identificare electorală, cu poză și amprentă. Onregistrarea se poate face oriunde se deplasează persoana care deține cartela.

⁹ Chandler (1995), Monge și Contractor, 2003 (MacKenzie și Wajcman, 1999), reprezentanții cărora fac afirmații precum: „Nu poti opri progresul” și „Nu poți da timpul onapoi”.

¹⁰ On literatură, exemple de vederi distopice asupra tehnologiei pot fi gasite on Brave New World de Aldous Huxley și on 1984 de George Orwell. On lumea academică, Neil Postman e un bine cunoscut exemplu de erudit care subscie la punctul de vedere pesimist asupra relației dintre tehnologie și cultură. On cartea sa Technopoly el comentează, pe baza tehnologiei, felul on care ne raportăm la ea, precum și felul on care aceasta schimbă lumea on care trăim. Postman descrie tehnologia ca „animal periculos” care „intra nepoftit” ontr-o cultură și „schimbă totul”, pe masură ce distruge „sursele vitale ale umanității noastre” (Postman, 1993).

¹¹ Ei sustin că progresul tehnic conduce la transformări sociale și culturale și sporește posibilitățile. Unul dintre cei mai faimoși determiniști cu vederi utopice este Marshall McLuhan, cunoscut pentru afirmația sa „mijlocul e mesajul”. McLuhan pare să susțină poziția potrivit căreia societatea umană e neajutorată și trebuie să se predea forțelor tehnice. On cartea intitulată „Lumea Guvernării Electronice”, Curtin, Sommer și Vis-Sommer (2003) aduc un punct de vedere determinist, tehnologic și utopic, on care guvernarea electronică va schimba cursul democrației on bine, făcnd „democrația maselor o democrație reală, imediată, pentru toți cetățenii de pretutindenii”. On capitolul introductiv vorbesc entuziasmați despre o „ombunătățire rapidă”, „explozii de libertate”, „mari speranțe și lucruri bune pentru oameni”, „lucruri bune pentru viitorul acestei planete prețioase, aflată la ananghie și on pericol” și „mari posibilități și promisiuni”, subliniind că „numai lucruri bune pot ieși din asta” (Curtin și alții, 2003: 5).

¹² Pacey (1992) afirmă că atunci cnd tehnologia eșuează sau cnd are consecințe negative, acest lucru nu se datorează tehnologiei onsași, ci modului impropriu on care e utilizată de „politicieni, militari, mari afaceriști și alții”. Un exemplu faimos al acestei perspective e deseori auzit on afirmația „armele nu ucid oameni, ci oamenii ucid oameni”, deci „depinde de noi cum le folosim”.

¹³ Wajcman, 1991: 22-23

¹⁴ http://www.ipp.md/files/Barometru/Rezumat_de_presa_BOP_10_2008.doc

¹⁵ Legea cu privire la concepția sistemului informațional automatizat de stat “Alegeri” nr. 101 din 15 mai 2008 care prevede implementarea Registrului de stat al alegătorului,

on care vor fi înscriși toți cetățenii care au atins vârsta de 18 ani.

¹⁶ Sistemul informațional automatizat „Registrul de stat al populației” este sistemul unic integrat de evidență automatizată a cetățenilor Republicii Moldova, cetățenilor străini și apatrizilor, care domiciliază permanent sau temporar pe teritoriul Republicii Moldova, precum și a cetățenilor plecați peste hotare pentru a se stabili cu traiul permanent sau temporar pe o durată mai mare de trei luni.

¹⁷ De exemplu, chiar și noua Concepție votată de Parlament a fost elaborată încă din anul 2006, dar abia din primăvara acestui an va fi pusă în aplicare. În situația creată, implementarea votului electronic la parlamentarele din 2009 va fi, practic, imposibilă și din acest motiv alegătorii plecați peste hotare nu vor putea participa masiv la scrutin.

Prezentat: 29 ianuarie 2009.

Recenzent: Valentina CAPĂȚINA, doctor în pedagogie, conferențiar universitar.

RELAȚII INTERNAȚIONALE ȘI INTEGRARE EUROPEANĂ

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ И ПРОБЛЕМЫ ЕДИНСТВА МОЛДАВСКОГО ОБЩЕСТВА

Емельян ЧОБУ,
Чрезвычайный и Полномочный посол,
кандидат философских наук, доцент,
начальник управления международных отношений
Академии публичного
управления при Президенте Республики Молдова

SUMMARY

164

In the present article the author attempts to analyze the international context of the constitution and development of the Moldovan State. The conflict of political interests and its manifestation on the internal and external levels served as the object of investigation and basis for the research. Special attention is paid to the reflection of contradictions and their impact on the entity of the Moldovan society within the Moldovan - Romanian relations.

Administrea publică, nr. 1, 2009

Прошло два десятилетия от начала великого социально-политического перелома, когда установившийся на протяжении нескольких поколений миропорядок – который, возможно, многих не устраивал, но для большинства успел стать привычным, устойчивым, со своими ценностями, романтикой и скрытой надеждой на его перспективу – рухнул. И вдруг, в одночасье, без каких-либо видимых сигналов, без малейшей психологической подготовки, без войны все перевернулось. Имеются в виду привычные устои жизни, когда люди уже привыкли к правилам социальной игры – по какому вопросу к кому обращаться, а в случае неуспеха – каковы следующие действия, каковы условия – официальные, реальные – для достижения определенной цели, гарантии для профессионального и духовного роста. Даже министр обороны США Роберт Гейтс как-то выразился, что разговоры о новой «холодной войне» наполняют его «ностальгией по более простым временам»¹.

Большинство людей от Тихого Океана до Эльбы, да и всего мира плохо представляли себе возможные последствия романтических движений конца 80-х годов прошлого века. Более того, высшее руководство стран этого огромного пространства проявляло недопонимание происходящего, не оценило серьезности момента, не осознало величины ответственности

за перемены.

Перелистываю записи слушателя журналистского отделения Академии общественных наук при ЦК КПСС начала 80-х годов прошлого столетия. В центре внимания мировой общественности - польская «Солидарность», выступают известные деятели советской политики, дипломатии, экономики: Иван Капитонов, Вадим Медведев, Валентин Фалин, Леонид Абалкин. С позиций сегодняшнего дня, особенно заметен поверхностный взгляд на происходящее. Все сводилось к привычной, стереотипной, в какой-то мере ленивой, а в принципе безответственной оценке различного рода организованных действий: они определялись как хулиганские, спонтанные, эмоциональные, неприятные, но не настолько опасные, чтобы разводить панику. В том конкретном случае, таким образом оценивалось и это движение - как группа незрелых диссидентов во главе с юным слесарем-электриком Лехом Валенсой. Никто не мог предположить, что это начало столь крутого поворота в мировой истории.

В этом же ключе, в отрыве от реального настроения масс, в ноябре 1989 года, когда бурлила вся Евразия, в лучших традициях советских времен, проходил очередной съезд Румынской компартии, на котором в обстановке полного единодушия, Генеральным секретарем Румынской компартии был переизбран Н. Чаушеску. Очевидцы вспоминают, что, будучи еще в эйфории этого единодушия и в полной уверенности во всенародной любви и поддержке, вновь избранный генсек, на митинге организованном

им же 22 декабря 1989 года, когда начались массовые волнения среди участников, крайне удивился, что его не хотят слушать! Кто в тот момент мог предвидеть, что лишь через три дня, в день праздника Рождества Христова, он и его супруга будут казнены?

Как юго-западная республика в составе распадающегося Советского Союза, Молдавия, оказавшись в центре событий этого переворота мирового масштаба, также ощущала свою неподготовленность. Хотя республика и была охвачена активными формами уличных движений, ни одна партия, ни одно общественно-политическое движение не выдвигали политических требований предполагающих выход из СССР и образование независимого государства. Народное движение в поддержку перестройки, которое потом стало Народным фронтом, претендующим на лидерство в национально-освободительном движении, в ноябре 1988 года отмечало в своей программе: «Первоочередными задачами Движения являются: ускорение процессов перестройки..., и достижение подлинного политического, экономического и культурного суверенитета МССР в составе СССР»².

Таким образом, политическая элита республики, а еще в большей степени простые люди политически, органи-зационно, духовно мало были подго-товлены для создания и управления суверенным, независимым государством. Это - одна особенность, последствия которой, как показал накопленный опыт, оказались достаточно дорогостоящими.

Есть и другая особенность становления государства Республики

Молдова, отличная практически от ситуации во всех остальных бывших союзных республиках. Для других, таких же молодых экс-советских государств, главной проблемой, кстати, характерной и для нас, оказалось формирование новых отношений с Российской Федерацией, как правопреемницей СССР. Характер этих отношений стал как бы мерилем степени независимости. Более того, сформировалось что-то вроде стереотипа: чем хуже отношения с Россией, тем больше доверия у Запада.

У нас же, совершенно неожиданно для молдавского многонационального общества встал другой вопрос – отношений с Румынией. Эти отношения, наряду с огромной эмоционально-оптимистической нагрузкой, внесли новые элементы в жизнь молдавского многонационального общества, сформированного на протяжении почти двух столетий в составе Российской империи и Советского Союза. Поощрение антирусских настроений, в данном случае, не могло не сказаться на сложившихся отношениях между людьми различных национальностей. Усложнение межнациональных отношений, дискредитация молдавских традиций, кстати, сохраненных и развитых в российских и советских условиях, несли в себе и солидную дозу неверия в перспективу независимого развития молдавского государства. А все это вместе взятое, оказалась хорошей подпиткой для формирования безосновательного стереотипа: чем хуже отношения с Россией, тем прочнее независимость.

Такая политическая близорукость не могла не привести к определенному охлаждению отношений с Российской Федерацией. Но не привела, в такой же степени к укреплению доверительных отношений с Румынией. И ещё, сложилось так, что мы чаще всего искали причины и прямых виновников среди непосредственных участников конкретных событий. Но ведь с развалом Советского Союза рухнула вся мировая система международных отношений между государствами, которая сформировалась после второй мировой войны. Впервые после Вестфальского мира (1648 года) сложилась ситуация, когда международное сообщество лишилось совместно разработанных и одобренных странами-победительницами сфер влияния и основополагающих принципов международного сотрудничества. А это, в свою очередь, обусловило возникновение желания определенных политических кругов попробовать в этих зыбких международных условиях подзаработать политический капитал, дешевую популярность, а то и расширить свое реальное политическое и экономическое влияние³, хотя, очевидно, что передел мира таким образом, конечно, невозможен.

Сегодня трудно даже представить, кто смог бы, на какой основе (кому и кем были бы переданы такие полномочия) получить право распоряжаться судьбами других народов и определять границы между государствами, а также систему международной безопасности, как это было в Вестфалии, Вене, Версале⁴ и Потсдаме-Ялте.

И все же уход в историю одного из полюсов биполярной международной системы государств положил начало процессу становления нового мирового порядка. Однополярный мир, многополярный мир или другие модели - столь широко обсуждаемые в литературе как наиболее подходящие новому мировому порядку - установятся тогда, когда они подойдут реальной силе страны или группы стран, ту или иную модель представляющих. Следовательно, сейчас идет усиленный процесс демонстрации экономической и военной мощи великих держав для накопления все большего признания их силы и влияния в том или ином регионе мирового сообщества.

В нашем регионе все больше ощущается процесс расширения западного влияния в пространстве, ранее подконтрольном или находящемся в составе СССР. Россия, в качестве правопреемницы бывшей сверхдержавы, наращивает свое сопротивление. «Пропасть между Вашингтоном и Москвой, - подчеркивает Збигнев Бжезинский, - углубилась еще больше из-за нежелания Кремля отказаться от всех завоеванных Сталиным территорий»⁵. Правда, на примеры, иллюстрирующие тот факт, что кто-то отказался от территорий, завоеванных предшественниками, не указывает.

Оставим пока попытки определить, на какой стороне правда. Однако очевидно, что население этого региона оказалось заложником столкновения политических интересов великих держав. А это позволило другим, более мелким странам региона, но с некоторым историческим опытом использования противоречий великих

держав на крутых поворотах истории предполагать, что пришло время, адекватное периоду после первой мировой войны, когда на этом можно было пожить. «Речь идет о втором румынском государстве, - разъяснял президент Румынии Ион Илиеску участникам Съезда румынской духовности позицию Румынии в связи с признанием Республики Молдова, - появление которого мы приветствовали, как такового, поддерживали и поддерживаем, чтобы оно упрочило свою независимость... от бывшей советской империи, а не от Румынии»⁶.

Эта позиция стала отправной точкой в определении стратегической линии внешней политики Румынии в отношениях с молодым молдавским государством. Молдавская сторона рассчитывала, что отношения с Румынией помогут становлению и развитию собственного независимого государственного статуса. А румынская сторона усматривала в укреплении молдавской государственности отдаление или даже отказ от осуществления извечной румынской мечты - возрождения Великой Румынии за счет присоединения нового государства. Упорное насаждение глтонима «румынский язык» и этнонима «румын» является составной частью этого проекта. Но для единства молдавского многонационального общества и перспективы независимого развития молдавского государства такая политика может обернуться тяжелыми последствиями. Если большая часть населения Республики Молдова - молдаване - становятся румынами, то национальное ядро молдавского

мно-гонационального общества одновременно становится частью этнического большинства соседнего государства, и тогда у остальной части немолдавского населения республики может возникнуть серьезное основание сомневаться в перспективе независимого развития государства.

Правда, еще одно опасение высказал бывший посол Румынии в нашей стране Мариан Енаке, который отмечал, что «тезисы ... «молдавский народ» и «молдавский язык», так же, как и партийная интерпретация истории Молдавии ... могут создать реальную угрозу для территориальной целостности Румынии»⁷. Эти опасения имеют свои корни в итогах первой мировой войны. Известный американский ученый в области теории между-народных отношений Ганс Моргентау писал: «У таких государств как Швейцария, Дания, Норвегия и Швеция нет причин для колебания в определении своей внешней политики в смысле сохранения статус-кво, так как он, всеобщее признан как законный. Другие государства как, например, Великобритания, Франция, Югославия, Чехословакия и Румыния, которые в период между мировыми войнами применяли подобную внешнюю стратегию, не могли себе позволить просто заявить, что собираются защищать свои приобретения. А так как сама легитимность статус-кво 1919 года оспаривалась внутри этих государств и за их пределами, они были обязаны сослаться на моральные принципы, способные противостоять вызовам»⁸. В период после второй мировой войны

и по настоящее время территории этих стран претерпели большие изменения. Великобритания и Франция фактически лишились колоний, ограничившись континентальными территориями. Югославия и Чехословакия в том формате, вообще прекратили своё существование. Румынии также пришлось отстаивать, полученные в результате геополитической конъюнктуры, территории. «Румынии ... довелось получить значительную территорию с многочисленным населением, - писал У.Черчилль, - полумесяц Румынии на карте превратился в полный месяц, благодаря присоединению к Румынии Трансильвании»⁹.

Но это их проблемы. Но проблемы большие, если для выживания собственного государства требуется стереть из исторической памяти народа существование на протяжении веков целого государства (молдавского) и убеждение миллионов не своих граждан, что они не те, которыми себя считают (не молдаване, а румыны), потому что, кто-то этого так хочет. Иллюзорная и вполне, можно сказать, бесперспективная задача. Не тот век, не то равновесие сил на мировой арене, не те интересы великих держав, не те поколения людей. Но, к сожалению, такая позиция, тесно переплетенная с воинствующим антирусизмом, еще долго останется приоритетом для румынской политической элиты. Найти что-то другое, в такой же мере притягательным для сегодняшнего электората очень трудно. Выработать что-то оригинальное, равнозначное по силе влияния на социальную

психологию для завоевания симпатии в обществе, в котором десятилетиями прививались, да и прививаются идеалы, связанные с именами И. Антонеску¹⁰ и Н. Чаушеску сложно и рискованно в смысле достаточности, для того чтобы оставаться на гребне современной румынской политической волны. Так как же отказаться от столь испытанного пряника для столь политизированного прежним режимом электората?¹¹

Именно это в должной мере раскрывает причины отрицательной реакции официальных властей Румынии на регистрацию в Яссах организации молдавского национального меньшинства и на визит ее представителей в Республику Молдова. Поэтому, видимо, и на все документы, одобренные Парламентом Республики Молдова, направленные на укрепление государственности и сплочении молдавского общества (Конституцию Республики Молдова, Концепцию внешней политики, Концепцию национальной политики, Закон о национальных меньшинствах), реакция официального Бухареста была резко отрицательной. Эта реакция, как правило, сопровождалась жесткой пропагандой, которая предупреждала Запад об усилении российского влияния в Молдове. В результате, надо признать, это возымело свое влияние на отношения между людьми в молдавском обществе и на формирование имиджа нашей страны за рубежом.

Известный американский исследователь Чарльз Кинг заметил, «что панроманистам удалось убедить западных журналистов и деятелей культуры считать «молдовенизм» чистым творчеством

советской пропаганды»¹². А Запад, в основном, пользуется румынской информацией о делах в нашей стране, из известных соображений не доверяя российским источникам и больше полагаясь на искренность родственных связей. Но, к сожалению, многие авторы попадают в ловушку. Вот, например, что пишут о наших проблемах известные французские авторы, в «Геополитическом словаре», изданном в 2000 году: «В плане внешней геополитики, Республика Молдова столкнулась с двойственной проблематикой: остаться независимой или объединяться с Румынией, возвратившись к ситуации периода между двумя войнами; возместить себе юг в ущерб Украине или стабилизировать ситуацию, отказываясь от всяких претензий на выход к Черному морю, получая взамен поддержку в укреплении своего суверенитета вопреки румынским амбициям»¹³. Откуда западному читателю знать, что никакой двойственной дипломатии никогда во внешней политике Республики Молдова на этот счет не было? У молодого государства просто мало дипломатических и пропагандистских средств для продвижения своих национальных интересов, что позволяет другим восполнить этот пробел выдумками работающих на их интересы, что уже отмечалось.

Или вот, как помогает такая информация западным ученым в разработке научных прогнозов. Немецкий исследователь Холджер Морофф писал в 2003 году: «Так как 89% импорта Молдовы приходит из Румынии, а 82% экспорта идут туда же - на базе Соглашения о свободной

торговле, возникает вопрос: что случится тогда *когда (не если)!* Румыния присоединится в 2007, или немного позже, к Европейскому Союзу и, впоследствии к таможенному союзу - состояние в котором, Соглашение о свободной торговле между Румынией и Молдовой прекратит свое действие»¹⁴? Что случилось, мы уже знаем, но интересны цифры, которыми оперирует автор. Его выводы основываются на них. К сожалению, они видимо и распространены с целью формирования мнения о том, что современная молдавская государственная конструкция настолько искусственна, нереальна и бесперспективна, насколько предсказуема в смысле ее будущего. Чем быстрее произойдет объединение с Румынией, тем справедливее и правильнее будет решен вопрос. Но эти данные просто не соответствуют действительности¹⁵.

Даже в таком популярном издании как «Атлас мира» Ридерз Дайджеста подчеркивается: «После установления независимости ожидалось, что Молдавия воссоединится с этнически близкой Румынией, однако на референдуме 1994 г. население страны предпочло сохранить государственную самостоятельность»¹⁶. Кто ожидал воссоединения, в атласе не пишут, но мы-то знаем, что в Республике Молдова такие настроения выражали единицы и то за определенное вознаграждение из-за рубежа. Зато в Румынии, благодаря усиленному, многолетнему, националистическому воспитанию, еще меньше людей видели для нас возможную альтернативу.

Свое влияние на единство молдавского многонационального

общества оказывают и проблемы, возникшие после вступления Румынии в Европейский Союз. Вопрос виз просто обострил проблему румынского гражданства, которую румынская сторона никогда не хотела искренне обсуждать с молдавской стороной. Сначала, для ее провоцирования, гражданам Республики Молдова, получивших свежие румынские паспорта, предоставлялась возможность ввести без таможенных пошлин два автомобиля, приобретенных в западных странах, что спровоцировало и криминальные разборки наших граждан на территории Румынии. Затем, после получения гражданами Румынии права свободного передвижения в странах Европейского Союза, эти льготы были изъяты, фактором притяжения стал сам Евросоюз. И сейчас нетрудно понять, почему румынское руководство меньше говорит о визах, а больше о количестве желающих получить румынское гражданство.

С точки зрения гражданина Молдовы, работающего в странах Западной Европы, выгоднее получить один раз гражданство Румынии, чем каждый раз по необходимости визу в страны Евросоюза. Поэтому, сколько центров для выдачи виз не открылось бы, проблему не решить. Румынское консульство потому и ошибается иногда - и вместо затребованной, легальной визы на год, несмотря на сильное давление большого количества желающих..., оформляет ее на полгода, дабы проситель догадался оформить гражданство. Было бы интересно узнать, поставила ли Румыния, в качестве столь заботливо объявленной роли адвоката Республики Молдова,

вопрос о свободном передвижении молдавских граждан в странах Евросоюза? Из доступных нам источников информации этого не видно. Участие граждан Республики Молдова, обладающих и румынским гражданством, в последних выборах в Парламент Румынии (2300 человек) должно отрезвляюще подействовать на тех, кто строит свое благополучие на обмане и манипуляции общественным мнением. Пришли на выборы те, до которых в разной степени доходит румынская материальная поддержка. Основная же масса, которая в ходе прохождения дел через консульские учреждения подверглась унижению и вымогательству, о чем не раз сообщали средства массовой информации, не могла цивилизованно поступать иначе, кроме как проигнорировать выборы.

Молдавская дипломатия в этих условиях должна усилить свою разъяснительную работу в двух направлениях: довести до Европейского Союза смысл румынской политики в этом вопросе и добиться свободного передвижения в странах Европы граждан Республики Молдова, чего в свое время добилась Румыния. Тем более, что граждан РМ гораздо меньше, чем граждан Румынии, и они, в основном, уже заработали себе хороший имидж в европейских странах. Право граждан Молдовы на свободное передвижение в странах Евросоюза освободило бы Румынию от лишних хлопот с румынским гражданством для граждан Республики Молдова, да и от других иллюзий на счет румынской перспективы молдавского государства, а также

способствовало бы ослаблению напряженности и межнационального недоверия в молдавском многонациональном обществе, укрепило бы его единство.

Отдельным политикам и «специалистам» по Республике Молдова пора спуститься на землю, отказаться от иллюзий и покрытых вековой пылью стереотипов, от совершенно необоснованного проявления патернализма и высокомерия, переплетенного с ненавистью в отношениях с нашим независимым государством, прекратить антимолдавскую пропаганду в Румынии, да и в мировом сообществе. Для иллюстрации столь недалекovidной политики приведем только два примера. Около полугода на первой странице рубрики «Республика Молдова» румынского сайта «www.ziare.ro» расположен опрос: «Довольны ли вы деятельностью президента Республики Молдова Владимира Воронина?». Что могут ответить жители Тимишоары, Сату Маре, да и Бухареста, если в румынской печати имя Президента Республики Молдова в обязательном порядке сопровождается неуважительными определениями, рассчитанными на формирование негативного имиджа. И какое им дело, в конце концов, до нашего президента. С такой же деструктивной целью, на первой странице сайта «www.academiaromana.ro» расположена Декларация Румынской академии о «так называемом молдавском языке». Все это вряд ли можно расценивать как проявление братского уважения - даже со стороны государства, претендующего на статус старшего брата.

В чем нас действительно можно

упрекнуть в этом смысле, так это в отсутствии политической воли в доведении этой полемики до логического конца. Если посмотреть на это со стороны, напрашивается вывод, что фактически сопротивляется румынским козням один президент. Средства массовой информации, обществоведы очень вяло реагируют на эти проблемы, подхватывают и развивают инициативы президента. Ученые-обществоведы, и в особенности Академия наук Молдовы, фактически капитулировали перед политическим давлением демагогии и постулатов об истории и языке, сконструированных в чаушистской Румынии в сугубо политических целях, вопреки исторической правде и воле молдавского народа. Никаких научных споров по проблемам, которые не сходят со страниц печати и уст простых людей, и по которым выводят народ на улицу, между учеными-историками и филологами Республики Молдова и Румынии не было и не предвидится. Произошел раскол среди молдавских историков и филологов. Часть из них безоговорочно согласилась с румынской трактовкой истории и языка, за что получили в румынской академической среде и печати соответствующее признание которое, однако, трудно признать научным, и всякого рода вознаграждения. На их труды румынские исследователи практически не ссылаются, что также следует рассматривать как своеобразное «научное признание». А другая часть постоянно находится под прицелом румынской «научной» критики. Их разработки априори не

научны, а их авторы - враги народа. Никакого научного диалога между этими двумя лагерями нет. А ведь все они вместе - часть нашей интеллигенции, со своей ролью и влиянием на духовное состояние общества. Переплетение политики и науки в целях личной наживы и одурманивание людей на основе эксплуатации веры в высокую мораль ученого имеют глубокие, и не только нравственные последствия. К сожалению, проникновение в науку дельцов и демагогов от науки в целях далеких от нее становится опасной нормой.

Нельзя не заметить что и наши государственные органы, в этих сложных условиях, не проявляют должных бойцовских качеств в отстаивании государственных и общественных интересов. Так, например, по вопросу о принятии Концепции национальной политики Парламент Республики Молдова, в декабре 2003 года, поручил правительству разработать и представить 1 января 2004 года программу внедрения концепции. С опозданием на полгода правительство внесло в парламент проект Программы мер по реализации концепции на 2004-2009 годы, дальнейшая судьба которого неизвестна.

Важно усвоить, что государство является единственным выразителем национального интереса, который реально существует и функционирует благодаря деятельности государственной бюрократии, рационализму нацио-нальной элиты и объединительным структурам государственной власти. А духовное единство народа и объединяющие его моральные ценности - такой же, если не более определяющий

фактор развития, как политическая и экономическая стабильность. Общество лишь тогда способно ставить и решать задачи национального масштаба, когда оно опирается на систему нравственных ориентиров. А в данном направлении у нас работа по-настоящему, к сожалению, еще не начата.

БИБЛИОГРАФИЃ

¹ <http://www.inosmi.ru/print/246942.html>

² M.Cernencu, A.Galben, Gh.Rusnac, C.Solomon. Republica Moldova: Istoria politică (Documente și materiale), Vol. II, Chișinău, 2000. – P. 7.

³ Чего стоит только шумах вокруг пакта Риббентропа-Молотова, сколько энергии, страстей и бумаги растрчены для доказательства его значения для устройства будущего мира. Но давайте приадуаема, могли участники тройки - Рузвельт, Сталин и Черчилль - в атмосфере эйфории от Великой Победы при раскройке карты Европы и мира, брать в учет то, что подписал в совершенно другой конкретной ситуации представитель поверженной Германии Риббентроп.

⁴ Правда, по поводу Версаля, с трудом можно сказать, что была создана прочная система международной безопасности. Скорее она лишь отодвинула разрешение возникших в начале XX столетия противоречий среди великих держав. Вот оценка Генри Киссинджера: «Версальское урегулирование никогда не функционировало как система, приемлемая для великих держав, и представляло собой немногим большее, чем перемирие между двумя мировыми войнами». См., Г. Киссинджер. Дипломатия. М., Лодомир, 1997, стр. 734. Франция и Великобритания создали и укрепили Великую Румынию. Она в истории международных отношений так и оценивается - как элемент этой, неудавшейся модели системы международной безопасности. В этой связи, видимо и следует приадуаема: стоит ли тратить столько сил, чтобы вернуться к этому бесперспективному эксперименту.

⁵ Бжезинский З., Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. М., Международные отношения, 1999, стр. 125.

⁶ Lucrările celui de-al doilea Congres al spiritualității românești. Herculane, 14-16 octombrie 1994. Drobeta – Turnu Severin: Radical, 1995. - P. 18.

⁷ Marian Enache, Dorin Cimpoeșu. Misiune diplomatice în Moldova. 1993-1997. Iași, Polirom, 2000. - P. 173.

⁸ Morgenthau Hans J. Politica între națiuni. Iași, Polirom, 2007. - P. 132-133.

⁹ Черчилль У. Мировой кризис. 1918-1925. М, Издательство ЛКИ, 2007, стр. 151. Далее, на той же странице, У. Черчилль объясняет причины этого присоединения: «Разрешение трансильванской проблемы на основе принципа самоопределения не могло быть достигнуто. Значительное по численности венгерское население было изолировано в румынском окружении. Население румынской зоны желало присоединиться к Румынии; составляющее же ядро страны мадьяры желали присоединения к Венгрии, но как то, так и другое

желание шло вразрез с принципом самоопределения. Обязанная считаться с этим принципом и сознавая в то же время, что целостность Трансильвании имеет большое значение, мирная конференция передала всю страну Румынии и этим отняла у Венгрии по крайней мере еще миллион мадьяр».

¹⁰ В исторических выводах итогового доклада Международной Комиссии по изучению Холокоста в Румынии, в состав которой входили и румынские специалисты, фактически из всех румынских специализированных научных учреждений, во главе с советником президента, известным историком, Иоаном Скурту подчеркивается: «Нигде в Европе личность, совершившая массовые преступления, как Ион Антонеску - верный союзник Гитлера до последнего момента, не была, когда-нибудь, публично почтенной, как национальный герой ... В посткоммунистическую Румынию, политические и культурные элиты часто предпочитают игнорировать, а иногда и подбадривать пропаганду про-Антонеску, факт, что открыл дверь явному отрицанию Холокоста и реабилитации отдельных осужденных военных преступников. Мало голосов публично поднялись против этого доминирующего течения», Comisia Internațională pentru Studierea Holocaustului în România (București), Raport final, Iași: Polirom, 2005. - Pag. 3.

¹¹ "Позиция нетерпимости по отношению к России Президента Румынии Траяна Бэеску, - пишет Милан Петрович, - не продиктована национальными интересами Румынии, мировой политической ситуацией... Просто-напросто Траяну Бэеску, точно так же, как и Чаушеску в свое время, необходим внешний „неприятель“ для своих внутренних политических нужд. Целых двадцать четыре года Чаушеску строил миф о прекрасной и свободной стране, которая борется с советским медведем". Милан Петрович. Антирусизм как реклама. „Politica“, Сербия и Черногория, <http://www.inosmi.ru/print/231199.html>. accesat 16.01.2009.

¹² Charles King. Post-soviet Moldova: a borderland in transition. Moldova postsovietică: un ținut de hotar în tranziție. The Center for Romanian Studies, The Foundation for Romanian Culture and Studies, Iași, 1997. - P. 31.

¹³ Aymeric Chauprade, Francois Thual. Dicționar de geopolitică. București, Corint, 2003. - P. 239.

¹⁴ Holger Moroff. Europa lărgită – conceptul de vecinătate al Uniunii Europene. În culegerea: Republica Moldova și Integrarea Europeană. Elemente de strategie. Institutul de Politici Publice. Chișinău, 2003. - P.153.

¹⁵ В этой связи, следует отметить, что со вступлением Румынии в Европейский Союз ничего не случилось и не могло случиться, потому что эти данные не соответствует действительности 2002 года. Автор, как и другие иностранные исследователи, оказался жертвой манипуляции со стороны тех, кому хочется внедрить в общественном сознании мысль о бесперспективности молдавского государства. В том же сборнике, на 63 странице приводятся данные молдавских авторов, которые опровергают выводы немецкого исследователя. В соответствии с этими данными молдавский экспорт в Румынию, в 2002 году, составлял 8,2 % от общего, а импорт 9,1%. Отрицательное сальдо, объясняется частыми запретами с румынской стороны, на ввоз различных молдавских товаров,

Tribuna tonărilor cercetător

PROMOVAREA TRANSPARENȚEI ADMINISTRATIVE PRIN ASIGURAREA ACCESULUI LA INFRASTRUCTURA INFORMAȚIONALĂ MODERNĂ

Galina MARDARE,
magistru on administrația publică,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

In the present article, the author mentions that new possibilities of obtaining access to information in the field of public administration appeared at the end of the XX and the beginning of the XXI century. This fact is stipulated in both the national and the international legislations. Various electronic programs facilitate the direct contact of the citizen with the administrative bodies on the whole globe. Yet, it is worth mentioning that in order to get hold of the useful information and to conduct an efficient communication in the field of public administration, it is necessary to possess specific informational knowledge and linguistic culture. In this context, it is necessary to differentiate between the users of the information what concerns their skills and the informational strategies.

La începutul sec. XXI, evoluția societății universale era percepută de către oa-

menii de știință drept una de criză globală. Această constatare era fundamentată prin diverse argumente din mai multe domenii: economie, ecologie, sănătate, comunicații, transporturi etc.

Printre cele mai stringente probleme, care au apărut odată cu declanșarea crizei globale, oamenii de știință au remarcat **virtualizarea societății**, manipularea cunoștințelor societății, schimbarea mentalității omenirii. Este clar că acestea au devenit subiecte de interes deosebit cu precădere pentru țările dezvoltate, care se preocupă de virtualizarea societății, devenită un fenomen atot social, cot și psihologic.

Noțiunea de "virtual" este de origine latină. *Virtualis* înseamnă *posibil, probabil*, ceea ce se poate realiza din anumite

condiții, dar care nu există în realitate. Treptat însă acest termen a devenit «un indicator al realității artificiale, pe care o creează omul cu ajutorul noilor tehnologii informaționale». Ea a primit denumirea de realitate virtuală. Fenomenul de virtualizare este tratat de oamenii de știință ca un proces global, care reflectă multitudinea transformărilor reale care au loc în societatea contemporană. Expansiunea virtualizării este direct proporțională cu informatizarea societății, cu implementarea noilor tehnologii de comunicare.

În prezent, se impune, pregnant, virtualizarea din sfera economică, aceasta devenind una dintre perspectivele de bază ale dezvoltării sistemului economic universal. Datorită evoluției comerțului electronic, are loc o dezvoltare sporită a

economiei. Cu mult succes sunt aplicate astăzi tehnologiile informaționale în domeniul administrației publice, care influențează considerabil relațiile dintre cetățeni și administrație, ceea ce conduce la promovarea transparenței administrative. De asemenea, tehnologiile PR (Public Relations) sunt utilizate activ în promovarea transparenței administrative – un factor determinant în crearea imaginii administrației publice. Un alt factor de imagine al administrației publice este parteneriatul dintre administrația publică, cetățean și societatea civilă, care a devenit eficient datorită arhivelor științifice electronice, bazelor de date speciale, la care poate apela oricare persoană interesată. În lumea virtuală, cercetătorii studiază și dezvoltă procesele informaționale, în scopul optimizării resurselor umane și materiale.

Se știe că procesul administrativ se bazează pe trei factori importanți:

- transmiterea de cunoștințe de la administrație către cetățeni;
- obținerea informației prin consultarea documentelor scrise sau audiovizuale;
- consultarea cetățenilor în luarea deciziilor administrative.

Pentru a utiliza cu multă eficiență acești factori, este nevoie de cunoștințe și abilități noi în domeniul tehnologiilor informaționale și comunicaționale, care ar înlătura orice bariere și analfabetism în informarea la timp, calitativ și cantitativ a cetățeanului.

Actualmente, în majoritatea țărilor lumii, au fost înființate “universități virtuale” – instituții de învățământ de tip nou, care utilizează eficient tehnologiile informaționale moderne. Administrația publică, considerăm, necesită să preia

experiența unor universități din lume, care au adoptat obligativitatea prezentării cursurilor pe WEB (tematică, cuprins, bibliografie), oferind on-line toate materialele de curs în cadrul propriului Intranet, realizând tot mai multe cursuri electronice interactive.

Rețelele specializate în teleeducație (Kidlink, ThinkQuest sau K12) acoperă o arie tot mai mare și cuprind școli din lumea întreagă, stimulează comunicarea elevilor și studenților în cadrul procesului de globalizare. Noile tehnologii transformă modul de învățare într-un proces mult mai productiv, folosind noi paradigme ca e-learning, distance-learning, teleeducație sau on-line-learning.

În e-learning se învață cu ajutorul calculatorului și conținutul informației se distribuie pe cale electronică, astfel: e-learning este o convergență dintre învățare și Internet; presupune folosirea TIC pentru a construi, livra, selecta, administra și extinde învățarea prin Internet, care include diverse informații și o rețea de comunicare între cei care acceptă un astfel de tip de învățare, cel mai ieftin și rațional, care permite accesul la educație pentru toți participanții.

Prefixul “e” în acest caz presupune: **explorare** – este folosit din plin web-ul ca instrument de explorare; **experiență** – posibilități de discuții on-line între participanți; **angajament** – web-ul îi captivează pe cursanți, le oferă posibilitatea învățării sincrone, colaborării și schimbului de idei; **facilitatea utilizării** – permite navigarea pe Internet (chiar și a celor mai puțin inițiați) de pe orice tip de platformă tehnică.

Manifestul Federației Internaționale a Bibliotecilor din lume (IFLA) stipulează următoarele: “Bibliotecile și serviciile

de informare sunt, la scară mondială, interfețe vii între oameni, resursele de informare și fluxul de idei și de creativitate pe care aceștia le cercetează. Bibliotecile și serviciile de informare fac accesibile diferitele forme de expresie umană, on toată bogăția lor și fac accesibilă cultura on diversitatea sa, prin toate modurile de transmitere”.

Grație Internetului, din cel mai mic sau ondepărtat sat sau din cele mai mari orașe, indivizi sau grupuri de indivizi din lumea ontreagă au acces egal la informația necesară pentru dezvoltarea și pregătirea lor, pentru interesul personal, cultura lor, activitatea economică sau pentru a lua parte activă la democrație. Totul poate prezenta interes, totul e cunoaștere și cultură oferită lumii. Bibliotecile și serviciile de informare sunt cele mai eficiente puncte de acces la Internet. On anumite cazuri, ele aduc surplus de comoditate, de sfaturi și de ajutor, uneori sunt singurele puncte de acces posibile. Accesul la Internet și la resursele sale trebuie să fie compatibil cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, ondeosebi cu articolul 19: *“Fiecare are drept la libertatea de opinie și la exprimarea acesteia; acest drept presupune libertatea de a avea o opinie, fără de ingerințe de nici un fel și de a putea căuta, primi și comunica informații și opinii prin orice media și independent de granițe”.*

Internetul oferă posibilitatea fiecărui individ „independent de granițe” de a se conecta cu ontreaga lume și de a se bucura de aceste drepturi. „Hipermemoria” Internetului are un potențial de onmagazinare de informație de circa un milion de ori mai mare decot tot ce s-a scris de-a lungul istoriei ponă on prezent. De fapt, noua tehnologie reprezintă o formă superioară de

comunicare față de cele cunoscute anterior. Internetul nu este un singur mijloc de comunicare, susțin oamenii de știință, ci mai multe, căci el a preluat cu rol de conținut cuvontul scris (cu posibilitatea redactării și multiplicării), telefonul, fotografia, filmul, radioul (Real Audio pe WEB) și imaginile animate cu sunet, mai bine zis televiziunea. Ceea ce le unifică pe toate este totuși cuvontul scris ca instrument al comenzilor de computer. *„Net-ul este o enciclopedie nelimitată care ne depășește infinit capacitățile de absorbție: este poate un minunat mijloc de cunoaștere. Performanțele Internetului nu pot fi nici măsurate, nici cuantificate. El anulează spațiul, iar nonspațialitatea va transforma planeta, sub aspect informațional, ontr-un sat mare. Gutenbergul mileniului II va subsuma toate cele șapte media tradiționale: cărți, reviste, ziare, onregistrări, filme, radio și televiziune”.* (Bruckener, Mizeria prosperității).

Tot ceea ce se poate crea cu Internetul contribuie la globalizarea culturală. Actualmente, *“autostrăzile informației”* integrează toate aceste medii și asigură o comunicare interactivă, acces la o lume mediatizată. Stocuri de informație deschid oportunități de reconsiderare a relațiilor cu potențialul cunoașterii din perspectivă individuală. *„... Tehnologia electronică poate să onzestreze comunitatea cu ce este mai bun din ambele lumi: o bibliotecă cu ambianța și sensul comunității dintr-un oraș mic și cu instantaneitatea conexiunii globale”.* (Ion Stoica)

On prezent, societatea are nevoie de biblioteci valoroase și de specialiști calificați, care să contribuie la dezvoltarea culturii și economiei.

Federația Internațională a Bibliotecilor din lume (IFLA) ondeamnă toate

guvernele să susțină libera circulație a informațiilor accesibile prin biblioteci și serviciile de informare, iar bibliotecile, la rândul lor, să dezvolte infrastructuri naționale și globale. În acest context, se înscrie una dintre strategiile Proiectului de la Bologna, care presupune transparență, promovarea mobilității personalului academic și al studenților, crearea unui sistem educațional și informațional unic.

Serviciile de care beneficiază utilizatorii bibliotecilor sunt foarte diverse:

- one-stop Service – furnizarea de copii ale articolelor din reviste, capitole din cărți ori alte materiale; furnizare de texte integrale; database searching Service – sprijin pentru regăsirea de date din diferite biblioteci digitalizate; SDI Service – furnizare prin e-mail de articole; Instruction Service – sprijin pentru utilizarea diferitelor surse de care dispune biblioteca; Proxy Service – acces la resurse precum baze de date, cărți electronice sau reviste; PDA Service – furnizarea diverselor materiale animate; VOD Service – furnizarea materialelor video. Prin toate aceste servicii bibliotecile sprijină sistemul educațional din întreaga lume în perioada de tranziție la societatea informațională.

Dacă e să ne referim la tehnologizarea informativă și comunicativă în domeniul administrației publice din Republica Moldova, trebuie să menționăm faptul că în ultimii ani, mijloacele de transmitere a informației au trecut la un nou nivel științific și tehnologic de dezvoltare. Se creează și se modernizează sistemele multifuncționale integrate de comunicații, bazate pe tehnologii informaționale și de telecomunicații moderne. Cu toate acestea, dezvoltarea accelerată a acestor tehnologii este însoțită atât de avantaje evidente, cât și de noi amenințări și riscuri în adresa

securității statului nostru. Asigurarea securității în sistemele informaționale computerizate și de telecomunicații este una dintre problemele-cheie de dezvoltare politică și economică a unui stat modern. Prin urmare, în orice țară se creează sistemul de stat pentru asigurarea securității informaționale. Principalele componente ale acestui sistem sunt protecția informațională criptografică și tehnică, precum și protecția telecomunicațiilor guvernamentale. Pentru sporirea eficienței activității autorităților administrației publice, asigurarea protecției informației importante pentru stat, este necesar de a crea sisteme cu asigurări moderne, schimb de informații, rețele și sisteme informaționale de transmitere a informației-text și voce, video, sisteme de teleconferință și alte tipuri de informații.

Crearea Ōntreprinderii de Stat „Centrul de telecomunicații speciale” a fost primul pas pentru a îmbunătăți situația actuală în domeniul sistemelor speciale de telecomunicații, de protecție criptografică și tehnică a informațiilor în Republica Moldova. Ōntreprinderea de Stat „Centrul de telecomunicații speciale” a fost instituit în scopul soluționării cerințelor de securitate informațională, asigurare a funcționării și dezvoltării sistemelor informaționale și de telecomunicații statale protejate.

Centrul de telecomunicații speciale este o întreprindere orientată spre dezvoltarea tehnologiilor informaționale protejate, bazată pe abordarea complexă a următoarelor principii de activitate:

- respectarea standardelor internaționale și naționale;
- profesionalismul bazat pe cunoștințe și însușiri practice;
- asigurarea securității informaționale în complex cu crearea sistemelor

informaționale și de telecomunicații, garantarea unui nivel onalt de eficacitate și siguranță;

- integrarea mijloacelor specializate de protecție a echipamentului telecomunicațional și de rețea.

Conform prevederilor Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 1487 din 11 decembrie 2003, O.S. „Centrul de telecomunicații speciale” a fost desemnată on calitate de operator al Sistemului informațional de telecomunicații al Guvernului, on sarcina căruia a fost pusă coordonarea și exercitarea controlului asupra funcționării și asigurării securității sistemului informațional și de telecomunicații al autorităților administrației publice. Ontru realizarea acestor decizii, conducerea Centrului a determinat direcțiile și sarcinile de bază ale O.S. “Centrul de telecomunicații speciale”:

- realizarea politicii naționale on domeniul construcției, administrării, funcționării și protejării sistemelor speciale de telecomunicații ale Republicii Moldova (on continuare – sisteme speciale), asigurării securității acestora;

- realizarea atribuțiilor ce revin Fondatorului privind asigurarea schimbului informațional protejat dintre autoritățile publice interne și externe, reprezentanțele Republicii Moldova din străinătate, organizațiile, instituțiile și întreprinderile altor state;

- protejarea informațiilor importante pentru stat, crearea, administrarea, asigurarea securității on activitate, întreținerea și dezvoltarea sistemelor speciale, asigurarea funcționării mecanismului semnăturii digitale;

- asigurarea informațională a guvernării electronice prin aplicarea tehnologiilor informaționale și de comunicații on

scopul asigurării accesului la informație și prestării serviciilor publice on regim interactiv.

Ontreprinderea exercită următoarele atribuții:

- participă, on limitele competenței, la determinarea direcțiilor prioritare ale activității statului on domeniul sistemelor speciale și asigurării securității informației on Republica Moldova și on reprezentanțele sale din străinătate;

- la solicitarea Fondatorului, elaborează propuneri privind determinarea direcțiilor strategice de dezvoltare a sistemelor speciale, de asigurare a protecției criptografice și tehnice a informației;

- elaborează, efectuează montarea, instalarea, deservirea tehnică, dezvoltă și perfecționează sistemele speciale;

- efectuează, on limitele competenței, măsuri privind protejarea resurselor informaționale de stat;

- elaborează și implementează tehnologii moderne de protejare a informațiilor, a purtătorilor de informații, documentelor și mărfurilor;

- elaborează tehnologii și mostre de mijloace tehnice speciale, on procesul exploatării informațiilor importante pentru stat;

- elaborează, produce, importă, exportă, realizează, instalează și întreține mijloacele de protecție tehnică și criptografică (inclusiv cele destinate pentru cifrarea informației), mijloace tehnice speciale de protecție a documentelor și mărfurilor;

- asigură funcționarea tehnică a Centrului de certificare a cheilor publice al autorităților administrației publice, acordă suport la deservirea Centrului de certificare a cheilor publice de nivel superior, prestează servicii legate de semnătura digitală;

- efectuează cercetări speciale asupra

mijloacelor tehnice și edificiilor on scopul depistării canalelor posibile de scurgere a informațiilor;

- acordă asistență autorităților publice, organizațiilor, ontreprinderilor și instituțiilor din Republica Moldova on vederea protecției resurselor informaționale ce le aparțin;

- colaborează, on limitele competenței, cu organizațiile străine și, prin intermediul Fondatorului, cu serviciile speciale străine on domeniul securității informațiilor, protecției criptografice și tehnice a informațiilor, asigurării funcționării sistemelor speciale;

- desfășoară activitatea de implementare a noilor tehnologii, softurilor și utilajului modern on domeniile activității sale;

- on limitele competenței, exercită și alte atribuții, conform legislației.

Servicii prestate:

- crearea, implementarea și deservirea sistemelor informaționale și de telecomunicații protejate;

- crearea sistemelor de asigurare complexă a securității informaționale;

- prestarea serviciilor on domeniul protecției criptografice și tehnice a informației;

- prestarea serviciilor on domeniul semnăturii digitale, inclusiv a serviciilor de certificare a cheilor publice ale semnăturii digitale (PKI);

- elaborarea și răspunderea produselor de program specializate pentru asigurarea securității informaționale;

- prestarea serviciilor complexe de creare a portalurilor web protejate;

- cercetarea sistemelor informaționale și de telecomunicații on vederea depistării pericolelor posibile ale securității informaționale;

- prestarea serviciilor de audit,

consulting și verificare a securității informaționale on conformitate cu standardele internaționale;

- elaborarea documentației on domeniul asigurării securității informaționale.

Proiectele realizate de O.S. „Centrul de telecomunicații speciale”. Toate activitățile realizate de la constituirea Ontreprinderii și ponă on prezent au fost ondreptate spre crearea și dezvoltarea Sistemului de telecomunicații al autorităților administrației publice, cu implementarea progreselor contemporane on domeniul securității și tehnologiilor informaționale.

Sistemul de telecomunicații al autorităților administrației publice din Republica Moldova. Autoritățile administrației de stat din Republica Moldova oși desfășoară activitatea ontr-o eră nouă on care una dintre cele mai importante și prețioase resurse este informația, iar obiectivul principal rămone a fi crearea unei societăți informaționale, care va corespunde standardelor internaționale.

Sistemele informaționale automatizate și registrele diferitelor autorități publice sont create, de regulă, on mod independent și reprezintă un spațiu informațional partajat, fără o integrare comună. Ele sont direcționate spre satisfacerea intereselor și necesităților departamentale ale fiecărei instituții, iar interconectarea acestor sisteme nu totdeauna este realizată. Astfel, crearea unui Sistem de telecomunicații republican integral, care va interconecta toate sistemele informaționale ale autorităților administrației publice, este indispensabilă.

On calitatea sa de operator al Sistemului integrat de circulație a documentelor electronice on cadrul autorităților administrației publice și operator tehnologic

logic al Portalului guvernamental, direcția prioritară a activității O.S.”Centrul de telecomunicații speciale” este informatizarea autorităților publice pe întreg teritoriul Republicii Moldova și, drept rezultat, implementarea tehnologiilor informaționale moderne în activitatea autorităților.

Sistemul interconectează toate autoritățile publice ale statului și formează nucleul telecomunicațiilor publice pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Scopul de bază al creării și dezvoltării Sistemului constă în asigurarea autorităților administrației publice din centrele raionale cu sisteme informaționale de telecomunicații eficiente, protejate și stabile în procesul exercitării atribuțiilor de administrare publică.

Sistemul creat va permite schimbul operativ de date între autoritățile publice ale Republicii Moldova (centrele raionale) și autoritățile publice ale altor state, ceea ce va conduce spre alinierea țării la standardele internaționale în domeniul e-guvernării. Au fost realizate lucrările de creare a rețelei optice la nivelul mun. Chișinău cu o lungime de peste 150 km de cablu optic, care unește la un nivel tehnologic modern, într-un sistem de telecomunicații unic, peste 100 de instituții de stat împreună cu subdiviziunile acestora, inclusiv Aparatul Președintelui, Aparatul Parlamentului și al Guvernului.

Rezultatul scontat în urma implementării Sistemului de telecomunicații al autorităților administrației publice pe întreg teritoriul republicii este îmbunătățirea serviciilor informaționale. Sistemul creat va conduce la utilizarea mai eficientă și rapidă a informației de către cetățenii de rând ai Republicii Moldova prin accesarea portalelor web ale

autorităților administrației publice.

Centrul principal de telecomunicații.

Întru realizarea sarcinilor prevăzute de legislație, Întreprinderea de Stat “*Centrul de telecomunicații speciale*” a creat Centrul principal de telecomunicații, amplasat în incinta Guvernului. Centrul principal de telecomunicații formează fundamentul rețelei de telecomunicații de generație nouă (NGN – *Next Generation Network*) pentru dezvoltarea guvernării electronice. Centrul principal de telecomunicații este elementul principal al rețelei de telecomunicații unice de stat, prin intermediul căreia are loc transmiterea datelor, vocii și video, utilizând tehnologia NGN. *Centrul de date* asigură, de asemenea, hosting-ul protejat al depozitelor de date, protecția lor de acces neautorizat, virusi, codificarea informației în timpul expedierii sale către instituții.

Creat în conformitate cu cerințele standardelor securității informaționale ISO 17799 și, Sistemul de alimentare cu energie electrică corespunde categoriei 1, ceea ce presupune trei surse independente de curent electric, incluzând și un generator diesel. Sunt asigurate condițiile pentru controlul climei, protecției fizice și informaționale, ceea ce asigură funcționarea continuă a Centrului.

Constituirea Centrului principal de telecomunicații creează un fundament stabil pentru dezvoltarea “*Guvernării electronice*” în Moldova. Activitatea acestui Centrul a generat și apariția “*Centrului de certificare a cheilor publice al autorităților administrației publice*”, ceea ce a deschis o nouă pagină în afacerile publice și în dezvoltarea relațiilor de management ale politicilor publice din țara noastră.

Centrul de certificare a cheilor publice. Întreprinderea de Stat „Centrul de

telecomunicații speciale” a desfășurat un complex de măsuri organizatorice și tehnice de creare a infrastructurii cheilor publice, de implementare a tehnologiilor și a mecanismelor de aplicare a semnăturii digitale în Republica Moldova în conformitate cu Legea cu privire la documentul electronic și semnătura digitală nr. 264-XV din 15.07.2004 și alte acte subordonate legii. În scopul asigurării funcționării infrastructurii tehnice de program, emiterii certificatelor pentru solicitanții de certificate, accesului la serviciile de verificare a autenticității certificatelor și primirii timpului etalon, au fost date în folosință mijloacele tehnice și de program, care constituie nivelul de bază al funcționării Centrului de certificare al autorităților publice.

În scopul funcționării Centrului de certificare al autorităților administrației publice la nivel de servicii a fost efectuată testarea de exploatare integrală a infrastructurii, au fost desfășurate lucrări de testare a mijloacelor de program specializate “Moldova CA Solution” ale Centrului de certificare și ale infrastructurii. Certificatele eliberate sunt utilizate în diferite sisteme informaționale de stat, cum ar fi, de exemplu, Sistemul de poștă electronică protejată „Curierul electronic”, Sistemul național de pașapoarte cu date biometrice suplimentare, Sistemul informațional „În Declarație”, Sistemul informațional “Client-Trezorerie” al Ministerului Finanțelor, precum și sectorul privat, de exemplu, Sistemul automatizat de plăți interbancare.

Sistemul de poștă electronică al autorităților administrației publice. În temeiul Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 969 din 23.08.2007 privind Sistemul de poștă electronică

al autorităților administrației publice, care determină condițiile generale de efectuare a schimbului electronic de corespondență între autoritățile publice și alte organizații, între angajații autorităților publice, precum și alte persoane, au fost stabilite bazele organizațional-normative privind crearea și funcționarea Sistemului de poștă electronică al autorităților administrației publice, precum și condițiile de asigurare a securității la prelucrarea și transmiterea corespondenței electronice. Întreprinderea de Stat „Centrul de telecomunicații speciale” a fost desemnat în calitate de operator al sistemului respectiv. Sistemul de poștă electronică al autorităților administrației publice este constituit în baza a două niveluri, care se deosebesc după indicii de securitate, tipul de informații transmise, precum și statutul abonaților fiecărui nivel.

Serviciul “Telefonie protejată multifuncțională”. Cu începere din anul 2007, Întreprinderea de Stat „Centrul de telecomunicații speciale” depune eforturi considerabile pentru dezvoltarea serviciului specializat “Telefonie protejată multifuncțională”. Serviciul este elaborat și implementat în contextul integrării serviciilor moderne securizate, calitative și multifuncționale între ministere, departamente și alte instituții de stat. Noul serviciu oferă utilizatorilor servicii moderne de telefonie fixă, precum: apel-conferință, videoconferință, mesagerie vocală, redirecționarea apelurilor, răspuns vocal interactiv ș.a. Beneficiile utilizării serviciului “Telefonie protejată multifuncțională” constau în economisirea resurselor financiare grație costurilor reduse și garantarea securității convorbirilor telefonice ale funcționarilor publici de orice rang. Telefonie de tip nou oferă posibilitatea de a

ombina diversitatea de servicii adiționale și diminuarea costurilor pentru serviciul de telefonie fixă.

Servicii WEB ale autorităților administrației publice. Una dintre direcțiile de activitate a „Centrului de telecomunicații speciale” se consideră crearea, deservirea și asigurarea securității paginilor oficiale de stat servicii-web. On scopul realizării acestor sarcini, on conformitate cu prevederile Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 668 din 19.06.2006 privind paginile oficiale ale autorităților administrației publice on rețeaua Internet, a fost creată infrastructura tehnologică, elaborată metodologia și softul special, ceea ce a

condus la crearea paginilor oficiale protejate, ținond seama de cerințele față de securitatea informațională și funcționarea neontreuptă și a permis desfășurarea administrării tehnico-tehnologice centralizate a resurselor informaționale. Pe parcursul activității sale, Centrul a elaborat și respectă următoarele principii:

- executarea calitativă a activităților cu prioritate: interesele de stat, securitatea informațională, aspectul economic, precum și eficacitatea;

- utilizarea și implementarea celor mai moderne soluții și standarde on procesul de lucru, aplicond cele mai eficiente soluții tehnologice;

- stimularea procesului de sporire a calificării personalului, sporirea nivelului instruirii și autoinstruirii specialiștilor on domeniul tehnologiilor informaționale, precum și alte domenii conexe.

BIBLIOGRAFIE

1. Kolin, K. Problemele civilizației informaționale. Virtualizarea și dezvoltarea constantă a societății. On: Bibliotekovedenie, 2002, nr. 3. – P. 48-57.
2. Ghilic-Micu, B. Paradigme educaționale on societatea informațională. – P. 11.
3. Michel, Jean. Formation documentaire et culture de l’information. On: <http://www.paris.enpc.fr/~michel-j/publi/IM>
4. Spațiul european (Din buletinul “EBLIBA News”, nr. 3-4, februarie 2007). On: Biblioteca Bucureștilor, 2007, nr. 4. – P. 29.
5. Torziman, E. Mediul universitar și formarea documentară. On: Biblioteca, 2004, nr.3. – P. 271.

MANAGEMENTUL ŞI MARKETINGUL INTELIGENT – PROMOTORI AI ECONOMIEI CUNOAŞTERII ON REPUBLICA MOLDOVA

Alexei STURZA,
master on management,
specialist principal, Academia de Administrare Publică
de pe lângă Preşedintele Republicii Moldova

SUMMARY

Actually, the knowledge economy is considered the acme of the human civilization development, while learning organizations are its basic cells. Intelligent management and marketing are the main tools for building and developing learning organizations, thus accelerating the knowledge economy emergence, the Republic of Moldova inclusively.

Key words: *economy, intelligent management, intelligent marketing, knowledge, knowledge economy, knowledge management, learning organization, management, marketing.*

On prezent, cunoaşterea reprezintă factorul major de producţie şi creştere economică durabilă de tip inovaţional, iar globalizarea şi noile tehnologii (mai ales, cele infocomunicaţionale) accelerează considerabil schimbul de cunoştinţe pe plan mondial, contribuind la edificarea economiei planetare inteligente (sau intelectualizarea acesteia).

Pentru o onţelegere mai profundă a subiectului prezentului articol vom defini on continuare următoarele noţiuni-cheie:

Economie – 1) sistem de obiecte, fenomene, relaţii şi procese, ce ţin de circulaţia factorilor de producţie şi bunurilor limitate on vederea satisfacerii cerinţelor tot mai cresconde ale societăţii; 2) artă, ştiinţă şi disciplină de studiu, care are drept obiect de cercetare activitatea economică (producţia, distribuţia, schimbul şi consumul bunurilor) a omenirii.

Cunoaştere (cunoştinţe) – proces (cunoaştere on sens filozofic – reflectare

obiectivă a realităţii on conştiinţa subiectului cunoscător) şi rezultat (cunoştinţe – informaţie, acumulată, verificată de practică şi onsuşită de către oameni [16]) al activităţii intelectuale umane.

Economie inteligentă (a cunoaşterii) – model (tip) de economie nouă, care pune la baza dezvoltării susţinute a societăţii cunoştinţele ca cea mai valoroasă resursă şi bun economic.

Organizaţie inteligentă (bazată pe cunoaştere, care onvaţă, cognitivă) – celulă de bază a economiei cunoaşterii; sistem social deschis, care oncurajează capacitatea şi aspiraţia fiecăruia şi tuturor membrilor săi să onveţe permanent (conceptul onvăţării continue pe parcursul vieţii), să experimenteze şi să-şi asume riscuri inovaţionale acceptabile la toate nivelurile de conducere şi on toate subdiviziunile on vederea anticipării

și răspunderii proactive la schimbările și provocările mediului exterior onalt turbulent și atingerii atot a scopurilor organizaționale, cot și a celor individuale. On cadrul organizației inteligente are loc onvățarea continuă la 3 niveluri: individual, de echipă și organizațional. Conceptul organizației inteligente este aplicabil nu doar persoanelor juridice, ci și familiilor (menajurilor) și indivizilor (persoanelor fizice) ca actori economici importanți. De asemenea, conceptul dat se extinde la o ontreagă societate și chiar la omenire.

Management – teorie și practică de conducere efectivă (obținerea rezultatelor (ieșirilor on sistem, outputurilor) dorite) și eficientă (utilizarea mai rațională, optimală a resurselor (intrărilor on sistem, inputurilor) a oamenilor și a altor resurse on cadrul organizației ontru atingerea obiectivelor acesteia, luond on considerare toți factorii mediului sau exterior și interior (adică abordarea sistemică și situațională).

Management inteligent (management al cunoașterii sau chiar management al onțelepciunii) – concept de gestionare a circulației de cunoștințe din cadrul organizației ontru sporirea cantitativă și calitativă a capitalului intelectual, ameliorarea competitivității și eficientizarea activității acesteia. Drept cazuri particulare ale managementului inteligent pot fi considerate managementul inovațional, managementul proprietății intelectuale (nucleul managementului inovațional) și managementul educațional.

Management inovațional – complex de forme, metode și structuri de gestionare a procesului de inovare on cadrul organizației ontru atingerea efectelor social-economice și reducerea riscurilor (adaptat de autor din: [3, p. 138]).

Management al proprietății intelectuale (parte componentă a managementului inovațional) – ansamblu de principii, forme și metode de gestiune a rezultatelor activității intelectuale, protejate juridic (invenții, modele industriale, mărci comerciale, opere literare, audiovizuale etc.) (adaptat de autor din: [9, p. 154, 221]).

Management educațional – știință și artă de dirijare a sistemului și procesului de onvățământ.

Marketing – filozofie și metodologie a economiei de piață, orientată spre perfecționarea atingerii scopului fundamental al acesteia – satisfacerea necesităților umane, prin formarea și dezvoltarea lanțurilor de valori (logistice) – succesiune logică a activităților: de la cercetarea pieței ponă la deservirea postvonzare a clienților.

Marketing inteligent (al cunoașterii) – filozofie și metodologie a economiei cunoașterii, direcționată spre acumularea și dezvoltarea reciproc avantajoasă a capitalului intelectual al organizației și al partenerilor strategici ai acesteia (clienți, furnizori, intermediari, mass-media, autorități ale administrației publice, ONG-uri, organisme internaționale ș.a.). Cele mai importante 2 tipuri de marketing inteligent se consideră marketingul inovațional (inclusiv marketingul proprietății inovaționale) și marketingul educațional.

Marketing inovațional – complex de activități economice, care include: cercetare, formare, dezvoltare a cererii de inovații și management al procesului de creare și comercializare a acestora on baza informațiilor obținute [3, p. 299].

Marketing al proprietății intelectuale (parte componentă a marketingului inovațional) – proces managerial de analiză a pieței și a cadrului juridic de

protecție a obiectelor proprietății intelectuale, de creare/procurare și protejare a acestora, de elaborare și implementare a politicilor complexului (mixului) de marketing (5 „P” – produs, preț, promovare, plasare/distribuire și personal) ș.a.

Marketing educațional – proces social și managerial de cercetare a pieței, de elaborare și prestare a produselor și serviciilor educaționale, menite să formeze și să dezvolte atât personalitatea omului, cât și capitalul uman și intelectual al acestuia și al societății în ansamblu. Mecanismul de funcționare a economiei cunoașterii este reprezentat în fig. 1.

Statul este plasat în centrul acestei scheme, deoarece el efectuează managementul economiei cunoașterii (sau managementul inteligent) la nivel macro. Interacțiunea managementului inteligent cu mediul său exterior în plan conceptual se realizează prin intermediul marketingului inteligent, iar în plan tehnologic – al tehnologiilor infocomunicaționale (TIC) avansate. Economia cunoașterii se formează, în primul rând, din organizații (agenți economici) și familii (gospodării

casnice) inteligente – celulele sale de bază. Piața capitalului uman (forțele de muncă inteligente) și piața bunurilor de larg consum (majoritatea acestora fiind „inteligente”) asigură interacțiunea economică a organizațiilor și familiilor. În primul caz membrii familiilor se angajează în compul muncii, adică își vând organizațiilor capitalul uman, iar în al doilea caz sunt cumpărători și consumatori ai mărfurilor și serviciilor. Rolul major în formarea și dezvoltarea capitalului uman îl joacă sistemul de învățământ, care funcționează prin management educațional, iar interacționează cu celelalte elemente ale economiei cunoașterii prin marketing educațional. În motorul economiei cunoașterii este sistemul inovațional, care asigură crearea, dezvoltarea, schimbul și utilizarea inovațiilor (noilor cunoștințe) pentru modernizarea, ameliorarea competitivității și integrarea acestora în economia globală. Prin analogie cu sistemul de învățământ, sistemul inovațional funcționează prin management inovațional, iar interacționează prin marketing inovațional.

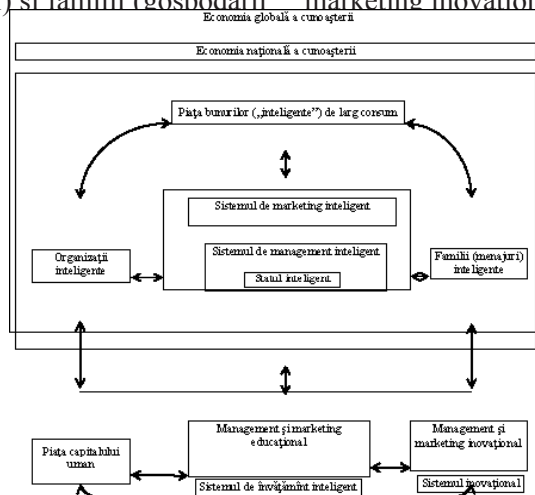

Fig. 1. Rolul și locul managementului și marketingului inteligent în economia cunoașterii.

Sursă: elaborată de autor.

Managementul și marketingul cunoașterii sunt instrumente de bază pentru crearea, consolidarea și dezvoltarea organizațiilor inteligente și, astfel, pentru intelectualizarea economiei și societății.

Cunoașterea este o noțiune complexă și poate fi clasificată conform diferitelor criterii.

On calitate de *categorie economică* cunoașterea este sinonimă cu activele intangibile (capital intelectual) al(e) organizației, care au (are) potențial de generare a veniturilor și/sau altor efecte economice, și include următoarele categorii:

1. *Capital uman* – inteligență, competențe, calificări, experiență și alte caracteristici și calități profesionale ale personalului (de ex., loialitate față de organizație, motivație, capacitate de lucru on echipă, de prioritizare a sarcinilor, de a lua decizii și a acționa on medii instabile, intuiție).

2. Produse intelectuale (obiecte ale proprietății intelectuale):

2.1. *Proprietate industrială*: invenții, desene și modele industriale, modele de utilitate, mărci, denumiri de origine a produselor, indicații geografice, specialități tradiționale garantate, soiuri de plante, topografii circuite integrate;

2.2. *Know-how*: tehnic, tehnologic, de producție, comercial, organizațional-managerial;

2.3. *Drept de autor*: opere literare, de artă, lucrări științifice, software, baze de date, instrucțiuni de exploatare, condiții tehnice ș.a.;

2.4. *Drepturi conexe*: emisiuni tele- și radio, producție audio și video, activitate de regizor, interpret (inclusiv fonograme) ș.a. [3, p. 111].

3. Capital structural:

3.1. *Intern (organizațional)* - sisteme organizaționale, cultura corporativă, politici, tehnologii, proceduri interne, competențe ale organizației (de ex., de autoperfecționare, de inovare), care o deosebesc de competitori, oi majorează valoarea de piață (capitalizarea);

3.2. *Extern (de relații)* – loialitatea clienților față de produsele companiei, reputație și bune relații de afaceri (good-will) etc. [4, p. 3].

On funcție de *gradul de formalizare*, cunoașterea poate fi:

- *explicită* – formalizată (documentată, exteriorizată), obiectivă, ușor pricepută și comunicabilă onte oameni – produse intelectuale și capital structural;

- *implicită* – neformalizată (tacită, interiorizată), subiectivă, greu onțeleasă și comunicabilă – capital uman.

Reieșind din clasificarea propusă a cunoașterii, sarcinile managementului inteligent se pot formula după cum urmează:

a) *Formalizarea ontregii cunoașteri organizaționale* pentru asigurarea păstrării acestuia pentru un timp ondelungat și, astfel, a posibilității de a o utiliza liber și eficient de către toate persoanele interesate. Cu alte cuvinte, capitalul uman, legat indisolubil de purtătorii acestuia – personalul organizației, necesită a fi documentat (trans-format on capital structurat), on vederea minimalizării riscului de a pierde cunoștințele experților concediați. De ex., ar putea fi introdusă o procedură obligatorie on practica organizațională – la oncheierea unui proiect echipa de implementare trebuie să prezinte un raport după formă și structură stabilită, care se introduce on baza (banca) organizațională de cunoștințe. Accesul la baza on cauză asigură implementarea reușită

a proiectelor similare în viitor. Creșterea rapidă a organizației impune conducerea acesteia să transfere și să păstreze cunoștințele individuale ale oamenilor în cunoașterea corporativă. La o anumită etapă a dezvoltării organizației în fața conducerii apare problema decalajului dintre ambiții și procese interne. În acest caz organizația trebuie să fie „birocratizată”, să-și revizuiască structura managerială, să formalizeze fișele de post ale angajaților, să-și determine și să fixeze procesele de afaceri. Însă birocratia aceasta trebuie să fie rațională, flexibilă și reconfigurabilă.

b) *Asigurarea capacității inovative a organizației.* În opinia guru-ului managementului Peter Drucker, există doar 2 surse principale ale avantajului strategic competitiv al organizației – marketing și inovații, care sunt posibile doar prin capital uman. De aceea sarcina managerilor este de a crea o astfel de structură, procese și sistem de motivare în cadrul organizației, încotru să încurajeze pe deplin generarea, fixarea, valorificarea și utilizarea ideilor noi.

c) *Crearea condițiilor favorabile pentru schimbul de cunoaștere între oameni în cadrul organizației.* Aici managerii se pot confrunța cu numeroase bariere, mai ales cele psihologice (stereotipuri de genul „dacă el vei învăța pe cineva ceva știu numai eu, voi deveni inutil”). Cea mai eficientă cale de înlăturare a acestor bariere este cultivarea culturii corporative de lucru în echipă: lucrătorii trebuie să înțeleagă, că rezultatele pot fi obținute doar în comun.

Un management inteligent reușit se poate baza doar pe o abordare complexă și situațională (considerarea specificului fiecărei organizații). Numai construirea unui sistem întreg de evaluare și management

al cunoașterii va conduce la maximalizarea valorii (capitalizării intelectuale) a organizației [16].

Alături de managementul cunoașterii, un rol important în formarea și dezvoltarea organizațiilor cognitive îl joacă și *marketingul inteligent*. Principala deosebire dintre managementul și marketingul inteligent constă în faptul că primul este orientat, în special, spre mediul interior al organizației, iar al doilea – spre cel exterior. Însă trebuie menționat, că este destul de complicat de tras delimitări stricte între managementul și marketingul inteligent, deoarece domeniile acestora se intersectează și chiar se suprapun.

Dacă managementul cunoașterii se concentrează asupra capitalului uman și organizațional, marketingul inteligent operează, mai ales, cu capitalul structural exterior și produsele intelectuale. Prioritatea majoră a marketingului inteligent – stabilirea, consolidarea și dezvoltarea relațiilor strategice reciproc avantajoase cu partenerii de afaceri ai organizației, în primul rând, cu clienții. În epoca cunoașterii, consumatorii devin tot mai inteligenți și pretențioși: ei nu doresc, pur și simplu, o marfă calitativă și sigură la un preț atractiv, ci un pachet complex individualizat de beneficii, inclusiv servicii (pre-, în timpul și postvanzare, de informare și chiar de educare – „vanzări complexe”). Nu doar colaborarea cu clienții, ci și contribuția la dezvoltarea (mai ales intelectuală) a acestora – noul principiu-cheie al marketingului secolului XXI.

Rolul marketingului inteligent în comercializarea produselor crește odată cu „intelectualizarea” acestora: cu cât produsul (mai ales serviciul) este mai sofisticat, cu atât mai mult clientul solicită consultații inteligente din partea

vonzătorilor. Ultimii, la rondul lor, trebuie să fie, de asemenea, pregătiți (instruiți) să ofere asemenea servicii, dar on mod individual (on funcție de psihologia clientului concret). Totodată, on economia cunoașterii are loc inversia reciprocă a cumpărătorului și vonzătorului. De ex., on cazul marketingului educațional instituția de onvățământ joacă rolul de consumator al muncii intelectuale a profesorilor, programelor de studii, serviciilor de evaluare și promovare a produselor educaționale ș.a. Dar profesorul nu este un simplu angajat, ci și consumator al condițiilor de muncă și de trai, al posibilităților de carieră didactică, serviciilor de multiplicare a produselor sale de activitate creativă, al măsurilor de recunoaștere a propriei competențe profesionale etc. De aici rezultă necesitatea introducerii schimbărilor manageriale respective [14].

Marketingul inteligent este una dintre cele mai recente tendințe ale marketingului mondial, de rond cu marketing social-etic (sau social responsabil), marketingul relațiilor reciproce, marketingul individual, Internet-marketingul ș.a. De fapt, marketingul inteligent onglobează toate aceste tendințe, selectond cele mai bune și avansate decizii și practici manageriale.

Trebuie să menționăm rolul major al TIC on intelectualizarea marketingului, managementului și economiei on ansamblu. Anume TIC reprezintă baza tehnologică a economiei cunoașterii: prin intermediul tehnologiilor avansate (de onaltă viteză) de rețea de tip Internet (inclusiv prin telefonie mobilă de generație 3G+), care cuprind oamenii și organizațiile din toată lumea, ei pot comunica liber on-line oriunde și oricund, astfel globalizond cunoașterea. Onșă pentru managementul și marketingul inteligent un rol deosebit

ol reprezintă TIC inteligente, ondeosebi *sistemele intelectuale* (de ex., sisteme expert, sisteme fuzzy, rețele neuronale, agenți intelectuali [2]), care permit transformarea oceanelor de date și mărilor de informații din diferite surse on baze, bănci și chiar depozite de cunoștințe specifice, atot de utile și necesare pentru luarea și realizarea deciziilor optime și operative, mai ales a celor strategice la nivel top. Numai astfel pot fi asigurate supraviețuirea și succesul durabil al organizațiilor on competiție globală tot mai aspră.

Cele mai importante și răspundite aplicații (tipuri) ale sistemelor inteligente sont *sisteme-expert* – sisteme de programe computaționale specializate, care folosesc expertiza – cunoaștere provenită de la experții umani ontr-un anumit domeniu, iar procesul de acumulare a cunoștințelor se numește achiziția cunoașterii. Sistemele expert se folosesc aproape on toate științele. Avantajele sistemelor expert sont: motoare de inferență, sisteme de explicații, tezaurizarea și distribuirea cunoașterii, costuri reduse, fiabilitatea expertizei, răspunsuri rapide on orice moment, tutori inteligenți, baze de date intelectuale, compatibilitatea cu alte produse informatice. Dezavantaje: incapacitatea de onvățare automată și, drept consecință, adaptabilitatea redusă la schimbările mediului exterior. [2].

Proiectarea, procurarea, instalarea și exploatarea sistemelor inteligente implică cheltuieli capitale masive (hardware și software special licențiat, capital uman - instruirea și participarea activă a personalului), onșă acestea sont investiții inteligente, care on condițiile actuale sont mult mai rentabile, decot investițiile tradiționale. Investițiile inteligente nu le onlocuiesc pe cele tradiționale, dar ar fi preferabil, dacă orice investiție, cel puțin

parțial, să fie „inteligentă”, deoarece investițiile on utilaje și tehnologii moral depășite nu pot fi rentabile. Dar on acest caz avem de a face cu reversul medaliei – accelerarea progresului tehnico-științific reduce considerabil perioada de amortizare morală a activelor de lungă durată (inclusiv a celor intelectuale), mai ales on domeniul TIC: un sistem TIC, considerat nou astăzi, devine onvechit moine. Onsă avantajul sistemelor inteligente (on afară de sistemele-expert) constă on capacitatea acestora de autoonvătăre și autoperfecționare, fapt ce le prelungește viața pe mai mulți ani. Un sistem inteligent bine proiectat poate servi și 10 ani, dar unele elemente (module) pot fi reonnoite fără cheltuieli mari datorită arhitecturii deschise a acestora.

Republica Moldova se află doar la onceputul căii de edificare a societății cunoașterii. Pentru aceasta există deja unele premise:

- cadrul legal și instituțional favorabil (adoptarea on 2004 a Codului cu privire la știință și inovare, on 2005 – a Strategiei Naționale de edificare a societății informaționale „Moldova electronică”¹, on 2008 – a Codului onvătămontului);

- dezvoltarea infrastructurii informaționale și inovaționale: rata de penetrare a telefoniei mobile (telefoane mobile la 100 locuitori) a constituit 67,1% din populația republicii on trimestrul III al anului 2008, iar a serviciilor multimedia mobile – 32,4%; nivelul de digitalizare a rețelilor de telefonie fixă a atins 77,7% on 2008, inclusiv on mediul rural – 90% [15]; dublarea numărului de abonați la servicii de acces la Internet la puncte fixe (ponă la 139000 on perioada 2006-2008, inclusiv 66,9% din acestea - de onaltă viteză (on banda largă - peste 256 kbps), on timp ce

on anul 2006 – doar 27,9%) [7]; trecerea la televiziunea digitală (se așteaptă, că spre anul 2012 majoritatea absolută a populației republicii va avea acces la acest serviciu); majorarea alocațiilor bugetare pentru știință și inovare de 6 ori din 2004 ponă la 0,6% din PIB on 2008 și 0,7% on 2009² [10], potențial de implementare a tehnologiilor nano on diverse domenii, inclusiv on TIC ș.a.);

- posedarea TIC și limbilor de circulație europeană, mai ales de către tineret;

- integrarea europeană (inclusiv aderarea la procesul de la Bologna).

Dar mai persistă oncă multe probleme nerezolvate:

- onapoierea considerabilă la capitolul nivelul și calitatea vieții populației on comparație cu țările Uniunii Europene (de ex., PIB nominal pe cap de locuitor on Moldova on 2007 a constituit ₴ 899, iar după paritatea puterii de cumpărare - ₴2000 [19], on timp ce on EU-27 – ₴ 23500) [13];

- disproporții structurale on economie: ramurale (ponderea redusă a producției tehnologiilor onalte (informaționale (10,4% [13]) și inovaționale (0,47% [17]) și dominarea ramurilor tradiționale (producția agricolă – 23,5%, industrială – 49,1%, construcții - 11,9% și servicii low-tech, mai ales comerț – 10,1%) on structura PIB (valorii adăugate brute) on anul 2007, pe piața capitalului uman (discordanța cererii și ofertei – surplusul economiștilor și juriștilor (de ex., on anul de studii 2007-2008 cota totală a studenților la aceste domenii fundamentale de formare a specialiștilor a constituit 31%) și deficitul inginerilor (24,2%), profesorilor școlari (21,3%), agricultorilor (2,8%) și, mai ales, ale muncitorilor calificați) și ale comerțului exterior (deficitul balanței comerciale a

depășit 50% din PIB on 2008 [17]);

- climatul de afaceri și investițional mediu favorabil (sont rezerve la capitolul corupție și birocratie);

- polarizarea dezvoltării regionale (de ex., on anul 2006, mun. Chișinău oi reve-nea o jumătate din producția industrială și 56% din investițiile on capital fix, salariul mediu lunar on Chișinău depășește unele raioane de două și mai multe ori [1], dezvoltarea slabă a infrastructurii on mediul rural - drumuri, asigurare cu apă potabilă, gaze naturale, telecomunicații, obiective comerciale și de deservire a populației și a businessului. Ca rezultat – emigrația on masă a populației apte de muncă din sate);

- problema Transnistriei;

- nivelul redus de penetrare a TIC inteligente și e-servicii (e-comerț³, e-banking⁴, e-declarații, e-votare, instruire virtuală, e-medicină, e-știință, e-circulație a documentelor cu aplicarea semnăturii digitale) on economia națională, inclusiv

on sectorul public⁵;

- nivelul scăzut de implementare a concepției de management și marketing al cunoașterii on activitatea zilnică a organizațiilor autohtone.

Pornind de la cele mai bune practici ale țărilor dezvoltate și organizațiilor-lideri moldovenești, considerăm, că, practic, la rezolvarea reușită a tuturor problemelor enumerate pot contribui proiectarea, implementarea și dezvoltarea sistemelor de management și marketing inteligent – promotori ai economiei cunoașterii on Republica Moldova.

Concluzii

Actualmente, economia cunoașterii este considerată apogeul dezvoltării civilizației umane, iar organizațiile inteligente sunt celulele sale de bază. Managementul și marketingul inteligent sunt instrumente principale pentru construirea și dezvoltarea organizațiilor inteligente, accelerond, astfel, emergența economiei cunoașterii, inclusiv on Republica Moldova.

BIBLIOGRAFIE

1. Strategia Națională de Dezvoltare pe anii 2008-2011, aprobată prin Legea nr. 295 din 21.12.2007 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 18-20 din 29.01.2008, art. 57.

2. Andone, I. Problematika sistemelor inteligente on economia bazată pe competiția globală // Rez. comunicărilor conf. int. „Trends in the development of the Information and Communication Technologies in Education and Management” (20-21 martie 2003) / col. red.: Ilie Costas (resp.),... - Ch.: Dep. Ed.-Poligr. al ASEM, 2003. - P. 63-76.

3. Hrișcev, E. Managementul inovațional. – Ch.: Editura ASEM. – 555 p.

4. Бодіає÷ Ò., Òèèèüÿñ Ð. Óíðààèàèà çàèèÿè: ðòèèâñòàè è ààèñòàè: Ìàð. ñ àèàè. – Ì.: ËîÐÀ-Ì, 2002. – XVI, 504 ñ.

5. Ëîîðèàòèèíüà òàòèèèàè à àèçàèà (ÿîèèèèèàèÿ) / Ìà. ðàà. Ì. Æàèàíü. Ñíà: Ìèòàð, 2002.

6. Èèààèèè È. Ìòèèèòè÷íé ïóé ïðèèíç // Ýèííè÷-àñèèà íàèçðàèèà «Èèèñ-ðàññ», ¹ 43 (779), 21.11.2008. - C. 44.

7. Ìèèààà Ñ. Èîòàðèàòà Ìèèà Ìà áóàààò // Ýèííè÷-àñèèà íàèçðàèèà «Èèèñ-ðàññ», ¹ 41 (777), 07.11.2008. - C. 14.

8. Ìèààààèèà èòèèà // Ýèííè÷-àñèèà íàèçðàèèà «Èèèñ-ðàññ», ¹ 47 (783), 21.11.2008.

- Ń. 17, 43.

9. Ðàéçááðã Á., Èîçîññëëë È., Ńòàðîäîáóáóããã Á. Ńîäðãîäîüé ýëîîñ÷ãñëëë ñëîäãðü. – 4-ã èçã., îäðãðãá. è äîî. – Î.: ÈÎÏÐÀ-Î, 2005. – 480 ñ.

10. Ńäýð÷ãîéî È. Ńððóëðóóîüã èçîäîäëý à Àëããîëë ïàóë // Ýëîîñ÷ãñëëë ïäîçðãîäëã «Èîäîñ-îðãññ», ¹ 40 (776), 31.10.2008. - C. 14.

11. <http://www.businessmagazin.ro/media-marketing/kotler-dixit.html?5545;976573>

12. http://www.ec.europa.eu/research/research-eu/keyfigures_071030_web.pdf

13. <http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu/>

14. <http://www.koism.rags.ru/publ/articles/19.php>

15. <http://www.mdi.gov.md/>

16. http://www.msk.treko.ru/show_dict_365/

17. <http://www.plan%20managerial%20Radu%20Munteanu.pdf>

18. <http://www.podolsk.biz/p849.htm>

19. <http://www.statistica.md/>

LITERATURĂ

¹ Trebuie menționat faptul că societatea cunoașterii este un model mai avansat, dezvoltat și inteligent al civilizației umane, decot societatea informațională, dar, desigur, prima este o continuare logică, o evoluție firească a modelului precedent.

² On anul 2005 cota (intensitatea) cheltuielilor UE pentru cercetare-dezvoltare-inovare a constituit 1,84% din PIB, iar obiectivul-țintă, stabilit la Summit-ul de la Barcelona on 2002 este de 3% (2% - investiții private + 1% investiții publice). Numai astfel se poate asigura dezvoltarea economico-socială susținută de tip inovațional [12].

³ Conform unui sondaj sociologic on-line, realizat de compania Business Intelligent Service, doar 17,6% din respondenți (on 2006) utilizau Internet-ul on scopul procurării electronice a bunurilor și serviciilor, cu toate că on 2004 acest indicator constituia numai 6,2% [15].

⁴ Dacă on țările dezvoltate card-urile bancare au devenit un lucru obișnuit și destul de comod, on Republica Moldova popularitatea acestora se află oncă la onceput de cale – doar 12,6% foloseau card-ul bancar on activitatea sa zilnică on 2006 [15], cu toate că on 2007 Guvernul a obligat toate instituțiile bugetare să plătească salariile angajaților săi doar prin carduri. On perspectivă apropiată se așteaptă „cardizarea” achitării pensiilor și comerțului cu amănuntul.

⁵ Chiar și nivelul de penetrare a TIC obișnuite este insuficient (de ex., numărul de computere personale la 100 de locuitori on Republica Moldova a fost de 10,3 on 2005 și 15,6 on 2007, on timp ce on Franța – 57,9, iar on Elveția – 86,2 on 2005; numărul de utilizatori Internet la 100 locuitori – 21,2 on 2006 și 23,4 on 2007, on SUA – 63% on 2006) [15].

Prezentat: 19 ianuarie 2009.

Recenzent: Dumitru PATRAȘCU, doctor habilitat on științe pedagogice, prof. univ., șef Direcție management public, Academia de Administrare Publică de pe

PARTICULARITĂȚILE EVOLUȚIEI DEMOGRAFICE ON REPUBLICA MOLDOVA

Vasile HARUȚA,
magistru on relații internaționale,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

There are many arguments pleading for the elaboration of a work dedicated to the demographical transformations, transformations of the family life and population's health, for the reason that the sustainable socio-economic development of any country depends mostly on the formation and usage of the human potential. The main tasks of this work consist in mediating the present demographic situation, its developmental tendencies and the reasoning of the decisions that could improve it. We can state that the future of any country, and its sustainable development entirely depend on the way the demographic problems will be solved, as well as on the policies meant to ensure the stability of the population number and the taken actions regarding alleviating of the consequences the ageing process. The paper also presents the results of a comparative research in the field of demographics in highly developed countries and the developing ones.

Pornind pe calea tranziției la economia de piață, Republica Moldova, ca și alte state din Europa Centrală și de Est, a fost nevoită să suporte așa-numitul «șoc demografic», ceea ce și-a găsit reflectare on dinamica principalilor indicatori demografici.¹

Impactul independenței și al procesului de transformări din Moldova s-a reflectat acut on demografia republicii, servind ca un indice semnificativ al necesităților de reformă economică și socială a națiunii.

Pe lângă impactul economic, schimbările cauzate de ombătronirea populației vor avea o influență majoră asupra problemelor intergeneraționale de echitate și solidaritate, se arată on raportul ONU. Este, de asemenea, puțin probabil, continuă agenția ONU, ca nivelurile de fertilitate să se ridice din nou la nivelurile

onale onregistrate on mod obișnuit on trecut. Așadar, tendința de ombătronire a populației pare a fi ireversibilă, făcând ca populațiile tinere (des ontolnite până recent) să tindă să devină rare on decursul acestui secol. Politicile antifamilie ale multor guverne și agenții internaționale vor aduce, ontr-adevăr, roade amare on deceniile care vor urma.

Imaginea demografică on curs de dezvoltare a Republicii Moldova s-a modificat esențial. Fenomenul depopulării, care nu ne-a caracterizat niciodată on cursul istoriei a afectat lamentabil populația țării. Totuși on ultima perioadă acesta

putea fi prevenit. Depopularea s-a extins și on alte țări europene, mai ales on statele dezvoltate care au șanse mari s-o combată prin atragerea migranților. Această măsură favorizează sfera economică, infrastructura socială, politicile manageriale demografice, avantaj de care Republica Moldova nu poate beneficia.²

Conform Biroului Național de Statistică, este evidentă tendința unei depopulări accentuate on unitățile administrative nordice, mai puțin on cele centrale și sudice. Reducerea maximă a constituit 17% din numărul populației pentru unitatea administrativă Florești, 15,5% -pentru Edineț, 13,52% - pentru Soroca și 13% - pentru Orhei. Media pe țară oscilează ontre 8-10%.³

Și on spațiul rural se observă o tendință a depopulării masive. Fenomenul este generat, on special, de migrația intensă a grupurilor de vorstă reproductivă. Prognozele demografice ar putea preveni dezechilibrul demografic.

Potrivit statisticii de stat, numărul populației Republicii Moldova, la 1 ianuarie 2001, a constituit 4 264,3 mii persoane, dintre care 1 933,9 mii persoane (45,4%) reprezintă populația urbană și 2 330,4 mii persoane (54,6%) – populația rurală.

Cel mai mare oraș al țării este capitala republicii – or.Chîșinău cu peste 780 mii locuitori (circa 20% din populația Moldovei); printre alte orașe mari, cu o populație on jur de 150 mii locuitori fiecare, se numără orașele Bălți, Tiraspol și Bender. Majoritatea absolută a celorlalte orașe ale republicii se atribuie la tipologia localităților urbane cu un număr mai mic de 50 mii locuitori.

On linii mari, Republica Moldova ontrunește 65 localități urbane și 1 549 localități rurale. Este de menționat și faptul că, deși suprafața teritoriului este relativ

mică (33,8 mii km²), densitatea populației republicii constituie 126,2 locuitori la km², considerondu-se una dintre țările europene cu cel mai mare indicator on acest plan. Comparativ cu alte țări din fosta U.R.S.S., localitățile rurale din Moldova sont destul de mari după numărul de locuitori, iar unele dintre ele se consideră chiar unele dintre cele mai mari sate din Europa (cu o populație de 15-20 mii de locuitori).

Comparativ cu anul 1990, on anul 2000 numărul populației republicii s-a micșorat cu circa 100 mii locuitori, iar on ultimii zece ani tendința de descreștere a numărului populației (media anuală) on Republica Moldova a onceptut din 1992 (4.353 mii. persoane), puțin stabilizondu-se on 1993-1994 (cote 4.350 mii) și mai apoi iarăși fiind on descreștere continuă deja 6 ani la rond: de la 4.341 mii on 1995 la 4.299 mii on 1998 și ajungond la cifra de 4.264 mii persoane la onceptul anului 2001.

Descreșterea numărului populației din Republica Moldova are loc din mai multe cauze, principala fiind reducerea dramatică din ultimii 10 ani a natalității și creșterea mortalității, ceea ce a generat, oncepond cu anul 1998, un spor natural negativ al populației, diferența dintre natalitatea și mortalitatea absolută coborondu-se de la +34,7 mii oameni on anul 1990 la – 4,3 mii on anul 2000. Printre alte cauze ale diminuării numărului populației republicii se numără și consecințele conflictului armat din Transnistria din 1992, urmat de o emigrație masivă din țară a populației de origine rusă și, mai apoi, nu on ultimul rond, scăderea nemaipomenită a nivelului de trai al populației din ultimii 10 ani de zile, care afectează atot natalitatea și mortalitatea, cot și intensificarea continuă a procesului emigrațional al populației din țară și, ondeosebi, on rondul tineretului.

Astfel, potrivit datelor oficiale, numai on 1998, numărul de emigranți a ontrecut numărul de imigranți cu 7200 oameni, iar conform datelor Serviciului Informație și Securitate al Republicii Moldova numai on anul 1999 peste 600 mii cetățeni din țară lucrau ilegal on străinătate sau, practic, o treime din numărul populației economice active.

Analiza situației social-demografice din Moldova din ultimii 40 de ani demonstrează, că diminuarea sporului natural al populației s-a onregistrat și on anii 1960-1980, cond a avut loc o sporire a ritmului de migrație internă a populației din mediul rural spre mediul urban, condiționat de industrializarea țării și condițiile sociale dificile de la sate comparativ cu cele de la orașe (apă caldă, încălzire, gazificare, transport, sfera deservirii sociale și culturală mai dezvoltată etc.) și de influența stilului de viață a familiei de la oraș. Astfel, ontre anii 1960-1990 ponderea populației urbane a crescut de la 22% ponă la 47%, menținându-se mai apoi on ultimii 10 ani, practic, la același nivel. Totodată, pe parcursul tranziției la economia de piață și desfășurării reformelor la sate, cota populației rurale are deja o oarecare tendință lentă de creștere (1990 – 52,6% , 1995 – 53,2%, finele anului 2000 – 54,6%) care, potrivit prognozelor, va continua și pe viitor, ceea ce constituie un fenomen străin pe continentul european.

Mai mult de jumătate (52%) din numărul populației republicii sont femei, iar 48% – bărbați. Este de menționat faptul că această proporție se menține, practic, constantă on anii 1990-2000. On linii mari, la 100 bărbați revin 110 femei. Aceasta este ceva mai mult decot on alte regiuni ale lumii.

Actualmente, on Republica Mol-

dova nu există o instituție autorizată de gestionare și analiză a datelor statistice și de formulare a unei politici on baza acestor date. Pe măsura creșterii virstei, preponderența femeilor se mărește, mai ales la virsta pierderii capacității muncii, cond la 100 bărbați revin deja circa 160 femei. Acest fenomen este condiționat atot de consecințele Războiului al doilea Mondial, cot și de mortalitatea mai mare a bărbaților, mai ales on virsta aptă de muncă și, totodată, indică durata mai ondelungată a vieții femeilor (71 ani) on comparație cu cea a bărbaților (63,7 ani). On același timp, durata vieții femeilor on Moldova este mult mai mică decot a femeilor din alte țări europene, iar la modul general acest indicator pentru ambele sexe ale populației din Moldova este unul dintre cele mai mici de pe continentul european (67,4 ani).

Schimbările radicale din societate, care s-au produs on ultimii zece ani, mișcările demografice și migratorii au influențat considerabil structura de virstă a populației. Cu oncepere din anul 1993, rata de ombătronire se cifrează on intervalul de 13-14% cu o tendință stabilă de creștere, ceea ce conduce la sporirea presiunii demografice (definită ca presiune a unei populații mai mari asupra unei mase mai mici de resurse și mijloace de subzistență).

Un sfert din populație (25,2%) ol constituie copiii de ponă la 15 ani, ponderea lor fiind de 8,8% on populația masculină și 23,7% - on populația feminină. Această stare este condiționată de mișcarea naturală a populației (preponderența la naștere a băieților on comparație cu cea a fetelor), la 100 fete se nasc 104-105 băieți.

Totodată, on perioada anilor 1990 – 2000 se observă tendința de reducere a ponderii copiilor on populația totală de la

28% până la 25%, fapt cauzat, în primul rând, de nivelul scăzut de trai al populației republicii și tranziția demografică a Moldovei specifică schimbărilor macroregionale din Europa.

În principiu, cea mai evidentă tendință demografică în Moldova continuă să rămână a fi depopulația – diminuarea permanentă a numărului populației și ombătronia acesteia, fapt legat de schimbarea structurii de vârstă a populației în rezultatul micșorării dramatice a ratei natalității, longevității vieții și sporirii numărului persoanelor de vârstă înaintată.

Și totuși, la capitolul depopulației sau al diminuării numărului populației republicii din ultimii zece ani, cel mai influent factor îl joacă micșorarea continuă a sporului natural, cauzat de scăderea dramatică a ratei natalității și creșterea continuă a ratei mortalității, ceea ce a făcut ca republica, cu începere din anul 1998, să înregistreze pentru prima oară în ultimii 50 de ani un sold negativ (-0,2) de creștere naturală a populației și care continuă să se reducă și mai mult. Astfel, în anii 1999 și 2000, rata sporului natural al populației la 1000 de locuitori a fost negativă, constituind (-0,7%) și, respectiv, (-1,2%).

După cum demonstrează datele statisticii de stat, rata creșterii naturale a populației între 1990-2000 s-a redus de la + 8,0 la - 1,2 promile, inclusiv de la 8,6 la 0,2 promile în mediul rural și de la 11,3 la 1,5 promile - în cel urban. În 1990, indicele ratei brute de natalitate s-a situat la 17,7 promile, iar în 2000 a coborât la 10,1 promile. Și, dimpotrivă, rata mortalității s-a majorat de la 9,7 promile în 1990 la 11,3 promile în 2000. Se menține decalajul între ratele mortalității generale pe medii: în mediul urban au fost înregistrați 8,8 decedați la 1000 locuitori,

în cel rural – 13,1. Diferența semnificativă dintre ratele mortalității generale pe medii îl constituie rezultatul unui proces mai accentuat de ombătronia demografică a populației din mediul rural și al nivelului și mai scăzut de trai al populației de la sate. Totodată, dacă în anii '60 ai secolului trecut rata sporului natural al populației se micșora, cu preponderență din contul localităților urbane (în localitățile rurale el era de 1,5 ori mai mare decât cel urban), atunci în ultimii ani rata sporului natural în localitățile rurale este cu 0,8 mai mică decât în cele urbane, motivul principal iarăși fiind sărăcia și mai mare a populației de la sate.

De fapt, procese de scădere a natalității și a sporului natural au avut loc și în perioadele anterioare, ceea ce ne face să opinăm chiar despre o posibilă tranziție de comportament demografic: în condițiile industrializării țării și modernizării satului în Republica Moldova devenea tot mai răspândit modelul de familie cu doi copii, inclusiv în mediul rural, ceea ce a și condus la această scădere a ratei fertilității totale. În urma politicii demografice din anii '80 ai secolului trecut, rata totală de fertilitate a continuat să scadă și în anii '90 ai sec. XX din cauza înrăutățirii situației social-economice. Aceste fenomene vor conduce în perspectivă la ombătronia demografică a populației, la creșterea presiunii demografice între diferite vârste.

Numărul populației republicii se caracterizează, în funcție de vârstă, printr-un număr mare de copii și bătrâni, copii și persoane pensionate printre populație, fapt ce demonstrează o presiune economică grea asupra populației apte de muncă și o ombătronia continuă a populației țării. Astfel, raportul dependenței (persoane în vârstă de până la 15 ani și persoane pensionate deja, inclusiv femeii în vârstă

de 56 ani și peste și bărbați on vorstă de 61 ani și mai mult) on raport cu numărul total al populației s-a micșorat de la 44,5% on anul 1990 până la 42,5% on anul 1995, ajungond la cota de 39% on anul 2000.

O dovadă on plus a ombătronerii populației țării și presiunii demografice servește și evoluția structurilor de vorstă: tineri (până la 15 ani) și bătroni (60 ani și mai mult). Astfel, potrivit statisticii de stat, on anii 1990–2000 cota copiilor (0–14 ani) din numărul total al populației s-a micșorat cu 4%, coborond de la 27,9% on anul 1990 la 26,6% on 1995, reducondu-se mai apoi până la 23,7% on anul 2000. Și, viceversa, proporția populației on vorstă de 60 de ani și mai mult din totalul populației republicii on acest deceniu (1990–2000) traversează o mișcare treptată spre majorare: de la 12,6% on 1990 la 13,0% on 1995, urcond la 13,6% on anul 2000.

Conform scării lui G.Bojio-Garnier, coeficientul ombătronerii populației (numărul persoanelor on vorstă de 60 ani și peste, la 100 de locuitori) cu valoarea indicatorului 12 și mai mult se clasifica ca “Ombătronire demografică”. După cum am menționat, on Moldova acest coeficient deja on 1990 constituia 12,6, iar on 2000 a alcătuit 13,6, ce confirmă vădit tendința de ombătronire continuă a populației republicii. Cu regret, dacă ritmul sporului natural va evolua on același mod, ca on ultimii ani, atunci structura actuală a vorstelor, inclusiv proporția anuală copii – bătroni, ne vorbește despre faptul că procesul de ombătronire a populației va continua și pe viitor.

Numărul populației stabile a Republicii Moldova, la 1 ianuarie 2007, a constituit 3581,1 mii persoane, dintre care 1478,0 mii (41,3%) – populație urbană și 2103,1 mii (58,7%) – cea rurală. Repartizarea populației după sexe se prezintă astfel:

52,0% – femei și 48,0% – bărbați.

Structura populației pe vorste poartă amprenta caracteristică a unui proces de ombătronire demografică, care se datorează, on principal, scăderii natalității, care a determinat reducerea absolută și relativă a populației tinere (0-14 ani). Comparativ cu 1 ianuarie 2000, on 2007 se remarcă reducerea ponderii acestei grupe de vorstă de la 23,8% la 18,2% (-215,4 mii persoane) și creșterea ponderii populației vorstnice (de 65 ani și peste), de la 9,4% la 10,3% (+26,9 mii persoane).

Numărul nou-născuților on anul 2006 a fost de 37587, micșoronde-se nesemnificativ (108 copii) față de anul 2005, rata natalității constituind 10,5 nou-născuți la 1000 locuitori. Nivelul natalității on localitățile rurale se menține mai onalt decot on localitățile urbane, fiind, respectiv, 11,4% și 9,2%.

Mai mult de jumătate (51,4%) din numărul copiilor nou-născuți au fost băieți, onregistrond o rată de masculinitate de 11,2%. Majoritatea copiilor (99,2%) s-au născut on unitățile sanitare cu asistență medicală. On funcție de greutate la naștere, 95,1% din nou-născuți au avut peste 2500 grame, iar cei subponderali reprezintă 4,9%. Cei mai mulți copii (97,4%) s-au născut după o durată a sarcinii de peste 35 săptămoni.

Distribuția nou-născuților după grupa de vorstă a mamei, evocă concentrarea acestora până la vorsta de 30 ani. Totodată, vom menționa că on 2006 s-a păstrat tendința de scădere a ponderii nașterilor la femeile on vorstă de până la 20 ani – 13,0% din numărul total al nou-născuților față de 15,2% on 2002 (16,9 % on 2000). Vorsta medie a mamei la prima naștere a fost de 22,5 ani. Mamele din mediul rural nasc la o vorstă mai mică decot mamele din mediul urban, respectiv, la 21,8 și 23,8 ani.

On anul de referință ponderea nou-născuților de rangul II a crescut (de la 32,3% on 2005 la 33,1% on 2006), pe cond ponderea nou-născuților de rangul I, III și IV este on descreștere. On 2006 s-a menținut tendința de scădere și a ponderii nou-născuților de rangul V și peste. Majoritatea copiilor născuți on familiile numeroase revin mamelor din mediul rural – 83,4% din numărul total de nou-născuți din această categorie.

On același timp, rămone onaltă natalitatea extraconjugală. On 2006 fiecare al patrulea copil s-a născut on afara căsătoriei, dintre care 67,1% revin mediului rural.

Din totalul de nou-născuți, 28,2 mii (75,1%) provin de la mamele care sont la prima căsătorie și fiecare al doilea a fost născut on primii doi ani de căsătorie.

Rata natalității prezintă diferențieri on profil teritorial. Cele mai mici rate ale natalității au fost onregistrate on raioanele: Ocnița (7,9 %), Dondușeni și Cimișlia (cote 8,7%), iar cele mai onalte rate s-au onregistrat on raioanele Ialoveni (13,4%), Strășeni (12,3%), Criuleni, Ungheni (cote 12,0%), Cantemir (11,9%) și U.T.A.Găgăuzia (11,8 %).

Al doilea component al mișcării naturale a populației este mortalitatea. On anul 2006 au decedat 43,1 mii persoane, micșorându-se cu 3,5% on comparație cu anul precedent, rata fiind de 12,0 decedați la 1000 locuitori. Se menține decalajul ontre ratele mortalității generale pe medii: on mediul urban au fost onregistrați 9,3 decedați la 1000 locuitori, on cel rural – 14,0. Diferența semnificativă ontre ratele mortalității generale pe medii este rezultatul unui proces mai accentuat de ombătronire demografică a populației din mediul rural. Cele mai scăzute rate ale mortalității au fost onregistrate on mun. Chișinău (8,2%) și mun. Bălți (10,3 %),

iar cele mai onalte – on raioanele Briceni, Dondușeni, Florești, Ocnița, Șoldănești (16-19 %).

Structura mortalității pe cauze de deces atestă, că cele mai multe decese (55,8%) au drept cauză bolile aparatului circulator, urmate de tumori (12,8%), bolile aparatului digestiv (10,2%), accidentele, intoxicațiile și traumatismele (8,7%), bolile aparatului respirator (6,1%).

Una din problemele actuale rămone mortalitatea copiilor, inclusiv cea infantilă. Totodată, analizond dinamica nivelului mortalității infantile din ultimii ani, trebuie să menționăm unele momente pozitive și anume - diminuarea mortalității infantile, de la 18,3 on 2000 ponă la 11,8 decedați sub un an la 1000 nou-născuți on 2006. Cele mai scăzute rate ale mortalității infantile au fost onregistrate on raioanele Leova (3,4%), Taraclia (4,5%), Cimișlia (5,2%), Glodeni (6,1%) și Soroca (6,4%), iar cele mai onalte - on raioanele Edineț (24,1%), Dondușeni (19,8%) și Nisporeni (18,9%).

Principalele clase ale cauzelor de deces ale copiilor au rămas stările ce apar on perioada perinatală, care constituie o treime din totalul copiilor decedați on vorstă sub 1 an, malformațiile congenitale, deformațiile și anomaliiile cromozomiale – 30,3%, bolile aparatului respirator – 18,3%, accidentele, intoxicațiile și traumele – 7,7%.

Evoluția proceselor demografice mai depinde on mare măsură și de numărul căsătoriilor și divorțurilor. On 2006 au fost oncheiate 27,2 mii de căsătorii, cu 0,2 la sută mai puțin comparativ cu anul precedent, rata nupțialității constituind 7,6 căsătorii la 1000 locuitori. Din totalul căsătoriilor onregistrate cele mai multe au fost oncheiate on luna octombrie (14,3%), iar cele mai puține – on luna

aprilie (3,7%). Cele mai multe persoane, care s-au căsătorit în 2006, aparțin grupei de vârstă 20-24 ani (38,6 % dintre bărbați și 46,3 % dintre femei). Vârsta medie la prima căsătorie a fost de 25 ani pentru bărbați și 23 ani pentru femei. Căsătoriile pe medii după vârsta soților se reprezintă astfel: 24,4% din numărul căsătoriilor înregistrate la sate au fost încheiate de femei în vârstă sub 20 ani, față de 11,1%, cot reprezintă această proporție în mediul urban. Din totalul căsătoriilor înregistrate în 2006, cele încheiate de

persoane celibatate au reprezentat 80,1% pentru bărbați și 82,5% pentru femei. Proporția persoanelor divorțate, care s-au recăsătorit, a fost de 18,5% la bărbați și 15,6% la femei, iar proporția persoanelor văduve, care s-au recăsătorit a constituit, respectiv, 1,3 % și 1,8%.

Numărul divorțurilor pronunțate prin instanțele de judecată a fost în 2006 de 12,6 mii, cu 13,3% mai puțin față de anul 2005, revenind în medie 3,5 divorțuri la 1000 locuitori. În anul 2006 din totalul divorțurilor, 28,6% au intervenit după o perioadă de căsnicie mai mică de 5 ani,

urmate de căsătoriile desfăcute după o perioadă cuprinsă între 5-9 ani (20,4 la sută), între 10-14 ani (18,3%). Durata medie a căsătoriei desfăcute prin divorț a fost de 11 ani. Căsătoriile desfăcute în cazul cuplurilor cu copii minori au reprezentat 28,8% din totalul divorțurilor.

	Date absolute						Rate la 1000 locuitori					
	Numele vii	Dec- dus	Spor nașturi	Def- cuni	Divor- țuri	Decedat sub 1 an	Nu- mele nașturi	Nu- mele def- cuni	Spor nașturi	Nu- mele def- cuni	Divor- țuri	Nu- mele def- cuni
Total II	37537	43137	-5590	27128	12994	442	10,5	12,0	-1,5	7,6	3,5	11,8
în Cluj-Napoca	7230	6307	-823	7040	2990	79	9,3	8,2	-1,1	9,0	3,9	10,9
în Cluj	1336	1525	-189	1043	646	11	9,2	10,3	-1,1	7,1	4,4	8,1
raioanele:												
Alba Iulia	382	1036	-194	758	336	13	10,6	12,7	-2,1	9,1	4,3	10,8
Băneasa	299	414	-115	301	115	3	10,1	14,0	-3,9	6,8	3,9	10,7
Băneasa	766	1307	-541	558	222	12	9,9	13,0	-3,1	7,3	2,9	15,7
Băneasa	1301	1413	-37	383	408	18	10,9	11,4	-0,5	7,1	3,8	13,2
Cluj-Napoca	759	716	43	476	232	6	11,9	11,2	0,7	6,7	3,6	7,9
Cluj-Napoca	237	1121	-884	556	229	11	10,7	14,0	-3,3	6,9	2,9	12,7
Cluj-Napoca	1053	1214	-161	610	322	11	11,3	13,0	-1,7	6,3	3,4	10,4
Cluj-Napoca	336	807	-471	404	306	3	8,7	12,6	-3,9	6,3	3,2	3,2
Cluj-Napoca	271	918	-647	604	196	11	12,0	12,6	-0,6	8,3	2,7	12,6
Cluj-Napoca	405	395	10	250	138	8	8,3	10,1	-1,8	5,4	3,4	19,8
Cluj-Napoca	342	1316	-974	561	276	10	9,1	14,2	-5,1	6,0	3,0	11,9
Cluj-Napoca	374	513	-139	234	89	4	10,6	14,5	-3,9	6,6	2,5	11,1
Cluj-Napoca	337	1316	-979	537	257	20	9,9	15,6	-5,7	6,4	3,0	24,1
Cluj-Napoca	1039	1280	-241	634	280	13	11,0	13,6	-2,6	6,7	2,7	14,4
Cluj-Napoca	963	1408	-445	360	274	8	10,4	15,9	-5,5	6,1	3,0	8,7
Cluj-Napoca	330	934	-604	343	179	4	10,3	13,3	-3,0	5,4	2,8	6,1
Cluj-Napoca	1412	1532	-114	366	437	20	11,4	12,3	-0,9	6,9	3,5	14,1
Cluj-Napoca	1296	1051	245	339	246	17	13,4	10,8	2,6	8,7	2,5	13,2
Cluj-Napoca	364	614	-250	334	136	2	10,7	11,3	-0,6	6,1	2,9	3,4
Cluj-Napoca	791	806	-15	434	192	13	11,6	11,8	-0,2	6,4	2,8	18,9
Cluj-Napoca	445	898	-453	318	177	3	7,9	15,9	-8,0	3,6	3,1	11,1
Cluj-Napoca	1417	1630	-213	961	406	13	11,1	12,7	-1,6	7,5	3,2	9,3
Cluj-Napoca	545	735	-190	363	171	8	10,2	14,1	-3,9	6,8	3,2	14,5
Cluj-Napoca	684	1112	-428	439	234	8	9,5	15,6	-6,1	6,1	3,3	11,7
Cluj-Napoca	1061	1037	24	624	250	11	11,2	11,1	0,1	6,6	2,6	10,4
Cluj-Napoca	940	1422	-482	663	322	6	9,3	14,0	-4,7	6,6	3,2	6,4
Cluj-Napoca	1159	1082	77	707	350	12	12,3	11,8	0,5	7,7	3,3	10,7
Cluj-Napoca	302	737	-435	267	128	7	11,3	13,0	-1,7	6,0	2,9	13,9
Cluj-Napoca	833	932	-119	537	212	12	11,4	13,0	-1,6	7,3	2,9	14,3
Cluj-Napoca	443	603	-160	303	142	2	9,9	13,4	-3,5	6,8	3,2	4,5
Cluj-Napoca	866	934	-68	303	186	10	11,3	12,2	-0,9	6,7	3,2	11,5
Cluj-Napoca	1414	1423	-9	751	418	17	12,0	12,0	0,0	6,4	3,3	12,1
Cluj-Napoca	1273	1230	43	1969	993	25	11,8	11,6	0,2	12,4	6,2	13,3

a fost de 5019.

Mișcarea naturală a populației

on raioanele Republicii Moldova on anul 2006

¹⁾ fără Transnistria și mun. Bender; inclusiv cazuri aparte de onregistrare a actelor de stare civilă a persoanelor de pe acest teritoriu.

²⁾ la 1000 născuți vii

Actualitatea pregnantă a fenomenelor geodemografice constă on faptul că populația constituie on același timp o componentă majoră a mediului onconjurător, dar și un factor de transformare al lui. Studiarea populației nu se face ca fiind un scop on sine, ci pentru sine, avond drept finalitate evidențierea tendințelor demografice actuale și perspectivele de evoluție.

Prima etapă on cunoașterea unei comunități umane, atot sub aspect cantitativ, cot și calitativ o constituie analiza geodemografică, ce presupune studiul

de analize demografice. De asemenea, tendințele demografice din Moldova, inclusiv influențate de migrație, sugerează depopularea țării, cauzată on mare parte de sărăcie, lipsa siguranței și onrăutățirea sănătății populației.

analitic al fenomenelor și proceselor demografice și al relațiilor dintre acestea. Așadar, redresarea natalității este singura cheie a viitorului demografic al țării. Populația reprezintă elementul central on definirea oricărei strategii pentru o dezvoltare socioeconomică durabilă.

Republica Moldova are on față mai multe probleme demografice de mare importanță economică, socială și politică. On situația demografică a țării a demarat fenomenul depopulării, ombătronerii populației și presiunii demografice, fapt ce va influența asupra forței de muncă pe viitor. Lipsa unei monitorizări stabile a evoluției fenomenelor demografice face dificilă evidențierea legităților și tendințelor proceselor sociale și demografice. Este necesară constituirea unei instituții specializate de domeniu sau a unei Comisii Naționale pentru Populație și Dezvoltare, cu responsabilități primare de a elabora politici naționale și planuri ce se bazează pe astfel de date și proiectări

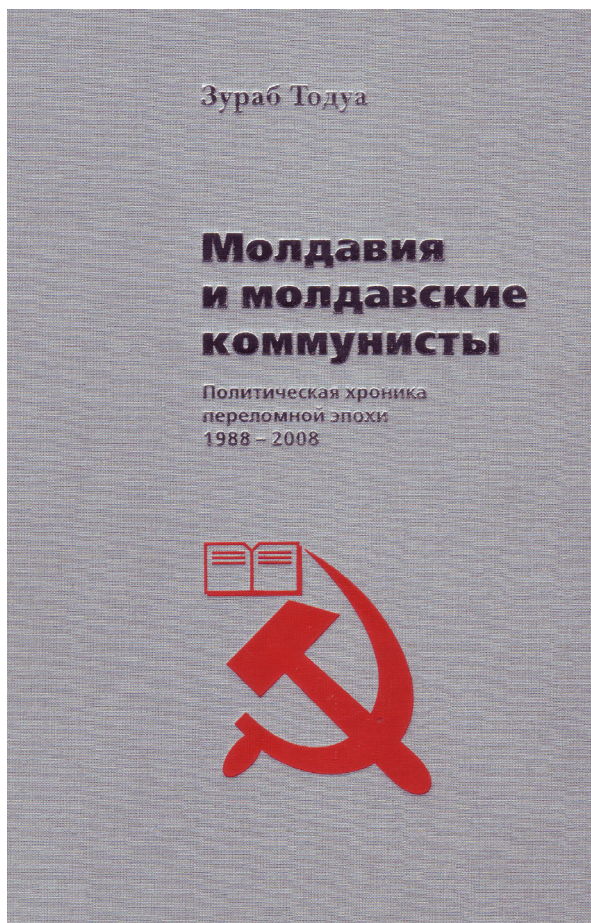
BIBLIOGRAFIE

1. Constantin Matei, Ana Matei, „Tendințe curente on evoluția populației Republicii Moldova”, Simpozionul internațional „Probleme demografice ale populației on contextul integrării europene”, organizat de Academia de Studii Economice cu susținerea UNFPA, Chișinău, 2005.
2. Aurica Țurcan, „Analiză demografică și demoeconomică a ombătronerii populației din Republica Moldova”, Simpozionul internațional „Probleme demografice ale populației on contextul integrării europene”, organizat de Academia de Studii Economice cu susținerea UNFPA, Chișinău, 2005.
3. Business Consulting Institute „Studiu privind situația demografică on mun. Chișinău on perioada 1989-2005”, Chișinău, 2007.

LITERATURĂ

- ¹ Calitatea vieții, XIV, nr.2, 2003.
- ² Business Consulting Institute „Studiu privind situația demografică on mun. Chișinău on perioada 1989-2005”, Chișinău 2007
- ³ [http://: www.statistica.md](http://www.statistica.md).

Recenzii

ГЛУБОКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ СОВРЕМЕННОЙ МОЛДОВЫ

Рецензия

на книгу «МОЛДАВИЯ И МОЛДАВСКИЕ КОММУНИСТЫ
(Политическая хроника переломной эпохи 1988 – 2008 гг.)»
(Москва, 2009, 472 стр. с илл.)

Александр Т. РОМАН,
ректор Академии публичного управления
при Президенте Республики Молдова,
доктор хабилитат
исторических наук, профессор университет

Для нас большая честь и высокая ответственность представить широкому кругу читателей, всем государственным служащим Республики Молдова новую и очень интересную книгу известного российского политолога, историка и видного эксперта по проблемам постсоветского пространства Зураба Тодуа (уроженца бывшей МССР), под названием «МОЛДАВИЯ И МОЛДАВСКИЕ КОММУНИСТЫ (Политическая хроника переломной эпохи 1988 – 2008 гг.)».

Мы абсолютно согласны с принципиальным определением, данным автором, этому сложному и противоречивому 20-летнему периоду нашей современной истории как **«переломная эпоха»**. При публичном представлении своего труда, его автор, Зураб Тодуа, назвал символичным тот факт, что данная обобщающая работа вышла в свет **в знаменательный год празднования 650 – летия основания Молдавского государства**.

Автор заявил следующее: «Это

уникальная история о том, как Молдова при ПКРМ перешла от хаоса к порядку, о том, как коммунисты превратили страну из безнадежного и разваливающегося государства в стабильно развивающуюся перспективную страну». В беседе с молдавскими журналистами он подметил очень точно и принципиально, что **«современная история Молдавии делится на 2 периода: смутные 90-е годы и 2000-е – это выход из кризиса, из социально-экономической стагнации, выход на решение серьезных проблем»**.

Автор Зураб Тодуа решил посвятить свой труд именно Молдове, поскольку, по его мнению, наша страна является самым демократичным государством СНГ. Придерживаясь данного вывода, он аргументированно пишет: «Молдавия – единственная страна в СНГ, в которой за 17 лет у власти побывали основные политические силы: национал-демократы, аграрии, коммунисты. В стране сложилась

прочная демократичная государственная система, которая предполагает сменяемость власти. **Смена власти здесь происходит без революций, изменений Конституции и законодательства, продления полномочий, выдвижения «наследников».**

По мнению автора, данная книга, может быть, «не понравится тем, кто управлял страной в 90-е годы, привел ее к социальной, экономической и политической катастрофе. Также не понравится тем, кто виноват в конфликте на Днестре, и я считаю, что не понравится тем, кто мечтал сделать из Молдавии провинцию другого государства».

Таким образом, рецензируемая нами книга опытного исследователя политических, социально-экономических, межнациональных и религиозных проблем всего постсоветского пространства очень актуальна и значима для нашей Родины. Она представляет собой актуальную разработку научного анализа самой злободневной проблематики и исследование основополагающих аспектов демократизации и развития молдавского общества. По сути, это многогранный подход к изучению впервые поставленных в комплексном ракурсе фундаментальных проблем современной Молдовы, который представляет несомненный научный и практический интерес.

Очень приятно, что автор данного обобщающего труда является выпускником исторического факультета ордена Трудового Красного Знамени Кишиневского госуниверситета им. В. И. Ленина (выпуск 1986 г.) (ныне

– Молдавский госуниверситет). Тем самым, нашим земляком и коллегой по профессии Зурабом Тодуа впервые предпринята удачная научная попытка **комплексного исследования нового феномена** в современной истории Молдовы и всего левого движения в мире: ПКРМ, Партия коммунистов Республики Молдова всего лишь за 15 лет своей деятельности стала новой, современной и динамичной партией, настоящей партией XXI-го века, которая ныне насчитывает в своих рядах свыше 30-ти тысяч коммунистов.

В этой серьезной научной работе проанализированы сложные процессы, произошедшие в молдавском обществе за переломные два десятилетия – с 1988 и по 2008 годы, т.е. с окончания советской эпохи и в последующие 17 лет становления и консолидации Республики Молдова.

Структурно представленная на суд молдавского читателя, а также стран СНГ и других европейских государств, обобщающая работа Зураба Тодуа состоит из следующих частей: двенадцати тематических глав, заключения, раздела об источниках, документах и библиографии, а также приложений в виде алфавитного указателя, биографической справки об авторе и списка сокращений, фотографий и ценных иллюстраций, на 472 страницах. Определяя данное структурное построение как оригинальное и достаточно комплексное, считаем, что оно позволяет максимальное и всестороннее исследование поставленной проблемы. Также хочется отметить, что автором использована богатая и

разнообразная источниковая база, в т.ч. архивная, мемуарная и т.д. Тем самым, проведенным исследованием в данной работе впервые в научный оборот процесса исследования комплексных проблем истории Молдовы введены новые и очень ценные документальные материалы, а также богатые сведения из периодической печати двух эпох – конца советской и почти двух десятилетий периода независимости нашей Родины.

Автор проанализированной нами работы, изданной в московском издательстве, Зураб Тодуа, является известной личностью в современной политологической литературе всего пространства СНГ (благодаря изданным уже в 1992–2006 годах аналитических трудах о самых злободневных, насущных проблемах в Азербайджане, Чечено-Ингушетии, Узбекистане, в других странах Кавказа и Центральной Азии). Оригинальный текст данного труда очень умело дополнен многочисленными фотографиями, изготовленными известным молдавским фотографом Валерием Корчмарь, российским агентством ИТАР-ТАСС, а также автором Зурабом Тодуа. Разнообразные карты и схемы, помещенные в работе, разработаны на основе эскизов самого автора и составлены Олегом Тодуа и Иваном Заваруевым. В работе над различными картами также были использованы соответствующие материалы из *The Times History of Europe* и *The Penguin Atlas of Modern History* (Лондон, Великобритания).

Все это фактически позволило автору, в основном, выполнить поставленную цель и основные

задачи в проведенном исследовании. Нам представляется, что в данной работе полностью раскрыты объект и предмет исследования, которые свидетельствуют о том, что изученная в ней проблематика не только актуальна, но и достаточно значима для всех граждан нашей страны.

Данная работа основана на реальных и конкретных фактах, происходивших исторических событиях и феноменах. Она читается легко, живо, с большим интересом, пристрастием и психологическим переживанием. Структура книги построена очень оригинально, она убедительно рассказывает о драматической истории последних двух десятилетий современной Молдовы.

Первая и вторая главы, «*У роковой черты*» (стр. 5-19) и «*Молдавия на историческом повороте*» (стр. 20 - 82), посвящены общему анализу противоречивых процессов, происходивших в конце периодов советской эпохи и начала независимости на молдавской земле.

Научный анализ начатых горбачевской перестройкой процессов и феноменов достаточно полон и всесторонен по своей глубине, оригинальности и сложности. В данном контексте я согласен с комплексным подходом автора и хотелось бы проанализировать их с различных точек зрения - как с научной, политологической, так и чисто, практической, т. к. принимал личное участие во многих событиях конца 80-х - начала 90-х годов прошлого столетия.

Действительно, абсурдность и

противоречивость характеризовали все события с самого начала перестройки. Поддерживая принципиальную оценку Зураба Тодуа о том, что «страсти кипели непрерывно вокруг проектов законов о языках, «О статусе государственного языка Молдавской ССР» и «О функционировании языков на территории Молдавской ССР» (стр. 7-8), я вспоминаю тогдашнюю вакханалию в аппарате ЦК руководящей партии (согласно статьи 6-й Конституции), где я заведовал сектором межнациональных отношений. Хотя по указанию Москвы, первый секретарь ЦК С. Гроссу неожиданно для всех опубликовал в газете «Советская Молдавия» еще 29 декабря 1988 г. статью «Время конкретных дел», в которой высказался за молдавский язык в качестве государственного и перевод его на латинскую графику, все же я был несправедливо наказан вторым секретарем ЦК партии за то, что при встрече с интеллигенцией во Дворце культуры г. Оргеев высказался за латинскую графику.

Автор достаточно полно и объективно описывает как ровно два десятилетия тому назад, параллельно с разработкой и принятием лингвистических законов, наращивалась мощь Народного фронта Молдовы (НФМ). После многочисленных митингов НФМ от 8 и 12 марта, 28 июня и особенно конца августа – начала сентября, а также 7 и 22 октября, на очередном митинге в Кишиневе 29 октября 1989 г. раздались призывы сорвать традиционную демонстрацию, проводимую 7 ноября. Действительно, отдельная колонна НФМ спровоцировала беспорядки

на столичной центральной площади, хотя «солдаты по площади прошли, технику же решено было вернуть в места постоянной дислокации, дабы не провоцировать столкновений, 20 человек было задержано за хулиганские выходки...».

Все это послужило поводом последующего штурма здания МВД 10 ноября 1989 г., когда НФМ сконцентрировал примерно 12 тыс. человек, вооруженных бутылками с зажигательной смесью, кусками арматуры и всевозможными обрезками труб, которые непрерывно подвозились на грузовиках и легковых автомобилях. Атакуя здание министерства, экстремисты подожгли его первый этаж и перегородили улицу баррикадой, перевернули автомобиль скорой помощи, разбили патрульную милицейскую машину и т.д. Во время отражения нападения 218 сотрудников МВД и внутренних войск получили ранения, а 36 из них были госпитализированы (в т.ч. часть в тяжелом состоянии). Вместе с тем, с нападающей стороны пострадало 77 человек и 70 – были задержаны (стр. 11 – 13, 15). Будучи тогда министром внутренних дел, **В.Н.Воронин** вспоминает следующее: **«Это был один из самых тяжелых дней в моей жизни. Главное – удалось не допустить кровопролития»** (стр. 14).

Вторая глава книги посвящена анализу событий, начавшихся с момента горбачевской перестройки и завершившихся распадом СССР, цена которого - «сотни тысяч погибших и раненных, миллионы беженцев, покалеченные судьбы, неисчислимые

материальные и культурные потери». Автор показывает на документальной основе, как в гражданских и межнациональных войнах на Балканах, Кавказе и Центральной Азии, лишь по приблизительным подсчетам, погибло и пропало без вести не менее миллиона человек, а около 3 млн. стали беженцами (стр. 21). Вследствие объявленной т.н. антиалкогольной кампании сильно пострадала экономика МССР, в которой выращивание винограда, производство вин и коньяков составляло не только традиционную основу экономики, но также и важную часть культуры народа. Тогда часть виноградников была вырублена, а производственные мощности винных заводов необоснованно перепрофилированы на выпуск безалкогольной продукции.

Пространно и всесторонне проанализирован феномен появления в нашей стране неформального движения и противоречивая деятельность различных подобных организаций. Автор описал процесс создания 3 июня 1988 г. в здании Союза писателей Демократического движения в поддержку перестройки (ДДПП), а в Доме печати – Интердвижения «Единство» (9 января 1989 г.). Тем самым, нельзя не согласиться с его выводом о том, что «на рубеже 1988-1989 годов население республики раскололось по национальному признаку» (стр. 27).

Это подтверждается теми противоречивыми событиями, которыми была охвачена Молдова на закате советской власти: с одной стороны, многочисленные митинги ДДПП и,

особенно от 12 марта и 9 апреля 1989 г., на которых выступили против официальных проектов законов о языках, безоговорочно поддерживая проекты Союза писателей и затем, 20 мая состоялся учредительный съезд НФМ; с другой стороны – митинги жителей болгарского села Бешалма под лозунгом «Нет равноправия языков – нет равноправия народов» (9 апреля), Интердвижения в Чадыр-Лунге (16 апреля), собравшего под лозунгом «За русский язык в качестве второго государственного, за автономию Гагаузии в составе МССР» около 3 тыс. жителей Чадыр-Лунгского, Комратского, Тараклийского, Вулканештского и Бессарабского районов, которые выступили вообще против данных проектов; а с третьей – первые митинги Интердвижения от 23 апреля (манеж спорткомплекса «Молдова») и от 10 мая (стадион Школы милиции), где среди главных требований были предложения о 2-х государственных языках и о проведении референдума по этому поводу, поддержка инициатив о создании автономных образований гагаузов и болгар.

Мы уверены, что большой интерес для госслужащих нашей страны представит проведенный анализ *первых демократических выборов. Де-факто*, вышеназванные субъекты, закрепив за собой статус ведущих общественно-политических организаций в республике, они приняли самое активное участие весной 1989 г. в выборах народных депутатов Советского Союза и 25 октября 1990 г. – в выборах нового Верховного Совета МССР. Период

между этими выборами, однако, был омрачен возникшей после принятия 13-й сессией Верховного Совета (29 – 31 августа 1989г.) законодательства о языках серии митингов, собраний и забастовок. Уже через несколько дней после проведения крупных митингов Интердвижения в Кишиневе, 3 сентября (более 15 тыс. человек, и в Тирасполе (около 65 тыс.), по данным автора, бастовали 186 предприятий, в т.ч.: 56 – в Тирасполе, 38 – в Бендерах, 29 – в Рыбнице, 23 – в Комрате, по 7 – в Дубоссарах и Чадыр-Лунге, 4 – в Тараклии, по 3 в Вулканештах и Григориополе, а также несколько предприятий в Кишиневе, Бельцах, Новых Аненах, Каменке, Днестровке и др. Затем, на многояюдных митингах НФМ от 8, 22 и 29 октября впервые был выдвинут лозунг о немедленной передаче власти Народному фронту.

В первой кампании по выборам в Верховный Совет, переименованный затем в Парламент республики, предстояло избрать 380 депутатов. Для нашей республики с населением в 4,3 млн. человек и соответственно, около 2,4 млн. избирателей, это было чрезмерно много, ибо в каждом сформированном для этого округе получалось в среднем всего лишь по 6-8 тыс. избирателей.

Первые парламентские выборы прошли при небывалой ранее активности избирателей. Как и следовало ожидать, в парламент были избраны представители НФМ, Интердвижения, большая группа руководителей предприятий и колхозов и некоторое число выдвиженцев КПМ. Еще до первых заседаний парламента

депутатский состав разделился на три примерно равные группы: Народный фронт, аграрии, депутатская группа «Советская Молдавия» («СМ»).

Хотя, собственно, представителями НФМ были 97 депутатов, им удалось привлечь также часть аграриев, интеллигенции и даже коммунистов, набрав тем самым около 200 мандатов (стр. 68).

Депутатская группа «Советская Молдавия» насчитывала около 60 мандатов, которая 27 апреля 1990 г. поддержала кандидатуру КПМ П. Лучинского и проиграла, а председателем Парламента был избран М. Снегур. В результате, и руководство Парламента, и всех его 16 постоянных комиссий возглавили представители НФМ, а 25 мая депутаты сформировали Правительство МССР во главе с М. Друк (НФМ).

Вследствие этого, и особенно после организованного нападения на депутатов при выходе из здания Парламента (22 мая), депутаты от Приднестровья, районов компактного проживания гагаузов и Интердвижения (всего около 100 человек) пришли к решению не посещать заседания Верховного Совета.

А в т о р в с е с т о р о н н е проанализировал эволюцию данных сложных политических событий приведших к провозглашению 19 августа и 2 сентября 1990 г., соответственно, т.н. Гагаузской Республики (ГАССР) и т.н. Приднестровской (ПМССР, позже преобразованной в т.н. ПМР) в составе СССР.

Среди наиболее драматических событий следует назвать организацию т.н. «похода на юг». Вначале

Правительство приняло 23 октября постановление □ 407, которым официально легализовало движение волонтеров. Через два дня, «26 октября 1990 г. в Молдавии, началась небывало опасная авантюра» (стр. 74-75,) под личным руководством премьера М. Друк. Около 40 тысяч добровольцев, которым на центральной площади Кишинева вручили «ватники, строительные каски, арматурные прутья...» (стр. 75), 26-27 октября блокировали главные дороги, ведущие в гагаузские населенные пункты. Одновременно, колонна добровольцев Приднестровья (около 4 тысяч человек), в обход, через территорию Украины, пробилась сначала в Чадыр-Лунгу, а затем в Комрат. Готовившаяся катастрофа не произошла лишь благодаря частям внутренних войск МВД СССР, которые 28 октября 1990 г. все же вошли в Комрат, взяв под контроль взрывоопасную ситуацию.

Автор Зураб Тодуа далее пишет: «Казалось, самое страшное осталось позади. Но тут 2 ноября развернулись события вокруг Дуббосар» (стр. 76). Взрывоопасной стала ситуация тогда, когда произошла трагедия в Дубоссарах - при попытке сломить сопротивление дружинников и прорваться в город, подразделения ОМОНа применили оружие, в результате чего «три человека – О. Гелетюк, В. Мицкул, В. Готка – были убиты, 16 человек получили ранения, с другой стороны, волонтеры убили гагаузского крестьянина в с. Московской» (стр. 76).

Завершается данная глава параграфом, озаглавленным «Распад СССР». Автор описывает настроения

людей и события в республике после отстранения 19 августа 1991 г. М. Горбачева от власти и создания ГКЧП. В частности, он говорит о возникшей панике на уровне руководства, констатируя следующее: «Многие послали своих водителей в райкомы партии уплатить партийные взносы и поставить штампы в партбилеты. Министр внутренних дел И. Косташ, не доверяя своему водителю, лично приехал для этого в здание ЦК КПМ, внес деньги в партийную кассу, которые не платил несколько месяцев» (стр. 80).

Настоящий развернутый раздел книги завершается тем, что после провала переворота 21 августа, ускорился распад великого государства – Советского Союза. Наступившая развязка, в интерпретации автора, следующая: «Сначала Беловежские соглашения, затем ее заключительный эпизод, 25 декабря, когда Горбачев заявил о сложении с себя полномочий президента и центральное телевидение показало кадры, на которых в Кремле был спущен флаг СССР и водружен государственный флаг России» (стр. 81).

Продолжая анализ содержания книги, необходимо констатировать, что в следующей, 3-й главе, названной «Война», автор подробно описывает тревожные события, которые последовали за распадом Советского Союза. Мы склонны согласиться с мнением автора о том, что «за четыре года, с 1989 по 1992 годы, не было сделано ни одной серьезной попытки предотвратить столкновение...» (стр. 86).

Вот как оценивает ту взрывоопасную

ситуацию **Президент Республики Молдова Владимир Воронин:** «Я принимал участие в работе 13-й сессии Верховного Совета, которая обсуждала законы о языках. Заседание проходило в Оперном театре в крайне нервной и напряженной обстановке. Здание было окружено возбужденной толпой сторонников Народного фронта. Эти люди оказывали сильное психологическое давление на депутатов...

Умеренные депутаты и представители от Приднестровья предлагали растянуть его действие на 20 лет и создать особые условия для тех регионов, где значительную часть населения составляли представители других национальностей (Приднестровье, юг республики). Но это предложение было отвергнуто».

Действительно, требования приднестровцев вначале заключались фактически в предоставлении культурной автономии и экономического суверенитета. Автор совершенно прав когда пишет, что «здесь надо было бы пойти на компромисс». Но этого, к сожалению, не произошло.

Развязыванию кровавого конфликта способствовало стремление администрации города Бендеры перевести все учреждения и ведомства под юрисдикцию т.н. ПМР. Однако городское отделение полиции, прокуратура и суд принципиально отказались переходить в подчинение властям самопровозглашенной республики.

Тогда последовала силовая мера и 7 декабря 1991 года сессия Бендерского городского совета приняла постановление запретить

деятельность полиции. Это существенно усугубило ситуацию и, так сказать, подлило масла в огонь, а несколько позже сепаратисты захватили Дубоссарский райотдел полиции.

Подобную же операцию планировалось осуществить против отдела полиции в Бендерах. В этих целях здесь, еще в декабре 1991 г., был сформирован так называемый второй батальон республиканской гвардии. Автор отмечает, что «местный совет трудовых коллективов на должность командира батальона предложил кандидатуру бывшего подполковника Советской Армии 39-летнего Юрия Костенко», который ранее участвовал в боевых действиях в Афганистане. Однако нельзя не согласиться с принципиальной оценкой Зураба Тодуа: «Батальон Костенко очень скоро превратился в настоящее формирование в стиле батьки Махно...» (стр. 88).

Именно гвардейцы, в отличие от Бендерской милиции, открыто враждовали с молдавской полицией в этом городе Правобережья Днестра. С начала марта 1992 г. различные враждебные провокации и настоящие боевые столкновения происходили в Кошнице, Кочиеры и Гырбовецком лесу.

Не удалось удержать дальше ситуацию под контролем, и с марта 1992 года конфликт перешел в стадию открытых боевых столкновений. Общая линия фронта составляла около 40 километров и включала города Бендеры, Дубоссары, Григориополь.

Решение о создании республиканской гвардии т.н. Верховный Совет ПМР (тогда т.н.

ПМССР) принял 6 сентября 1991 года. Это было военизированное формирование, с помощью которого Тирасполь установил контроль над территорией Приднестровья, сломив сопротивление судов, прокуратуры, отделов полиции, подчинявшихся Кишиневу.

Дольше всего сопротивлялись Дубоссарский и Бендерский отделы полиции. 2 марта 1992 года гвардейцы силой заняли Дубоссарский отдел. Всех сотрудников полиции взяли под стражу, вывезли в Тирасполь и затем обменяли на ранее плененных гвардейцев.

Автор данной книги привёл солидные документальные доказательства *при описании сложных событий военной конфронтации*. Он совершенно прав, считая, что любое неосторожное и непродуманное действие одной из сторон (будь оно политического, либо военного характера) моментально вызывало противодействие. Так, вначале, 16 марта, в Приднестровье было введено особое положение. Затем, 28 марта, президент М.Снегур объявил на всей территории Республики Молдова чрезвычайное положение. Стороны обменивались воинственными заявлениями. В средствах массовой информации Молдовы и Приднестровья развернулась жесткая пропагандистская кампания, которая оправдывала действия «своих» и кляла «чужих». Тем самым, напряжение постоянно росло.

Уже 1 апреля 1992 г. в Бендерах разразился бой между полицией и гвардейцами, к которым примкнули сотрудники милиции. В результате

столкновения были убитые и раненые, а также жертвы среди мирного населения.

Однако усилиями посредников эскалацию конфликта удалось на время приостановить. Вскоре, 6 апреля на встрече министров иностранных дел России, Румынии, Украины и Молдовы была достигнута договоренность о прекращении огня и разведении вооруженных формирований. Были также созданы группы гражданских и военных наблюдателей, которые должны были следить за ходом разъединения. Молдавская сторона обязалась отвести от Бендер войска, силы полиции и бронетехнику. Приднестровцы обязались демонтировать укрепления и заграждения на дорогах. По договоренности, в Бендерах должны были оставаться только сотрудники городских отделов полиции и милиции.

Тем не менее, в нарушение всех договоренностей, в Бендерах продолжал дислоцироваться батальон Костенко, численность которого к этому времени достигла 300 человек. Именно Костенко отказался подчиниться решению о разводе вооруженных формирований, сдаче оружия и выводу его батальона из Бендер.

Впоследствии, 11 июня 1992 г., Парламент страны создал смешанную комиссию, в которую вошли народные депутаты от правобережной Молдовы и Приднестровья, а также и представители вооруженных формирований. Главная цель состояла в создании механизма разъединения и контроля над соблюдением соглашения о прекращении огня. Итак, в течение

нескольких дней комиссия, которая в основном состояла из людей искренне заинтересованных в прекращении военных действий, разработала основные принципы мирного разрешения конфликта.

Однако 9 июня неизвестные расстреляли из автоматов автомобиль заместителя начальника Бендерского батальона республиканской гвардии майора Серикова. Погиб сам Сериков и его водитель. В батальоне были убеждены, что это дело рук полиции. 10 июня гвардейцы задержали, а на следующий день убили майора полиции Пержу.

Вечером 19 июня к городской типографии, которая примыкала к комплексу зданий горотдела полиции, подъехал автомобиль с командиром специальной разведгруппы республиканской гвардии майором Игорем Ермаковым в сопровождении трех гвардейцев. Согласно полученному приказу они должны были забрать из типографии отпечатанные тиражи газет и листовок.

Примерно в 17.30 два гвардейца вошли в здание типографии. Ермаков с водителем оставались в машине. Внезапно группа из 10-12 полицейских окружила автомобиль. От Ермакова и водителя потребовали предъявить документы, сдать оружие и выйти из машины.

Как только Ермаков и водитель вышли из машины, по всей группе был открыт массированный автоматный огонь. Полицейские в панике отступили во двор городского отдела полиции, захватив с собой Ермакова и водителя. При этом один полицейский был убит, несколько ранено. По всей

очевидности, стреляли гвардейцы, которые должны были прикрывать Ермакова с товарищами.

Весь состав полиции, находившийся в горотделе, открыл ответный огонь. К месту сражения прибыли дополнительные силы гвардейцев. Подтянулись и сотрудники милиции. В течение двух часов шла ожесточенная перестрелка. Все это время различные должностные лица в Бендерах, включая председателя Бендерского горисполкома В. Когута, пытались по телефону выйти на командира полиции В. Гуслякова и командование гвардии в Тирасполе с тем, чтобы добиться прекращения огня с обеих сторон.

К городу на высокой скорости двинулась бронетехника, отряды полиции и волонтеров. Вскоре бои разгорелись и в других частях города между гвардейцами и милицией, с одной стороны, и, с другой, – с группами волонтеров, которые на задержанных ими автобусах и грузовиках проникли в Бендеры.

Около восьми вечера Когут сумел связаться с министром внутренних дел Молдовы Анточем и попросил его не вводить в город войска для поддержки полиции, сообщив ему, что принимаются необходимые меры для прекращения огня. Однако тот уже не мог остановить пришедшую в движение военную машину.

Интенсивность боевых действий в Бендерах была крайне высока. Кстати, только война в Чечне намного превзошла по своим масштабам трагедию в Бендерах. К счастью, активные боевые действия в Бендерах и его пригородах велись недолго,

всего восемь дней, с 19 по 26 июня. Затем, вплоть до прекращения огня, разведения воюющих подразделений и заключения перемирия, боевые действия были эпизодическими и носили вялотекущий, полупартизанский характер.

В других конфликтах на территории СНГ вооруженные формирования сторон крайне редко входили в соприкосновение друг с другом. В основном боевые действия ограничивались обстрелом из орудий и стрелкового оружия, как правило, с отдаленного расстояния. Победу в том или ином сражении одерживал тот, у кого были крепче нервы или оказывалось больше боеприпасов.

По существу, в Бендерах, особенно в первые дни сражения, с 19 по 23 июня, бои носили контактный характер. Боевые порядки сторон временами находились всего в десятках метров друг от друга. Случались и рукопашные схватки. Бойцы обеих вооруженных группировок ходили в настоящие атаки и контратаки по всем правилам военной науки.

Всего, по различным данным, в Бендеры вошли около 20 единиц боевых машин пехоты (БМП), бронетранспортеров (БТР), боевых разведывательных машин (БРДМ), бронемашин с зенитными установками, несколько зенитных пушек калибра 57 мм, до десяти 100 мм противотанковых пушек «Рапира», 11 минометов калибра 82 мм, 7 минометов калибра 120 мм.

Со стороны Приднестровья в сражении участвовали: республиканская гвардия, сотрудники МВД, ополченцы, казаки

Черноморского казачьего войска и так называемые территориальные спасательные отряды (ТСО), а также отдельные военнослужащие 14-й российской армии.

В целом, на вооружении приднестровских формирований находилось стрелковое оружие, несколько десятков единиц бронетехники (БМП, БТР, БРДМ, МТЛБ, а также 2-3 «Камаза», переоборудованных в броневики), неизвестное число единиц артиллерии (орудия и минометы).

Одновременно, в сражении за Бендеры с приднестровской стороны принимали участие также не менее 10-15 танков (Т-64В), которые были выведены из боксов 14-й армии и переданы военным Приднестровья. Это было **первое боевое применение танков семейства Т-64 с момента их принятия на вооружение Советской Армии в 1966 году** (на экспорт эти танки не поставлялись). Причем, нельзя не согласиться с следующей оценкой: «Появление танков с российским флагом и военной символикой на мосту оказало сильное психологическое воздействие на молдавские части» (стр. 98).

В целом же, напряженные и длительные бои, помимо г.Бендеры, проходили в районе сел Кошница, Кочиеры (что вблизи Дубоссар), Пырыта и Дороцкое. Всего, кроме огромного количества гвардейцев ПМР, как заключает автор книги Зураб Тодуа, «на стороне Приднестровья в боевых действиях принимали участие примерно 1000 местных черноморских казаков», а также около 100 добровольцев из России и Украины и др. Более конкретной

статистики нет об этой бессмысленной войне, как не существует и точных данных о соответствующих потерях. Автор приводит следующую статистику: по официальным сведениям, с обеих сторон погибло 950 человек, в т.ч. около 300 мирных жителей, и 4500 человек было ранено; а по другим данным, только погибших со стороны Приднестровья было около 1500 и около 2000 – со стороны Молдовы.

Глава 4-я, названная «Обманутые надежды», фактически полностью посвящена описанию последующих противоречивых событий в независимой Молдове. Автор метко проанализировал все, что произошло затем во всех сферах жизни: не стало экономики в ее прежнем понимании, в Республике Молдова фактически произошла деиндустриализация, а существовавшие ранее промышленные гиганты были ликвидированы и собственное промышленное производство прекратило свое существование; настоящим бедствием для людей стало отсутствие обычных канализационных люков, отправляемых различными дельцами на переплавку, а уличный бандитизм приобрел самые невиданные пропорции; впервые в повседневный быт Молдовы вошло понятие «веерных отключений» электроэнергии, а во дворах домов появились самодельные очаги и печи, как в Китае во времена «большого индустриального скачка» (стр.110). Вот тогда уже первые смельчаки решились уехать за границу на заработки, выбрав вначале Югославию, Грецию, Польшу, либо Турцию.

Потому автор книги Зураб Тодуа и

пришел к выводу, что с начала 90-х гг. в печах Рыбницкого металлургического комбината «сгорела немалая часть всей сельскохозяйственной техники Молдавии, которая из-за отсутствия горючего и запасных частей простаивала на приколе, ржавела и приходила в негодность» (в т.ч. часто она разбиралась на части и отвозилась на переплавку, а «за обычный трактор можно было получить 300-500 долларов, многотонный экскаватор мог потянуть на все 800 или 1000»).

В целом, государственная машина была полностью разбалансирована. Очень обидно нам всем, потому что Молдова в конце 80-гг. входила в число наиболее развитых республик СССР с высоким уровнем жизни, став индустриально-аграрной республикой, в которой появилось и планомерно развивалось свое машиностроение, приборостроение, электротехника и металлообработка. Тогда только за сутки здесь производилось 532 холодильника и морозильника, 824 стиральные машины, 255 кассетных магнитофонов, 32 трактора, 48 млн. киловатт электроэнергии и т.д.

Однако, с начала 90 –х гг. управления экономикой уже практически не существовало. Первые итоги самостоятельного существования Молдавии как независимого государства ужасали. ВВП 1992 года составил всего 56% от уровня 1990 года. Золотовалютные резервы страны сократились до 550 тыс. (!) долларов.

Крупный финансовый скандал произошел вокруг торгово-посреднического объединения

«Меркурий», созданного еще весной 1989 г. для продажи за границу излишков товаров из фондов Министерства материальных ресурсов и Министерства торговли МССР. Уже в октябре 1989 г. данное заведение было закрыто за злоупотребления и крупные махинации. Однако тут же решением Правительства, возглавляемого М.Друк, вновь была выдана лицензия и «Меркурий» «творил чудеса» и далее: за 9 месяцев 1990 г. он отправил в Китай 141,7 тонны пчелиного меда и 168 морозильников, в Корею – 29,2 тонны алюминия (который фактически поступал из России совершенно для других целей), во Вьетнам – также алюминий и электротовары, в Румынию – абсолютно все что имелось в МССР, в Австрию, Голландию и Афганистан коммерсанты продавали различные продовольственные товары (в т.ч. подсолнечник и масло, томатную пасту и т.д.). Затем, в следующем 1991 г. «Меркурий» продал за границу 1 млн. декалитров вина, 0,5 млн. бутылок водки, 2 тыс. тонн масла, а также электрооборудование, стиральные машины, текстильные товары, цемент и др. В такой угрожающей ситуации была создана специальная парламентская комиссия по расследованию, этим занимался и республиканский КГБ – которые установили прямую причастность к данной противоправной деятельности премьера и его близкого окружения, а нанесенный ущерб бюджету Молдовы составил несколько миллионов рублей (напомним, что по официальному курсу 1 рубль тогда соответствовал 60 центам).

В данном же контексте представляет интерес и материал автора о том, что в то время «Комсомольская правда» и другие газеты на молдавском и русском языках опубликовали раннее письмо премьера М. Друк председателю Партконтроля при ЦК КПСС, в котором он просил вернуть ему партийный билет, ссылаясь на свои заслуги: *«Мне доверяли серьезную (на мой взгляд) работу, в том числе по линии КГБ... Собственно, это было главной побудительной причиной моего вступления в партию, т.е. стремление стать полезным мировому коммунистическому и освободительному движению. ...Я был, есть и буду коммунистом, поэтому обращаюсь к Вам с просьбой вернуть мне партийный билет.*

С глубоким уважением, Мирча Друк. Кишинев, апрель 1974 года» (стр. 116).

Фактически, черной страницей вписаны в историю современной Молдовы первые шесть лет, с 1991-го по 1996-й. О масштабах состоявшейся катастрофы говорят и неопровержимые цифры, показатели молдавской экономики: так, если в 1991 г. производилось 6,6 тыс. тракторов, то в 1996 – всего лишь 700 (т.е. в 10 раз меньше), телевизоров «Альфа» - 14,4 тысяч (это почти в 13 раз меньше чем в 1991 г., когда было произведено 173 тыс.), холодильников – 1,2 тысячи, против 118 тысяч в 1991 г., цемента – 40 тысяч тонн (что в 45 раз меньше, чем в 1991 г. - 1,8 млн. тонн!) и т.д. Собственное промышленное производство в Молдове прекратилось.

Все это отрицательно сказывалось и

на социально-политической ситуации в стране. Так, 4 февраля 1993 г. председателем Парламента был избран П.Лучинский, хотя и далее этот законодательный орган действовал малоэффективно. Несмотря то, что сформированный по итогам выборов весной 1990 г., он должен был состоять из 380 депутатов, реально было избрано лишь 364 депутата. Среди них 136 было членами или выдвиженцами НФМ, 120 депутатов представляли Приднестровье, Гагаузию и Интер-движение, а 108 были представителями аграриев. Однако с мая 1990 г. около 100 депутатов из Приднестровья и Гагаузии перестали принимать участие в парламентской работе, а в 1993 г. из фракции НФМ вышло 70 депутатов. В такой неординарной обстановке к концу осени 1993 г. было собрано две трети подписей депутатов (175) за роспуск Парламента, поддержал данную инициативу и его председатель. Таким образом, в ноябре 1993 г. Парламент был распущен.

Досрочные парламентские выборы состоялись 27 февраля 1994 года. Они проходили в новых условиях. Во-первых, был изменен численный состав депутатского корпуса. Вместо 380 предстояло избрать 104 депутата (впоследствии количество было уменьшено до 101). Во-вторых, теперь депутаты становились профессиональными политиками. Им не разрешалось совмещать государственные обязанности с другой работой. Исключение составляла преподавательская и научная деятельность.

По итогам выборов, 56 мест досталось Аграрно-демократической

партии – АДПМ (Д. Моцпан, А. Попушой), 28 – Блоку «СПМ и Движение «Единство» (В. Сенник, Д. Зиду, В. Морев, П. Шорников, В. Солонарь, В. Носов), 11 – Блоку крестьян и интеллигенции (В. Матей, С. Чертан), 9 - ХДНФ (Ю. Рошка).

Одновременно, чтобы снять остроту вокруг вопроса о присоединении Молдавии к Румынии, АДПМ выступила с инициативой провести опрос населения, который вошел в историю под названием **«Совет с народом»**. Он прошел 6 марта 1994 года. В опросе приняло участие 62% населения страны. 98% высказались за то, чтобы **«Молдова развивалась как независимое, единое и неделимое государство, в границах с момента провозглашения его суверенитета»**.

Все же, и в дальнейшем положение в экономике оставалось катастрофическим. Известно, что внутренний валовой продукт по итогам 1993 года составил всего около 30% уровня 1990 года. А в 1993 году вообще инфляция приблизилась к отметке 300% и грозила перейти в гиперинфляцию. Из-за непродуманной политики кредитования дефицит госбюджета достиг к концу 1993 года 60-70 млрд. рублей. Валютные резервы фактически были полностью исчерпаны.

В таких сложных условиях, в сентябре 1993 года в обращение была введена национальная валюта – молдавский лей. Для того чтобы удержать молдавский лей на плаву и избежать его падения, необходимо было срочно найти для пополнения стабилизационного

фонда национальной валюты не менее 300 млн. долларов. В то же время уже наступил срок выплаты процентов по кредитам, полученным в первые годы независимости, - в сумме 4 млн. долларов в течение пяти лет. Кредиты МВФ не смогли сдерживать инфляцию и рост цен, которые продолжились в 1994 и 1995 годах.

29 июня 1994 года Парламент Республики Молдова принял новую Конституцию. В ее первых строках отмечалась непрерывная государственность молдавского народа в историческом и этническом пространстве его национального становления. Статья 13 гласила, что государственным языком Республики Молдова является молдавский язык. Статья 111 провозглашала создание на территории Республики Молдова автономного территориального образования Гагаузия с особым статусом. В Конституции закреплялось существование в Молдавии частной и публичной (общественной) собственности, свободной конкуренции и рыночной экономики. Гарантировались все права и свободы граждан страны.

Однако, на 1996 год пришелся пик кризиса: разруха и упадок в экономике, безработица, инфляция, рост цен на продукты питания и коммунальные услуги, которые зачастую превышали уровень зарплат и пенсий (выплачиваемых к тому же с большими задержками), перебои с обеспечением населения теплом, газом, электричеством. В результате так называемых реформ, 90% населения оказалось за чертой бедности.

По итогам 1996 г. задолженность по выплате зарплат составляла 116 млн. лей (или 25,5 млн. долларов) и по выплате пенсий – 315 млн. лей (70 млн. долларов).

Итак, поддерживая соответствующие выводы автора книги, хочется подтвердить, что, в целом, государственная машина действительно была полностью разбалансирована. Никакого эффективного управления обществом практически уже не существовало.

В последующих пятой и шестой главах проведен такой же доскональный анализ общественно-политических процессов в Молдове в плане становления реальной многопартийной системы и упрочения молдавского общества, что привело к возрождению Партии коммунистов и осуществлению ее неоспоримых достижений.

Автор проанализировал непростые политические феномены начала 90-х гг., приведшие к созданию в апреле 1993 г. оргкомитета по воссозданию ПКРМ. На страницах книги он привел воспоминания Председателя партии В.Воронина: *«Осенью 1992 года с группой единомышленников мы стали собираться на Комсомольском озере. ...Во время одной из таких встреч появилась идея воссоздания Коммунистической партии. Сформировали инициативную группу, которая развернула упорную борьбу за отмену незаконного запрета Компартии в 1991 году»* (стр. 150-151).

После долгой упорной работы, 7 сентября 1993 г. Президиум Парламента Республики Молдова принял, наконец, заветное решение,

которое предусматривало, что «граждане Республики Молдова, бывшие члены Компартии Молдавии, не могут быть признаны участниками переворота 19-21 августа 1991 года в Москве и не могут быть подвержены каким-либо преследованиям по причинам их принадлежности к КПСС, кроме как по решению судебных инстанций в соответствии с Законом». Одновременно, в данном документе отмечалось, что «граждане Республики Молдова имеют право объединяться в организации по типу коммунистических, в соответствии с Законом о партиях и других общественно-политических организациях на равных юридических условиях с другими партиями и организациями» (стр. 154).

Хотя и последовали многочисленные судебные тяжбы и разбирательства (в ходе которых потребовали у оргкомитета даже изъять из Устава партии положения о праве ПКРМ быть правопреемницей КПМ в вопросе о возвращении собственности и пр.), все же 24 декабря 1994 г. был проведен первый съезд ПКРМ (XVIII-й, учитывая съезды КПМ). В нем приняло участие 409 делегатов из 35 городов и районов страны, которые представляли 3100 коммунистов, ранее состоявших в КПСС-КПМ и лишь 38 вновь вступивших в партию (стр.155).

Впервые, после завершения процедуры возрождения ПКРМ, весной 1995 г. уже в самом начале своего пути кандидатуры ПКРМ были выдвинуты по 33 районам. В целом они получили 20% голосов избирателей и избранными по спискам

Партии коммунистов оказались 206 советников в районные советы, что составляло 15,6% от их общего числа. Примарами в 36 селах были избраны коммунисты. В городах (за исключением Кишинева и Бельца) было избрано 162 советника (из общего количества в 538).

Примечателен и тот факт, что в состоявшемся 17 ноября 1996 г. первом туре президентских выборов в Республике Молдова председатель ПКРМ В.Воронин, по количеству голосов, вышел на третье место (впоследствии, перед вторым туром В.Воронин призвал сторонников партии голосовать за кандидатуру П.Лучинского, который и набрал свыше 54% голосов).

Затем, ПКРМ приняла активное участие в очередных парламентских выборах 22 марта 1998 г., в которых участвовало 29 партий, блоков и общественно-политических организаций. Сенсационным было поражение АДПМ и совершенно логичным стал залуженный успех Партии коммунистов. Всего в новый Парламент Молдовы прошли две партии – ПКРМ, занявшей первое место с 30,1% голосов, и 40 депутатских мандатов, а также партия демократических сил, набравшей всего лишь 8,8% голосов, и два избирательных блока. Однако конкуренты ПКРМ в парламенте впоследствии объединились и образовали новое правительство, которое продолжило всё тот же антинародный курс. После отставки премьера И. Стурза, которого выдвинула ХДНП, в ноябре 1999 г., лидеру ПКРМ В.Воронину не хватило

всего несколько голосов, чтобы стать премьер-министром (стр. 192).

Молдавское общество вновь подверглось потрясениям вследствие экономического кризиса, происшедшего в августе 1998 г. в России. В результате этого, молдавский лей обесценился почти на 80%. Внешний долг Молдовы вырос до отметки 1,3 млрд. долларов и достиг 52,4% ВВП и т.д.

В книге показано, что в условиях надвигавшейся социальной катастрофы руководитель парламентской фракции ПКРМ В.Воронин в январе 1999 г. обратился к президенту Молдовы с открытым письмом, в котором, предлагалось следующее: *«Во имя спасения республики и ее народа я обращаюсь к Вам с призывом способствовать созданию условий для скорейшего проведения досрочных президентских выборов...»* (стр. 195-196).

Тем самым, в условиях острого политического противостояния, летом 2000 г. парламент бурно рассматривал три проекта изменения Конституции страны, среди которых был и проект П.Лучинского об усилении президентских полномочий. 5 июля был принят закон **«Об изменении и дополнении Конституции Рес-публики Молдова»**, поддержанный большинством – 90 депутатами. Согласно данному закону, президентские полномочия были существенно ограничены и расширены полномочия правительства, а всеобщие президентские выборы были заменены выборами главы государства парламентом. Молдова стала парламентской страной.

После принятия поправок к Конституции, уже для утверждения правительства и принятия законодательных актов, необходимо было 52 голоса (из всего 101 депутатов). Для избрания президента необходимо иметь 61 голос. И, наконец, в целях внесения любых поправок в Конституцию нужны 68 голосов.

Коренное изменение законодательства привело к принятию в сентябре 2000 года нового закона о выборах президента, этот документ конкретизировал процедуру избрания главы государства парламентом. Однако тут президент П.Лучинский воспользовался своим правом вето. Против этого крайнего шага проголосовало большинство депутатов парламента и, таким образом, вето было преодолено на законных основаниях.

На базе нового законодательства, 1 декабря 2000 г. впервые предпринята попытка избрания президента парламентом. Кандидат ПКРМ В.Воронин, при наличии 40 депутатских мандатов Фракции коммунистов, в первом туре тайного голосования набрал 50 голосов. Во втором туре В.Воронину, чтобы стать президентом Республики Молдова, не хватило всего двух голосов, он набрал уже 59 голосов (из 61-го необходимых). Примечательно, что совершенно ясно стало всем: кроме 40 депутатов-коммунистов, за избрание президентом Молдовы еще в 2000-м году проголосовало и 19 депутатов из правового лагеря!

Глава седьмая настоящей книги посвящена анализу динамичных

процессов, происходивших с начала коммунистического правления в Республике Молдова. Так, в конце декабря 2000-го года, по решению президента Молдовы, парламент был распущен (это уже во второй раз, за менее чем 10 лет государственной независимости). Решением парламента досрочные парламентские выборы были назначены на 25 февраля 2001 г.

Проходившие впервые по новому законодательству выборы 2001-го года отличались необычайным разнообразием политических партий и сил, которые изъявили желание бороться за депутатское кресло. В этих многопартийных выборах приняло участие 11 партий и 5 избирательных блоков.

В состоявшихся 25 февраля 2001 г. парламентских выборах приняло участие 67,5 % избирателей. Партия коммунистов добилась решающей победы. Так, за ПКРМ проголосовало 50,07% избирателей, или 794 808 граждан поддержали партию коммунистов. В итоге ПКРМ получила в парламенте 71 место, т.е. абсолютное большинство! Парламент избрал президентом Республики Молдова Владимира Воронина.

Автор привел в своей книге оценку Председателя ПКРМ В.Воронина, который проанализировал наступательное движение партии коммунистов на поле демократических выборов. Всего за неполных 5 лет, начиная с первого участия в выборах 1995 г., когда она получила 20 %, а затем, на парламентских выборах 1998 г. – уже 30%, сформировав самую крупную

фракцию в Парламенте. Вот как подытожил руководитель молдавских коммунистов данное явление: «*Это была серьезная заявка на победу в будущем. Мы прибавляли от выборов к выборам и последовательно шли к победе 2001 года. Нам стало ясно, что мы выбрали правильный путь*» (стр. 153).

Итак, после знаменательного рубежа 2001-го года, также в обстановке высокого политического подъема, прошли и следующие всеобщие выборы в местные органы власти в мае 2003 г. За ПКРМ отдали свои голоса 41,1% избирателей и коммунисты получили 47,9% мандатов советников районных и муниципальных советов, а также 45,7% мандатов в сельских и городских советах. Впервые, даже в столице Молдовы, за пост примара мун. Кишинэу, кандидатура ПКРМ в первом туре, с 43,4% голосов, заняла первое место (проиграв затем второй тур).

Автор проанализировал подробно также и итоги последних парламентских выборов от 6 марта 2005 г., констатируя, что и **«на этот раз не стали сенсацией»** (стр.253). За Партию коммунистов вновь отдали свои голоса 46,1% избирателей и после подведения окончательных итогов ПКРМ получила 56 мандатов. Лидер Партии коммунистов В.Воронин был избран президентом страны на второй срок. За его избрание главой государства отдали свои голоса 75 парламентариев, в т.ч. все депутаты коммунисты, а также депутаты от ХДНП, ДПМ и СЛП.

Консолидация молдавского общества в социально-политическом

плане создала благоприятные условия экономического и культурного развития Молдовы. Автор книги последовательно провел анализ наметившихся позитивных тенденций: уже за первое полугодие после прихода к власти Партии коммунистов, с мая по декабрь 2001 г., рост ВВП уже составил 3,8%, производство электроэнергии за этот год возросло на 25,3% и уровень внешней торговли увеличился на 16%, а инфляцию удалось сдержать на отметке 1,1%; в области сельского хозяйства – производство зерна возросло на 44%, в т.ч. пшеницы более чем в два раза, что позволило на 20% сократить цены на некоторые виды хлебобулочных изделий и, впервые за период независимости, Молдова сама обеспечила себя картофелем. За первый год правления ПКРМ, правительство нашло возможность увеличить среднемесячную зарплату почти на 30% и в пять с лишним раз поднять размеры минимальной зарплаты (с 18 до 100 леев), а пенсии были повышены на 61,4%. С 2001 г. экономика Молдовы последовательно стала расти, темпами 6 - 7% в год. Только за первые 4 года правления ПКРМ, ВВП нашей страны был удвоен и составил 36,7 млрд. леев (стр. 213-214, 224).

Мы полагаем, что для всех государственных служащих и других работников органов публичного управления Республики Молдова представляет большой интерес седьмая глава, названная просто - «**Власть**» (стр. 219 - 276).

В данном структурном разделе автор глубоко и аргументированно проанализировал сложные, проти-

воречивые процессы становления, начиная с февраля 2001 г., **новой демократической власти в Республике Молдова.**

Среди главных приоритетов выделяется экономическая политика ПКРМ. Она заключалась в следующем: восстановление разрушенной в предыдущем десятилетии экономики и умелый анализ первых признаков стабилизации экономического положения, рост производства в отдельных отраслях и создание новых рабочих мест, наведение порядка с выплатами зарплат, пенсий и пособий, а также их постепенное и последовательное многократное повышение, решительное продолжение начатых руководством ПКРМ либеральных реформ и другие позитивные изменения.

Считаем, что творчески используемые автором научные методы и подходы, на базе тщательного анализа исторических источников и литературы по рассматриваемой проблеме, а также опора на результаты проведенных опросов, социологических исследований в стране и за рубежом, способствовали изучению различных, самых противоречивых аспектов данной многогранной проблемы.

Также можно оценить как достаточно оригинальные и обоснованные основные выводы и положения приведенные в работе, оценки сложных процессов данного переломного времени, которые органически дополняют друг друга, полностью доказывая, что происходившие за последние 8 лет в нашей стране позитивные изменения

– есть историческая тенденция, имеющая прогрессивное значение в современном мире.

Читатели понимают, что все это в Республике Молдова осуществляется на базе внутренних, национальных и международных нормативных актов, которые начали складываться сразу после провозглашения нашей независимости 27 августа 1991 г.

Среди основных приоритетов в данной области в нашей стране выделяются различные программы, основанные на реализации насущных проблем молдавского общества. Среди них можно выделить первоочередные: восстановить реальный сектор экономики; повысить собираемость налогов, усовершенствовать налоговое законодательство; пресечь контрабанду нефтепродуктами, алкоголем и табаком; ввести монополию на производство и реализацию табачной и алкогольной продукции; установить государственный контроль над формированием цен на энергоресурсы; развернуть борьбу с коррупцией; сократить госаппарат и затраты на его содержание.

Читатель найдет в данной книге интересный и аргументированный анализ того, как после прихода к власти (февраль 2001 г.), новое руководство страны последовательно стало выполнять первоочередные пункты своей предвыборной программы. И результат не заставил себя ждать.

Так, начиная с 2001 года, экономика Молдавии стала расти темпами 6-7 % в год. За четыре года ВВП был удвоен и составил 36,7 млрд. леев.

Консолидированный бюджет вырос

с 330 млн. долларов в 2002 году почти до 1 млрд. долларов в 2005-м. Объем промышленной продукции увеличился более чем в 2,5 раза, сельскохозяйственной продукции – в 1,5 раза. Число промышленных предприятий возросло с 1897 в 2000 году до 2615 в 2004-м.

В таком же контексте, представленные читателю книги следующие 8-10-е главы посвящены, в основном, анализу взаимоотношений и сотрудничества Республики Молдова с Россией и Румынией. Автор книги поставил перед собой следующую задачу: *«Для нашей работы необходимо разобраться в современном состоянии, значении и перспективах отношений между Молдавией и Россией, которые еще совсем недавно пребывали в составе единого государства»* (стр. 277-278).

Автор основывает свой анализ на следующих реалиях: Республика Молдова является членом СНГ, 80-90% всех энергоресурсов получает именно из России и 65% всего экспорта республики ориентировано на российский рынок. В книге отмечается, что, по различным данным, *«от 300 до 500 тыс. жителей республики постоянно пребывают в России на заработках, ежегодно отправляя в Молдавию своим семьям около 1 млрд. долларов»*.

Чрезвычайно метко и точно названа автором 9-я глава – **«Приднестровская резервация»** (стр. 305-345). В ней дан всесторонний анализ генезиса сепаратизма в восточных районах Молдовы и показаны противоречивые процессы, приведшие к территориальному расколу страны.

Зураб Тодуа характеризует данный негативный феномен следующим образом: *«В Приднестровье действует классический сепаратистский режим, который преследует цель отделения части территории от независимого государства»* (стр. 307).

Режим Смирнова коварно и нагло следует такому сепаратистскому курсу вот уже почти два десятилетия, в т.ч. в политическом, экономическом, военном и социально-культурном аспектах. Хотя руководством страны последовательно прилагаются большие усилия по урегулированию приднестровского конфликта (создание законодательного поля для предстоящего процесса, введение новых таможенных правил, обязывающих приднестровских экономических агентов регистрироваться в таможенных органах Республики Молдова и т.д.); тем не менее, к началу 2008 г. в Приднестровье уже было приватизировано около 200 предприятий.

Среди новых хозяев отмечаются российские собственники таких заводов как: знаменитый Молдавский металлургический завод, «Прибор», «Молдавкабель» и др.; есть предприятия, принадлежащие приднестровской фирме «Шериф»: завод «КВИНТ», хлопчатобумажное объединение «Тиротекс», Тираспольский хлебокомбинат и т.д.

Однако, в целом, Приднестровье продолжает находиться в глубоком экономическом кризисе. Например, газовый долг перед Россией достиг фантастической отметки в 1 млрд. 640 млн. долларов, и никто из сепаратистских лидеров и не собирается погасить его; тарифы

на коммунальные услуги здесь растут ежегодно примерно на 40%, приближаясь к мировым; с 2007 г. заморожены зарплаты и пенсии; в отдельных отраслях (образование, медицина) введены понижающие коэффициенты на заработную плату и пр.

Жесткий авторитарный и незаконный режим в Тирасполе (с точки зрения как национального законодательства, так и международного права) справедливо определен автором следующим образом: *«И.Смирнов и его окружение законсервировали ситуацию в Приднестровье, превратили эту территорию в заповедник ограниченности и глупости»*. Он приходит к обоснованному выводу о том, что смирновский политический режим на данный момент дошел до *«...перерождения в сепаратистский анклав, резервацию, не желающую идти на компромиссы и урегулирование конфликта»* (стр. 332, 333).

Президент Республики Молдова Владимир Воронин подчеркнул в беседе с автором книги: **«Парламент страны единогласно проголосовал за принятие Закона об основных принципах статуса Приднестровья в составе Молдавии»**. Глава государства подчеркнул в этой связи, что *«Закон о статусе 2005 года, по существу, означает предоставление всех полномочий и прав», «на правом берегу сегодня учатся около 8 тыс. студентов из Приднестровья и более 15 тыс. ежедневно приезжают сюда на работу»*, однако сепаратистские лидеры, к сожалению, *«...не желают договариваться, а лишь имитируют свою готовность к компромиссам»*

(стр. 337).

В последних двух главах книги глубоко рассматриваются состояние и справедливое решение языковых вопросов в нашей стране и роль Республики Молдова в современном мире.

Автор справедливо констатирует, что *«уникальная особенность Молдавии – сохраняющаяся на протяжении многих лет проблема самоидентификации»* (стр. 407). Он проанализировал, на широкой документальной основе, как с момента обретения независимости (27 августа 1991 г.) и вплоть до настоящего времени это проявляется в противоречивой борьбе вокруг государственных атрибутов и национальной истории, а также основных проблем, связанных с названием языка и коренной нации.

Между прочим, говоря о названии официального языка Республики Молдова (которому 31 августа 1989 г. был определен статус государственного и которого Конституция страны, принятая еще полтора десятилетия тому назад, 29 июля 1994 г., в своей 13-й ст., законодательно определила как молдавский), следует отметить, что в этом нет ничего особенного. В решение данного чрезвычайно важного вопроса внес свой личный вклад президент Республики Молдова В.Воронин, воспоминания которого приведены в данной книге: **«Я принимал участие в работе 13-й сессии Верховного Совета, которая обсуждала законы о языках».**

В определении два десятилетия тому назад официального статуса государственного молдавскому языку

на латинской графике, действительно, нет ничего особенного. Ибо от того, что валлонцы в Бельгии или часть жителей Швейцарии, Люксембурга и в некоторых других регионах мира говорят на французском языке, не становятся французами, или что жители Латинской Америки говорят на различных вариантах испанского языка, не становятся испанцами, а остаются мексиканцами, аргентинцами, чилийцами, колумбийцами и т.д. Также, как и австрийцы говорят на немецком языке, но тем не менее считают себя австрийцами. Говоря о существовании молдавского языка, Зураб Тодуа пришел к выводу: *«Так же, как существует британский, американский, австралийский, индийский и другие варианты английского языка. Испанский и латиноамериканский вариант испанского языка. Немецкий язык и его австрийский и швейцарский варианты и т.д.»* (стр. 424, 425).

Чрезвычайно важен аргументированный вывод, к которому пришел автор данной книги: **«Несмотря на ассимиляцию и русификацию в XIX веке и затем новые испытания в веке XX, Молдавия сохранилась»** (стр. 420).

Логичным является общее заключение автора, которое содержится в последней главе книги относительно **«Молдавского феномена»**, о том, что *«именно при коммунистах Молдавия стала по-настоящему полноценным государством».* Совершенно обоснован и бесспорен также следующий **обобщающий вывод:** *«Молдавия – первое во всемирной истории государство, в*

котором Партия коммунистов пришла к власти демократическим путем, в ходе свободных парламентских выборов. Причем ПКРМ победила на выборах дважды (в 2001 и 2005 годах) и располагает возможностями победить и в третий раз на выборах 2009 года» (стр. 454).

Заключение представленной читателю книги такое же блистательное, каковы фактически все 450 страниц тех органически удачно связанных между собой 12-ти тематических глав. В нем логично подытоживается проведенный интересный анализ того, что «первое десятилетие нового века в Молдавии прошло под знаком Партии коммунистов», при которой Республика Молдова покончила с затяжным кризисом и вошла в период стабильного экономического развития. Мы целиком и полностью поддерживаем **итоговой вывод:** «При коммунистах Молдавия стала по-настоящему независимым государством, с которым стали считаться и интересы которого стали принимать во внимание другие страны».

Одновременно, очень высоко оценивая книгу Зураба Тодуа, необходимо отметить некоторые просочившиеся неточности. По существу, они не влияют на общий высокий уровень рецензируемой нами работы, но научная деонтология не позволяет оставить это без внимания. Итак, автор постоянно в тексте называет нашу страну «Молдавия», даже после провозглашения независимости Республики Молдова (начиная со страниц 81, 82 и до конца книги). Более того, хотя и называется один раз правильно, на стр. 279, как «Молдова», все же, на той же странице

7 раз опять называется термином «Молдавия». Более того, даже в заглавиях 8, 10 и 12 употребляется тот же неадекватный термин – Молдавия (что объяснимо было в советское время, когда республика называлась Молдавская ССР), а последняя глава вообще называется «Молдавия в современном мире» (стр. 443-456), хотя совершенно правильно было бы – «Республика Молдова в...».

Содержатся также некоторые досадные исторические неточности, в т.ч. о том, что Российская империя, якобы, была «по 1918 год» (стр. 277), хотя известно что ее не стало уже в 1917-м; или, будто Бессарабская губерния «просуществовала до 1918 года», тогда, как начиная с конца 1917-го г. и в названном автором году здесь существовала Молдавская Демократическая Республика.

Видимо, механически автор называет Смирнова президентом (стр. 334), а также другие органы так называемой ПМР. Неточность допущена и при названии дня инаугурации Президента Республики Молдова – она состоялась 7 апреля 2001г., а не «7 февраля» (стр. 335) и т.д.

Говоря о Дунайских княжествах, нельзя считать что «в январе 1862 года они объединились в государство Румыния» (стр. 415). Общеизвестно, что это произошло на 3 года раньше, но только упомянутое название действительно появилось в январе 1862 г. В том же контексте, пропущена и третья часть Молдавского государства – Буковина (захваченная Австрией еще в 1775 г.), которая также «...в этом процессе по объективным причинам принимать участие не могла»

(стр. 416 и 419). Не совсем точно квалифицируется и римская оккупация Дакии в 106 – 275 гг., которую автор называет как «*траянскую оккупацию*» периода «около 200 лет (100 – 300 годы н.э.)» (стр. 410), хотя император Траян умер в 117 г.

Тем не менее, допущенные неточности никак не снижают большой значимости работы.

В целом же, строгий стиль – лапидарный и описательный, но в строгом соответствии с историческими феноменами и событиями описанного времени, положительно характеризует все произведение. Автор удачно использует аналитический

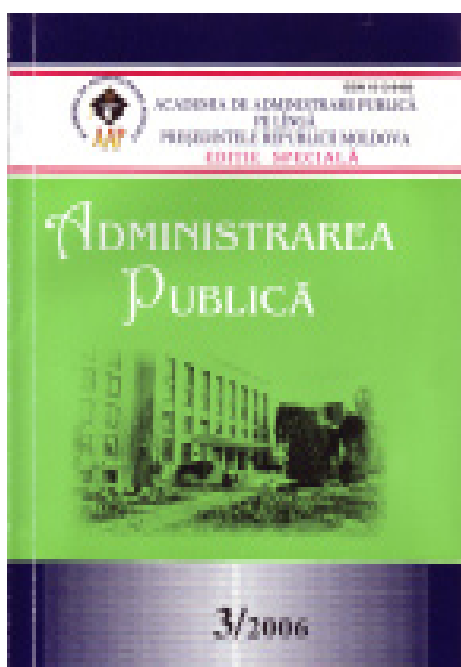
исторический экскурс, который умело дополняет общую картину описываемых событий.

Причем, этот экскурс является – весьма занимательным для читателя с целью наиболее полного раскрытия рассматриваемых событий, благодаря предложенной частой интеллектуальной медитации. Дополнена общая картина проведенного анализа очень интересными цветными картами (стр. 353-368), а также богатыми таблицами со статистическими данными (стр. 119-120 и др.).

Проводя общий анализ рецензируемого труда Зураба Тодуа **«Молдавия и молдавские коммунисты: Политическая хроника переломной эпохи 1988-2008»** (Москва, 2009), приходишь к объективному выводу:

A V I Z

Continuă abonarea la ziarul “Funcționarul public” și la revista metodică-științifică “Administrarea Publică” pentru anul 2009, editate de Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova.

Revista

*“Administrarea Publică”
apare trimestrial.*

Costul unui abonament:

1 an - 120 lei 00 bani;

6 luni – 60 lei 00 bani;

3 luni – 30 lei 00 bani.

Indice poștal – 76957.

Ziarul

*“Funcționarul public”
apare de 2 ori pe lună.*

Costul unui abonament:

1 an - 96 lei 00 bani;

6 luni – 48 lei 00 bani;

3 luni – 24 lei 00 bani.

Indice poștal – 67919.

Secția activitate editorială

Vlad CIOBANU - *șef secție*
Mihai MANEA - *specialist principal*
Elvira SENIC- *specialist principal*
Ana SPATARENCO - *specialist principal*
Elena BALMUȘ - *specialist coordonator*
Tatiana DODON - *specialist*

INDICE POȘTAL: 76957
ADRESA REDACȚIEI:
MD-2070, mun. Chișinău,
str. Ialoveni, 100
Tel.: 28. 40. 78. fax: 28.48.71
E-mail: sae@aap.gov.md

<i>Dat la cules</i>	Copertare la Tipografia
<i>10.02.2009</i>	Editurii “Universul”
<i>Bun de tipar</i>	Tiraj 350 ex. Hortie of-
<i>10.03. 2009</i>	set.

ISSN 1813-8489